BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
25 A
34 M
132 f...
14-16.A.24

MARCELLI PALINGENII STELLATI POEtæ doctiſsimi,

Zodiacus vitæ:

hoc eſt,

DE HOMINIS VITA, ſtudio, ac moribus optimè inſtituendis,

LIBRI XII.

Opus mirè eruditum, planeq; philoſophicum, ac diligentiſſimè in Studioſorum vſum denuò excuſum.

Cum INDICE accuratiſſimo.

BASILEÆ,

Apud LVDOVICVM KÖNIG.

Anno M. DC. XXI.

D.PROB.ROM.S.J.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HENRICVS PANTAleon Baſileenſis ad Chriſtianæ iuuentutis moderatores.

HActenus inflatas nugas falſosq́; poëtas,
Græcia quos mẽdax, Ethnica turba dedit,
Legimus heu omnes pueri, iuuenesque, ſe-
In celebri cœtu, Chriſtiadumq́; ſcholis. (nesq́;,
Ergo Marcellus virtutis culmina ſcandens,
Vera modò nobis & meliora tulit.
Non hic Harpiyas, Circes, vaſtosq́; Cyclopes,
Non vanos ſuperos, nomina ficta docet:
Sed quæ prudentum collegit turba Sophorum,
Sublimes animos quæ ſuper aſtra leuant.
Quæ ſint ſumma bona & venturæ gaudia vitæ,
Quæ nos ſollicitos nocte dieq́; tenent:
Expoſuit ſanctè: credo illi adſiſtere Muſas,
Ordine ſic pulchro verba diſerta canit.
Hunc igitur placuit noſtro renouare labore,
Omnibus vt pateat gloria lausq́; Dei.
Vt pueri imberbes diſcant pia dogmata primùm,
Cætera pòſt Vatum dulcia ſcripta legant.
Vos ergo patres diuinam quæſo poëſin
Tradite diſcipulis: præmia magna refert.
Alta ſub incluſo retinet myſteria ſenſu,
Omnibus Attalicas vndiq; pandit opes.

AD ILLVSTRISS. OMNIQVE LAVDE DIGNISſimum Ferrariæ Ducem HERCVLEM II. Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

CONSVEVERVNT ſcriptores, tum antiqui tum recẽtiores, illuſtriſſime atq; inuictiſſime dux Hercules, Eſtenſis ſamiliæ ſummum decus, ſplendor & gloria, poſtquam libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcem perduxere, illisq; vltimam manum impoſuêre, virum quempiam ampliſſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicent, nuncupent, atq; commendent: vt eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilentiſſima inuidorum ſpicula, criticorumque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumq; ſolet, vt ignaui homines voluptatibus addicti eos contemnant, quos virtute præſtare vident. Diuina tamen prouidentia fieri ſemper ſolet, vt in tanto humanæ vitæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

errore aliquis Princeps reperiatur, qui virtutem diligat, ſuoque patrocinio tueatur: ne ſtudioſis viris præſidium deſit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm, vt antiquos Reges atque Imperatores ſilentio prætercam, qui viros ingenio præcellentes amplexi ſunt, tu vnus es tempeſtate noſtra Dux excellentiſſime, cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, nil honeſtius, nil diuinius virtute ipſa exiſtimes: ideoque virtutem habentibus præſtò eſſe conſueuiſti. Minimè mirum igitur videri debet, ſi ad Celſitudinem tuam confugi, libroſque meos tibi dedicare conſtitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire poſſum, cui Muſæ cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere ſciat? O' corruptiſſima tempora Quid mihi cum Principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo,

Qui per ſe poſſit curuum diſcernere recto:

cui non auſint maligni homines dicere

Candida de nigris, & de candentibus atra.

Talem igitur cum te eſſe omnes prædicent, Dux illuſtriſſime, audacter ad te profectus ſum, eo maximè, quòd Antonius Muſa Braſauolus, vir ſingulari doctrina integritateq; conſpicuus, qui Excellentiam tuam fideliſſimè colit, mihi de te ſpem optimam attulit: quippe qui doctrinam, prudentiam, humanitatem,

nitatem, liberalitatemque tuam mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei quantum dici poſſit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum, cui titulus eſt ZODIACVS VITAE, in duodecim libros digeſtum, multosque per annos elaboratum, Celſitudine tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: vt apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur: magisque donantis animum, quàm donum ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore, ſi opus hoc tuis auſpiciis ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturum, præſertim apud poſteros. Quandoquidem poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud:

Paſcitur in viuis liuor poſt fata quieſcit.

Nonne ſua etiam ſæcula Mænæidem riſére? Accipe igitur, Dux illuſtriſſime, exiguum operis clientis munus: tuoque fauore, veluti Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur, quod à noſtra religione aliquantum diſſentire videatur, mihi minimè imputandum cenſeo. Nam dum aliquando rebus Philoſophicis loquor, diuerſorum Philoſophorum opiniones refero, præſer-

tim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio à Catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubiicio: eiusque cenſuram, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime: Dij te nobis diutiſſime ſeruent.

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo ſcribunt Mauortia verſu,
Pugnaceſq; ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mæſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij qualibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hæc trita poëtis
Materia, hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras:
Quiſque iocos ſequitur, ſeria quiſque fugit;
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Auſonios inter vates Lucretius vnus
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire Deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, nec non vtiliora canit.
De dijs, deq; anima oſtendit quid credere ſit fas,
Dum ſequitur noſtra religionis iter,

Carmine complexus, Phœbo Muſiſq; ſecundis,
Quæ intra ſe & quæ extra maxim⁹ orbis habet.
Viue igitur felix, Vates digniſſimè, donec.
Suſpendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo eſt interitura die,
Candide Lector habes diuinum carmen: in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ ſint ſumma bona, & quo pacto ducere vitam
Conueniat, præſens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat ſophiæ cæleſtia munera, per quæ
Te poteris ſummo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ myſteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit eſſe bonum.
Zodiacus vitæ fertur quia vita per ipſum
Ducta nitet, ceu ſol per ſua ſigna means.
Maioremq; vt ſol mundum, ſic iſte minorem
Illuſtrat, vegetat, ornat, aluiq; Liber.
Quem quicunque Deo charus cupit eſſe, tenebit
Sæpè manu, & magna ſedulitate leget.

MAR-

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETÆ, ZODIACI VITAE, LIBER I.

ARIES.

Mens mea neſcio quo iam dudum impulſa furore. (les.
Ardet lauriferos Parnaſſi inuiſere col-
Ruraq́; Caſtaliæ Muſis celebrata canoris:
Cyrtha placet, ſemperq́; virens nemus ô ego quantas.
Effugiam tenebras? video ſurgentis Eoo
Luciferi radios paulatim albeſcere cœlo. (fundo.
Liuor abi, & ſtygio procul hinc te abſconde pro-
Vincit amor Muſæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatumq́; decus, da noſcere calles
Ambiguos: auidumq́; reple ambroſia Aganippe:
Lux tua monſtret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, me & ſubtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniam nouus ignotusq́; ſacerdos,
Gratus ero fortaſſe minus: ſi numine dextro

Excipies, blandoq́; ſinu, tu tollis ab imo,
Nobilitasq́; viros: ſine te mortale peribit
Ingenium, vox rauceſcet, nil dulce ſonabit
Vana chelis: quod ſi fueris mihi dexter, adibo
Sidera, ſpectabitq́; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæſo, fauens Latoë: tuumq́;
Tollere humo (niſi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Caſtalides Nymphæ, ſi pectore puro
Limina veſtra adij: ſi non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuere auertere veſtro
A' cultu, nec me vicit veſana libido,
Tradite me famæ, ne prorſus inutilis olim
Vixiſſe hîc videar pereamq́; in funere totus.
Spes famæ ſolet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Auſonios inter proceres celeberrime noſtro
Tempore, & Eſtenſis certiſſima gloria gentis,
Quem Parnaſſiacis, Pallas nutriuit in antris,
Et ſacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde ſibi ſperant decus immortale futurum.
Cyrrhæasq́; iterum per te reuireſcere lauros:
Quãquã obſtat Mauors, atq; inuid⁹ in ſua quæris
Promiſſis, alijsq́; modis te ducere caſtra:
Caſtra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur ſigna triumphis:
Adſis, & placido vultu dignare poëtam
Aſpicere, inſolitas intentatasq́; volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita ſignat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem.
Sic tua te incolumem videat: Ferraria ſemper,

Donec

Donec poſt longæ felicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli ſidera migres.
Illa dies olim veniet (modò ſtamina nobis
Lõga trahat Lacheſis) quũ te & tua facta canemus
Vberius, nomenq́; tuum Gangetica tellus,
Et Tarteſſiaci reſonabunt litora ponti:
Ibit Hyperboreas paſſim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ noſceris in oris.
Tunc ego maiori Muſarum percitus æſtro,
Omnibus oſtendam quanto tenearis amore
Iuſtitiæ, ſit quanta tibi pietasq́; fidesq́ue,
Quantum conſilio valeas, & fortibus armis:
Quàm ſis munificus, quàm clemens: deniq; per me
Ingenium moresq́; tuos mirabitur orbis.
At nunc, iſta tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præſentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuerſa nec uno
Gurgite verſari ſemper: quò flamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc litora tuta petemus
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias atque abdita pandam:
Præcipuè tamen illa ſequar quæcunq; videntur
Prodeſſe, ac ſanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) noſtro
Extinctos æuo: quo non obſcænius vllum
Aut fuit, aut poſthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla eſt

Hac hominem reddit ſanum, ingenioq; valentem,
Sit quamvis hebes, & ſtolidi cognatus aſelli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam ſequitur, vel quem ſcelerata cupido
Sollicitat, cuiúſve premit præcordia dirum
Inuidiæ virus: mendax, vafer, atque bibendi
Conſultus, demum vitio quocunq; laborans,
Hac poterit ſola peruerſæ crimina mentis
Extinguere, atque viam vitæ reperire ſalubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui ſibimet, domuiq; ſuæ, patriæq; decenter
Conſulere, ac dubijs rebus ſuccurrere norint,
Non tantum facies roſeo niueoq; colore
Miſta placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singulaq; æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compoſiti mores, & ſplendor honeſtæ
Mentis, quam vitio virtus ſecluſit ab omni.
Quid quòd Iuſtitiæ cultor, morumq; bonorum
Lætus agit, ſperatq; Deos ſibi profore ſemper?
Nec curat, ſi quis ſecreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus:
Contrà, qui malus eſt, formidat ſemper apertum
Ne fiat facinus, quod clàm commiſit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, ſibi conſcius horret.
Si quid ſecum homines muſſant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant noſtræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accerſit, adibo ne?
An potiùs fugiam miſeræ diſcrimina vitæ?
Lege deûm ſtabili ſemper metus angit iniquos.
Nanq; malus quanquã interdũ gaudere videtur,
Æſtuat

Æſtuat ipſe tamen medijs vt ſtrongylos vndis,
Æthnáve, quũ fabricat flagrãtia tela Pyracmon,
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, periurum ſtultè miſerata Sinonem:
Ogygiásve domos infauſto Marte petitas:
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna ſolet vatum: & coruum Phœnica vocabo:
Num melius plumis Iunonia regna ſecantem,
Dædalon, Icariosq́; auſus & fata gementem,
Mutatasq́; deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum laſciuos dicere amores,
Quodq́; nefas maius, dictis temerare prophanis
Cælicolas? quid enim dementia noſtra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq́; puellas:
In cœlo eſt meretrix, in cœlo eſt turpis adulter.
Prô pudor? hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium: vt ſibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq́; poteſtas
Peccandi detur minus & peccata pudoris
In ſe, contineant? O' ſtulta, ô putida certè
Scriptorum turba Anticyris purganda duabus,
Ad vos hic ſermo eſt: alios vexatis & ipſi,
Nec parcit cuiquam veſtræ petulantia linguæ:
Quid mirùm, ſi vos eadem quoq; fulmina tangũt?
Dicite, quid tantùm nocteſq́; dieſq́; laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui ſua commoda ſolùm

Quærit, nec prodeſſe aliјs curat, potiùs ſed
Damna aliena malus ridet, dum quod ſibi credit
Vtile perficiat ſæviſſima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo ſic ſcribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes.
Ne fruſtra tempus ſeſe triuiſſe querantur,
Fallaces nugas & inania monſtra legendo.
Atqui ſcire opus eſt triplex genus eſſe bonorum,
Vtile, delectans, maiusq; ambobus honeſtum.
Horum aliquod, vel plura ferat quodcunq; poëma:
Sic tamen, vt metæ nunquam frangantur honeſti.
Sed quibus eſt dignus titulis, quali ve Corona.
Qui non vana modò, ac nullam præbentia frugem,
Verùm quæ potius vitam corrumpere, nec non
Inſanis poſſint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget ſtimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat, ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:
Ad ſcelus inde ſolet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis. delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente ſatelles in aula
Plurimus eſt, & quem rerum iubet eſſe verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tũ? proinde licet, & ſunt laudãda quòd ipſis
Diuitibus placeant? Non ſic: nã quilibet haud ſcit
Quot bipedes aurum, quot purpura veſtit aſellos,
Sunt ô ſunt multi, Sidonia concha ſuperbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore

Obdu-

Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Anulus, & rubra collecta in litore gemma:
Hos tu iurares magnum ſuperare Platona
Ingenio, & ſanctis non cedere moribus illi,
Quem ſolum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet ſpecies hæc tanta: ſed ipſos
Nomine non vano, ventoſos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorſus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt rarò ſapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, ſi præmia deſint?
Præmia quis quærit, niſi quē dura vrget egeſtas?
Gaudia ſectatur diues, dulcemq́; quietem:
Dumoſos odit calles, cliuosque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ ſcandimus arcem.
Non poſſum tota non excandeſcere bile:
Quin ego deuoueo verſus, pariterque poëtas:
Cum video pueros obſcœna docente Magiſtro
Carmina, peiores fieri, primumq́; pudorem
Linquere paulatim, & ſceleratos diſcere mores,
Vnde magis poſſit natiua augerier illis
Nequitia, & citius ſub tartara delabantur.
Sed mihi non deſunt ſolatia debita. nam cùm
Scribant, vt magnam poſſint acquirere laudem,
Magnam ignominiā pro laude, & dedecus ingens
Accipiunt meritò. quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talesq́; fuiſſe,
Qualia ſunt chartis quæ mandauere nefandis:
Index eſt animi ſermo, morumq́; fidelis
Haud dubiè teſtis: quoniam quiſq́; illa libenter,

Et cre-

Et crebrò loquitur, quibus oblectatur: arator
De bobus raſtris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de reſtibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, haſtilia, pugnas:
Sic obſcœni homines plerumq; obſcœna loquũtur.
Vos moneo quorum eſt fidei commiſſa iuuentus,
Et quorum eſt teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito ceras, hæc ſcripta peroſi
Deteriora; aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non ſint, & non indigna referri.
Hiſtoriæ placeant noſtrates, ac peregrinæ:
His ſe cirrati oblectent, has mente reponant:
Nectareos manans ſuccos, (mihi credite) vitam
Inſtituũt, quæ ſint fugienda ſequendaq́; monſtrãt.
Fabula non omnis ſpernenda eſt, ſæpè legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis,
Sunt etiam (fateor) complura poëmata, prauis
Haud temerata iocis: ſed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoq; regunt ſub cortice mella
Iſta iuuant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam viuendo acceſſerit ætas.
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunque volent, decerpere tutius herbas.
Eſt operæ pretium poſt hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrum potiori in ſede locandum
Quo probitas, an quo tantùm ipſa ſcientia creſcit
Præſtet virũ, eſſe bonũ, an doctũ diuina quidẽ res
Doctrina eſt: deo orat mites, odit q; ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomniq; clientes:

Nec

Nec niſi per longum tempus, multoq; labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt, terras & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusq; apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit, naturæ arcana recludit:
Qua ſine nemo poteſt perfectus dicier, hæc nos
Diſſimiles pecudum reddit, ſimilesq; deorum.
Fit tamen exigui precij, perditq; nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorum fæcibus oblita
Induit informes vultus: ceu ſordet iaſpis,
In putri demerſa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula vel cùm premit ora ſororis.
Nec modò vileſcit, ſed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris conceſſa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bachariq; magis. Quiſquis ſine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaq; ſeruans
Iura, ſcelusq; cauens, tanquam præuiſa draconis
Guttura, quem ſtimulat paſtus inſana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaſo, aut mulio, libros
Qui nullos penitùs nôrit, precioſus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina poſſunt.
Quis, niſi mẽtis inops, virtutũq; improbus hoſtis,
Non amet, atque illum laudet, qui ſacra veretur,
Iuſtitiamq; colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miſeris ſuccurrit, & arcet
Infames à ſe: aſt humiles fouet, impia linguæ
Mordacis vitat contagia, lædere quenquam

Non gaudet, potius cunctis prodeſſe laborat.
Quódq; decus mirum eſt, in re quacūq; modeſtũ
Oſtendit ſe ſe? felix hic nempe ſed illum
Felicem magis eſſe reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Eſt oricalcho nobilius, vitroque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum,
Vel cautè, aut leuius: rudibus vix vlla pudoris
Eſt ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridetque ſacras petulans inſcitia leges.
Et cæcus neſcit ſcrobibus diuertere ab imis,
Impinguntque pedem tenebroſa nocte vagantes,
Quum ſilet inferno recubans Proſerpina lecto:
Sic mens quæ cæca eſt, ſine lumine doctrinarum.
In quodcunque nefas facili deſcendere lapſu
Non dubitat, niſi ſit pœnæ compreſſa timore:
Nec quicquã quod non placeat ſibi, iudicat æquũ.
Sæpè vicem tamen ipſa gerit natura magiſtri,
Inque vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod ſchola non docuit, cœleſti munere diſcant.
Quid prohibet, tales inſontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præſtat vtrumq; liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera ſi fas eſt paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæſo concedite: vel me
A pipere & ſcombris ſaltem defendite, noſtros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui noſtri limina ſeruat

Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxiſti longam portu mea cymba quietem:
Iam tempus dare vela notis, & ſoluere funem.
Ceſſit hyems, canæque niues de montibus altis
Diſtillant, viret omne ſolum, lapſasque reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas:
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyriq; petulci.
Carmina muſcoſis iterant laſciua ſub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vaſtos pelagi proſcindere campos:
Vnda ſilet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid ſtulta times? eſt lucidus aër,
Atque ſuo curſum ſuadent Athlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea deſidiæ præbetur nulla: potenti
Eſto animo, atq; aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidoque vetat gaudere triumpho,
Vt video, terrent rictu te monſtra canino:
Sed turpe eſt, fœdis virtutem cedere monſtris.
Perge igitur, iam rumpe moras, altumq; petamus,
Rex ille omnipotens, vaſto qui præſidet orbi,

Aurea

Aurea qui ſolo moderatur ſidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum & liquidis vitam ſeruare ſub vndis.
Orba ſuis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid ſit cognoſcere verum
Quid decens & poſſe loqui, conceſſit: at ore
Cætera ſunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validiſſima quæque ſubegit.
Alipedes tigres, iracundos que leones.
Et quamuis diro ſint corpora plena veneno
Serpētum, tamen hūc metuunt, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna ſupini.
Hoc ſine, quid tellus eſſet? denſiſſima certè
Sentibus, & nullas ſegetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ ſeruantur legibus vrbes,
Condidit: ornauit cœliſtia numina templis.
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta: emiſſum quibus, ignis turbine clauſi,
Per ſpatia effertur longè diſtantia plumbum:
Quo pulſæ turres, & mœnia celſa trahuntur
In præceps: vaſtoq; procul quicunq; boatus
Accepit, dubius, ſe audiſſe tonitrua credit.
Væ vobis Superi, ſi talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuiſſent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Poſſet, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere quà Titan populos deſpectat Eoos,
Et Tarteſſiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynoſura nitet: & quà contrarius axis
Aſpicit Antipodas pendentes vertice: qui iam

Caſuri

Caſuri, opponunt pedibus veſtigia noſtris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentiſq; vigore,
Vt credi poſſit diuino ex ſemine natus,
Neſcit adhuc, nec ſcire ſtudet (res mira, nefaſque,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, ſequiue
Debeat, ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumſeptas
Stultitiæ, incedunt deſerta per auia: vix heu,
Vix paucis nouiſſe datum, quò tendere tutum,
Quà ſit iter, ꝑ quod vera & bona ſumma petãtur:
Non docet hoc gemini nodoſa ſcientia Iuris,
Non quæ Pæonio ſanat medicamine morbos.
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia ſola
Hoc aperit: fida hæc hominũ dux atq; magiſtra eſt
Hanc mihi ſi dederit Deus. & ſubtegmina ſi non
Ante diem triplices truncabunt noſtra ſorores:
Ipſe bonum ſummum quod ſit, qui poſſit haberi,
Vt ſpero, expediã, quãquã hæc ꝓuincia magna eſt.
Principiò ſummum, eſſe bonũ pars maxima cẽſet,
Nummorum plenã benè ſemper habere crumenam.
Atq; auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas ſplendens eructat in vndas
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Poſſediſſe agmen ſeruorum, armenta gregeſq;
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Ariſtæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythræis tulit à præſepibus Heros:
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, & H· ſperetuſæ:
Nec non marmoreis miranda palatia cruſtis:

Hæc

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Hæc ſunt quæ cupiũt omnes, quæ quiſq; requirit:
Quæ ſuperos gen trix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis, his qui affluit, eſſe beatum,
Felicemq; putat craſſi dementia vulgi.
Sed neſcit quanti lateant ſub floribus hydri,
Quotq; roſas inter ſpinæ naſcantur acutæ,
Illum etenim, quiſquis fieri vult diues oportet
Nocte dieq; animo diuerſas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: ſi fortè epulis accumbit, iniquæ
Morſus auaritiæ ſtimulat, vix vlla palato
Eſca placet, properatq; ingratas linquere menſas,
Abſtrahit inde illum exigui ſpes dira lucelli.
Vix ſomnum capiunt nocturno tempore ocelli,
In latus, in faciem iacet, & quandoque ſupinus.
Verſaturq; thoro, haud aliter quàm ſaxea moles,
Siſyphia reuoluta manu, quid luce peracta
Geſſerit, & quid ſit redituro ſole gerendum,
Penſitat, en pereũt pecudes, cras pabula quæram.
O' brumæ deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: ſed diſpenſator iniquus,
Paſtoresq; mali: rapiunt hi, decipit ille:
Inuaſere lupi caulas, prædatus & ipſum
Eſt pecus inſanus miles, magalia fregit,
Incendit ſegetes, deſecta eſt vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore ſortem:
Nulla fides, nulla eſt homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis prô Iupiter: ille bonus vir
Prorſus habebatur, ſed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non eſt ſemper vera effigiei

Regu-

Regula, quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucroſas, ohe, merces, graue pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serûm velamina, veſtes
Sidonias, merceſq; alias, quas vexit ab Indis:
Quam ſi concurſu Symplegades infregiſſent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel ſaxa Capharei
Soluiſſent tabulas, muliebri more querelis
Impleſſem totas ædes, lacrymiſq; maderent
Pectora. non deerunt nummi, niſi viuere deſit.
Nil frumẽta valent: quid tum? mercabor oliuum:
Eſt fodiendus ager, iaciendaq; ſemina, meſſes
Occandæ, fabricanda domus, viteſq; putandæ:
Illud emã, hoc vẽdã: accipiã, & quod debeo reddã.
Non ſecus huc illuc impellitur, ac pila magno
Luſorum cœtu ſolet, aſpiciente theatro.
Iactari: hinc atq; hinc ingenti miſſa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, ſpe, fluctuat æſtu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor.
Ixion verus, qui captus imagine nubis
Concubitu fœdo prolem genuiſſe biformem
Dicitur: vnde eius voluit ſine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa, Deûm rex.
Diuitiæ quid ſunt? res nempe ſimillima nubi,
Quam ſi Riphæo Boreas demiſſus ab axe
Incutiat, videas vnde eſt concreta, reſolui
In tenues fumos: monſtra hinc gignuntur, habẽtia
Humanam faciem. quid enim ſpecioſius ipſo
Diuitis aſpectu primo? ſed noſcere poſtquam
Ipſius vitam licuit, diuerſa videntur

Parti-

Partibus à tergo non reſpondentia primis.
Aſſiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum ſunt, quæ præcordia rodunt.
Vel ſcit vel neſcit diues quæ poſſideat: ſi
Neſcit, quid proſunt? quoniam nil inde boni vel
Accipit aduerſi, velut is qui non habet. at ſi
Quæ ſua ſunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia ſumit?
Qualia, quum potat ſuccos abſtemius vuæ.
Siquidem amat, pariter curat, ſtudet illa tueri,
Proq́; his ſeruandis eſt anxius, atq; laborat:
Sollicitatq́; illum quicquid contingere rebus
Poſſe mali credit quas poſſidet, excruciatur
Si perit inde aliquid, fieri quod ſæpè neceſſe eſt.
Cùm nil ſtare diu videas, incommoda cùm ſint
In promptu ſemper, demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, ſæuiq́; laboris.
Quid memorē, ſubeat quàm crebra pericula ponto
Ac terris, cenſum cupiens augere paternum?
Syluicolasq́; latrones, ponticulasq́; piratas
Sæpè fugit: capitur tandem, laniandaq́; phocis
Viſcera, ſiue lupis præbet captiuus herili
Collum ſæpè iugo ſummittere cogitur, is qui
Vt dominus fieret, ſe obiecit caſibus audax:
Vix menſa tutus propria, proprióve cubili:
Exitiale datur ſitienti ſæpè venenum.
Stertentémve necat cupidi manus impia ſerui.
Pinguior in cædē vt petitur magis hoſtia, nec non
Nobilior potiùs ſpoliatur fructibus arbos,
Vtq́; apibus muſcisq́; perit quæ dulcior vua eſt:

Si

Sic cui plura dedit ſors & meliora tenenda,
Inſidias patitur plures, propiorq́; periclo eſt.
Nota Syracuſii ſolertia mira tyranni:
Euge bone, es felix? quid ni? non pocula deſunt,
Non epulæ, pueri, ſceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ: gemmis, auro (quid cernis?) abundas.
Heu mihi: namq; tholo ſeta ſuſpenſus equina
Enſis adeſt, iamiam miſeri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namq; optima liuor
Quæq́; malus lædens, odit felicia ſemper.
Hoc pretio, miſeri, damnoſum quæritis aurum,
Veſtra Palæſtinæ ſtimulent, vt corda ſorores
Aſſiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda inſaniæ? iure
Huic aſini auriculas, iratus Phœbe dediſti.
Aurum cuncta precor, fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt ſtolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus deſcenderet aluũ.
Talis auare tibi fortuna eſt peſſime, qui cum
Plus habeas, plus ſemper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat ſitis arida, ſi tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis, Copia: nunquid
Quod ſatis, an nimium ſumes? hoc officit: illud
Quiſquis habere volet, facili mercede parabit.
Noſtra etenim minimis rebus contenta quieſcit
Natura, in vitium ſi non delapſa repugnet.
Diuitis in menſam ſyluæ pelagiq́; feruntur
Optima, non deſunt lepores, non caprea, ceruus,
Hædus, aper, volucrũq́; genus, non turdus obæſus,

Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandesq; columbi:
Portantur rhombi, ſquillæ, murena, locuſtæ.
Mugilis, & piſcis nomen qui traxit ab auro,
Oſtrea, cœruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, eſt verſu, quæ claudere difficilis res,
Vina dehinc, nigro nunquam ceſſura falerno,
Ni potius placeant aruiſia nectaris inſtar,
Sed quæro, nũquid cuncta hæc lupus iſte vorabit
Non credo: vel ſi cupiat, non poſſe putandum eſt.
Quod ſi poſſe volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudenti.
Nam qui plus æquo ſtomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici ſuccurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ inſurgunt febres, hinc ſcrupeus humor
Inſidias manibus pedibusq; affigit inertes.
Cui non comperium eſt, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorẽ immodicũ, ſitibunda in viſcera merſum!
Ergo parcus erit, de multis pauca capeſcens,
Qui nõ ante diem vult dulcem abrumpere vitam.
Nec plus quàm pauper, ſaccum ſtipabit opimum.
Murice diſtinctos locuples veſtitur amictus,
Auratamq; togam, tenuiq; ſubucula biſſo
Enitet: & Scythicæ redimitus vellere frondis,
Geſtat femineo pretioſa monilia collo.
Num magis iſta fugãt mordentia frigora, quàm
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æſtum

Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidiſſimus eſt ſol,
Flauaq́; væſanus diſcindit Syrius arua:
Quàm ſi leua tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in precio eſt quem pulchra decorant
Veſtimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Aſſurgit populus, ſolusq́; hic nobilis, atque
Creditur eſſe bonus, prudens ac dignus honore,
Dignus amicitia: pannoſo prorſus habetur
Nulla fides, tritamq́; irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio. vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata eſt ſæpe loquentem:
Carminibus quamuis poſſis æquare Maronem,
Mæoniiq́ue ſenis diuinos reddere cantus:
Non tamen idcirco ſperes tibi premia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos fruſtra ſectabere vultus
Optabis fruſtra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidẽ inficior. magna eſt nã gratia pulchri
Veſtitus, verùm fuerit virtutibus ipſa
Si mens nuda, malis imbutaq́; moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Deſpiciet quiſquis nôrit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæcæ iurgia ſannæ.
Nec ſeruus propria quem tu nutrire farina
Conſueſti à puero, ſi te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinoſum, mentis egentem,
Æſtimat: idcirco ſecum clàm murmurat in te,

*Hunccine herum fortuna mihi non æqua dediſt?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domeſtica temnit?
At fortis, prudens, iuſtus, pariterq; modeſtus
Si fueris, ſi te non parua ſcientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi veſtis honorem,
Nec (modo ſit ſanus) poterit te ſpernere quiſquam.
In primis, quicunque cupis venerabilis eſſe,
Laudari multum, nec non vehementer amari.
Virtutem ſequere, ac vitij contagia vita,
Et caue committas, quod poſſit iure putari
Cenſura dignum, atq; autori inferre pudorem.
Nam ſolet egregiam ſtolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima ſi infectam labe notauit.
Sed quiſnam prorſus venit ſine crimine? nemo eſt
Qui non legitimo quandoq; à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amuſſi,
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atq; bonus dici debet, ſed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter ſingula profert.
Cultus habet ſermo, & ſapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animumq; gubernat.
Hæc plus quàm veſtes, poterunt te reddere clarum
Nec tu formoſi ſpecie capiaris ephebi:
Talis amor ſcelus eſt, quem qui ſapit effugiet: n…
Eſt pueris, nec mens, nec amor, ratióve, fidesque.
Ah pereat, quiſquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formoſæ membra puellæ,
I, pete coniugium: vel non meretricula deerit,
Quid mauis demens cupere & ſperare negata:*

Pell

Pellere cùm poſſis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forſitan ipſæ
Diuitiæ, vt melius virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi ſi fortè vacabunt,
Nullus erit qui te doceat, nam ſoluere oportet
Mercedē haud paruā doctoribꝰ, eſt quoq; habēda
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quā difficile eſt, quā paucis numina præſtant,
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem,
Quàm raro egregios pauper ſortitur honores.
Præterea qualis vita eſt, quàm proxima letho,
Quàm meritò ſpernenda, animū ſi nulla voluptas
Mulceat, atque leuent ſolatia nulla laborem.
Cùm nunquam deſint curæ, cùm plena dolorum
Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerbeream ſaturare famem, miſcerier vmbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non vlla ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinumq; frequenter:
Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos, veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, ne dum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus æuum.
Talibus at certè, quicunque eſt diues, abundat.
Illud enim aſſequitur quicquid deſiderat, & vult:
Tantum habet imperij, tantasq; pecunia vires,

Vt ſibi nil obſtare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere curſu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporésve fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere piſces
Retibus aut hamis: Veneris ſi grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si choreæ, citharæúe placent, ſi plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præſtant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, ſi diſcere quiſquam
Geſtiet, id certè dabitur modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aſpera cliuis
Anguſta, & primo ingreſſu ſatis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celſa petuntur.
Si non ſunt nummi tibi, veneat ipſa ſupellex,
Vel domus, aut fundus, quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem,
Ah miſer: eſt melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis ſimilem diuina ſcientia reddat.
Quàm ſi poſſideas Perſarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebroſi accedere vulgi,
Haud magis atq; pecus verum agnoſcentis: at ipſ
Si ſapis, hæc memori quæ dicam mente teneto:
Præter virtutem, non eſt durabile quicquam.
Diuitiæ pereunt, ſpecies quoque, robur, honores:
Cuncta cadunt, virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetuſtas.
Ipſe tamen vidi nunquam, & vix credere poſſum
Vel periiſſe fame, vel mendicaſſe diſertum:
Quem ſi fortuna interdum conatur iniqua

Obru

ere, auxilium virtus feſtinat, alumnos
git alma ſuos ſemper doctrina, diuque
patitur miſeris vrgeri caſibus: affert
ragio tabulam, qua tuti littora poſſunt
noſos inter fluctus attingere nando.
po licet virtute, Arabum deſerta, nigroſque
iopas, rigidoſque Getas luſtrabit, & Indos,
us & incolumis. fortunæ ſola reſiſtit
tus, atque illi dubio certamine pugnat.
llis eſt igitur parcendum ſumptibus: omnem
dubita, vt virtutem habeas, impendere cēſum.
ſi fortè tibi valeas quod vendere, nil eſt,
lo bonus ſaltem, ſi non potes eſſe peritus.
m doctis verſare libens (nam diſcere multa
poteris) nec non auidè quæcunque loquuntur
uſculta, atque roga interdum: tum cætera diuis
ommitte, & patiare animo tua fata ſereno.
Gaudia ſi ſequeris, ſi te inſidioſa voluptas
mplicat, & dulces tranſmittere luſibus annos
Te iuuat, atque ideò diues cupis eſſe: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate eſt res pernicioſior: aufert
Conſilium, mentemque premit, virtutibus obſtat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix.
Debilitat corpus, ſenſus obtundit: amaro
Fine nocens, homini multorum cauſa malorum eſt.
Clarius iſta ſequens ſermo, meliuſque docebit.
Si tamen aduertas, habet & ſua gaudia pauper,
Nec forſan leuiora, magis nam dulcia ſunt quæ
Rarius eueniunt ſolatia. credite, longè

Gratior, ac longè eſt iucundior illa voluptas,
Quæ dilata diu fuit, ardenterq; cupita.
Sic cibus eſurie ſuauis, requieſq; labore,
Sic potus vexante ſiti, ſic frigore flamma,
Frigora ſic æſtu, ſic intermiſſa, diuque
Suſtentata Venus grata eſt magis: omnia demum
Rebus ab oppoſitis, vires contraria ſumunt.
At locuples tolerare nihil vult, ſemper abundat
Delicijs, adeò vt moueant faſtidia ſæpe,
Et cupiat bulbos, ſiliquas, holus, allia, ſardas,
Solennes epulas, & prandia lauta peroſus
Nil adeò dulce eſt quod non videatur amarum,
Et non diſpliceat, ſi plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitiſque potiri
Dulcius eſt, ſordent quæ poſſunt ſemper haberi.
Præterea non res hominem, ſed ſola voluntas,
Iudiciumque animi contentum reddit, amari
Eſt dignum, quodcũq; placet, quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Guſtum? quid vini ſuauem præbere ſaporem
Illi, qui gaudet puris abſtemius vndis?
Hic hædum, aſt alius carnes cœnare ſuillas
Mauult: hanc cantus iuuat, illum ludus, amorq;
Omnibus haud idem: hic puerũ cupit, ille puellã
Huic ſcortum placet, aſt illi matrona, beatum
Efficit ergo animus, non res, rationibus iſtis.
Non minus ac diues, lætatur pauper, ab illo
Grandia poſcuntur, paruo hic contentus abibit.
Impenſa diues maiori, at ſæpe minori
Lætitia viuit, quàm pauper gratius ouo,

Et ci-

re,eſt veſci,atq; famem cōpeſcere porro,
aut foſſori quam regibus & reginis,
uid terra ferat lauti,prandere,vel vnda.
r illa autem iure eſt dicenda voluptas,
ec ſumpta nocet, nec contradicit honeſto.
nē eſt melius quàm pauca optare, animūq;
conſilio,ne ſpes te affligat inanis.
uod habere nequit, deſiderat,excruciatur,
lo fruſtra,& ne quicquam tempora perdit.
is igitur, quod certè poſſit haberi,
il: atq; animo frænos impone tenaces.
bus quiſquis pollet,vult plura, petitque,
et,& paruo contentus viuere neſcit:
idcirco multis,felicior ille eſt,
nt cui pauca ſatis,res ampla,ſuperbum,
que hominum,contemtoremq; deorum,
,mollemq; facit,virtutis & hoſtem.
is virtutem curat,ſi cenſus abundat?
paupertas,ô nondum cognita diuûm
virtutum cuſtos,& amica pudori,
frænum,vitæ tutela procacem
m tu ſola potes,ventique furorem
i rabiem contemnere : dum vada lintre
es paruo,vicinaq; littora ſeruas.
thereos feriunt vaga fulmina mon s,
t excelſas Boreas rapidiſſimus ornos:
t ignota malis, humileſq; procella
raro infeſtat, lentæq; myricæ
er ſyluas immotæ,ac pace fruuntur.
Anaxagoras,ſpreuit Democritus,atque

Complures alij (quorum ſapientia toti eſt
Nota orbi) argẽtum atq; aurum, cauſasq; malorũ
Diuitias. quare niſi quòd non vera putarunt
Eſſe bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitãt, quã plurima. Fabricius quod,
Quod Cato, q́d Curius, ſanctiſſima pectora quondã
Senſerunt: non quid vulgus, plebsq; inſcia dicat.
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorum.
Nónne olim victor felicia ſigna Quirinus
Sæpè tulit, poſito quum ſumere conſul aratro
Arma iubebatur, requiem factura ligoni:
Tum caſa parua viros, & frugi menſa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbelleſque edunt fœtus, ac luſibus aptos.
Diſcite mortales tandem, longisque tenebris
Exuite obſeſſam mentem, ſurſumque leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ ſimiles eſtis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finemque animo perpendite rerum,
Sufficiat cibus ille, famem qui ſedat: & illa
Veſtis, quæ corpus velet, frigusque repellat.
Sit ſopor ille ſatis, reficit qui feſſa labore
Membra: etenim tribus his opus eſt, cũ corpora no-
Sint fragili contexta luto. ſed talibus vti (ſtra
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere curet
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Aſt hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Veſtibus: hanc alius vitam vix ſentit, ab arte

Dum

Dum fugit, aſſiduoq́ue premit ſua lumina ſomno,
Felix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec ſpem vllã in rebus ponit: quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam noſtri non iuris: & æui
Quàm breue ſit ſpatiũ reputat, quàm friuola de-
Omnia quæ in terris longè lateq́; creantur, (mum
Qui minor aduerſis non ſit, maióru e ſecundis,
Minoisq́ue vrnam ſpernit, Stygiosq́ue furores:
Securus quodcunque ferat fortuna, tenere.
Infelix, ſenſu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præſentia cernit: (eſt
Qui neſcit, quòd quanto animus præſtantior ipſo
Corpore, tanto animi pluris ſunt munera, quã quæ
Ad corpus ſpectant: igitur non diuitiæ ſunt
Prima bona: hæ quoniã pro corpore cõquiruntur,
Quæ poſſeſſorem non efficiunt meliorem,
Quis bona ſumma vocet? multos at ſæpe videmus
Quadrupedum ſimiles, iſtis qui rebus abundant.
Quantum ergo ſatis eſt vitæ, nihil amplius opta.
Nanq; ſuperuacuo ſtulti lætantur: aceruos
Ingentes fruſtra, fruſtra horrea plena requiris:
ũm modio cameráue famem propellere poßis.
ùm tibi ſufficiant cyathi, cur dolia quæris?
te Plutus amat tamen, & tibi copia ridet,
uitiasq́ue dedit fatorum ignota voluntas:
id facias, operæ pretium eſt didiciſſe: tenendo
peior fias, ne poßis ſtultus haberi.
age nunc quæſo, quænam prudentia, quodnam
ilium eſt illi cui ſunt bona multa: ſed ipſis
iens neſcit quo pacto debeat vti?

Hinc

Hinc vires perſæpe nocent, damnoſaq́; forma eſt,
Hac ratione ſuum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obſunt.
Nodus auaritiæ non te conſtringat, ab ipſa
Heu fuge: nam certè nulla eſt hac maior Erinnys.
Hanc memorant Acheronte ſatã, per triſtia ditis
Regna truces agitare faces, centumq́; colubris
Colla veneniferis geſtare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq́; tenent, aliosq́; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malũ & inſatiabile monſtrum,
Naſcuntur variæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine poſſint,
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atq; ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq́; puſilli.
Huic alia eſt vitio labes contraria, ſed non
Tam grauis: hanc etiam ſtudeas depellere, nam ſi
Prodigus es, menſam alterius pinguemq́; culinam
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquàm
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrunq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq́; licet, largire. nec vltrà
Impenſam facias quàm ſit permiſſa facultas,
Diuitias hic finis habet: prodeſſe tenemur
Omnibus, at noſtris potius, natura creauit

n vt ſolùm nobis, noſtrisq́; propinquis,
s etiam, quum poſſimus, emolumento
Quid quæſo præclarius, atque deorum
s eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,
pauperibus victum, miſerisq́; mederi:
urba col t; ſic famam acquirimus: atque
eros multi per talia facta volarunt.
humanæ nil aptius, & nihil ipſo.
eſt hõc, vt perhibet ſchola docta ſophorum,
rodeſſe homini & ſocio ſuccurrere lapſo.
, ô mores, ô triſtia tempora, prorſus
t eſt pietas nulli largitur avarus
ùm teneat quæ tradere plurima poſſit:
que ipſum miſceret: ſunt ferrea cunctis
uis exigua mendici nunc ſtipe caſum
lacrymas rident, miſerosq́; precantes.
amen donãt, dant ſcurris, dantq́; cynædis.
is potius, dant ſcortis calliparéis:
bit vati, Muſæ ſpernuntur vbique.
huic loculos, vel teſſera reddit inanes,
n pictis ludit patrimonia chartis.
oc turpe magis numos abſumere pacto,
vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
ita Dei, vitiorumq́ue oblita cœno,
t fieri? nónne olim nudus ab aluo
nudus terræ es rediturus in aluum?
s, non hæc tua ſunt: ſed Iuppiter harum
nus rerum, tu diſpenſator & hoſpes.
ſed nobis rerum, conceditur vſus.
sam vetus ille Charonte vexerit, vltra

Quam

Quam trepidant ſuperi falsò iurare paludem:
Hic miſer, hic aliis hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè: dum ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt, nobis ſumendo, aliosque iuuando.
Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandæ
Diuitiæ: mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Nauimus: ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant
Abſorptas pelago. vnde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non eſt (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus. nubila clarum
Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton ſcopulo, atq; iterum tētabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru ſurrexerat Eos:
Aſtraque cedebant euaneſcentia cælo:
Iam diuiſus erat Titan, mediumque videbant
Antipodes, medium noſter monſtrabat horizon:
Mirabar, quia nam mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria ſeſe
Mutuò corrumpunt: quin ſol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora ſolus,
Obuius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno

Inni-

t baculo, nitidoq́ue innixus amictu,
inus medio pendebat pectore barba,
a curis, læta & facies, varioq́ue colore
andentes decorabant ſerta capillos:
nus vt dedimus citroq́; vltroq́; ſalutem:
rgam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit.
li, atque eadem pudibunda voce rogaui.
quam proprium nomē mihi reddidit, (ipſe
Epicurus erat) ſtupui: ceu ruſticus agrum
iens, reperit latitantem obſcurius arcam.
o tunc, Venerande ſenex ſic numina ſemper
tuis faueant votis, ſapientia quando
is habitat fibris: niſi falſa loquuntur
unque ſolent) homines: præcepta ſalutis
ir, & iuuenem prudētibus iuſtrue dictis,
do non te aliò grauiora negotia ducant.
m contrà, Me nulla negotia ducunt.
iam vito curas, fugioq́ue laborem,
o vacuus crebrò aduentare, legoq́ue
a hæc varios capiti geſtamina flores.
ens & promptus agam quodcunq; petiſti:
oqui ſenibus res eſt gratiſsima cunctis.
ſtra aliquis diſturbet verba viator,
ertamus, denſaq́ue ſub ilicis vmbra,
is quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
& placida ſic tandem voce profatur,
n huc aliquod iuuenis te numen adegit,
hodie, quæ ſit Sapientia. nanque,
quanta rerum caligine totum
m eſt mortale genus? ſimulacra videre
Mille

Mille ac mille hominum facile eſt, ſed rarus vbiq;
Verus homo: vt poſſit, non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cauea, errorumq; taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras.
Principio verum atq; bonũ cognoſcere oportet
Perſpicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia riuos.
At paucis hoc ſcire datũ eſt, nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonũ, pars altera honores:
Diuerſi diuerſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerũ, atq; nouiſſima meta:
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur.
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu,
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiuerit vllam,
Si non hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ finiſq; laborũ eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi.
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, mouetque
Artificem, ſed re poſt facta nouiſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet atque voluntas
Hunc ſibi vt acquirat, primis medijsq; libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur, cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quàm delectatio quædam,

Sed

uia non facile eſt rudibus ratione doceri,
bo exemplis melius recludere verum.
idit, atque graui ſulcum deducit aratro
olæ calloſa manus? non Syrius aſtu
ficat, non bruma gelu, cur nauita ponti
m rabiem, ſyrtes, ſcopuloſq; minaces
imet, admoti ſpernens confinia lethi,
la fretus pinu? cur prælia miles
itur, gaudetq; ferox, vbi claſſica: Martem
anunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
uat aſſiduis alium palleſcere chartis,
ios verſare libros noctesq; diesq; ?
vt poſt longos lucrum vel fama labores
dum efficiat, nam ſi non ipſa placeret
& honos, virtus arteſq; perirent.
is per ſe dulcis: primordia verò
edijs propter finem, nil denique refert,
, vel potius cuncta hæc videantur honeſta,
eluti exultat laſciuus turpibus, ipſa
ute bonus placidiſſima gaudia ſentit.
lupiatem propter tandem omnia fiunt,
la declinent homines, vel cõmoda quærant:
danda gerant, vel non laudanda ſequãtur.
m ſola Superi mercede fruuntur.
nque illis non conuenit indigeant cũm
um rerum: ſed dices forſan, honeſtis
plena bonis, quid tum? ſi talia lætos
iunt diuos: tanquam ſi lignea gemmis
us, fuluoq; ornes ſimulacra metallo.
ud, quoties perfecta eſt cauſa, neceſſe eſt

Inde

Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingendo Chymæras,
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?
Quid lapis aut ſtipes, laudem præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaq; durat.
Gaudebit quicunque ſapit pro viribus, & non
Frangetur, quoties fortunæ vrgebitur ira.
Dulce autem quæret, ſi quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus, vltra,
O iuuenis dum fata ſinunt te viuere lætum
Hortamur quantumq; potes lugubria pelle.
Talia barbati poſtquam mihi verba magiſtri
Haud paruam fecêre fidem: Pater optime, dixi.
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta,
Scrupulus aſt vnus reſtat, nam diſcere oportet
Non ſolùm quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, quà ſit iter per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior, Breuis, & lata, & decliuis eunti
Eſt via: non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ ſi fortè tibi corde eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis

De tri-

ibus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
dæuus ſapiens: quo præcedente ſequebar
ſimul, gradiens per deuia comminus ibam.
eſſiſq; parum, moles oblata palati
ia eſt, ſcitorq; ducem, Sublimis, & auro
reccioſa domus, quo poſſeſſore tenetur?
s, ait, tenet hanc, indutusque arma ſatelles
t iter, prohibetq; vltrà tranſire volentes,
ius hunc adeant, & blando munere placent.
utem celſa reſidet: quam cernis, in arce.
antùm natæ thalamo verſantur eodem,
um ſi quæris cognoſcere nomina, dicam:
la Luxuries, tumidiſq; Superbia buccis,
on audaci ſtolida Ignorantia vultu.
go, Quis, dixi, dominũ nos ducet ad iſtum
lli ancillæ ſunt, per quas ire licebit,
dit ſenior, Sors, Fraus, Vſura: patebit
iet ingreſſus facilis, ducentibus iſtis.
mihi non ſunt, inquam: quæ tradere poſſim:
ttum ancillis confidere talibus: ergo
ra aliam mihi quæſo viã. tunc reddidit ille,
a, eſt, per quam, ſi vis, tranſibimus. Eia
nquam, & pariter ingreſſi, tendimus imam
lem, præbebat iter qua ſemita nobis
ea, & incultis homini vix peruia dumis.
iupertatis pergendo offendimus ædes
as, lacero pendentes culmine: præter
s, & vaſtum nemus è regione videmus.
uam proceris ferientem ſidera cernis,
ibus ſylua, eſt (inquit dux) inclita ſedes
Reginæ,

Hinc vires perſæpe nocent, damnoſaq́; forma eſt,
Hac ratione ſuum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obſunt.
Nodus auaritiæ non te conſtringat, ab ipſa
Heu fuge: nam certè nulla eſt hac maior Erinnys.
Hanc memorant Acheronte ſatã, per triſtia ditis
Regna truces agitare faces, centumq́; colubris
Colla veneniferis geſtare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq́; tenent, aliosq́; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malũ & inſatiabile monſtrum,
Naſcuntur variæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures quàm dici carmine poſſint,
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atq; ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq́; puſilli.
Huic alia eſt vitio labes contraria, ſed non
Tam grauis: hanc etiam ſtudeas depellere, nam ſi
Prodigus es, menſam alterius pinguemq́; culinam
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquàm
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter utrunq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq́; licet, largire. nec vltrà
Impenſam facias quàm ſit permiſſa facultas,
Diuitias hic finis habet: prodeſſe tenemur
Omnibus, at noſtris potius, natura creauit

Nos

on vt ſolùm nobis, noſtrisq; propinquis,
iis etiam, quum poſſumus, emolumento
. Quid quæſo præclarius, atque deorum
us eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,
re pauperibus victum, miſerisq; mederi:
turba colit, ſic famam acquirimus: atque
peros multi per talia facta volarunt.
æ humanæ nil aptius, & nihil ipſo.
eſt hõe, vt perhibet ſchola docta ſophorum,
prodeſſe homini & ſocio ſuccurrere lapſo.
ic, ô mores, ô triſtia tempora, prorſus
ta eſt pietas nulli largitur auarus
cùm teneat quæ tradere plurima poſſit:
ſque ipſum miſceret: ſunt ferrea cunctis
quis exigua mendici nunc ſtipe caſum
? lacrymas rident, miſerosq; precantes.
tamen donãt, dant ſcurris, dantq; cynædis.
nis potius, dant ſcortis callipareis:
labit vati, Muſæ ſpernuntur vbique.
s huic loculos, vel teſſera reddit inanes,
em pictis ludit patrimonia chartis.
hoc turpe magis numos abſumere pacto,
c vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
blita Dei, vitiorumque oblita cæno,
et fieri? nónne olim nudus ab aluo
& nudus terræ es rediturus in aluum?
ns, non hæc tua ſunt: ſed Iuppiter harum
inus rerum, tu diſpenſator & hoſpes.
ſed nobis rerum, conceditur vſus.
uam vetus ille Charonte vexerit, vltra

Quam

Quam trepidant ſuperi falsò iurare paludem:
Hic miſer, hic aliis hæredibus iſta relinques.
Ergo his vtendum eſt rectè: dum ſtamina Parcæ
Noſtra trahunt, nobis ſumendo, aliosque iuuando.
Iam patet ex dictis, an ſint bona ſumma putandæ
Diuitiæ: mea cymba redi, ſatis ardua ponti
Nauimus: ecce auſter pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant
Abſorptas pelago. vnde ingens promittitur imber.
Amplius hic tutum non eſt (mihi crede) morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus. nubila clarum
Reddiderint vbi pulſa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton ſcopulo, atq; iterum tētabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru ſurrexerat Eos:
Aſtraque cedebant euaneſcentia cœlo:
Iam diuiſus erat Titan, mediumque videbant
Antipodes, medium noſter monſtrabat horizon:
Mirabar, quia nam mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria ſeſe
Mutuò corrumpunt: quin ſol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non eſt, aut tingier ipſum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora ſolus,
Obuius ecce ſenex quidam mihi venit, acerno

Inni-

ſ baculo, nitidoq́ue innixus amictu,
enus medio pendebat pectore barba,
a curis, læta & facies, varioq́ue colore
andentes decorabant ſerta capillos:
nus vt dedimus citroq; vltroq; ſalutem:
rgam, qui ſim, quo dicar nomine, quærit.
li, atque eadem pudibunda voce rogaui.
quam proprium nomē mihi reddidit, (ipſe
Epicurus erat) ſtupui: ceu ruſticus agrum
liens, reperit latitantem obſcurius arcam.
o tunc, Venerande ſenex ſic numina ſemper
tuis faueant votis, ſapientia quando
is habitat fibris: niſi falſa loquuntur
unque ſolent) homines: præcepta ſalutis
or, & iuuenem prudētibus iuſtrue dictis,
do non te aliò grauiora negotia ducant.
m contrà, Me nulla negotia ducunt.
niam vito curas, fugioque laborem,
o vacuus crebrò aduentare, legoq́ue
a hæc varios capiti geſtamina flores.
ens & promptus agam quodcunq; petiſti:
loqui ſenibus res eſt gratiſsima cunctis.
ſtra aliquis diſturbet verba viator,
ertamus, denſaq́ue ſub ilicis vmbra,
as quas cernis aquas, reſidebimus ambo.
& placida ſic tandem voce profatur,
n huc aliquod iuuenis te numen adegit,
hodie, quæ ſit Sapientia. nanque,
quanta rerum caligine totum
m eſt mortale genus? ſimulacra videre

Mille

Mille ac mille hominum facile eſt, ſed rarus vbiq;
Verus homo: vt poſſit, non falſo nomine dici,
Mundus ſtultorum cauea, errorumq; taberna.
Quare adhibe puram noſtris ſermonibus aurem,
Pellere ſi quæris miſeras à mente tenebras.
Principio verum atq; bonũ cognoſcere oportet
Perſpicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc ſcatet, hinc magnos ducit ſapientia riuos.
At paucis hoc ſcire datũ eſt, nam maxima turba
Diuitias ſummum eſſe bonũ, pars altera honores:
Diuerſi diuerſa putant: mihi ſola Voluptas
Optima cunctarum rerum cenſetur: & iſtud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim eſt finis rerũ, atq; nouiſſima meta:
Ad quam ſic hominum facta omnia diſponuntur,
Spicula vt in certum ſignum mittuntur ab arcu,
Nam quis tellurem raſtris, quis Nerea tonſis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quiſnam quæſiuerit vllam,
Si non hunc præſens mouet, aut ſperata voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ finiſq; laborũ eſt.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi.
Omne opus ob finem, ratio niſi deſit agenti,
Sumitur: hic ſpecie prior eſt in mente, mouetque
Artificem, ſed re poſt facta nouiſſimus exit.
Finis item bonus eſt, igitur placet atque voluntas
Hunc ſibi vt acquirat, primis medijsq; libenter
Partibus incumbit, ſic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur, cauſa eſt ergo ipſa voluptas.
Quippe aliud non eſt quàm delectatio quædam,

uia non facile eſt rudibus ratione doceri,
bo exemplis melius recludere verum.
ndit, atque graui ſulcum deducit aratro
olæ calloſa manus? non Syrius æſtu
ſcat, non bruma gelu, cur nauita ponti
am rabiem, ſyrtes, ſcopuloſq; minaces
imet, admoti ſpernens confinia lethi,
ıla fretus pinu? cur prælia miles
itur, gaudetq; ferox, vbi claſſica: Martem
anunt, acuitq; animos hinnitus equorum?
uat aſſiduis alium palleſcere chartis,
ios verſare libros noctesq; diesq; ?
t vt poſt longos lucrum vel fama labores
dum efficiat, nam ſi non ipſa placeres
s & honos, virtus arteſq; perirent.
is per ſe dulcis: primordia verò
edijs propter finem, nil denique refert,
t, vel potius cuncta hæc videantur honeſta,
eluti exultat laſciuus turpibus, ipſa
ute bonus placidiſſima gaudia ſentit.
oluptatem propter tandem omnia fiunt,
la declinent homines, vel cõmoda quærant:
danda gerant, vel non laudanda ſequãtur.
am ſola Superi mercede fruuntur.
nque illis non conuenit indigeant cùm
um rerum: ſed dices forſan, honeſtis
a plena bonis, quid tum? ſi talia lætos
iunt diuos: tanquam ſi lignea gemmis
us, fuluoq; ornes ſimulacra metallo.
iud, quoties perfecta eſt cauſa, neceſſe eſt

Inde

Inde parem effectum procedere. vis igitur quum
Quæq; aïa benè diſpoſita eſt, atq; optima ſeruat
Obiecta, eſſe bonū ſummū nemo hercle negabit
Qui ſapiat: verùm tali de fonte voluptas
Cogitur effluere: auditus ſic lætificatur
Harmonia, numeris contexta dulciter aptis,
Sic forma egregia, viſus: ſic naſus, odore
Mirifico: hoc ipſum reliquis de partibus aio.
Quid? quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadem (niſi vera negas) eſt ſumma voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cùm ſint
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Eſſe bonum ſummum cenſebitur. oppoſitorum
Oppoſita eſt etenim ratio. proinde omnia quærunt
Naturæ inſtinctu, quæ ſunt iucunda: cauentq;
Triſtia. quis verò naturam fallere credat?
Et ſummū ergo bonū, quod amant animalia quæq;
Sed quid amāt? vel quid niſi dulcia gaudia q̄rūt?
Multi autem dicunt. virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum viuimus: atque voluptas
Eſt fugienda, frui tamen hac poſt fata licebit:
Gaudia quippe Deus iuſtis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorſusque videtur
Irrita: namq; animas poſt funera viuere, perque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel ſumere præmia facti,
Credere quis debet, niſi cui mens integra non eſt?
Hæc ſunt, ô miſeri, vatum commenta furentum,
Mos quibus eſt ſemper varias effingere nugas,
Vt ſtolidas dictis delectent talibus aures.

Finxe-

unt Stygij pallentia regna tyranni, (dens:
bus eſt Phlegethon, flāmis crepitantibus ar-
ninus canis, & pictis armata colubris
one, extenſi per iugera longa Gigantes,
luce vmbræ, & vaſti non vlla cremantes
foci: riget hîc hyemis ſine tempore frigus,
ſq; ex nullo gemit hîc compacta phaſelas,
enior nimias tranſuectet portitor vmbras
es ſaxo cruciatur, Tantalus vnda,
aritinecæ geſtant rimoſa ſorores,
bus vnda fluit, vano repetenda labore.
etiam, quæ nec pueris credenda videntur.
s in regnis cecinerunt eſſe poëtæ.
uàm magna eſt penuria mentis vbique.
as quàm prona via eſt? quid creditis iſta
quæ nec poſſunt ratione probari
ec ſenſu agnoſci, quid vana timetis?
cilis credit, facilis quoque fallitur idem.
ſacerdotum ſunt hæc, arteſque doloſæ.
bi vita ſemel tenues defecit in auras,
mus, vt nondum geniti nil prorſus eramus.
ium infirma, & fragilis, nimiumq; ſuperba
udax natura hominum, quo freta perennem
tibi vitam promittis? deſine velle,
s vile lutum, ætatem ſperare deorum.
bet orta cadunt, & finem cœpta videbunt,
es vrbes, populoſque, ingentia regna.
nos montes, & maxima flumina tandem
longa dies: at tu viliſſima puluis
r eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis?

Sem-

Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Somnia ſperando, & vanas fingendo Chymæras,
Stulti ſunt qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectas fama ſepultos?
Quid lapis aut ſtipes, laudem præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertaq; durat.
Gaudebit quicunque ſapit pro viribus, & non
Frangetur, quoties fortunæ vrgebitur ira.
Dulce autem quæret, ſi quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus, vltra,
O' iuuenis dum fata ſinunt te viuere lætum
Hortamur quantumq; potes lugubria pelle.
Talia barbati poſtquam mihi verba magiſtri
Haud paruam fecêre fidem: Pater optime, dixi.
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officij: verùm donec ſpirare licebit,
Debebo, ac memori ſeruabo hæc pectore dicta,
Scrupulus aſt vnus reſtat, nam diſcere oportet
Non ſolùm quid agas, ſed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Poſſim, quà ſit iter per quod tendatur ad illam.
Tum ſenior, Breuis, & lata, & decliuis eunti
Eſt via: non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ ſi fortè tibi corde eſt, veſtigia noſtra
Iam ſequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio ſiderei nondum tranſmiſerat orbis
De tri-

ribus vna diem, niſu quum ſurgit anhelo
idæuus ſapiens: quo præcedente ſequebar
ſimul, gradiens per deuia comminus ibam.
reſſiſq; parum, moles oblata palati
ia eſt, ſcitorq; ducem, Sublimis, & auro
preciosa domus, quo poſſiſſore tenetur?
us, ait, tenet hanc, indutusque arma ſatelles
t iter, prohibetq; vltrà tranſire volentes,
ius hunc adeant, & blando munere placent.
utem celſa reſidet: quam cernis, in arce.
antùm natæ thalamo verſantur eodem,
um ſi quæris cognoſcere nomina, dicam:
da Luxuries, tumidiſq; Superbia buccis,
on audaci ſtolida Ignorantia vultu.
go, Quis, dixi, dominũ nos ducet ad iſtum
lli ancillæ ſunt, per quas ire licebit,
dit ſenior, Sors, Fraus, Vſura: patebit
et ingreſſus facilis, ducentibus iſtis.
mihi non ſunt, inquam: quæ tradere poſſim:
tum ancillis confidere talibus: ergo
ra aliam mihi quæſo viã. tunc reddidit ille,
a, eſt, per quam, ſi vis, tranſibimus. Eia
quam, & pariter ingreſſi, tendimus imam
em, præbebat iter qua ſemita nobis
a, & incultis homini vix peruia dumis.
upertatis pergendo offendimus ædes
s, lacero pendentes culmine: præter
, & vaſtum nemus è regione videmus.
am proceris ferientem ſidera cernis,
ibus ſylua, eſt (inquit dux) inclita ſedes
Reginæ,

Reginæ, per quam nobis licet eſſe beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet,
Quaque potes, totum te orna, vultumque ſerena.
Nam dea nec ſordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia ſaxa deorſum
Riuulus, & blando ſuadebat murmure ſomnos.
Hic faciem laui, atque manus, rigidosque capillos
Pectine compoſui, totoque in corpore veſtes
Aptaui, atque leues pepulerunt ſeria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre poteſt, iactu non amplius vno,
Emiſſum lapidem, diſtabat ſylua: canentum
Suaue melos volucrum, ſuaues ſentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat paſſim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero ſpectabilis vndique ramo,
Non demum cæli qui pondera ſuſtinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, & choreas per gramina ducãt
Dulcibus & nitidis vndis, curſuque ſilenti
Ibat circum amnis: quantum tranſcendere ſaltu
Poſſet, venantum fugiens conuicia ceruus:
Tantum diſtabant ripæ, ſed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant ſyluæ quaſi mœnia, pulchro
Ordine diſpoſitæ, & ſuperantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauſerunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbea cupreſſus
Iuxta aderat, partibusq; comis ſurgebat in altum:

Non

llic deerat quercus,non eſculus, ilex,
,acer,platanus, ſuber,nux,arbutus,alnus,
aſtaneæ, coryli, piceæ,tiliæque,
,abies,myrtus: veterumque obſonia fagus,
Saturno fluerent quum ſecula rege:
tis, ficus,malusque,& amica Priapo
non hederæ, & vatum geſtamina lauri,
, & Alcidæ gratiſsima populus arbor,
yrus,atq; ſalix, prunusq; & palida buxus,
us atq; olea,& ceraſus,nõ ſorbus,& vlmus,
ua, & primos quæ mõſtrat amygdala flores
nemorẽ cedrũ, atq; hebenũ, menſisq; petitã
am citrum,cui cedere creditur aurum?
e alias plures? quarum ſi nomina tentes
Marmaricas citius numerabis arenas.
imur,quà pons ripam iungebat vtramque:
ant ſpatiis amplis,viſuque decoris,
c longo tendentia compita tractu,
eæ niueæque roſæ, pictique hyacinthi,
& violæ,& vaccinia miſta liguſtris,
& longum viuens amaranthus in æuum,
ſ foliis, nec non cariophylus albis:
q;, & caſiæ,& coſti, myrrhæq;, crocique,
hymũ, thymbra,& bene olentis amaracus
Idaliis oritur quæ plurima ſiluis. (horti
ue hinc ſuaues ſpirabant vndique odores,
ium ſpecies implebant murmure ſiluam,
dum vario feriebant æthera cantu.
infandum Progne deflebat amorem,
mque ſuam atq; Ityli Philomela gemebat,
Pſit-

Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat, tenueſque ſonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non Maſſyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrſus, non velociſſima tigris
Prorſus erant, trifidis nec triſtia ſibila linguis
Talia ſpargebant tumidi per rura ceraſtæ.
Denique non illic niſi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cerui, damæ, capreæque,
Et quanquam ver ſemper erat, dulciſſima ibide
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunqua
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quum locus eſt viſus nobis, vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio ſpatioſus, & herbi
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circum aderant menſæ egregiæ, dapibusq; referti
Qualibus accubuit Capuæ Dux luſcus: & ipſi
Accubuere olim qui Ancylia ſacra gerebant.
Tunc ſenior, Iam tempus adeſt, potemus, & eſca
Inſtauremus (ait) vires: nam ſobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes,
Huc quotquot veniunt, impunè abſumere poſſu
Gratisq; has epulas: dea ſic vult, cumq; comeſæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouantq; ſapores
Veſcimur: atq; mero madidi vix ſurgimus, & pe
Figebat dubios titubanti poplite greſſus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipſam
Quam, medio in campo ſpatiantem, maxima tur

Po

Ponè ſequebatur, iuuenes, pueri atque puellæ,
Maturiq́ue ſenes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, ſecum
Ibat, habens puerum cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra & diris metuenda ſagittis.
Cæcus erat, nuduſque, & verſicoloribus alis:
Arcum geſtabat manibus, neruumq́ue trahebat:
Quanquã oculis captus, certis tamẽ ictibus omnes
Figebat puer ille ferox præcordia pulſans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Iamq; illum penitus populum miſiſſet ad vmbras,
œmina ni quædam tales miſerata ruinas,
Auxilium miſeris mira pietate tuliſſet.
anque vbi cuiuſquam per ſaucia pectora ferrũ
iderat intraſſe, & tepidum emanare cruorem.
Accurrens, pariterq́ue ſalubria pocula præbens,
eruabat vitam: ſed vulnera dira manebant.
eginæ ad læuam, mulier ſtans altera, habebat
emper in ore cibos: manibusq; & veſtibus vnctis
ordida curabat ſolius gaudia ventris,
randiaq́ue inuerſo ſiccabat pocula fundo.
ærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
onniuensq́ue oculis, vigilare nec ipſe valebat:
ec vigilare ipſam, dapibus vinoq́ue grauatam,
eſcio quo ſæpe aſpergens humore ſinebat.
uſica Cytheriaco reſonabat tibia buxo
ic: aſt alij citharas & plectra mouebant.
rpheus Eurydicen ſerpentis dente peremptam,
mmiteſque Erebi reges, iactumq́ue laborem
eflebat, ſecumq́ue feras & ſaxa trahebat.

Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infelix referens, nautaſque doloſos.
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibuſque iubebat.
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam ſatis atra premebat,
Et cuiuſque caput nebulæ circum volitabant:
Inter quos vnum vidi, nouique: tabellam
Quippe manu ſcriptam, per talia verba tenebat:
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclytus hæc habeo quæcunque famelicus edi,
Et quæcunque hauſi ſuadente libidine: donec
Viuitis ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heu mihi, poſt mortem nulla eſt ſperãda voluptas,
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant.
Quorum vnum variis linguis fœdabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces luſus turbabat amator.
Vſque adeò nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur:
Vſque adeò votis contraria numina noſtris.
Cùmque tot aduerſis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et ſi qua eſt, breuis eſt, & non ſincera voluptas,
O' vita, exilium meritò dicenda: quid ipſos
Damna iuuant adeò ſuperos mortalia? quare
Malunt nos triſtes potius, quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos: animo patienti aduerſa ferendo.

Haud multo ſpacio iam turba aberamus ab illa.
Quum ſubitò à dextra nemoris, matrona venuſte
Corpore, virgineo vultu, inceſſuque ſeuero,
(Qualis in ætherea Iouis vxor creditur aula,
Quum medios inter graditur pulcherrima diuos,)
Occurrit nobis, crines lacerata, ſinusque:
Et mœſta, & vili quanuis circundata panno,
Non ſpernenda tamen: roſeoque hæc edidit ore,
Quò ruitis miſeri? quò vos inſania ducit?
Siſtite, ne faciles in damnum incurrite veſtrum:
Et quæcunque loquor vobis, audite parumper.
Siſtimus, atque eius dictis intendimus aures.
Principiò, non eſt, vt forſan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorſus diuino de ſanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere caſtris
O cæci cupitis, ſed dira & peſſima Erynnis,
Incautos blanda ſemper ſub imagine ludens,
Promittensque fauos, aloën inſida miniſtrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atque auro: namque ſub ipſa
Neſcitis quàm ſit turpis, quàm ſordida veſte.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipſa ſuos, falſa captos dulcedine: ſicut
Perduntur piſces, quos fallit harundine longa
Piſcator, dum littoreas demittit in vndas
Ila, ſedens ſcopulo, atq; hamos tenet eſca latentes:
Illi concurrunt auidi, rapiuntque tenaces:
Ore cibos, ſed mox hærent, ac fila ſequuntur.
Non tantum Libycæ Syrtes, vel tecta nefanda
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel ſæua Charibdis,

Vel quodcũq; aliud: quantũ eſt fugiẽda Voluptas.
Eheu quas infert mortalibus iſta ruinas:
Quot claros alioqui hoĩes, quot regna, quot vrbes
Perdidit hæc. ſed ne multis vos ipſa fatigem
Exemplis, unum ſat erit, notumque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans ſuffocauiſſe chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipſe Molorchæum fertur ſuperaſſe leonem,
Extinxiſſe caput ſemper creſcentis echydnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu:
Fregit Threïcij præſepia dira tyranni,
Fregit & hic Acheloë tibi de cornibus vnum
Heſperidas pomis, bobus ſpoliauit Iberum:
Infernas adijt ſedes, triplicemque retraxit
Inde canem, ſpumis inſana aconita ſerentem:
Eiuſdemque manu Erymanthius occubuit ſus:
Senſit & Antæus, ſublatus in aëra, vires
Herculeas: raptorque boum Vulcania proles:
Hic demum feſſo potuit ſuccurrere Atlanti,
Grandibus aſtra tenens humeris, axemq; labãtem.
Attamen (ô fallax, ô pernicioſa Voluptas)
Imperioſa tulit Gygeæ iuſſa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megæram,
Tartareũq; gelu, & flãmas Phlegetõtis, & ipſum
Porthmea, terrifico aſpectu, hirſutisque capillis:
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeoque colum geſſit, pro claſſide mitram.
Quæque prius clauam ingentem vibrare ſolebat,

Fœmi-

Fœmineo ritu torquebat dextera fuſum,
Et calathis dominæ referebat penſa peracta,
Dum metuit ſcuticam muliebri indutus amictu.
Amphitryonade, quis te furor obcæcauit?
Vtque Ithaci ſocios mutaſſe venefica Circe
In porcos fertur, texiſſeque corpora ſetis,
Non ſecus iſta ſuos mutat regina clientes
(Si debet regina magis quàm ſerua vocari.)
Namq; manu pateră, quæ dulci plena veneno eſt,
Porrigit his, de qua ſi quis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel ſpumoſus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido peſtis lupus improba ouili,
Aſt alias alij coguntur inire figuras.
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, ſi fortè velitis
Iſtius vexilla ſequi meretricis iniquæ,
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atq; animum frænate lupatis
Præcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muſcam,
Dum tenuem texit telam, latitatque deorſum
Anguſto in thalamo: ſed ſi cognouerit hoſtem
Delapſum in caſſes, quamprimū accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & ſtamina circum
Cruribus aſſiduis glomerat, roſtroq; peremptum
Perforat, & ſugit fuſum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens: qui cùm ſimilis diis
Eſſe queat, ratione vtens: veſtigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisque ſodali
Ventri indulgendo, & turpiſſima quæq; ſequendo.

Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Nanq; pudore gemens, ſtomachoque iratus amaro
Neſcio quid ſecum ſecreto murmure rodens
Terga dedit, notumq; tripes properauit in agmen.
Tunc Arete, (hoc etenim nomen ſibi dixerat eſſe)
Ne cures, inquit, fugiat ſine: noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis aſſueta tenebris.
Vtque æger longa vexatus febre, recuſat
Optima, quæ amiſſam valeant ſibi ferre ſalutem,
Deteriora petens propria contraria vitæ:
Sic ſtulti verum fugiunt, & falſa ſequuntur.
At tu, ſi qua tua cura eſt tibi, ne retrahas te,
A' noſtris monitis: quæ vt prōptius accipias, hinc
Mecum digredere. hæc etenim ſpectacula mentem
Perturbant, ſtrepitusque attentas impedit aures.
Tunc me dextrorſum ducit, pariterq; ſub vmbra
Semotæ lauri conſedimus, atque ita fatur:
Ille opifex cæli & terræ, pelagique tumentis,
Vt reliquos primo aduerſos ire impulit orbes,
Sic aduerſari affectus voluit rationi
Complures: ne ſola ſua torpeſceret aula.
Mens. nanq; vt ſonipes calcaribus, & ſtimulo bos
Vrgentur, ſumuntque magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, creſcitque premendo.
Qui ſi non eſſent, prorſus tabeſceret, & nil
Egregium faceret; ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbaſa venti,
Proinde errant quidam, dicentes, quòd ſapienti
Haud vnquam licet hos animi ſentire tumultus:
Hi differre hominem ſignato à marmore nolunt.

Et delirantes prorſus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dediſſet
Fruſtra: quod dictu abſurdum eſt. vti ergo licebit
Ipſis legitimè norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, vt præclarus eques, nec vincitur illis,
Is, cuicunque dedit verum ſapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modumque
Seruare: idcirco tollunt hi prorſus, at illi
Prorſus amant: vnde hoc error conturbat, & illos.
Nam diui ſola viuunt ratione: ſed ipſæ
Duntaxat ſenſu pecudes ornantur: vtroque
Mortales: vtroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis. nanq; hæc præſtantior eſt pars,
Et ſummi cognata poli quæ ducit in altum
Semper. at in præceps ſenſus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic ſeruire licebit.
Quamuis hunc (ô cæca hominũ natura) ſequantur
Penè omnes, paucique adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modò ludere ſylua,
Vidimus: atque illuc ſtulto ductore meabas,
Noſtra retraxiſſet niſi te vox. nonne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monſtra ſubibant?
Noſtin', quæ ſint hæc? Dolor atq; Infamia, quare
Non interdico prorſus, nec talia prorſus
Gaudia concedo, à ſolo manantia ſenſu:
Sed ſint rara, vlli non aduerſantia recto:
Propter quæ nunquam fas eſt dimittere honeſtũ.
Atqui opus eſt frænis: & clàm ſumenda, nocebunt
Sumpta palàm. quoniã liuor non deerit iniquus,

Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quóque minus ſeſe quiſquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius ſuperos accedit ad ipſos:
Qui magis hæc ſequitur, minus eſt laudabilis, & ſ
Deprimit, & mutis animalibus inſerit, obſunt
Hæc eadem, ſi ſint vſu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non ſemper tamen eſſe poteſt intenta ſeueris
Mens: quippe eſt homini fragilis natura: neceſſe eſt
Seria poſt aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à ſummis valles deſcendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terri
Vult pater omnipotens, exoſus crimina mundi:
Fert aquila exactum Sicula fornace triſulcum
Aut roſtro aut pedibus telum: poſtquā alta polorū
Culmina conſcendit, miratur clara pyropis
Mœnia cælicolûm, atq; aliis ſplendentia gemmis:
Et ſtupet auratas ædes, ſtellísque micantes:
Aſpicit & ſolido factas adamante columnas,
Et conſtructa videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemque perennem,
Deliciasque deûm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprendere poſſet:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere geſtit,
Æthera per liquidum, & blãdis ſeſe obiicit auris,
Etiam dediſcit terras, nidosque relictos:
Vsque adeò iucunda illi ſunt regna Tonantis.
Sed poſtquam ſtimulante fame, ieiunia vires
Hauſerunt, & nulla inſunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat, contemnit ſidera: ab alto

Deue-

Deuehitur, & quas nuper contempſerat, omni
Conatu repetit terras, eſcamque requirit.
Tunc ego, qui preſſa iamdudum voce tacebam,
Rumpere feſtinans tam longa ſilentia, tandem
Hiſcere non timui, atq; interpellare loquentem:
Et dixi, Quoniam ſol iam declinat ad axem
Heſperium, properatque diem demergere ponto
Ante precor quàm lux, penitus decedat, & vmbræ
Adueniant, mihi ne pauois aperire recuſes,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier, quam dextra, quamq; ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi. puerique vocentur
Ipſarum. dictis reſpondit talibus, Eia,
Ne dubita, per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiamque ab ea lateri quæ proxima læuo eſt.
Hanc igitur ſcito eſſe Gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte, atque die, ſtudiumque bibendi.
Quam pleriq; deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina;
Lautaque veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummũ eſſe bonũ, ſeruire huic rentur, at errãt,
Haud dubiè. namq; hanc nil eſt obſcænius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: aſt hominem, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione aliis præſtando, cælicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunque Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoque ciborum

(Haud ſecus ac nebula ſol) offuſcatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri ſpectare nitorem.
Præcipuè quoties ſtomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcaq; premunt caligine mentem:
Nec ſtudiis ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum ſapiant, finemq; relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit.
Nec plus cognoſcãt, quàm grex ouiúmve, boúmve:
Immò etiã quandoq; minus, quum vina cerebrum
Confundunt, geminasq; putant ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac ſcelerum. quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues, & gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patent, animum linguamq; reſoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc peſtem, ô miſeri, quæ vos facis eſſe furentes:
Nec minus inſanos reddit, quàm mater Oreſtem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior eſt, quàm
Ebrius? hic epulas, quas non multò antè vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, caditque
Sæpe caput frangens, oculósve, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita ſenſum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Diſcuſſa eſt, rediitque iubar, damnantur ab ipſo
Autore: vnde rubet factus, infectaque vellet.
Rex Macedũm, quondam proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa (vt fama eſt) perdebat amicos:
Sed poſtquam furor ille animo deceſſerat, & iam

Sanus

Sanus erat, tunc ſe arguebat, tantumq́ue dolebat,
Vt fleret, cuperetq́ue mori. quid vana Cytheron
Orgia, quid thyaſos, deliraq́ue tympana iactas?
Non deus eſt Bacchus veſter, Cadmæa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non deus eſt: ſed, nempe deûm contemptor & oſor.
Nam diuina parum curant qui vina ſequuntur:
Nec bene tractabit vinoſus ſacra ſacerdos. (lores
Quid memorare opus eſt, quot morbos, quorŭ; do-
Diſpergit nimius potus per membra, cibusq́ue
Immodicus? ſcatet hinc, tanquā de fonte perenni.
Febris, & vlcus atrox, ſcabies, porrigo, podagra,
Articulosq́; premens, manibusq́; infeſta chiragra:
Hinc lippi ſtillant oculi, reſolutaq́ue Baccho
Mēbra tremunt, dentesq́; cadunt: olet halitus oris:
Hinc ſtomachus languēs, atq́; inteſtata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quā gladius. quid quod cēſus citò deperit? & mox
Mergitur in ventrē fundus, domus, atq́; ſupellex?
Et modò qui fuerat diues, fit pauper, egensq́ue?
Vt viuas, comede: at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ ſit mulier: nunc accipe, quis ſit
Ille puer, qui ſtat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet puer hic eſt filius eius,
Quem Labor ex ipſa genuit: Somnusq́ue vocatur.
Nutriit hunc Lethe, multòq́ue papauere pauit:
Germanus Mortis: ſed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & feſſa diurno
Membra labore leuat, reuocatq́; in corpore vires.

Quo ſine non potis eſt quiſquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbosque inducit, & ipſum
Eneruat corpus, quoties ſine lege modoque
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, ſi parca gula eſt: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quieſcit:
Et leuius dormit, melioraque ſomnia gignit.
Eſt tamen afflictis magnum ſolamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel caſus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo eſt gratior auro,
Vt mors, ſic ſomnus miſeros felicibus æquat.
At dextra cui Parca colo net candida fila,
Qui facere & qui noſſe cupit quãplurima, & altũ
In terris virtute aliqua ſibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus eſt, nã non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quũ ſemel adueniet nox illa nouiſſima, poſtquam
Non redit vlla dies; gelidosque reliquerit artus
Spiritus iſte leuis, volucrique ſimillimus auræ:
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina ſomno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demiſſa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc ſole aduerſo rotantia præbent
Nubila, purpureis quæ ſic eſt fata labellis:
Diua Panomphæo ſalue chariſſima regi.
Cunctarumq; Arete (me iudice) prima dearum.

Huc

Huc veni, quoniam turba omnis cælicolûm te
Viſere iampridem geſtit: iam deſere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non ſedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina: relligio nulla eſt, pietáſve, fidéſve:
Hîc contempta iacet virtus, inſcitia ſceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes.
Quare agedum cœptos ſermones rumpe, moraſque
Tolle omnes, curſuque pari volitemus ad aſtra.
Tunc me reſpiciens Arete, inquit, Non tibi poſſum
Vt vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox
Craſtina cum roſeo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera diſces.
Iamque vale. his dictis, petierunt æthera ſaltu,
Excepitque ambas Zephyrus ſurſumque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quum Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequẽtem
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ducitque per aëra gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur cæca tuentum:
Huic & Niſus penetrat, neuterque videtur.
Phœbus Atlantæo iam merſerat æquore currum,
Et veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat.
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Ac ſenior, repetoque domum, promiſſaque ſolis
Gaudia venturi, ſatis anxius expectabam.

LI-

LIBER IIII.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine luſtras
Alme parens rerum, cæli decus, & ſtellarum
Princeps, æterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Perſida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Heſperiæ fluctu, Calpemque nouiſſimus vris,
Atque eadem rurſus repetis veſtigia ſemper.
Per te cuncta patet, noctis quibus vmbra colores
Abſtulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui tranſuerſo dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Diſpenſas annum ſpatiis, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O ſanctum iubar, ô diuûm pulcherrime, ſalue:
Te colimus, tibi ſincero de pectore laudes
Fundimus, at tu hodie læto nos reſpice vultu,
Et lætum concede diem, redeasque benignus:
Nubila diffugiant, aër ſit vbique ſerenus,
Aduentuque tuo ponti vada ſalſa quieſcant,
Et ſit iter tuum cupidis per cærula nautis:
Non ſegeti, non arboribus, non vitibus imber,
Inſanusve obſit turbo, lapidosáve grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantque tuo reditu, Deus omnia pacem.
Salue præſidium & ſacris tutela poëtis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,

Ipſo-

Ipſorumque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroque facis, famaque perenni.
Salue igitur, dexterque mihi ſis quæſo canenti,
Et faueas cœptis, & noſtros dirige curſus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum,
Hæc ego Caſtalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem ſupplex, nympharum adſtante corona.
Audiit excelſa Delphorum Phœbus ab arce:
Audiit, & viſum eſt templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulſit ſplendor, & ingens
Vox audita, meas quæ ſic peruenit ad aures:
Infelix iuuenis, quem adeo fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo tranſigis annos:
Eſto animo forti, & dura: patientia vincit
Omnia: in aduerſis rebus ſunt proſpera ſemper
Magnanimo ſperanda viro: tunc celſior exit,
Quũ premitur virtus. viden' vt fortuna frequẽter,
Quos peſſum dederat, mutata extollat eoſdem?
Alternetque vices? nihil eſt durabile ſemper
Sub cælo, redeunt poſt triſtia nubila ſoles
Iucundi: poſtquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata reſidunt:
Et remeat brumæ poſt frigora floriferum ver.
Ergo animum firma, & duris ne defice rebus,
Teque ipſum ſerua fatis melioribus: olim
Adueniet tempus curſum variantibus aſtris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila ſecabunt)
Quãdo tuũ, quod nunc merſum iacet atq; ſepultũ.
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen
Ipſe adero, ſemperque nouem mea turba ſorores

Aſtra-

Aſtabunt, comites quocunque acceſſeris: & te
De plebe eripient, clarumq́ue in ſæcula reddent,
Iſta mihi reſponſa dedit cortina precanti.
Aſt ego vix poſſum diis credere talia de me:
Vſque adeò ſum peruerſo ſub ſidere natus,
Vſque adeò aſſiduis cœlum me caſibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, perq́ue auia ſolus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum,
O ſi fortè aliquis mihi nunc hominúm ve deúm ve
Occurrat, quem diua Arete, vt promiſerat, ad me
Doctorem mittat, quo diſcere cætera poſſim:
O ſi ipſa æthereo potius deſcendat ab axe,
Meq́ue ſuis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter anguſtus limes præbebat eunti:
Progredior, videoq́ue duos in gramine læto
Paſtores, pariter quadam ſub rupe ſedentes:
Qui poſitis peris iuxtà, & quos ferre ſolebant
Nodoſa è corno baculis, certare canendo
Inter ſe accenſi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius ſententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honeſtam.
Vt me viderunt, extemplo accerſit vterque,
Et rogat, vt vellem ſecum reſidere ſub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter eſſe.
Tunc vnus poſtquam ſumpta præluſit auena,
Talia ſublatis in cælum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer ô dilecte Tonanti,
Pocula qui ſuperis ſpumanti nectare miſces:
Cede polo, iam cede polo, formoſior alter

In te

In terris nunc eſt, qui pocula ſacra miniſtret:
Iuppiter hunc rapiens, te ſpreto ad ſidera tollet:
Inuidia rumpere miſer, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Cælicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo ſine nec mihi dulce aliquid nec viuere gratũ
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo (eſt
Inuectum, capreas arcu ceruósve petentem
Naiades aſpiciunt, cæco ſtimulantur amore,
Multaque cum multis capiunt dare baſia donis,
Certatimque ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O' ſi non adeò puer implacabilis eſſet,
O' ſi ſe facilem miſero præberet amanti,
Me foret in toto nullus felicior orbe:
Sed ſpernit noſtrasq; preces, noſtrumq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Aſſyrio tranſmiſſa ſagitta.
Ne fuge me, neu ſperne precor formoſe Philete:
Non ego ſum Læſtrigonio de ſanguine, amari
Sed dignus fortaſſe tibi, ſi me bene noris.
Nam quanuis hirtæ in noſtro ſint corpore ſetæ:
Et barba à mento impexis cadat horrida villis,
Non ſum deformis tamen, & ſua gratia barbæ eſt,
Et ſetis, ſuntque iſta viris pugnacibus apta,
Robuſtosque decent: ſint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitiis paſtorũ haud vincor ab vllo?
Quandoquidẽ mihi non deſunt armenta, gregesq;
Mille meæ viridi paſcuntur gramine vaccæ,
Mille mei per denſa ſues querceta vagantur,
Innixas habeo pecudes, fœtasque capellas:

Lactis

Lactis acetoſi nunquam mihi copia deſit:
Eſt vetus, eſtque recens plena mihi caſeus arca.
Sume tibi quodcunq; velis. namque omnia noſtr
Sũt tua, ſumq; tuus: quanquã hoc ingrate recuſas.
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt, ceraſque nouas, maturaque frag
Implerémque tibi corylis nucibuſque caniſtrum.
Ah quoties, quoties mediis te amplecterer vlnis,
Imprimerem roſeis mille ac mille oſcula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecumque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumq; ſoporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti ſtrepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me ſpernis, ſpernis quoq; munera noſtr
Nec mœſtis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sæuior Hyrcana ſublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore ſignis,
Durior Alpina caute, Arabioque adamante.
Quo tibi forma tua eſt, ſi ſis crudelis, & omnes
Deſpicis, atque mori miſeros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miſcetur melle venenum.
Pone tuos faſtus: inimica ſuperbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos eſt, primo ſpectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Ætas, dumque curis tenero fulgeſcit in ore,
Ne puer incaſſum felicia tempora perde.

Vteri

Vtere conceſſis tibi dum potes, vtere donis.
Omnis quippe ſuo res commendatur ab vſu.
Tempus erit, quum tetra genis horreſcere barba
Incipiet, faciem criſpantibus vndique rugis,
Canicieſque premet laudatos fœda capillos.
Tunc fruſtra amiſſum lugebis ſtulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: Quò priſtina ceſſit
Gratia? quò roſeus niueaque albedine miſtus
Migrauit color? ah noſtræ ſpes irrita formæ,
Mutatoſque gemes vultus, deformiaque ora,
Ipſum te quoties ſpeculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid ſtudeo ſterili committere ſemen arenæ?
Me miſerum, fruſtrà (ſic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, pluſquã gaza omnis, & o-
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus. (mnis
Fato deſpicitur princeps, & ſeruus amatur.
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Meque minus fronde aut vlua liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo.
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quum tẽpore florent:
Dulcior arenti ficu, muſtoque recenti.

Non

Non habuit credo tales Cytheræa papillas:
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori cõfinia membra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, ſed ipſis
Diis etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc Satyrũ, & tandem captam ſub ſubere preſſit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemq́ue
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualemq́ue auſus non ſum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accerſitq́ue vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, ſolet quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis! laſciuaq́ue mordet
Ceruicem, leuiterq́ue manu mea percutit ora
Ludendo: iuratq́ue mihi, me præter, amare
Se nullum. ſed non adeò ſum ſtultus, vt iſta
Vera putem: quoniam nil eſt mendacius ipſa
Fœmina: & inſuetis quo te magis improba palpat
Blanditiis, hoc eſſe magis tibi ſcito cauendum.
Dixerat iſta canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per ſaxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, anguſto calle, latenter
Septem fortè lupi, ſtimulante cupidine paſtus:
Inuaduntq́; greges, nunc has, nunc morſibus illas
Dilaniant pecudes, merſantq́; in ſanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hoſtes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit ſtrepitus, valles reſonare boatu:
Conſurgunt trepidi, poſito certamine cantus.

Paſtores, baculis nodoſo è robore ſumptis,
Et funda, accurruntque ſimul, ſolusque remanſi.
Tunc alia diſcedo via, ſperansque timensque,
Atque animi dubius, mecum diuerſa volutans,
Progredior, tantum ſpatij ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur aheni:
Illimem fontem ſcatebris gliſcentibus, inter
Frondoſas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, ſcabroque ſedilia topho:
Vt puto, nympharum ſedes: quum torrida feruet
Æſtas, & mundum rabioſus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confeſtim, quoniam matura videbam,
Acceſſi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens hauſtis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino.
Dumq; bibo, in nitidis ſplendebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, noſtri non immemor. Ille volatu
Præcipiti ſecat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres curſu præuertitur ipſos,
Prendere quum prædã pennis ſtridentibus ardent.
Acturumque ad me venit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, feſſus, dicitque ſalutem.
Illicet aſſurgo, & iuuenem reuerenter adoro,
Ille autem ſuperans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes, inquit ſum filius: ipſe Timalphes
Nominor: huc genitrix miſit me, vt ſingula demũ
Quæ reſtant dicenda, ſuo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:

Audiſti

Audiſti quæ ſit mulier de parte ſiniſtra.
Quis puer ipſius: nanque hoc tibi mater apertè
Oſtendit. quare nunc reſtat dicere quæ ſit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerē appellant homines, dicuntq́; creatam
De pelagi ſpumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus teſtes ieciſſe paternos.
Sic perhibent Græci, gens multū accōmoda nugis,
Garrulitate potens, fingendiq́ue apta magiſtra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vaſtior Atlas
Nō fuit, Enceladúſve ferox, tumidúsve Typhæus,
Nec quotquot tellus produxit fœta gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde ſupremū
Abſq; oculis, verſum eſt Tarteſſi ad littora ſemper,
Cætera ad auroram ſpectant, plus mille ſecundo
Lumina ſunt, reliquis vnum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, Boreæq́ue cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit ſua flabra, ſiniſtram
Extendit, mundumq́ue manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris paſtor ditiſſimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non eſſet pecori numerus, niſi filius eius
Pāphagus, horrificū rabie atq; trigutture monſtrū
Aſſiduè cum uxore ſua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atq; greges ſine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni æterno ſociauit amore,
Conſortemq́ue tori fecit: quo fœdere iuſſit

Inſtau-

Inſtaurare aliam prolem,& ſupplere creando.
Hac eſt illa Venus, ſine qua cultore careret
Maximus,& denſis horreret ſentibus orbis.
Hanc Deus inſtituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus inſtituit, damnabile non eſt.
Quid de illis igitur dicam, qui cælibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos?
Sed ſteriles obeunt radicitùs,& moriendo
Poſt cineres non vlla ſui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè,& ſi verum dicere fas eſt,
Naſcitur indignè per quem non naſcitur alter.
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac poſſint vti, preßive maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœleſtem ſapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rariſſima turba eſt,
Abſtineant: nam tunc fas eſt, veniamq; merentur:
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt paſſim inceſtent, diuerſaque pabula carpant:
Quoque magis fallant vulgus, ſe addicere ſacris
Haud dubitãt,& templa colunt, diuûmq; miniſtri
Cenſentur: varias leges, habitusque capeſſunt
Inſuetos, raſo ſperantes vertice cœlum:
Inſani fugiunt mundũ, immundumq; ſequuntur.
Et cùm ſe ventri dedant mollique quieti,
(Quæ duo nequitiæ ſunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt ſua furta latebris,
Et ſatagunt nigram vitiis obtendere noctem.
Nemo quidem caſtè conſueuit viuere, ſaluis

Ingui-

Inguinibus: niſi quem iam debilitata ſenectus
Aut läguor grauis, aut animi dolor impedit ingẽ,
Aut regit ætherei ſapientia plena pudoris.
Omne ſuperuacuum natura è corpore pellit.
Hinc eſt quòd Venerẽ nocturna inſomnia ſoluur:
Gaudiaq́ue informant, veros imitantia luſus.
Multi autem, quia ſunt cauti, caſti eſſe putantur.
Eſto tamen, quòd Veſtales, ipſasq́ue Sibyllas
Virginitate ſua vincant, cedò, dignior vtra,
Vtra eſt nobilior, ſterilis ne, an fertilis arbos?
An quæ eſt terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O' vanas hominum curas, ô futile votum?
Diſcite naturæ ſanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te abſterreat, imò
Vt magis alliciat. naturæ obſiſtere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ eſt obnoxia, ſi ſit
Legitima, atque modum ſeruet, ſi debita fiat.
Aſt nimia eneruat vires, effœminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic eſt ille hominum domitor, domitorq́; Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterritat orbem:
Cui quanuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagusq́; colũt, quæq́; æthera ſumm-
Heu quantos ignes, & quanta incendia paſſim
Excitat iſte puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi conceſſum eſt. tibi nulla reſiſtunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vinc-
Sæpe tuis fixum telis gemuiſſe Tonantem

Nouimus, & varias compulſum aſſumere formas,
Fulmine depoſito, & cœli regione relicta,
Non dedignatum miſeras inſiſtere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
Nunc ſe paſtorem, nunc ſe ſimulare colubrum,
Interdumq́ue ignis ſpeciem, Satyriq́ue figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
noſigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miſer ſentit, Salmonida preſſit.
Sæpe etiam voluit delphin, arieſq́ue videri,
Aut equus, & toto flammas extinguere ponto,
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factumq́; leonem,
Dicere, vel ſtygij furias memorare tyranni.
Talia non opus eſt referendo abſumere tempus
Quippe ego ſi cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: creſcet mihi longior ordo
Hiſtoriæ, atque prius condens ſua lumina Titan
Abluet Heſperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæ pretium puto omittere talia, cùm ſint
A multis iam dicta aliis: nunc vera ſequamur.
(Nõ puero huic Bacchus pater eſt, vt Græcia fingit:
Non etenim, ſi ſic, abſtemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet: ſit maxima flammæ
Cauſa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci

Præcipuè iuuenum ſoleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nũmi: quãuis corruperit auro
Incluſam Danaën turri Saturnius alta:
Conſuetudo etiam, & facilis conceſſa manendi
Sæpe ſimul, nulloq́ue ſimul ſpectante, loquendi
Libertas: quæ prona via eſt & lubrica, per quam
Ipſe amor ingreditur, per quã Venus ipſa paratur.
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato ſoluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neq; formoſus poterit, nec diues habere,
Hinc pulchra & generoſa viro contemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc vxor pulchrum & generoſum ſæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externũ, quẽ vix bene nouerit, ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique ſuus, niſi ſit diuiſus limite certo,
Nõ dubiũ eſt quin poſſit ab omnibus vnus amari,
Non dubium eſt, poſſit quin omnes vnus amare,
Et paſſim, quancunque velit ſibi quiſque, potiri.
Sed veluti piſces piſcator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia luſtra
Venator ſpoliat: ſed quod ſua cuique dedit ſors,
Hoc habet, hoc potitur: ſic diſpenſantur amores,
Arbitrio ſuperûm: dominæ ſic ſæpè placebit
Ipſe ſuæ ſeruus: ſic pulchram ſæpe puellam
Enterocelοſus, grandæuus, lippus habebit.
Ac veluti infauſto qui ſidere mercibus implet
Mercator nauim, nocituraq́ue cærula tentat,
Nau-

Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quiſquis cælo aduerſo, fatóque ſiniſtro,
Uritur, incaſſum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera ſæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna ſecunda eſt,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis conceſſa eſt gratia, pauci
Tam faciles habuere Deos, tantumque benignos,
Excepto, ſi quis cautè ſua gaudia celet,
Atque adeò, vt nulli fidat, nullíque recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nũc omnia plena
Inſidiis, ſocio nunc quiſque imponere tentat.
Quod ſi arcana ſuo quiſquam commiſit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infenſus mutata mente reuelet,
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo ſi liber vis eſſe, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris: & ſic
Semper amicũ habeas, dum durat fœdus, vt ipſum
Poſſe putes hoſtem fieri, quod ſæpe videtur.
Nam qui ſemper ament, noſtro ſunt tempore rari.
Inuidia eſt etiam multum metuenda, ſecundis
Quæ ſemper rebus dirum miſcere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo ſciat: occule amorem
Qui ſapis, atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monſtrum, ſæuiſſima peſtis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem inſequitur, lacerat benefacta, bonosque

Odit, & alterius iuſto indignatur honore.
Quanquam nemo ſatis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicaque ſidera nolint.
Quippe humana parum prodeſt prudentia, quãdo
Decernunt aliter ſuperi: fruſtraque laborat,
Qui rem cunque parat diis aduerſantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni eſt arte cauendum:
Non omni vtendum ſtudio pro viribus, atque
Conſilio, nam qui fecit quod debuit, & ſpe
Fraudatus tamen eſt, meritò laudatur, & omnem
Inuidiam in ſuperos transfert: quos ſæpe fauere
Stultitiæ, atq; bonos peſſundare ſæpe videmus.
Felix, cui fauor à cœleſti traditur arce.
Quem Deus ipſe fouet, qui dextro eſt ſidere natus,
Huic etenim iucundus amor contingit, & abſque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor eſt dulcis: nempe eſt res blãda, iocoq;
Plena & deliciis, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam eſt expertus tela, vocari
Iure poteſt ſenſus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certè omnia: quanuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas:
Sic ſtatuente Deo. quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam. etenim niſi cuncta perenni
Ipſe deũ atq; hominum rex proſequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterque elementa perirent.
Quilibet id ſeruat quod amat, gaudetque tueri
At quod non amat, id nemo ſeruare laborat.
Idcirco rerum ſeries æterna manebit:
Quippe Dei eſt æternus amor, qui cuncta tuetur.

Et licet orta cadant, ſpecies nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per ſe Deus optimus, at non
Sic ea, quæ rapidæ debentur corpora morti,
Nanque perire ſinit nemo quod diligit, illud
Si ſeruare poteſt, ſed quis neget omnipotentem
Eſſe Deum? ſeruare poteſt, ſed non amat ipſe
Corpora: corrumpi idcirco ſinit, at ſpecies non.
Quid figulus curat, ſi frangitur iſta vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretaque reſumpta,
Ipſe nouas iterum fingit, ſpernitque priores.
Præterea cælum, tellus, aërque, fretumque.
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc ſtat, & hoc durat tot iam per ſæcula nexu.
Nam niſi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa ſolutis:
Non cœlum terris lucem, radiosque calentes,
Nec generandarum præberet ſemina rerum:
Terra finitimum conſumeret improbus ignis
Nec tempeſtiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piſcoſum areſceret æquor:
Vt quondam, quū flāmiuomos Clymeneia proles
Non bene rexit equos, metuens cœleſtia monſtra,
Infelixque ſui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, ſenſitque incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani mediis flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax eſt digniſſima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci ſummus honos, paci eſt quoq; sūma voluptas,

Tunc tuti viuunt homines, tutuſque viator
Carpit iter, nec fit ſæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aſſiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abūda
Palladiuſque liquor: tunc paſſim luditur, & tun
Inflata ad thyaſos inuitat tibia. ſoli
Oderunt pacem ſtulti, & certamina quærunt,
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipſo precioſior auro!
At nunc (proh dolor) inſano diſcordia motu
Omnia conturbat, terret, repletque tumultu.
Nunc iuuat eſſe trucem, & leges diſcindere ferro
Iuſtitia eſt, potuiſſe magis. nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & baccantur in orbe
Eumenides, populosq; agitant, regesque ſuperb
Quid iuuat, ô miſeri, pugnando laceſſere mortem
Nunquam ſera venit, ſed dira ſuperbia tanti
Cauſa mali, & væſana fames, atq; ardor habendi
Heu cur vſque adeò viliſſima terra ſuperbis,
Cuius fœda breui corrodent viſcera vermes?
Quid tantum quæris? te ſemper forſitan eſſe
Victurum credis? miſer, ah miſer aſpice, quàm ſi
Incertus, velox, anguſtus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruumque ſepulcru
Quòd ſi amor humanos animos aſtringeret, iſta
Non fierent: ſed quiſque ſuo inſeruiret amico,
Quiſque ſibi charum qua poſſet parte, iuuaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius eſt, qu
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.

Rebus in aduerſis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodeſſe laborant:
Quaque valent, miſeras curas & damna leuare
Conantur, tecumq; dolent, tecumq; queruntur.
Haud facilè ille perit, quicunque eſt diues amicis.
At quum te vultu ſpectat fortuna ſereno,
Et verſat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Qua multos ſtudeat ſemper ſibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipſas
Qua potero expediam, ſed primũ ſcire neceſſe eſt,
Eſſe voluntatis motum hunc, quẽ vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum eſt, quod fertur amare.
Semper habere bonum deſiderat ipſa voluntas,
Et vitare malum, ſolisque mouetur ab iſtis.
Hæc duo ſunt igitur cauſæ & fundamina amoris.
Omnia ſed bona ſunt triplici diſcrimine ſecta:
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honeſta:
Vtiliumque aliud genus, & natura bonorum eſt.
Sicq; malum triplex: damnoſum, turpe, moleſtum.
Quiſq; amat, hæc animo fugiens, aut illa requirẽs.
Eſt igitur diuerſus amor, diuerſus vt eſt fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem,
Hæc tria non ſolùm inter ſe differre putandum,
Per genus: aſt etiam ſpecies habet vnumquodque
Per ſe multiplices, delectans, vtile, honeſtum.
Quæ cùm ſint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim eſt quicquid prodeſt, nõ eſt tamẽ vnũ,

Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi ſunt.
Quatuor ad corpus ſpectant bona: robur, & ipſa
Forma, valetudo, leuitas. quodcunque dat iſta,
Vel res ſit, vel homo, prodeſt, atq; vtile fertur.
Aſt animi duo ſunt bona, mos, doctrinaq́;: ſicut
Sunt animi geminæ virtutes, ipſa voluntas,
Cuius ſunt mores: & mens, cui noſcere verum
Eſt proprium. mentis bona ſunt cōplura, nouemq́;
Doctrinæ hanc ornant: quas vatū carmina Muſas
Appellare ſolent, ter ternis orbibus aptæ.
Sicq́ue voluntatis bona plura, & quatuor horum
Præcipua exiſtunt: prudentia, iuſtitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis diſcrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat, atque modeſtos
Efficit. ex iſtis, tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quiſquis diſcere quærit,
Voluat Ariſtotelis libros, vel ſcripta Platonis.
Inſpiciat: duo ſunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensq́ue
Corporibus, velutiq́; animis, liber atque magiſter.
Vtiliora tamen ſunt & meliora putanda
Quæ proſunt animo: quia corpore dignior ipſe eſt,
Vt ſeruo dominus, rate nauta, aurigaq́ue curru.
Sed mediatè aliquid prodeſt, aut immediatè:
Vt ſator & nummi: cocus & cibus eſurienti.
Idq́ue ipſum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas ſpecies, per multaq́; membra ſecantur:
Quorū animos quædam delectāt, corpora quædā:
Suntq́ue voluptates animi quàm corporis, omnes
Since-

Sinceræ magis, & ſtabiles, & nobiliores,
Cum diis communes nobis, at cætera ſenſus
Gaudia, ſunt etiam brutis conceſſa: ſequuntur
Hæc pecudes propriè. nanq; his dulcedine mentis
Poſſe frui vetitum eſt, neque cunctis ſenſibus ipſæ
Lætantur, ſolo guſtu tactuque mouentur:
Quippe hæc harmoniã, ſed nec diapaſmata curant.
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamoſi ſpectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut ſi vocibus vllis,
Vel ſi nonnunquam aſpectu gaudere videntur:
Id guſtus fit vel tactus ratione: velut quum
Maſſylus viſa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet,
Prædæ auidus: vel quũ ſonipes, per prata vagãtem
Vidit equam, Veneris ſtimulante cupidine fertur:
Et reſupinato dumeta per auia collo,
Subſultim graditur, cœlumq; hinnitibus implet.
Cumq; cibi & Veneris, pecudum ſit ſola voluptas,
Et propria: idcirco eſt etiam viliſſima, vixque
Conueniens ſeruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, ſolet multum quoq; lædere corpus.
Ergo quicunque eſt huic deditus, inſipiens fit,
Et ſeruire magis quàm aliis dominarier aptus.
Non eſt turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona ſi quæ ſint cognoſcere quæris honeſta:
Quod nuper dixi reminiſcere. nanque animi ſunt,
Doctrina & mores, veluti paulò antè relatum eſt,
Sed quod nunc dicam, ſolerti mente notato,
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,

Tam longo exiſtunt iucunda, & poſtea nil ſunt.
Exemplo tibi ſit, Veneris cantuſque voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipſa autem bona ſunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina ſed vtilis ipſa eſt.
Id quoque quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona poſtquã tradita iã ſunt,
Fiunt iucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt vtile: at ipſa
Tradita iam virtus, iucunda & honeſta putanda.
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunque ergo cupit multum, dum viuit, amari:
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipſi
Commendare mali, & quamuis odêre, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuiſſe volet. nanq; eſt non vna voluntas
Omnibus. hinc homines ſtudia in diuerſa ferũtur.
Vſque adeò tribuit difformia ſemina nobis
Gignendo natura parens: quod diſplicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem ſunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honeſta requirunt.
Quare opus eſt nouiſſe prius, quid cuiq; magis ſit
Acceptum, placeatque magis: ne fiat inane
Officium, caſſuſque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odioſa ferantur.
Hoc autem non difficile eſt cognoſcere: ſermo
Haud dubiè oſtendit mores, animumque latentem.
Id quod amat, crebrò loquitur quiſq;, atq; libẽter
Audit:

Audit: multa domi poterunt quoq; ſigna videri.
Nam cũ vomeribus, ſtimulos, iuga, raſtra, ligones,
Agricolæ ſeruare ſolent: arma horrida miles
Parietibus ſuſpenſa tenet: ſed quiſquis abundat
Codicibus, poterit meritò ſtudioſus haberi.
Sic de aliis dico, nimirum arcana reſignat
Lingua manusq; animi. quare quæcunq; placebũt.
Efficere hæc ſtudeat, quiſquis ſibi quærit amicos.
Obſequio generatur amor: ſed maxima lucrum
Pars hominum ſequitur, nũmos & munera cũcti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non eſt durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò, (præcipuè ſi
Vlterior non vlla manet ſpes vtile habendi,)
Seruilis, fidusque parum: tamen inueniuntur
Quidam, ſed rari, acceptorum qui meritorum
Aſſiduè memores, non ceſſant ſemper amare.
Eſto quòd ingrati ceſſent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodeſſe, ac pro viribus auxiliari
Debet deſinere. eſt etenim via ſola merendo
In cœlum, perque hanc Alcides maximus olim
Inceſſit, multique alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullũ poſthac moritura per æuum.
Nempe Deo eſt ſimilis vir dapſilis atque benignus.
Pars magna eſt etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; ſibi iucunda miniſtrant
Præſertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia ſectantur, ſectantur ludicra ſemper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi

Debet: namq; fugit, quum deficit ipſa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Eſt tamen interdum valde vtilis, atq; per ipſum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur ſtudeat qui quærit amari,
Dũ neq; quod iuſtũ eſt, neq; tranſgrediatur hone-
At prodeſſe modis & delectare duobus (ſtum.
Quiſque poteſt, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò eſt, verbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus eſt, quo id fiat noſcere pacto
Vtile ſi doceas quenquam, moneás ve loquendo
Efficies, monſtrando etiam quid proſit & obſit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipſa parentur
Commoda, in aduerſis pro ipſorum orando ſalute,
Vel commendando, vel pro ipſis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere, ſi cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipſum resq́ue ſuas: vel ſi quid geſſerit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare,
Nam ſapiens æquè ac ſtultus laudarier optat.
Interdum lepidis, riſumq́ue mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo ſi qua iocoſa eſt
Fabula, vel ſi qua eſt vetus aut noua digna relatu
Hiſtoria, & demum ſi quid ſcis poſſe placere:
Non contradicas, imò aſſentire loquenti,
Sint non vera licet. quòd ſi pudet illa fateri.
Tu ſaltem taceas: nam diſſimulare tacendo,
Maxima plerunq; eſt prudentia. viuere neſcit,
Vt bene vulgus ait, qui neſcit diſſimulare,
Nonnunquam, mihi crede, nocet, defendere verum.

Tem-

Temporis atq; loci proinde eſt ſeruāda, hominumq;
Conditio ſemper, nequid te lædere poſſit.
Aſt aliqui abſentem malunt laudare, putantque
Id melius: faciunt aſtutè: talis enim laus
Gratior, atqui minus ficta & ſuſpecta videtur.
Quippe ſolent multi præſentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Aſt vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Abſentem, & rident: non valde eſt fidere tutum,
Laudanti coràm, mos eſt hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui ſingula, plures,
Aut vnus ſaltem, fueris quæcunque locutus,
Vel bona vel mala ſint: multus delator vbique eſt.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen vt paucis liceat concludere verum:
Non magis eſt gratū cunctis, & amabile quicquā.
Moribus ingenuis, integroque ordine vitæ.
Hoc plus diuitiis, plus cognitione probatur:
Namq; malus, quanq̄ doctrina & rebus abundet,
Neutique diligitur: vitiis odioſius eſt nil.
Si bonus atque probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio ſaltem (velut arbitror) vllus habebit.
Eſt autem vetus autorum ſententia, mores
Quòd ſimiles, ſimile & ſtudiū, ſunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, ſtudioſus ſic ſtudioſum
Diligit, & ſocios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus eſt mens diuerſa & diuerſa voluntas?
Cùm ſit amicorum cupere & contemnere idipſum?
Sed ſceleratorum citò fœdera diſſoluuntur,

Stul-

Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas, quã quiſq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & ſæua cupido nocendi,
Quã mal⁹ omnis habet, paritérq; ſuperbia & ira,
Stultorum fide comites, accendere bilem,
Bella mouere ſolent. amor eſt durabilis ille
Duntaxat, cuicunque dedit fundamina virtus,
Quẽ genuit probitas: amor hic pia pectora tãtùm,
Sinceroſque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore eſt:
Quo genitũ & generans, & ab vno ſanguine creti,
Mutuò ſe obſeruant & amant. nam ſæpè parentes
Oderunt nati, oderunt ſua pignora patres.
Germano inſidias germanus ſæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ inſidiatur Oreſtes:
Nec Pylades mortem curat, modò proſit Oreſti.
Sed dubium eſt, fieri ne vllo conamine poſſit,
Vt nos omnis amet populus, iuſtíque, malíque.
Nempe amor in plures diuiſus debilior fit,
Fortior in paucos, vnita potentior eſt vis
Quælibet, at partes in plures ſecta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære ſodales:
Difficile eſt etenim cum multis viuere poſſe,
Et conuerſari aſſiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multiſque fides negat ipſa teneri;
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Eſſe tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes eſt diſcordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abeſto:
Nanque à turbando nomen ſibi turba recepit.

Pau-

Paucos atque bonos tibi dilige, cum quibus æuum
Ducere ſecurus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo ſit dignus amore.
Eſt alius ciuilis amor, communis, & omni
Præſtandus populo, quo quiſq; bonusq; malusque
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam: quum taliter ipſi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere poſſit:
Quum ſumus erga omnes blandi, vultuq; benigno
Quemque ſalutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis eſt vtile, conſeruari
Rarò vel nunquam cum multis, ſi tibi cordi eſt
Vitare inſanas lites, pacemque tueri.
Præſertim quos eſſe malos noſti, aufuge: namque
Haud facilè eſt tribulos & ſpinas inter euntem
Illæſos habuiſſe pedes, illæſaque crura.
Nec cures ſi te non diligit improbus: at ſi
Non odit, ſatis eſſe puta. non oderit autem,
Si longè ſteteris: abſenti non nocet anguis.
Vel conuerſari tibi ſi quandoque libebit
Cũ populo, & ſtolidæ interdũ te adiungere turbæ,
In primis ſtudeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, ſemperque libentius audi.
Rarò autem loquere: eſt mentis grauitate carentis
Indicium ſermo nimius, peccatque frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cauteque loquentes,
Laudantur: decus eſt ingens prudentis in ore.
Præſentem, abſentémve aliquem ne lęde loquẽdo.

Hoa

Hoc ſit præcipuum monitum, ſit regula prima
Atque ea ne dicas, quæ nil referre videntur:
Nec verba incaſſum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuumq́ue vocabunt.
Verùm ſiue rogas aliquem, ſeu fortè roganti
Reſponſurus eris, prius ipſam conſule mentem.
Quàm vox exiliat: quæ poſtquam eſt edita, retrò
Haud remeare poteſt. verbum ſemel ore ſoluto
Emiſſum longè, nequit ad ſua clauſtra reuerti.
Gratia magna etiam eſt, ſapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatum interponere verſus,
Interdum exempla hiſtoriis inuenta probatis.
Talia nanq; ſolent ſermoni inſerta decere
Apprimè, modò ſint non ab re. idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus eſt euoluere libros:
Atque vt apes varios paſſim decerpere flores.
Iram pelle procul, tecumq́ue ſuperbia non ſit:
Nam tales homines non poſſunt prorſus amari,
Verùm te mitem, blandumq́ue oſtende, placebis
Omnibus hoc pactò, at ſi te quis læſerit, ipſum
Ingenio ſtudeas mage quàm ſuperare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidiq́ue leones
Manſueſcũt arte, arte rates vaſta æquora tranãt,
Arte gerit turrim barrhus, iuga taurus, & arte
Aſper equus tolerare equitem frænosq́ue iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta miniſtris.
Infirmi & timidi eſt nimirum, multa minari:
Verbaq́ue fœmineæ vires ſunt, facta virorum.
Diſſimulat prudens, fortis tacet: aſt vbi venit
Oppor-

Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas, nequis tibi iure moleſtus
Eſſe queat, quòd ſi iniuſtè læderis ab vllo,
Ipſum quando potes, tu contrà vlciſcere iuſtè.
Sin tibi non licet hoc, incluſum corde dolorem
Diſſimula, atque tace, ne deteriora ſubinde
Damna feras: ſtultũ eſt hoſtem irritare potentem,
Atque malum maius tumidis ſibi quærere verbis.
Expectat tempus ſapiens, iramque coërcet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidisque furentem
Demulcet dictis, & dulcibus allicit hoſtem
Blanditiis, donec deceptum in retia amittat.
Callidus indomitum pullum ſic vincit equiſo,
Sic inſueta boui ſenſim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui ſarraca leones,
Sicque feræ tigres Bacchi parétis habenis.
Nimirum magna eſt prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus preſſum celare dolorem,
Hoc aliud quoq; ſeruandum eſt: quocũq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus eſt, parco, moderatoq; vtere riſu.
Nempe eſt inualidæ mentis, capitisque minuti
Indicium, ridere nimis: contrà eſſe ſeuerum
Semper inhumani eſt animi. fuge cautus vtrunq;,
Atque tene medium: medio ſedet inclyta virtus.
Non volo te ſcurram: ſed, ſi potes, eſto facetus.
Iam videor dixiſſe ſatis, iam iuſſa peregi,
Propter quæ imperio matris deſcendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locaq; infima mundi
Deſerere, & ſuperas volitando reuiſere ſedes:

Vnde

Vnde ego tellurem ſoleo ſpectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimamque videri,
Exiguique inſtar pomi pendere rotundam
Aëris in medio, fultam molimine nullo,
Atque ſuo tantùm libratam pondere: cerno
Inde etiam Oceanum totus circundare terras:
Perque ipſas flexo, velut anguis, ſerpere curſu
Nærea cæruleum, modici ſub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Hiſterque videntur
Agrorum foſſæ, quoties implentur ab imbri.
Quumque tua aſpicio, quamuis ingentia, Nile,
Oſtia, tam longè, ſeptem reor eſſe canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruſcis
Agmina, purpureoq; vndantes ſanguine campos:
Et ſtolidos reges, bona dum fugitiua ſequuntur,
Seque putant non poſſe mori, diuerſa mouere
Prælia, & inſontes populos opponere morti,
Tradereque inuitis ſpectacula triſtia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aſpicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas conſurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemo alta ſecari
Vomeribus, cultiſque prius ſuccreſcere ſyluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Felix, cui talem ſpeculam contingit habere,
Vnde Aſiam mollem videat, Libyemque ferocem,
Europamque armis & fertilitate ſuperbam:
Inque ipſis varias gentes, quos Carcinus vrit
Æthiopas, primoque Indos ſub ſole iacentes:
Getulos, Nomadasq; agiles, Cylicasque rapaces.

Sau-

Sauromatas, Parthosque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validosq; Arimaſpas.
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidosque Britannos:
Totque alios populosquos ſuprà, quum rediit ſol,
Aut quum deceſſit, radiis illuminat infrà.
Nonne illuc velles conſcendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantùm conceditur iſtud:
Cœlicolis, quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas, iam ſeparor abs te.
Protinus his dictis, me reſpondere parantem
Deſeruit: nec non ventis velocior ipſis,
Digrediens iterum cœleſtia templa petiuit.

LIBER V.

LEO.

NOn ego diuitias Arabum, rubrive lapillos
Æquoris inſignes cupio nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populósve ſuperbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dediſſe.
Nam bonus atque malus, nullo diſcrimine diues
Eſſe poteſt, auroq; potens. plerunque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, ſarranoque amplè veſtirier oſtro:
Illa mihi vellem mundi concederet autor,

Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egentes,
Quæ verū efficiunt hominem diuisq; propinquū.
Iuppiter omnipotens, abs te ſapientia, quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbique
Formoſos reperire licet, robuſtus vbique
Naſcitur, & diues: contrà rariſſima tellus,
Qui ſapiat quenquam, tam vaſto gignit in orbe,
Num melius fortaſſe putas & dignius, eſſe
Stultorum regem ac dominum? nempe illa poteſtas
Nobilior, ſub qua poſiti ſunt nobiliores.
Dignius eſt certè caſtris aut vrbibus amplis,
Quàm ſtabulis aut armentis, gregibúsve præeſſe.
Forſitan hoc facis, vt tibi ſint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro ſcurra, nēpe videtur
Vita hominum nil eſſe aliud quàm fabula quædā,
Víque mouet nobis imitatrix ſimia riſum:
Sic nos cœlicolis, quoties ceruice ſuperba
Ventoſi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramúsque acres piperoſis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui minus, quæ ſcena datur, quū ſceptra tenentem
Atq; coronatum bubonem, aſinumq́ue verendum
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedentem,
Spernentemq́ue alios omnes: ſit cætera tanquam
Turba hominū ſine mēte pecus, dominumq; volen-
Dici & adorari, & pedibus ſibi baſia figi? (tem
Nec videt inſanus quid ſit, quàm friuolus, & quā
Turgenti bullæ ſimilis, pappoq́ue volanti.
Non ego ſum talis, nec prorſus talia curo.

At

At vos ætherei ciues, quibus eſſe beatis
Contingit ſolis, quibus eſt æterna voluptas:
Humanas ſi fortè preces attenditis,& ſi
Non penitus miſeros homines auertitis,oro
Egregiam puramq́ue mihi concedite mentem,
A falſo verum diſcernere quæ ſciat aptè.
Quæ bona cognoſcat vera & contraria veris:
Ne ſtultus fugienda ſequar, fugiámve ſequenda,
Nam ſi mortali cuiquam licet eſſe beato,
Arbitror hoc pacto fieri me poſſe beatum.
Sed fallor, mecumq́ue omnes qui talia credunt.
Nemo etenim felix eſt,aut fuit,aut erit vnquam:
Non ſi poſſideat totum ditiſſimus orbem,
Non ſi plus ſapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortaſſe aliquis,niſi pagina præſens
Id firma ratione probet: quare aſpice libri
Huius materiam, quicunque hoc diſcere quæris,
Quæ melius poterunt te carmina noſtra docebunt.
Pandite Pierides veſtro ſacra oſtia vati,
Et ſatiate auidum ſcatebris Parnaſſidos vndæ
Secretos reſerate aditus, oſtendite verum:
Vos etenim noſtis quicquid fuit,aut erit,aut eſt,
Principiò expediam, quis felix atque beatus
Debeat à nobis haud falſo nomine dici:
Poſt hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
Dico igitur, ſolus felix eſt iure vocandus
Is, quicunq; bonum ſummum iam poſſidet, at non
Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod ſibi plus placeat,melius putet:hordea mulus
Aut aſinus, pluris quàm lauti obſonia rhombi,

Quàm

Quàm leporis clunes, quàm turdos æſtimat aſſos:
Sic & auarus opes, ſic ambitioſus honores,
Sic Venerem mollis ſuper omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci poſſunt dignoſcere verum!
Quàm denſa errorum caligine noſtra premuntur
Iudicia: id propter, quod paucis integra mens eſt.
Quiſq; ut habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona ſunt quædã per ſe, quæ tempore nullo
Eſſe mala, & nullo quæ tempore lædere poſſunt.
Sunt etiam quædã non per ſe, quæ modò proſunt,
Nonnunquã officiunt: hæc ſunt bona corporis, atq;
Externa. vſus enim cauſa eſt, vt ſint bona, vel non.
Vt ſi quis patriam natiuo robore ſeruet,
Eſſe bonum robur dicetur: ſed noceat ſi
Indignis, ciuesque ſuos hoc robore perdat:
Eſſe malum rurſus robur cenſebitur ipſum.
Sic de diuitiis & honoribus, imperiisque,
Et cunctis aliis dico, quin talia propter
Sæpe perit, quanquam vtatur poſſeſſor honeſtè,
Sic obſunt ſua mella apibus, ſic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec ſtant certa diu, dubioque errore vagantur.
Sũma bona idcirco non ſunt: nec quiſquis abundat
Talibus, eſſe poteſt verè, dicive beatus.
Imò etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Non bona ſunt, quæcũq; valent prodeſſe & obeſſe:
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum,
Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua, & noxia, quæ non

Poſſit

Poſſit prodeſſe interdum, atque afferre ſalutem.
Illa aũt bona, quæ ſunt per ſe & ſemper, habentem
Felicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hic quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum:
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operãs: ſed opus quendam finem eſſe fatemur.
Principiũ eſt operans, mediũ eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, meliúſve, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt: patet hoc, mouet autem finis agentem,
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit ante?
Ergo eſt nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finẽ quendã eſſe putãdũ eſt.
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorũ eſt vltimus, ad quẽ
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceu currunt in vaſtum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectũ tendere par eſt,
Et fieri propter melius quod deterius ſit:
Non aliter bonus ac rectus ſeruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum eſt vltima finis,
Exi-

Eximiũ eſſe bonũ, & ſummũ, primũq; neceſſe eſt,
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Abſq; anima quædam ſunt, & viuentia quædam.
Aſt ea quæ viuunt, aliis ſunt nobiliora. (eſt
Viuere proinde opꝰ eſt, q̃cquid laus prima bonorum
Illorum quoque quæ viuunt, quædam ratione
Prorſus egent, iiſdemq; vti ſermone negatum eſt.
Aſt aliis ſermone vti ac ratione tributum eſt.
Nobiliora ideo ſunt hæc, ſunt & meliora.
Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione, loquique,
Plena voluptatis vita eſt, ſed plena laboris
Eſt aliis etiam compluribus: at meliora
Sunt, quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Poſt paucos pereunt quædã, ſed longa quibuſdam
Fila trahunt Parcæ. quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longiſſima ſæcula viuit
Illud, quodcunq; eſt cunctorum ſumma bonorũ.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus ſolet, ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Iuppiter iſte,
(*Qui*

(Quę ſummũ eſſe bonũ iam dixi) eſt finis: eundem
Quoddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antè:
Nec non principiũ, mediumq; habuiſſe fatendũ eſt
Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperque fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factus ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum: finemque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas eſt,
Quandoquidem non eſt opus omnis finis, agenſq;
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltra
Quiddam aliud melius, veluti qui fabricat arcã,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:
Aſt vt eam vendat, vel quicquam ſeruet in ipſa.
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus, & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quē mundus, & omnis
Res mundi eſt: ſiquidē propter ſe ipſe omnia fecit,
Non propter nos, vt ſoliti ſunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores ſtultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magiſtri,
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ ſapientia noſtra eſt,
Quæ noſtra eſt pbitas, propter quã cõdere mundũ,
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, ſtultiq; ſumus: vix vnus in orbe eſt,

Eximiũ eſſe bonũ, & ſummũ, primũq; neceſſe eſt.
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Abſq; anima quædam ſunt, & viuentia quædam.
Aſt ea quæ viuunt, aliis ſunt nobiliora. (eſt.
Viuere proinde opꝰ eſt, ꝗcquid laus prima bonorũ
Illorum quoque quæ viuunt, quædam ratione
Prorſus egent, iiſdemq; vti ſermone negatum eſt.
Aſt aliis ſermone vti ac ratione tributum eſt.
Nobiliora ideo ſunt hæc, ſunt & meliora.
Ergo bonum ſummum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ poſſunt vti ratione, loquique,
Plena voluptatis vita eſt, ſed plena laboris
Eſt aliis etiam compluribus: at meliora
Sunt, quæcunque hilari vita dulcique fruuntur.
Ergo boni ſummi lætiſſima vita putanda eſt.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Poſt paucos pereunt quædã, ſed longa quibuſdam
Fila trahunt Parcæ. quibus eſt diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longiſſima ſæcula viuit
Illud, quodcunq; eſt cunctorum ſumma bonorũ.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus ſolet, ille tremendo
Cum ſtrepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vaſtis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euerſam clamoſa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortaſſe aliquis dubitat, ſi Iuppiter iſte,
(Quem

Digitized by Google

(Quę ſummū eſſe bonū iam dixi) eſt finis: eundem
Quiddam opus eſſe patet, veluti diuiſimus antè:
Nec non principiū, mediumq; habuiſſe fatendū eſt
Id verò nemo ſapiens exiſtimat: imò
Semper erit, ſemperque fuit, nec terminus illi
Eſſe poteſt: hic cuncta facit, nec factus ab vllo eſt:
Nil fuit ante ipſum, poſt ipſum prorſus erit nil.
At nos huic dubio ſic reſpondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus eſſe Deum: finemque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco eſſe opus ipſum credere fas eſt,
Quandoquidem non eſt opus omnis finis, agensq;
Non hoc præcipuè quærit: ſed cogitat vltra
Quiddam aliud melius, veluti qui fabricat arcā,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:
Aſt vt eam vendat, vel quicquam ſeruet in ipſa.
Quanto eſt poſterior, tanto eſt præſtantior omnis
Finis, & ad melius quæ ſunt peiora feruntur.
Sic Deus eſt finis poſtremus, & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quē mundus, & omnis
Res mundi eſt: ſiquidē propter ſe ipſe omnia fecit,
Non propter nos, vt ſoliti ſunt dicere quidam,
Clamando in templis doctores ſtultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumque magiſtri,
Inſanos homines ex ſtultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ ſapientia noſtra eſt,
Quæ noſtra eſt pbitas, propter quā cōdere mundū,
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, ſtultiq; ſumus: vix vnus in orbe eſt,

Quem vel auaritiæ peſtis, vel fœda libido
Non premat, aut quē non ventoſa ſuperbia vexet,
Quem nō præcipitē trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis noſtris motum eſſe putamus
Tam magnum artificē. vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, ſtelliferumque
Æthera? ſed forſan dices, non ipſe benignus
Diligit immeritos: ſtultū eſt hoc credere: nam quis
Diligit immeritos, niſi demens? præterea, quæ
Sunt tam diſſimilis naturæ, quomodo poſſunt
Seſe diligere? eſt etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen eſt rerum finiſque & origo,
Optimus, omnipotens, immenſus: quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vſquam
Eſſe poteſt: qui re nulla indiget, & tamen ipſo
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli.
Omne bonum in ſeſe retinens, experſq; malorum.
Contrà nos miſeri fœdo de ſemine nati
Ad planctū & lacrymas, ad mille pericula, ſemper
Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris verſamur: & omnes
Quàm ſumus exiguæ mentis, quàm ſæpe malignis
Caſibus impliciti, nunc hæc, nunc illa dolemus,
Innumeris tantum vitiis & fraude potentes.
Qui poſtquam paſſi fuimus mala plurima, tandem
Anguſtā & miſeram & ſceleratā linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra ſepulchro.
Mox carne abſumpta fieri ſine nomine puluis.

Ergo

Ergo inter nos atque Deum diſtantia maior,
Quàm ſi collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam diſtantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore poteſt elephas cum pulice iungi?
Nempe inter ſimiles amor & concordia: contrà
Inter diſſimiles odium & diſcordia regnant,
Vel ſaltem nec magna fides, nec gratia magna eſt.
Hinc aliqui, quos eſſe iubet lex noſtra prophanos,
Hæreticosq́ue vocant collegia tecta cucullis,
Nos eſſe inſanos aiunt, craſſiq́ue cerebri,
Speramus quoniam cœlum & conſortia diuûm,
Æternumq́ue æuum felici ducere curſu,
Innumerasq́ue alias nugas, quas ſtultus hebesq́;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam ſi ſermo homini non eſſet munere diuûm
Conceſſus, geminæq́; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miſerũ magis, atq́;
Infelix, homine. his noſtra eſt natura duobus
Nobilior, meliorq́; : hinc tota ſuperbia noſtra eſt,
Hinc artes veniunt, nam præſens voce monetur,
Quid faciat caueátve, abſenti ſcripta loquuntur.
Pandere ſi poſſent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clauſos in pectore motus,
Mutuaq́ue inter ſe dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conſcribere libros:
Interdum nobis ſapientior eſſet aſellus,
Plusq́; aliæ interdum pecudes rationis haberent.
Progeniemq́ue ſuam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis aſinus, ſe nobiliorem.

Lingua manuſq; igitur faciunt ſuccumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. inſuper addunt,
Si truncis manibus, mutiſque parentibus orti,
In ſyluis homines degant, agriſque remotis,
Sintque ipſi pariter manibus linguaque carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæſo valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid ſapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem eſt:
Diſſimilis tamen ac varius proinde eſſe videtur,
Corpora quòd non ſunt cunctis animalibus æqua,
Et variis membris varia eſt conceſſa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorſus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Diſſimiles, multum inter ſe differre videntur.
Nil etenim poterũt agere hi, quibus omnia deſunt
Quæ faciunt ad opus, nec ſecum ſaxa feraſque
Oeagrius vates ducet, ſi barbitos abſit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant. verùm hæc aliàs fortaſſe requiram,
Quũ de anima humana fuerit quãdoq; loquendũ,
Quippe hanc diuinam, immortalemq; eſſe docebo,
Quæ duo de brutis non eſt concedere tutum.
Nunc ad iter primũ redeo: Deus ipſe ſupremũ eſt,
Eximiumque bonum propriè, vereque vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
Sed quis habere poteſt ipſũ? nã quicquid habetur

Vilius

Vilius eſt illo quod habet, poſſeſſaque res eſt
Poſſeſſore ſuo ſemper minor, ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventisque obiecta lucerna)
Quam tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia ſolus habet Deus ipſe, & ſolus habet ſe:
Ipſe igitur ſolus felix, ſolusque beatus. (bere
Quoddã aliud tamẽ eſt ſummũ bonũ, & illud ha-
Omne poteſt animal: ſed non eſt omnibus vnum:
Nam diuerſa ipſis multum natura tributa eſt.
Conuenit hoc illis, aliis aliud magis. ergo
Eſſe poteſt felix genus vnum quodq; animantum.
Si non ſimpliciter, perfecteque, vt Deus ipſe,
Aſt aliquo ſaltem pacto, paucisque diebus,
Dum poſſit quod conueniat ſibi maximè, habere
Semper, & aduerſi nihil vnquam perpetiatur.
Sed miſſis aliis, de homine nunc eſt dicere tempus:
Qui tunc eſt fœlix, quum poſſidet omnia quæ ſunt
Naturæ ipſius bona conuenientia, quumque
Nil damni tota in vita, nil ſentit acerbi.
Hoc etenim eſſe bonum ſummũ, concedere fas eſt,
Quod bona cuncta in ſe cõplectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triſte datur, nil dulce negatur.
Nam virtus ſola, aut felicem ſola voluptas,
Non facit, vt quidam ſcribunt de gente Pelaſga.
Quãdoquidẽ bona multa ſimul meliora putãtur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumque beatos
Reddit: at omne bonũ ſimul, omni ex parte rotun-
Sic etiam ſolus princeps non efficit vrbem, (dum:

Sic etiam non eſt ex ſolo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo ſint, corpuſque, animuſque:
Qui verè eſt felix, parte eſt perfectus vtraque.
Eſt agilis, pulcher, robuſtus, ſanus, & idem
Eſt ſapiens, fortis, prudens, doctuſque, bonuſque,
Perfectoſque tenet ſenſus, perfectaque mentis
Munera, pauperiem neſcit, caſuſque malignos:
Et ſi non implet longævæ tempora vitæ:
Non eſt dicendus felix, licet omnia ſint huic
Cōmoda. nãq; bonum paruo quod tempore durat,
Eſt propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At poſtquam vitæ iam meta nouiſſima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoque dolore
Soluitur, & ſtygias lætus deſcendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria deſit.
Sed nũquid cuncta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vſquam,
Aut perquàm rarum, cui nil optabile deſit,
Cui nil triſte vnquam toto contingat in æuo,
Qui felix viuat, felici morte recedat.
Hic Phœnix ille eſt, quem fingere Græculus audet,
Græculus inſani capitis, qui poſſe putauit
Ex vno ſpeciem fieri, putremque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore viſam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota eſt monſtris ac dedita nugis:
Qua duce noſtri etiam delirauere Latini,
Eſt igitur felix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu ſumus haud dubiè miſeri, tamẽ hic magis illo.
Quan-

Quandoquidẽ non eſt cunctis ſtatus vnus, & æqua
Conditio: quicunque tenet bona plura, minusque
Aduerſi patitur, felix cenſetur: at ille
Plurima quem verſant incõmoda, cui bona pauca
Contingunt, miſeri nomen ſibi vendicat aptè,
Quare cum nemo ſit felix: dicere oportet,
Quomodo poſſimus ſaltem miſeri minus eſſe
In terris, quæ ſit viuendi forma modusque
Nobilior meliorque, & vitæ blandior vſus:
Si non felices, ſaltem minus infelices
Quo fieri pacto liceat nobis, igitur quod
Fermè omnes credunt, verùm non arbitror eſſe,
Pontifices ſummos, & mundi ſceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Namq; in diuitiis, veluti in cunctis quoq; rebus,
Extremũ quodcunq; malũ eſt, mediumq; ſalubre:
Omne nocet nimiũ, ꝓpter quod quiſquis habet plus
Quã ſatis eſt, nõ eſt melior quã quiſquis eget plus
Quàm ſatis eſt, paribusq; malis vexatur vterque:
Vt pinguis craſſusque nimis, qui ſeſquipedali
Ventre tumet, non eſt leuior, citiùs ve mouetur,
Quàm cui ſicca cutis miſeris tantũ oſſibus hæret,
Huic deſunt macie atq; exhauſto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus ſurgit maioribus vndis,
Excelſosque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra ſilenti
Gurgite ſæuit hyems, taciteq; profundius æquor,
Sed magis à dira ventorum peſte mouetur:
Contrà cum ſtrepitu magno, multoque fragore

Paruus arenoſo verſatur littore Nereus:
Sic qui ſumma tenent rerum faſtigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celantq; dolorem,
Adde aliud quoq;, quod cruciat comes improbus i-
Aſſiduè, metus, atq; timor: ſuſpectaq; eiſdem (pſos
Omnia ſunt, hinc inſidias, hinc dira venena
Concipiunt, ſoli nec poſſunt ire, nec audent,
Nec ſine fas illis prægustatore comeſſe.
O' bona libertas, pretio pretioſior omni:
O' ſummũ primumq; decus, qua prorſus adempta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors eſt!
Aſt pauper nocte atque die ſecurus vbique,
Et quò fert animus graditur, ſiue ire per vrbem,
Et varios luſtrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: ſiue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut deſiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, ſolus vadit, non indiget vllo
Seruorum ſtrepitu, & comitantum nube clientũ,
Et quoties ſtimulis agitur famis & ſitis, ore
Haud dubio, tutusque dapes ac pocula ſumit.
Vilibus exiguisque cibis veſcuntur in altis
Liberæ aues melius ſyluis: & dulcius eſcam
Quæſitam in campis, multoque labore paratam
Accipiunt, quàm ſi cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clauſæ
Pingueſcant epulis regalibus, vberibusque.
Sæpe igitur miſer atque infelix eſt etiam rex.

Nec

Nec quenquam mihi crede facit diadema beatum,
Sed ſtulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur, amari.
Illum autem vitam meliori ducere curſu
Arbitror, eſt cuicunque magis fortuna modeſta,
Cui non eſt cenſus nimius, nec ſordidus, & cui
Nō cōducta dom⁹, ſed honeſta habitatur: agerq́; eſt.
Quantus ſufficiat domino bene, cultus abunde,
Qui det hero ſegetes, & vinum ſufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima ſeu ſcrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuerſi generis, minimo quæ maxima ſumptu
Emolumenta ferat: varium ſeu forte legumen
Mandatum ſulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, laborq́ue
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum menſis cedentia luxurioſis:
Ni ſeruire gulæ quis mauult quàm rationi,
Ergo eſt optandus potius cenſus mediocris,
Quem vel ſors tribuat, vel teſtamenta, vel vxor,
Aut artis labor aſſiduæ: aut induſtria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poſſit
Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
Per ſobolē pecus, & gregib⁹ ſtabula atq; armentis,
Implendo, aut Paphiis ſublimia tecta columbis,
Melliferisve apibus præſepia multa parando,
Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terendæ.

His aliiſque modis multis ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpere veterno
Sunt ſoliti, quos dulce malum, blandumq́; venenũ
Deſidia, atque animi languor non reddit inertes.
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opusq́ue eſt.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat.
Hæc domina eſt rerum, & donatrix diuitiarum.
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus: at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infelix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltroque aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunque aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum, non iugera tanti
Plurima ſunt, nõ omne aurũ, non quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiáſve quietem
Ad ſomnum alterius, dominoq́ue iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila miſſus ab illo:
Interdumq́ue hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi;
Imperio parêre velis, turpiſſima res eſt
Nimirum, poſſis cùm liber viuere paruo,
Quærere ſeruitio maioris præmia cenſus:
Ac libertatem, ſine qua laudabile nil eſt,
Vendere, & imperium domini tolerare ſuperbi,
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes paſtoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos,

Qui ſeruus quocunque modo eſt, nulla eſſe beatus
Parte poteſt: aſini eſt, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunque parentibus ortus,
Nobilibúſve magis, quantum ſibi ſufficit aptè,
Poſſidet, iniuſtè queritur de numine diuûm.
Sed forſan multi dubitent, an cælibe vita
Coniugium melius: nanq; vxor ſæpe ſuperba eſt,
Litigioſa, ferox, demens, & adultera ſæpe,
Adde quod & grauis eſt natorum ſollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vitæ
Intempeſtiuo ſublati funere linquunt:
Filia iam grandis poſcit cum dote maritum:
Vel mœcha eſt, maculatq; domum: vel filius eſt fur,
Scortator, vacui capitis, rixoſus & effrons.
Ille etiam penitus liber non eſſe videtur
Cuicunque eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo.
Aſt opus eſt grauius tunc viuere, ſoliciteque
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat:
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam,
Hæc quanuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe,
Quærere legitimas tædas, ſanctosque hymenæos,
Naturamque ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudum, pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolē iungi cum fœmina habendam,
Atque manere ſimul debet, ſobolemque creatam,
Enutrire ſimul iuſto placidoque labore:

Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret,
Quandoquidē ad Venerem cōpellimur exercendā.
Nō modò nos, verū omne animal, terræq; mariſq;,
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri,
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumq; ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Resque tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum, vt poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſque tuos, non te reueretur, amatq;.
O' ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O' miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis non contemnit honeſtu?
Sit modò ſpes lucri: dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis, auro
Venalis pudor atque fides, cultusque deorum eſt.
Aſt vxor patrem, ac matrem, propriosque penates
Deſerit, vt maneat tecum noctesque dieſque,
Et parias fœcunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituatque nouam tecum gentemq; domumq;,
Sitque tibi auxilio, & ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus cōmune bonum eſt, cōmune periclum:
Alterutri quicquid damno eſt, vtrique nocebit,
Alterutri quicquid lucro eſt, vtrique placebit:
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,

Fatur,

Fatur, & hortatur, ſolatur, & auxiliatur,
Subuenit, aſſiſtit, vigilat, vigilando miniſtrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq́ue parentem
Qua poſſunt ratione fouent. communis enim ſunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quumq́ue dies venit, poſtquam tibi nulla dies eſt.
Non totus moreris, viuusq́ue videris in illis,
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, proptereaq́ue vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec ſanæ iudico mentis.
Nanque vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris ſunt affines, ſunt pellicis hoſtes:
Illam tutus habes, & honeſtè, hanc turpiter atque
Sollicitè, fida eſt illa, hæc infida: timensq́ue
Diſſidium, rapit occultè, ſibi congregat, vnde
Si fueris dimiſſa, queat pòſt viuere, demum
Si tibi ſit pellex, tibi erit non tuta ſupellex.
Quid quòd legitimos certosq́ue ex coniuge natos,
Infames dubiosq́ue nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda: prius tamen aſpice quæ ſit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrisq́ue:
Nam ſimiles fiunt nati plerunque parentum:
Qualis quæque arbos, tales ſolet edere fructus.
Conſule vicinas clàm, vel tibi ſi qua fidelis
Eſt mulier, mitte vt videat, ſed diſſimulanter,
An ſit formoſa, an viciato corpore & ægro,
An ſit iners, nec nere ſciat, nec texere telam;
Nec ſuere. hæc etenim mulier, quæcunque pudica,
Exercet, ne ignaua domi, neu languida ceſſet.
Otium enim fomes vitiorum eſt, otia mentem

Ad

Ad mala trahunt, otij comes ipſa libido eſt,
Otia felices euertunt funditùs vrbes.
Quòd niſi lanarum ſtudio Lucretia quondam
Dedita, ſi telæ non Penelopea fuiſſet,
Sed pigræ mediis ſediſſent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuiſſet forſitan vnus.
Illi non tantum laudis mors caſta dediſſet.
At melius ſi fortè potes, tute iſta videbis.
Nãq; aliis non certa fides: fermè omnibus eſt mos,
Fallere: mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, ſi vis tibi creſcere cuncta
In melius, ſtudeas res ipſe agnoſcere præſens.
Et curare tuas, tuaque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (ſi fortè licebit)
Quæ ſit, quam tibi vis vinclo ſociare iugali,
Ne fruſtra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mœres, deceptus fato, & Iunone ſiniſtra:
Hanc blandè prius admoneas, placidiſq; frequẽter
Caſtiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebriſque doma: nunc brachia collo
Iniice, nunc etiam inuitæ blanda oſcula fige,
Quoque potes conare modo ſedare furorem,
Dulciter: hoc ſi non prodeſt, tunc vtere amaro,
Succenſe, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, miniſque ſimul terre: quòd ſi minus iſta
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera miſce,
Tergaque tunc duro reſonent pulſata bacillo.
Si tibi ſuſpecta eſt vxor, dubiique pudoris,

Non

Non habeas pulchros famulos, pulchróſve ſodales,
Cum quibus illa domi verſetur: decipieris,
Si quenquam fidum credes. eſt nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor. Veneri gratiſſima fraus eſt.
Sed tua præcipuè non intret limina quiſquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege ſacerdos:
Hos fuge: peſtis enim nulla hac immanior. hi ſunt
Fæx hominum, fons ſtultitiæ, ſentina malorum.
Agnorum ſub pelle lupi, mercede colentes,
Non pietate Deum, falſa ſub imagine recti:
Decipiunt ſtolidos, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt,
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cœleſtia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optataque præmia carpant?
Inde ſuperſtitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, ſi ſapiunt, rident, renuuntque videre.
Non pretio, ſed amore, Deum vir iuſtus adorat.
Deme autem lucrum, ſuperos, & ſacra negabunt.
Ergo ſibi, non cœlicolis, hæc turba miniſtrat:
Vtilitas facit eſſe deos: qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iupiter vllus.
Hos impoſtores igitur, vulpeſque doloſas,
Pelle procul: quantumque licet, tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas ſimulata maritum
Caprarum efficiat. nec ſi tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: namque ſub iſto
Nomine, peccandi procliuior eſt via multis.

Hec

Hoc etiam ſerua, ne ſæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina: frequenter
Vicini latitare domo conſueuit adulter.
Illi da comites caſtas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum ſtare veta, longeque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atq; aliena cubilia quæras,
Ne te concubitus delectet pellicis. eſt nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlciſci cupiat, quàm fœdera lecti
Inſtabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:
Siqùe poteſt fallit, bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thyias nimio ſtimulata Lyæo.
Crede mihi, rara eſt quæ non ſit adultera, quando
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit:
Saltē animo, ſi non conceſſum eſt corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehenſa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi ſit reuerentia ſemper
Præcipua: eſt etenim noſtræ lex regula vitæ.
Ne temerè iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædasque Deum, vulgique ſequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impetu fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neque nocte vagari,
Nec multis aliis rationibus inſanire:
Non hæc libertas, ſed praua licentia dici
Debet: qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.

Talis

Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala præcipitem quàm plurima mittit habentem.
Eſt melius, non poſſe malum committere, quàm ſi
Vndique peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot ſæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? ſuccurre medelis.
Quæ ſi nil proſunt, & mors tibi ſurripit illos,
Æquo animo ſufferre velis: non ſolus in iſto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba eſt,
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Naſcimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipſe fluit: cunctis menſura dierum
Certa datur, ſtygias citius vel ſerius vndas
Quiſq; petet. quanquam mors vltima meta malorũ eſt.
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos, tantis opus eſt deflere querelis?
Eſt'ne adeò miſerum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & ſeſe innumeris auferre periclis.
Proq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors eſt æterna quies, aut ianua vitæ.
Eſto etenim doleas quantumuis, tempore tandem
Ceſſabũt lacrymæ & gemitus: quemcunq; dolorem
Finit longa dies, diſſoluunt tempora curas.
Si tibi laſciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Cauſa mali es, demens pater, & quatiende flagellis.
Qui pueros neglexiſti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilique labore

Inſti-

Inſtitui, nondum vitiorum aſtricta catenis,
Curaſti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluiſti corpora tantum
Vt pecudes faciunt: hinc eſt vrtica, filixque,
Et caprificus iners, quib⁹ vrbs nũc omnis abũdat.
Quiſque illos mores, quos primis hauſit ab annis
Cum ſenuit retinere ſolet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera eſt dum virga recensque,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ poſt vbi creuit
Iam robuſta arbor, flectenti cedere neſcit,
Et quem parua locum tenuit, non deſerit vltra,
Sic puer ad vitæ partem eſt quamcunque paratus,
Dum tener eſt animus: qui poſtquam diruit æuo,
Quam prius ire viam aſſueuit, mutare recuſat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè aufertur: naturam parturit vſus,
Ipſaque non multo eſt natura potentior vſu.
Optandum tamen vt tribuant bona ſemina diui
Incluſis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo eſt: qui malus inde
Exierit, raro poterit iuſtusque bonusque
Eſſe, licet doceat ſanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magiſtri.
Naturam frænare potes, ſed vincere nunquam.
Cultura eſt etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipſa tamen longo mollitur ab vſu.
Sic cultu aſſiduo ſteriles compeſcimus agros,
Sicque feri diſcunt homini parere leones.
Omnis ab aſſiduo nimirum ars naſcitur vſu.
Ergo dum mollis, dumque eſt tractabilis ætas,

Inſtrue

Inſtrue filiolos virtutibus, & doce honeſtas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt. res pernicioſa eſt
Libertas pueris: tu ſi ſapis, admoue frænos,
Et cohibe: namque in vitium mortalia quæque
Naturæ inſtinctu, niſi ſint adiuta labore,
Sponte ruunt. nil perfectum natura ſine arte
Ferre ſolet. quoniam non vult Deus ipſe veterno
Nos torpere graui, ſed curis atque labore
Excitat, & ſegnes tanquam calcaribus vrget.
Eſt locus ætherei prærupto in vertice montis,
Deliciis plenus, quo non felicior alter
Creditur eſſe vſquam, cui cedunt Theſſala Tempe,
Elyſiique lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaque aſtris,
Innumerisque bonis fruitur ſanctiſſima virtus:
Sed ſalebroſa via eſt, anguſta, atque ardua, denſis
Sentibus hinc atque hinc horrens, quo tēdere viles
Ignauique animi, & terrena fæce grauati
Haud poſſunt, ſurſumq; vehit mens ignea paucos,
Quos Deus ad cæli ſedes elegit habendas,
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via eſt, illuc vltrò deſcendimus omnes.
Quocirca quicunq; bonam, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multum inſtituendo laboret.
Nō etenim fieri egregium ac memorabile quicquā
Abſque labore poteſt. vis eſt immenſa laboris
Aſſidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli veſtri cum prauis conuerſentur.

Con-

Conſuetudo poteſt quoſcunque inducere mores,
Corrumpunt etiam ſanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes: nam prona iuuentus
In quodcunq; malũ eſt: ſemperq; obſcœna loquun-
Inter ſe iuuenes, & ſemper turpia verſant. (tur
Luxuriæ tota eſt hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenem celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunque bonam mens eſt deducere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si ſit opus, monſtraq; viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illis, patriumque iratus amorem
Diſſimula ſemper: nil pernicioſius eſt quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt.
Tunc nil non audet, quum tu quæcunq; loquũtur,
Vera putas, aſinusque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, veſano captus amore.
Damnoſus fauor eſt pueris, ſoloque timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantque libenter
Ac promptè, ſi non duris cohibentur habenis.
Vt ſæpe in vitium nullo impellente labaſcunt:
Sic rarò à vitiis nullo reuocante recedunt:
Quales quiſque ſibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu præſtantior omni.
Robuſtus foſſor rege eſt felicior ægro
Scire igitur cauſas debes prius: vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis enim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſisque remotis
Effectus pereunt, quicunque ſequuntur ab illis,

Ergo morborum quorundam cauſa & origo
Natura eſt, quoties ſub iniquo ſidere quiſquam
Naſcitur, atque in ſe cœli tormenta recedit:
Vel quum corrupto de ſemine gignitur, ipſi
Sunt cauſa ægrorum natorum ſæpe parentes,
Quum malè diſpoſiti coëunt, nec ſanguine puro.
Sunt aliæ plures cauſæ, requiesque, laborque,
Et calor, & frigus, ſomnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obſunt.
Vtimur his quoties nimium, nimiúmve caremus.
Vtrumque extremum damno eſt, vſus mediocris
Non nocet: imò etiam prodeſt, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Conſuêrunt, nimiusq; timor, mærorq;, dolorque,
Lætitia interdum nimia officit, interimitque:
Si ſit habenda fides ſcripturis hiſtoricorum.
Noxius eſt aër, eſt noxius humor aquaï,
Corporibus: quando vitium contraxit vterque.
Hinc peſtes ſubeunt, hinc viſcera diſcruciantur,
Communisque lues dat plurima corpori morti.
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixæ, & caſus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si ſanus vis eſſe, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare neceſſe eſt
Nōnunquā, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed citò curā adhibe, tenuis dū morbus adhuc non
Aſſumpſit vires, nec ineſt penetralibus hoſtis.
Ignis ab exigua naſcens extinguitur vnda:
Sed poſtquam creuit, volitantq; ad ſidera flammæ,

Vix

Vix putei, fontes, fluuii ſuccurrere poſſunt.
Ergo feſtina morbi cognoſcere cauſam:
Vtque illi facilè occurras, contraria ſume.
Oppoſita oppoſitis curantur: frigora ſi te
Læſerunt, calida opponas: ſi cura, laborque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria ſemper
Exerce, hæc ſeſe expellunt perimuntque viciſſim.
Conſule item, ſi opus eſt, medicum, vel clinicus ille,
Vel ſit chirurgus: chirurgi certior eſt ars:
Nam quid agat certum eſt, & aperta luce videtur:
Clinicus ipſe autē, qui nunc phyſicus quoq; fertur,
Dum lotium infelix ſpectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulſum venæ, dum ſtercora verſat,
Fallitur & fallit. ſed non diſcriminis æqua
Conditio: ille miſer moritur, cauſamque canendi
Linigeris caluis præbet, caluiſque cucullis:
Hic alius contrà ſceleris mercede recepta,
Cauſatur ſuperos, ac fatis imputat ipſis
Si quis obit, lætusq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes caſu, non arte medentur:
Quippe aliquā quicunq; artem bene nouit, agendo
Aut nunquam, aut ſaltem rarò peccabit: at iſti
De quibus eſt ſermo, de centum vix erit vnus
Quem ſanare queant, quem nō fortaſſe trucident:
Vnde iſtud? niſi quòd pars horum maxima neſcit
Quid faciat, quid ſit prorſus medicina: ſed ipſi
Dum tantū incūbunt ſophiæ, & dialectica diſcunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad ſua tecta

Inſtru-

Inſtructi redeunt, atque enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poſcũt:
Id ſatis eſſe putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum ſub honeſto nomine fiant,
O' miſeræ leges, quæ talia crimina fertis!
O' cæci reges qui rem non cernitis iſtam!
Vos quibus imperium eſt, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas. hanc tollite peſtem,
Conſulite humano generi. quot nocte dieq́ue
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem diſcant, vel non medeantur.
Nam ſi aliæ peccant artes, tolerabile certè eſt:
Hæc verò niſi ſit perfecta, eſt plena pericli,
Et ſæuit, tanquam occulta atque domeſtica peſtis.
Non multum eſt igitur tutum, his committere ſeſe,
Quorum doctrina eſt, pretioſa in veſte videri,
Gemmatoq́ue auro digitos ornare cynædos.
Aſt hoc quod dicam, vt valeas, ſeruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia ſumas,
Néve nimis comedas. ſolet hoc mortalibus eſſe
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præſertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in ſtomachũ cibus intret, ſi bene nõdum
Conſumptus fuerit prior, & digeſtus ad vnguem,
Nec non quaque die, iuſto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam cauſa caloris
Eſt motus, ſtomachum iuuat, roburq́ue reducit,
Humoresq́ue ſuperuacuos putresq́ue reſoluit.
Noli etiam iuſta vitam fraudare quiete,

Corpo-

Corporis inſtaurat ſomnus vires, animiq́ue:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens.
Præterea procul eſt mæror pellendus, & omnem
Triſtitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatq́; ipſum corpus, canosq́ue capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Ætatem efficiunt viridem, robuſtaq́ue membra.
Cætera tu videas, quæ paulò diximus antè.
Poſtremò eſt aliud quiddam pretioſius, atque
Nobilius, per quod felices efficiuntur
Mortales, ſimilesq́ue Deûm, cœloq́ue fruuntur
In terris poſiti: quanuis ea gratia paucis
Tradita ſit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid ſit, dicam. ſapientia nempe eſt.
Nempe bonum quodcunq́; aliud ſapientia vincit,
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Her-
Aurifero gignunt (ſi verum dicitur) alueo (mus,
Huic par eſſe poteſt nullius gloria regni.
Hæc eſt ſemi deûm genitrix, & maxima virtus.
Felix, ô verè felix, vereq́ue beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto,
Sed fortaſſe aliquis quærit ſapientia quid ſit.
Nil aliud certè eſt, niſi prima ſcientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere preſſa,
Libera terrenis affectibus, atria cœli
Scandit, & ætherea cum diis verſatur in aula,
Omnia deſpiciens prorſus mortalia, tanquam

Friuola,

Digitized by Google

Friuola, & aſſiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, ſublimia ſemper
Cogitat, & verè quæ ſint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falſo rectè diſtinguit: & illa
Quæ cæci & miſeri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidosq́; triumphos,
Pro quibus vſq; adeò noctesq́; diesq́ue laborant,
Pro nihilo pendens, curas miſeratur inanes,
Oſtendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget ſapiens aliis, ceu ſideribus ſol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat ſub pedibus conſtanti pectore caſus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas ſibi conſcius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantaſmata vulgi:
Nō dubitās miſerū hoc, plenumq́; laboribus æuum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demum vno minor eſt ſapiens Ioue. quatuor autē
Ipſi conueniunt: quoniam benè conſulit, atque
Iudicat, errore amoto, recteq́ue gubernat,
Et contemplari diuina humanaq́ue, ad ipſum
Pertinet: extremum hoc quod dixi, maxima res eſt,
Vltra quam nihil eſt melius quod poſſit haberi.
Nemo tamen ſapiens fiet prius, expulerit quàm
A ſe omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum ſapientia pectus,
Impurasq́ue odit, cùm ſit puriſſima, mentes,
Nemo etiam fiet ſapiens, niſi ſit prius idem
Prudens, multarumq́ue peritus doctrinarum.
Hos ſcito eſſe gradus, per quos ſapientia habetur.

De qua plura quidẽ loquerer: ſed claudere oportet
Iam librum, ſat cauda meo prolixa Leoni eſt:
Qua ꝑpter nunc Muſa tace, & requieſce parũper.

LIBER VI.

VIRGO.

CRedo aliquos tetricæ mentis, naſique ſeueri,
Qui ſolos ſe ſcire putant & noſcere verum,
Atque ſibi ſolis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto.
Dicturos, nunquam me deguſtaſſe beatos
Aoniæ fontes, & ſacras Phocidos vndas.
Nec prorſus lauro dignum, titulóve poëtæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandaque monſtra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam ſolas tribuunt fabellas vatibus: ac ſi
Vera loqui, fœdumque foret, vetitumque poëtis.
Horum ego iudicium falſum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius eſſe videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis pueriſq; relinquo
Has nugas: alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiasque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Syrenum carmine nautas,
Adde his mõſtriferã Circen, triplicemq; Chimærã,
Stelliferumq; humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum ſaxo, & ſulcantem Perſea nubes,
Tantalon & Tityon, miſerique Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Græcia noſtros

Tem-

Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi ſit tanti potaſſe Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monſtri,
Nec mihi ſit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt ſic delirem. pudet ah, pudet eſſe poëtam,
Si nugis opus eſt puerilibus inſeruire,
Et iucunda ſequi ſpreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) eſt multis facundia, paucis
Conſilium: multi ſublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco ſermone diſerti,
Et cùm multa ſciant. ſapiunt tamẽ aut modicè, aut (nil.
Verba nitent phaleris. at nullas verba medullas
Intus habent, ſola exterius ſpectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis ſuccus in illa eſt?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tãdem? quid ſcit? niſi ſomnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt.
Quæ ſcire & neſcire, pari diſcrimine refert.
Ergo ſeu vulgus me iudicet eſſe poëtam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana ſequemur,
Sed verum: quoniam verum eſt perfectio mentis.
Quod quicunq; magis nouit, magis eſt ſimilis diis,
Atque magis felix: licet hunc inſcitia vulgi
Non merito extollat plauſu, meritoque fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet,
Quare iam Muſæ adſunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupreſſus iter funeſta protegit vmbra.
Iam video triſtes campos, pallentia regna

Perſephones, quos obſcuris perlabitur vndis
Lethæuſque ambit torrens, latè arua papauer
Lurida ſomniferum veſtit, ripaſque ſilentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monſtra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm ſylua tonat, mæſtos dat noctua cantus,
Non deſunt vlulis miſeræ ſtrygibuſque querelæ.
Quò me muſa rapis? lacrymoſo en murmure colles,
Et valles reſonant, reſpondet planctibus Echo,
Quis dolor hic tantus? quæ tanti eſt cauſa doloris?
Heu quæ gens illa eſt, ater quam veſtit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ ſic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi quas cædes, quã multa cadauera cerno,
Paſſim ſtrata ſolo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè ſtragem? quot corpora regum,
Pontificumq; iacent? agnoſco inſignia, nunquid
Mors eſt illa procul? quæ viſu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aſpicio, ô nimium ſæuis armata miniſtris!
Neſcio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamque audita libenter.
Mors ego ſum, quæ fœni inſtar viuentia quæque
In terris hac falce meto: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iuſſitque ſimul me parcere nulli,
Sed magnos humileſque pari proſternere lege:
Vnde manus, vireſque meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt: ego grandia regum
Colla premo, ſternoq; animos faſtuſque ſuperbos
Ponti-

Pontificum: nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæasque vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet: qua ſunt incognita nobis
Sidera me inueniet tamen, inuentaque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum,
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites? Priamũ memini, quum cæſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macedũm dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis.
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroas Latios, Martisque nepotes.
Terrarum dominos: quorum clariſsima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Priuarique manus ſceptris, diademate crines,
Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporaque obſcuro clauſi exanimata ſepulchro
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq; qs-
Europãq;, Aſiamq; colit, Libycosq; calores. (quis
Nullum ego diſcrimen facio generisque locique,
Tempora nec ſeruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atq; probus, ſapiens ſtultusque peribit.
Infantes, iuuenes, longaque ætate grauatos,
Formoſos, turpes, æqua ratione trucido.

Hûc quoq; quē video pcul hinc mea regna petentē,
Quum ſua fata ſinent, mittam pallentibus vmbris,
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore.
Tunc me concuſſit timor ingens, membraq; ſanguis
Vndique dilapſus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coiit, ſuccurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea ſæua miniſtros
Præſentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ ſecura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntque, tenentque
Quiſq; ſuum: ſternuntur humi languentia paſſim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipſa adueniens, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum ſubtegmina nondum
Finierat Lacheſis, iuſto illis debita fato,
Præteriens, cædi ſeruabat diua futuræ.
Tunc ego ſic mecum attonitus, totusq; tremiſcens:
O' curas, ô vota hominum, vanosque labores!
O' ſpem fallacem, ô cæcæ ſolatia mentis!
O' fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, & multorū plena malorū,
Et quantis noſtra eſt obnoxia vita periclis?
Quæ iucunda quidem facie, dulcisque videtur,
Sed quantū intus habet fellis, quantumq; veneni?
Quid ſumus, ô miſeri, niſi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro ſimiles, vmbræque fugaci?
Atq; roſis, quæ mane nitent, mox veſpere languēt?
Nunc viui atq; hilares, paulò pòſt vermibus eſca:
Nunc pulchri & validi, paulò pòſt turpe cadauer.
Heu mihi, quid prodeſt congeſta pecunia nobis?

Quid

Quid gēmæ, argentū, atq; aurum, pretioſaq; veſtis?
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosque habitare lares, vultuque ſuperbo
Omnes deſpicere, atque parem ſe credere diuis?
Si mors cuncta rapit, ſi tanquam puluis & vmbra
Deficimus miſeri, ſi tam citò faſtus & omnis
Gloria noſtra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cū loquerer ſummiſſo murmure mecum,
Pallentem vultu aſpiciens, gelidumque timore,
Incertoque gradu titubantem Orpheïa mater:
Quid te (inquit) tanta obſeſſum formidine cerno?
Eſto audax, animi vilis timor argumentum eſt:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te cauſa timere
Mortem adeo cogit? tunc ſic ego: Diua, neceſſe eſt,
Naturæ impulſu: quippe hanc animalia quæ non
Horreſcunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias, corpusque reſoluit
In nihilum, remanetque nihil, niſi puluis & oſſa;
Quæ pariter puluis longo poſt tempore fiunt.
Deniq; cūcta bona hæc adimit, ſumūq; malorū eſt.
Ergo tam dirum & tam formidabile monſtrum
Quem non terrebit, niſi cui ſit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata mihi ſubridens, ſic ait, Erras.
Nimirum veri ſpecie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile eſt ipſum cognoſcere verum.
Hic ille eſt ramus, medium quem maxima ſylua
Arboribus denſis cinctum, atque erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conſpicitur, niſi cui puræ oſtendêre columbæ.
At mihi quæ ſata ſum felici ſemine cœli,

Verum noſſe licet: verum tibi dicere poſſum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto.
Reſpondi. illa autem, Nos hinc diuertere oportet
Pauliſper, ſequere: & ſecum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina ſolis
Cernere erat, radiis ferientibus ardua montis.
Iucundumque iubar tenebras diſiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; ſub umbra.
Tunc mea dux tandem pulchro ſic incipit ore,
Simia cælicolûm, riſusq; iocusque deorum eſt
Tunc homo, quũ temerè ingenio confidit, & audet
Abdita naturæ ſcrutari, arcanaque diuûm,
Cùm reuera eius craſſa imbecillaque ſit mens.
Si poſita ante pedes neſcit, quo iure videbit.
Quæ Deus & natura ſinu occuluere profundo?
Omnia ſe tamen arbitratur noſcere ad vnguem.
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Vſque adeò ſibi palpatur, ſeſeque licetur.
Stultitiæ fons eſt, & origo philautia veſtræ.
Caligoque ingens, quæ vos cognoſcere verum
Poſſe vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortaſſe negabis
Eſſe bona: & quæ nũc credis mala maxima, forſan
Non mala ſunt dices, pulſis à corde tenebris.
Ergo ſcias, mortale genus nihil eſſe, niſi vtrem
Æoliis plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi inſiſtens fortuna rotundo.
Cui, ſi quid ſaperet, vita mors gratior eſſet:
Cùm viuendo malis homines ſine fine premantur:
Exiguisque bonis, ſed nec ſine felle fruantur

Quod

Quod verum credes, puto, ſi bona, ſi mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatisque ipſis, tunc vita humana patebit
Quæ ſit, & an tantum mors debeat ipſa timeri.
Principiò de diuitiis, quas omnis vbique
Gens ſequitur, laudat, quærit, miratur & optat,
Dicere conſtitui, & quid ſint, oſtendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) ſi vis, huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Mineruâ
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recenſe.
Deque voluptate vbertim quoque retulit olim
Nobis diua Arete, miſſusque à matre Timalphes.
Quare id tranſi etiã quæſo, & quodcũq; aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicã igitur, quoniam bona prima hæc inter habe-
Quilibet hãc hodie ſibi vult, ſibi dicit ineſſe. (tur.
Plus licet inde abſit, quàm diſtet Iberus ab Indo,
Sed quid nobilitas, aut quanti eſt? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodeſt vera fateri,
Credere ſi renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoſcere veri
Nec poſſunt, nec amant. adeò natura, Deusque
Diſtinxit mortale genus, recteque videnti
Vna hominum ſpecies animalia cætera monſtrat:
Vſque adeò mores varij mortalibus, & mens
Diſſimilis; multi tenebras vmbrasq; ſequuntur,
Nec verum ſpectare queunt, ſolemque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aſpiciunt, quibus eſt animus diuinior, ergo

f 5

Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut ſanguis, quoties generoſo è ſtēmate quiſquam
Natus, auos, atauosq; ſuos, gentiliaque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque ſolet. communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari
Debet, quicunque eſt diues: ſic nobilis eſſe
Cerdo poteſt, lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
Paſtorque, & piſtor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutoſa.
Nanque ex his multi rebus nummisq; potentes
Et ſunt, & poſſunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miſeros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos, quos antè rotæ commiſerat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm, quum mœnia victor
Æneadum intrauit Marius, plaudente ſenatu
Ac populo, inſignis lauro, niueisque quadrigis:
Sed poſtquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Prô ſuperum leges, & non bene nota poteſtas)
Quærebat, panem duris foſſoribus aptum,
Non erat infelix tunc nobilis: abſtiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipſa reuertit.
Quum Marius rediit, mutato ſidere, Romam.
Nimirum ſtulta hæc ſententia, ſi ſit ab auro
Nobilitas, certè de terra naſcitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore: naſcitur ergo

De

De fraude & furto, de fœnore, nobilitas. ô
Iudicium vulgi inſanum! ô ſine pectore turba.
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nullæ
Diuitiæ poſſunt: pretio nam dignior omni eſt
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille ſuum iactat, laudesque ſuorum
Inculcat, cùm ſit turpiſſimus: atque recenſet
Geſta patris, monumenta ataui, patruiq; trophæa,
Et quanquã innumeris, demens, ignauus, abundet
Criminibus, virtutis inops, tamen eſſe putatur
Nobilis, eſt alto quoniam de ſanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudemque tuorum
Eſſe tuam cenſes? cùm tu ſis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Graculus appellat ſeſe: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipſa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & cæleſtia corda
Proueniunt: hæc largitur ſua ſemina cunctis.
Nempe animũ propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorum, pulchra & magna, & robuſta videtur:
Nobilitas quidam eſt animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit qua grandia ſemper,
Vilia contemnit, qua ſurſum tendere vt ignis
Nititur, & ſummas penetrat velut ardea nubes,
Infima deſpiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensque laborum,
Conſilioque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt ſit laudabilis ipſe.

*Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, poſt cineres populorum in pectore viuit.
Attamen (ô mores, ô mira inſania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor & virtus etiam placet, vt merito ſis
Nobilis? an mauis ſapiens iuſtuſque vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falſus, cur panis falſus, cur cætera falſa
Non ſunt grata, velut mendax ac futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô ſimia diſce,
Diſce prius frænare animum, compeſcere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iuſta ſequi: te noſce prius, duroſque labores
Amplecti, ne te pigeat, vilemque fugato
Deſidiam, vt poſſis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac merito dicêris nobilis: hæc eſt,
Hæc eſt nobilitas vera: hæc ſunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per iſtam
Inceſſere viam Phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium ſe ſuſtulit aſtris,
Hac abeunte iterum, in præceps deſcendit ab aſtris
Nam ſimul ac ſegnes conſurrexere nepotes.
Iam parto imperio, iam proſperioribus annis,
Delicias, ludoſque leues, luxumque ſecuti,
Degenerare ſuis cœpere à partibus, vnde
Nobilitas tales homines exoſa, receſſit
Protinus ad ſuperos, donec creſcente nepotum*

Luxu-

Luxuria & vitio, deleta ſuperbia Romæ eſt.
Non igitur genus eſt, non ſanguis, non ſtatuarum
Mutarum ſeries, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus hac nobilis Hector,
Alcidesque fuit. fuit hac quoque nobilis ille,
Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc: quid te iactas natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, ſi nihili es, ſi turpis, turpiter omnem
Inceſtas maculasq; domum? tibi dedecus eſt hoc.
Non honor: ac veluti ſtolidum ſi gignat aſellum
Magnanimus fortisq; leo, ſi ſimia barrho
Naſcatur, monſtrum es, claræque iniuria genti.
Non ſic nobilitas per teſtamenta relinqui,
Aut virtus, potis eſt: velut ædes, rura, ſupellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortaſſe tuo de ſanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnumque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium feciſſe aliis: quæ tempore creuit
Paulatim, ſed poſt quoq; tempore victa ſeneſcet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de ſtirpe, aut Cæſaris eſſe
Noſcitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus invicta dedit? quis credere tantam
Progeniem periiſſe poteſt? domus alta deorſum
Sæpe cadit, penitusque ruit: ſurſumque leuatur
Sæpe humilis: nulla eſt hominū fortuna perennis:

Sic

Sic cœlum variare ſolet mortalia quæque.
At dices, quale eſt ſemen, talis quoque fructus
Inde venire ſolet: ſi ſum de ſemine claro,
Clarus ero. non ſic: proceri ſæpe parentes
Exiguum genuêre hominem, turpemque decori,
Robuſti infirmum, ſapientes inſipientem:
Nec mens, vt corpus, patrio de ſemine manat.
Non patris eſt animum pueris præbere, ſed ipſum
Largiri natura ſolet. quid nobile ſemen
Egregiumque feret, faueat niſi debita cœli
Temperies? verum eſt vulgo quod dicitur, annus
Producit ſegetes, non cultus. ſemina quanuis
Optima, ſi terræ fuerint mandata ſiniſtris
Sideribus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis, adſit niſi gratia cœli.
Hinc eſt, quod multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille
Tam ſapiens ſanctusq; Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certosque parentes
Scimus adhuc. dic quæſo patrem Demoſthenis, atq;
Euripidis matrem. dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hauſit
Diuinos latices, qui ſolus Apolline teſte,
Eſt viſus ſapere. hunc genuit, qui marmora fodit:
Naſcentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos

Nouimus: haud rarus quoq; cõſul & induperator,
De populi fæce ad ſummum peruenit honorem.
Quid quòd equi, pariterq; canes, ac cætera bruta
Degenerare ſuo perſæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia ſemper
Deteriora ſolent fieri, in peiusq; referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu inſtaurata renaſci.
Hoc variare, decus mundi eſt: hæc gloria ſummi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex ſummis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, ſapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuiſſe parentes
Eſſe bonum, & claro naſci de ſanguine: nanque
Hoc verè pulchrũ atq; bonũ eſt, profuntq; parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntque
Sæpe ſui ſimiles natos, niſi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere ſi quis
Nititur, ille etiam congeſtis montibus, altum
Æthera conſcendet, pulſo Ioue: qualiter olim
Fama Gigantæos quum ſenſit Phlægra tumultus,
Enceladum memorat, ſummi iuga maxima Olympi
Impoſuiſſe Oſſæ, premeret cùm Pelion Oſſa.
Sed tamen hoc non eſſe ſatis concludimus. ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregiis veſcare cibis, ac veſte ſuperbus
Conſpicua incedas, referas gentemq; domumque:
Nobilis haud ideo es, ſed fortunatus, & vtri
Aurato ſimilis, ſimilisque ex marmore ſigno.

Quis

Quis tamen hoc curat? ſatis eſt de nobilitate
Ac virtute, ipſum nomen: maluntque videri,
Quàm ſic eſſe homines, prô dij, nunc nomina tantū
Magnifica, & claros titulos ſibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, ſequitur, rapit: vt meritò iam
Et ſe aſinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult ſapiens, generoſus, iuſtus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice ſolo
Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis eſt de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, ſic nobilis eſto,
Vt Romæ Paſquillus homo eſt: vt ſæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile mar-
Eſto tamē quòd ſis & nomine nobilis, & re: (mor:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nūquid parua tibi hæc, & non cupienda videntur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Naſcitur, ex virtute autem laus ſurgit, honorque,
Non volo, nec fas eſt virtutem carpere: ſed ſi
Interius videas meliori lumine verum,
Cognoſces quanto virtus tam digna labore,
Afficiat miſeros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus, difficilis pars
Nimirum hæc, quam ſi quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus eſt ſubeat toleretque labores:
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumque malo, aduerſabile recto.
Prò ſuperi, in vitium facili decurrere lapſu

Quiſque

Quiſq; ſolet, cur hæc homini mala ſemina quōdam
Indita ſunt: nunqd fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (vt fama eſt) ſceleriſque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, ſalebroſa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamque deorum!
Quis bonus eſt? non ſpōte vllus. quis nō malus? ille
Qui legis, regisve metu, peccare recuſat:
Vel qui forte nequit, quod vult, cōmittere crimen,
Nimirum haud facile eſt naturæ obſiſtere, ſeque
Vincere, & inſanos compeſcere pectoris æſtus.
Quapropter pugna aſſidua, iugique labore
Eſt opus à puero, vt vitiis ponantur habenæ.
Aſſuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe ſolet, ſi ſit multos firmata per annos.
Ergo militia eſt hominum vita: hoſtibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones,
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cùm fortuna eſt proſpera cuiquam,
Actutum ſubit & ſtimulat veſana libido,
Tum ſua caſtra mouet ventoſa ſuperbia, tunc &
Deſidia atque gula, & petulans audacia ſurgit:
Contrà illum dolor atq; metus, dirumq; venenum
Occupat inuidiæ atque iræ, quum ſorte ſiniſtra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis ſtudet, vt ſua damna rependere poſſit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miſeri, & vitiis læduntur vtrinque.
Dumque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.

Si

Si cupiunt fortes fieri, diſcrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores,
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant: opus eſt expellere gaudia, triſti
Conſilio, gratamque parum deducere vitam.
Si iuſtus vult eſſe aliquis, non vtile quærat,
Iuſtitia eſt multis laudata, domeſtica paucis.
Quod ſi fortè placet cuiquam prudentia, ſemper
Vt caueat, nulli credat, fidatque neceſſe eſt:
Quandoquidē ſunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus eſt, & mitis, ſæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus inſidiarum
Suſtinet: hic ſiquidē mūdus domus ampla malorū.
Et ſcelerum patria eſt: probitas hîc exulat, vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæque,
Idque genus ſine felle animalia quæque petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrſos
Accedit, tutos conſeruat ſylua leones.
I nunc, & mitis, ſimplex, innoxius eſto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam eſt natiua tyrannis.
Debilibus robuſta nocent, & grandia paruis,
Ales fulminiger timidos infeſtat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesque columbas:
Verſicolor coluber ranas, miſerasque lacertas
Deuorat: in ſyluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tua mōſtra tenes quoq; maxime Nereu,
Quæ rapido infirmos abſumunt gutture piſces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hoſtis adeſt: prodeſtq; parum non eſſe nocentem:

Ergo vide quàm ſit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit eſſe bonos: nam tanto parta labore,
Hoſtibus in mediis tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus ſolet: ô vtinam fieret, ſed vbique
Vincuntur nummis leges, magnoq́ue fauore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnãt iura illos, quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt: alij quocunque premantur
Iudicio, inſontes abeunt. vt parvula muſca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: ſi grandior horridiorq́ue
Impulerit, frangit caſſes, & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectuntq́; tenentq́;
Tranſmittunt laxis foribus, renuuntq́ue potentes.
Altera virtutis pars, quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſas, & vix penetrabile verum:
Quàm ſit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt, primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Incluſi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, niſi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, veſicáve turgens,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora ſed calidæ poſtquam acceſſere iuuentæ,
Maiori ſtudio eſt opus. hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabioſam gurgitis iram,
Parthenopénve petit, Tyrrhena p æquora currens,

At

At Peruſina alius, Romanáve mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, ſomnique, cibique
Parcus, & aſſiduus ſtudio, libriſque legendis.
Haud aliter quiſquam fiet, niſi nomine doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi,
Gaudia nempe nocent, nocet illecebroſa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui diſcere plurima, & altū
Doctrinæ culmen conſcendere. nanq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ ſacraria celſa Mineruæ.
Nempe labore opus eſt longo, aſſiduoque, volenti
Nobile per populos vrbesque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyſpepſia, multos
Dum nimium nimiumq; legūt, ophthalmia vexat,
Præ ſtudio ſtomachus crudeſcit, viſus hebeſcit,
Et pallor venit, & macies, & acerba ſenectus.
Nec mirum: quoniam ſcire & cognoſcere verum,
Eſt præter naturam hominis, propriumq; deorum.
Ac veluti infirmo radiantem lumine ſolem
Noctua ferre nequit: ſic mens humana deorſum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod propriū eſt ſuperū, mortales turpiter audēt,
Deſipiuntq; magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorſus ſpectat ad ipſos.
Ni fortè auxilium ac lumen deſcendat ab alto.
At dij felices, mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipſum mundi dominū, ſpecieſq; animantum,
Et rerum innumeras norunt, cauſasque latentes,

Semi-

Semina, & occultas vires, quibus omnia conſtant,
Hæc vita eſt, hæc eſt ipſorum tota voluptas:
Non cibus, aut ſomnus, non morbus, cura, labórve,
Non lucri ſpes, non damni metus impedit illos,
Quin ſemper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm ſapere eſt, prudentia tantum
Conuenit & confert mortalibus, vt ſibi poſſint
Conſulere, & vitare ſciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillã ducere vitam.
Quid faciat, quid non homini prudentia monſtrat.
Huic ſtudeat quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot ſpinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non eſſe putet ſtultum, qui rebus omiſſis
Vtilibus propriiſque, aliena & inania quærit?
Dumque ſuas neſcit vires, maioráque tentat,
Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo.
Dum ſtudet inſanus Phaëthon cæleſtia fræna
Mortali tractare manu, nónne infima preſſit
Stagna Padi, currumque cadens vitamq; reliquit?
Seſe metitur prudens, & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, ſi illum Deus impellítque iuuatque.
Curent mortales quæ ſint mortalia: omittant,
Quæ ſuperûm, ne ſi contendant altius æquo
Scãdere, præcipitent potius, moueantq; cachinnum:
Vt ſi fortè velit ſumma de rupe volare
Bos grauis, aut aſinus cytharam pulſare canoram.
Eſto autem quiſquam doctrina præditus omni,

Vſque-

Vſqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæſo inde boni accipiet? tantumq́; laborem
Præmia quanta manent? dices: laus, gloria, fama,
Inq́ue animis hominum diuturna in ſæcula viuet.
Atqui ego qd ſit honor, qd laus, quid fama velim
Clarius & melius perpendere. plurima nanq; (te
Apparent aliter, quàm ſint, oculosq́ue tuentum
Atque animos fallunt ſpecie, velamine, & vmbra.
Hinc bona, q̃ mala ſunt: & quæ sũt turpia, pulchra
Cenſentur: ſcatet hinc fons omnis ſtultitiai.
Sæpe ſub argento latet æs, ferrumq́ue ſub auro,
Et ſub ſincero clauduntur cortice putres
Caſtaneæ, multosq́ue lupos ſub pelle videbis
Agnorum, nónne aulæis carioſa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimisq́ue pudendus?
Eſt acies mentis potior, quæ perſpicit intus
Quicquid in abſtruſo eſt. quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira videbit. (laus?
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid
Oppreſſos ſomno, aut viuendi munere caſſos?
Nil plus quàm ſurdũ cytharæ, aut ſpectacula cæ-
At reſpondebis, viuentes & vigilantes (cum.
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, vltroq́; animas cũ ſanguine fundũt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq́ue trahit virtutis ad arcem,
Torpentes vrgens ſtimulis compellit, vt armis
Grande aliquid faciant: vel ſi non viribus audent,
Ingenio ſaltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipſa tamen vitium eſt: vnde ambitioſus haberi

Nemo velit. quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur eſſe leuis, ventoſus, turpis: vt olim
Romulidæ, orabant iacto poſt terga pudore
Plebeios, quoties ſuffragia venabantur,
Cerdonumq; animos precibus ſeruilibus atque
Turpibus obſequiis captabant, muneribusque,
Vt propriis rebus curarent publica omiſſis,
Perq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte ſuperba.
Propter ſe virtus petitur, non propter honorem:
Ipſa licet propriè ac verè mercatur honorem:
Quid? quod vulgus iners neſcit virtute moueri?
Hanc potius ridet, faueat fortuna neceſſe eſt,
Diuitiæq; adſint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet, virtus ſine cenſu languet vbique:
Quanquam nil refert, ſi gallo ſordet iaſpis:
Nec minus idcirco eſt precioſa & nobilis: vnde
Vir bonus, & veræ compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani paſcitur aura,
Inſignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per ſe pulchrũ eſt, nudum mõſtratur: at ille
Qui non eſt, aliqua ſaltem cupit arte videri,
Perſonamque ſibi inducit velut hiſtrio. quare
Si rectè aſpicias, vita hæc eſt fabula quædam.
Scena autem, mundus verſatilis: hiſtrio & actor,
Quilibet eſt hominum. mortales nam propè cuncti
Sunt perſonati, & falſa ſub imagine, vulgi
Præſtringunt oculos: ita dîis riſumque iocumque
Stultitiis nugisque ſuis per ſæcula præbent:

Ergo

Ergo honor & fama, & mortalis gloria, lauſque,
Somnia ſunt, prorſus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur: at eſto
Quòd tantũ dignis tribuantur. dic mihi, nunquid
Corporibus proſunt? certè nil. dic, animiſne?
Tantundem: hos inflãt potius, tumidosq; leuesq;
Nec non ſollicitos reddunt. ſe ſubdere multis,
Et ſeruire ſolet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quiſquis ſectatur honores.
Vita igitur talis miſera eſt, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
Virtutem veram qui poſſidet, ille quietus,
Ille ſatis felix: permittat cætera diuis. (eſt:
Sufficiens honor eſt homini, quum dignus honore
Qui datur indigno, non eſt honor: eſt onus, imò
Ludibrium, veluti in ſcena quum ludius eſt rex.
Iã mala quæ humanũ patitur genus, adnumerabo.
Principiò poſtquam è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem eſt, materno ſanguine fœtus,
Vagit, & auſpicio lacrymarum naſcitur infans:
Vt puto, quã mala ſit vita hæc, quã plena periclis,
Natura monſtrante videt. ſic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuẽs ſcopulos, freta, ventos,
Naufragium, occurſus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunque tenet diſcrimina pontus.
Vix natus, iam vincla ſubit, teneroſque coërcet
Faſcia longa artus: præſagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? ſunt legibus omnes
Subiecti: nec non & regibus, & vitiis, &

Iudiciis

Iudiciis hominum: ſeruit quoque quilibet vltro
Spe pretij, faciendo aliquid, vel fortè coactꝰ. (quò
Omne animal poſtquā natū eſt, ſubitò ambulat, &
Cunq; libet graditur: non ſic homo: tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: ſed inſtar
Vocalis ſtatuæ, ſolis vagitibus omnem
Nocte dieq; domum vexat, turbatq; quietem.
Poſt vbi iam valido ſe poplite ſuſtinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc ſeruire incipit atque
Iuſſa pati, ſentitque minas ictusq; magiſtri,
Sæpe patris matrisq; manu, fratrisque frequenter
Pulſatur: facient quid vitricus atque nouerca?
Fit iuuenis, creſcunt vires: iam ſpernit habenas,
Occluditque aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Conſilio aggreditur, dictis melioribus obſtat,
Deteriora fouens: non vlla particula curat,
Dummodo id efficiat, ſuadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebroſus & exlex.
Nempe agitur furiis iuuenū pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudētia, recto
Tramite ſinceram ducunt ſine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cumque ipſa curæ adueniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, ſtultoque enititur omni
Rem facere, & nunquā ſibi multa negotia deſunt,
Nunc peregrè it, nunc ille domi, nūc rure laborat,
Vt ſeſe, vxorem, natos, famuloſque gubernet,
Ac ſeruet, ſolus pro cunctis ſollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.

Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumq́ue inhiat vano malè ſanus honori,
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima, deinceps
Obrepit canis rugoſa ſenecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, ſpeciesq́ue, colorq́ue:
Nec non deficiunt ſenſus: audire, videre
Langueſcunt, guſtusq́; minor fit: denique ſemper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur: inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Suſtentata meant: animus quoque vulnera ſentit,
Deſipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo ſuis ſubiecta malis eſt qualibet ætas.
Plurima ſunt etiam mala, quæ communiter omnis
Ætas ferre ſolet: nunc frigus lædit acutum,
Hybernæq́; niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæisq́; iugis Boreas, quum ſtiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æſtas nimiis inſana caloribus vrit,
Quum tenet ardentē Nemees Hyperiona mōſtrum
Aruaq́ue flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias? nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæq́ue paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus aër.
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis poſſit carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbique dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extrà,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infu-

Infudit natura homini, caput & manus, & pes,
Et latus, & ſtomachus, grauiter torquētur, & au-
Atq; oculi & fauces, renes: qd cætera dicam? (res
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam plerunq; ſua de ſede recedit:
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum cerritus cacodæmona pectore quiſquam
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan:
Quanq̄ & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos cōfundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuit
Ebria væſanis affectibus. inueniuntur
Heu pauci, qui non titubent, qui lumine ſano
Aſpiciant quid agant, ac ſe ratione gubernent,
Hinc non inſcitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia ſeptem
Inter ſtultorum tot millia connumerat. qui
Credantur verò ſapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profectò
Stultitia eſt: ſine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines in terris: hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis ſunt opportuna, tot arma,
Tot clypei, tot ſigna, ſuis diſtincta figuris?
Hac rurſus monſtrante, ioci, thyaſique, chorique
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, totque
Ornatus: nónne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia ſaltem

Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò triſtes caſus, & triſtia fata,
Sunt quibus expoſiti mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem poſſet, quamuis facundus. in vndis
Mergitur hic, auidisq; miſer fit piſcibus eſca:
Ille cadit, præceps ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris? alius niue, grãdine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interiiſſe liquet: quoſdam delapſa ruina
Contriuit: nónne abſumunt incendia multos?
Nõne aliquos aut herba nocẽs, fungúsve malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus eliſit. quot bellua morſu
Exanimat? mulúsve malus, vel non equus æquus,
Dum furit atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini perſæpe venire
Culpa hominũ ſoleat? adeò vt fera nulla magis ſit
Formidanda illi, quàm ſemine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, ſacrilegi tot,
Tot delatores, tot falsò in crimine teſtes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea viſa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: ſunt & qui ſimulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fideq́ue
Inſulſa faciles falli nouêre: ferè omnes
(Prô genus infandum) damnis gaudent alienis,
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,

Nec

Nec patri natus, verè hic ſunt tartara, ſunt hic
Cerberus, & furiæ, & chaos, & ſtyx: deniq; quic-
Horribile, & fœdũ nigri tenet aula tyrãni, (quid
Sola quies ſomni pacem mortalibus affert,
Dum viuũt: nihil hac (niſi tetra inſomnia turbẽt)
Dulcius eſſe poteſt: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miſeros amplectitur alis,
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iuſſit enim vt dirus pulex, cimexque, culexque,
Morſibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne deſint vnquam mala, nocte dieque.
Longè igitur melior mors eſt, quàm mortis imago,
Nam quicunque fretum vitæ gaudente carina
Tranauit ſemel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidasque procellas,
Leucotheamque caput ſertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia ſoluit
Vincula, morte fugit met⁹ omnis & omne periclũ.
Vique dolor nullus, te nulla vrgebat egeſtas,
Quum patrios nondum lumbos ingreſſus, eras nil:
Sic poſtquam extrema fueris iam morte ſolutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egeſtas.
Quis damnoſa ſibi, quis pernicioſa fuiſſe
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere? fuit quum
Ipſe nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis quæritur nocuiſſe ſibi menſésve diésve,
Quos nunquã vidit, vel quos nũquã ipſe videbit?
Vel quis noctem illã vt pravã, miſeramq;, grauẽq;

Vituperet, quã nil ſenſit? ſomnoque profundo
Obrutus, vt lignum iacuit, gelidumque cadauer?
Quid mors? æternꝰ ſomnus. ſomnꝰ? breuis eſt mors.
Sed multis placet immortales eſſe animas, &
Viuere defunctos perhibent, membriſq; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari ſolet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra ſubire:
Myrtiferumq; nemus fingunt, vbi vulgus amantũ
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monſtraque viperium manantia gutture virus,
Distinctaſque locis ſedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus ſæuis facibuſque cruentis
Eumenides agitent ſontes: vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis.
Aſt aliter dicunt alij, & poſt funera credunt
Eſſe quidem manes, ſed qui vixere decenter
Ac rectè, in cœlum ſublatos iungier aſtris:
Contrà qui pecudum ritu terrena ſecuti
Neglexere deos, pecudum quoq; corpora iuſto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantiſper ſcelerum, dum prorſus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ ſi vera forent, etiam metuenda foret mors,
Aut ſaltem bene viuendum, vitiiſque carendum:
Nanque piis iuſtiſq; daret bona præmia, contrà
Iniuſtis meritas pœnas meritumque dolorem.
Atqui morte obita ſuperéntne, an ſint potius nil,
Et cum corporibus pereant animæ quoq;, tanquam
Sole niues verno, aut nubes Aquilone ſolutæ.

Dice-

Dicere non noſtrum eſt: videor ſatis eſſe loquuta:
Germanam ſcitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophian: (nanq; hæc doctiſſima tales
Aſſiduè verſat curas, ſemperque requirit
Occultas rerum cauſas, & amabile verum.)
Hac igitur monſtrante potes naturam animarum
Noſcere, (ni fallor) ſi te tenet iſta cupido.
Mi ſatis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non eſt, ſaltem iuſtis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Æterno addicti ſomno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedũ ſanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nulloque timore
Depoſitum reddes naturæ, & lætus obibis.
Quin hac tecum animo verſa, ſic cogita: & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum, quid mihi demet?
Diuitias? ſed diuitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorſus. cur non ditiſſimus ergo
Cenſeri potero? nempe eſt locupletior ille,
Non qui plura tenet, ſed qui minus indiget aurũ,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, veſtes,
Atque alia id genus, omnino aſpernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes, quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceasque placentas.
Quæ non optantur, quid tum ſi non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos

Cur adeò miſerum eſt? nónne eſſet deterius, ſi
Me ſuperante illi morerentur? perpetuóque
In mœrore manerem? vt ſcribunt Neſtora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro ſtrauit, Phrygia arma iuuan- (tem,
Æterno in luctu vitam duxiſſe moleſtam.
Præcedam? at paruo pòſt tēpore noſtra ſequentur,
Quum volet ipſe Deus, veſtigia, meq́; reuiſent.
Si modò ſunt aliquid manes, vt credere par eſt,
Vt Chriſti præcepta docent, multique ſophorum
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia ſurripiat. nanque hæc ſunt tradita nobis
Mutuò: & vſuram rerum natura benigna,
Non res conceſſit miſeris mortalibus: ergo
Quum nil ſit noſtrum, moriendo aliena relinquā,
Nilq́; meum amittā. quid tum, ſi aliena relinquo?
Quid doleam, ſi quæ ſua ſunt natura repoſcit?
Nudus ego huc veni, ſimul hinc ego nudus abibo.
Mundus enim quoddam hoſpitium eſt, vbi turba animantum
Diuerſorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: ſumite, dicens,
Sumite: non meritis veſtris, ſed munere noſtro
Hæc bona tradidimus vobis obſonia, donec
Mi fuerit viſum vos hinc dimittere, donec
Eia agedum dicam, noſtris decedite menſis:
Veſcimini, & genio læti indulgite. ſed hora
Vltima quum veniet, qua vos hinc ire iubebo,

Parete

Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuasq́; alios iiſdem gaudere ſinatis.
Ergo, quis niſi ſit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino reſidebit? at ille,
Peſſime vade foras, clamabit, & eiiciet vi.
Tunc malè cõfuſus, lacrymãs, querulusq́; recedet.
Cur ego ſortiferæ ſi me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo? vel ægrè
Migrabo, vt multi? neque enim fas: imò libenter
Deſtituã mundũ hunc fœdũ, innumerisq́; refertũ
Fraudibus atque dolis, inceſtibus atque rapinis,
Eſt vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iuſtitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri inſidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierq́ue mariti,
Atque vir vxoris: nemo eſt, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò poſſit) non rapiatq́ue,
Qui non ſit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò poſſit mundus ſpelunca latronum
Dicier: en reges ſub honeſto nomine, nec non
Pontifices, ſpoliant populos. en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viſcera matrum.
Quid tot ſtupra loquar? ſunt cũcta libidine plena,
Et paſſim proſtant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? myſtæ, vafriq́ue cuculli,
Quos caſtos decet eſſe, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibusq́ue.
Nocte dieq́ue ſubant: ſunt qui conſanguinearum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoq; multi

Et rura, & ſyluæ infames, vrbs quæque lupanar.
Adde tot inſtantes caſus, tam multa pericla,
Quæ impendent ſemper mortalibus: adde labores
Aſſiduos, & tot ridenda ſuperſtitionum
Agmina, quis opus eſt ceruicem ſubdere: quando
(Proh pudor) ignari ſophiæ, craſſique cerebri,
Doctrinæ oſores (quibus eſt ſola alea curæ,
Aut nutrire canes & equos, volucresq; rapaces,
Continuisque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præſunt populis, vrbesq; gubernãt,
Hinc tanta errorum ſcabies, tot ſtultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia ſi tecum reputas, animoque reuoluis,
Nõ metues mundũ hunc tã ſtultũ, tamq; malignũ
Linquere: ſed potius rectè feciſſe Calanum,
Atque alios dices, qui ſeſe ſponte necarunt,
Et ſponte hanc ſcelerũ caueam, ſtabulumq; ferarũ
Deſeruêre, manu ceſſantia fata vocantes,
Nec voluêre vltrà moribundum paſcere corpus.
Et miſeræ carni tanto ſeruire labore,
Quod niſi religio obſtaret, legesque Platonis,
Et Deus; hortarer te vltrò dimittere vitam,
Et ſortem inſanam & ſceleratas linquere terras.
Non vinum vt vinũ appetitur, ſed tale, bonumq;.
Sic vita, vt vita, eſt nihili, niſi ſit bona: quòd ſi
Eſt miſera, vt vinum corruptum deſpiciatur.
Eſſe quidem, per ſe nec amandum, nec fugiendũ eſt:
Quippe habet hoc quãuis viliſſima recula, vermis,
Muſca, lapis, cortex: nihil eſt optabile, dempta
Conditione boni, niſi ſit tale eſſe, bonumque,

Non

Non video cur optari, cur poſſit amari.
Quare qui mortem metuit, valde inſipiens eſt,
Quum mala tot tantoſque pati ſine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requieſcere ſemper,
Æternáque frui ac tranquilla pace, vel ipſis
Depoſitis membris, nulla re prorſus egentem
Viuere, nec ſentire aliquem iam poſſe dolorem,
Atque vnà cum diis totum percurrere mundum.
Singula ſpectando, & ventos ſuperare volando:
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus.
Cogaturque imas terrarum habitare latebras.
Poſtquam ſic fata eſt Muſarum maxima, ſurgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiens per inane amplũ, ſeſe abdidit aſtris.

LIBER VII.

LIBRA.

MVſa agedum ſurge, & melioribꝰ vtere pennis:
Alta pete, atq; humiles iãdudũ deſpice curas:
Rebus in excelſis decus eſt & gloria maior,
Contemplare deos, totumque per æthera curre,
Eſt vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi ſemper
Lucidus apparet Titan, nulliſque tenebris
Læditur alma dies. non illic nubifer Auſter,
Væſanúſve Aquilo: Zephyri ſed blandior aura
Spirat, & ambroſiæ lætiſſima gramina mulcet.
Hàc ſpatiare igitur: tamen inde relapſa viciſſim

A centro ad centrum vario diſcurre volatu.
Ac veluti ſpeculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul: ſic te ſupra aſtra neceſſe eſt
Scandere, ad vſq; Iouis ſoliũ: hac ſublimis ab arce
Subiectum claro ſpectabis lumine mundum.
Principiũ primũ, immenſum, admirabile, ſummũ,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum eſt duntaxat, nec rectè plura putantur:
Nam ſi plura forent rerum primordia, vel nil
Inter ſe prorſus differrent; ſic erit vnum,
Vel magè differrent, & ſic fateamur oportet,
Eſſe aliquod maius, melius, præſtantius, inter
Cætera principia, vnde aliis tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera. nam ſi
Plura mouent pariter, ſi vires omnibus æquæ,
Si par imperium eſt, non eſt tamen æqua voluntas,
Parque illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atq; omnem impediet diſcordia motum,
Vt ſi fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco ſemper verſatur eodem.
At ſi animus cunctis idem eſt, eademque voluntas
Principiis, fruſtra ponentur plura, ſed vnum
Sufficiet. nam ſi non ſufficit, atque aliorum
Indiget auxilio. ſi non niſi iuncta mouere
Poſſunt, haud dubiè imperfectũ erit vnũquodq;,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius eſſe neceſſe eſt,
Nec non compoſito ſimplex, & pluribus vnum,

Et mixto purum: quod prudens nemo negabit.
Eſt operæpretium tamen hoc ratione probare.
Cauſa ſuo effectu prior eſt, authorque opere ipſo,
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilque illi deſit, longè eſt robuſtius, atque
Fortius. ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem cauſa atq; author: ſed debile contrà
Eſt imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq; aliquid deſit: proin vincitur, atq; mouetur
Perfecti iuſſu: paret, non imperat. ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus eſſe meretur,
Poſteriusque ipſo perfecto debet haberi.
Quòd ſi principium primum, quo cuncta creãtur,
Imperfectum eſſet: miſerum fore: vſque, & ab illo
Nil poſſet fieri perfectum: ſicut ab arte
Quæ non perfecta eſt, perfectum non opus exit.
Quare non poſſunt plura eſſe exordia rerum,
Aſt vnum: quia perfectum non amplius vno eſt,
A quo ſic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur.
Eſt etiam purum, ac ſimplex: nam poſteriora
His ſunt compoſita & miſta. an cõponere quiſquã
Aut miſcere poteſt, ſi non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare neceſſe eſt,
Singula per ſe, deinde ſimul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnũ eſt,
Ac ſimplex, nec non purum: quod viuere ſi non
Credimus, erramus. quoniam niſi viueret, vnde
Eſſet vita aliis, quum viuant cuncta per ipſum?
Viuit nimirum, atq; ſapit: quia condere nunquam

Digitized by Google

Tot bona, tã varia & pulcra, & tãto ordine poſſet,
Ni ſapiens foret, & cognoſceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandũ etiã, ſed corde atq; ore fatendum,
Hoc ipſum eſſe bonum. nunquid bonitate carebit
Illud, cunctorum quod origo & cauſa bonorũ eſt?
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus eſt, nihil eſſe bonũ: aut bonus ille putãdus,
Qui rerum fons eſt, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerũq; Deumq;, Iouemq; vocamus,
Qui quum ſit primũ ens, & ab ipſo cætera fiant,
Idcirco eſt per ſe viuens, ſapiensque, bonusque,
A nullo accipiens quod habet, verũ omnia ab illo
Accipiunt. igitur quod habent, amittere poſſunt,
Si modò nil conferre velit dator ille ſupremus.
Vt riui poſſunt areſcere, ſi neget vndas
Fons ſolitas: tamen haud ideo fons deficit ipſe.
Nam per ſe producit aquas, neq; pendet ab vllo:
Sic Deus eſt per ſe, idcirco non deficit vnquam:
Nec ſi cuncta ſimul pereant, ideo ipſe peribit.
Quicquid enim per ſe eſt, ſemper durare neceſſe eſt,
Quum nullo indigeat, quum ſolo pendeat à ſe:
Quum vi non poſſit, quum nolit ſponte perire.
Demum ipſe eſt totum: ſunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non eſt, quod conſtituatur
Partibus ex ipſis: quum ſit ſuper omnia ſimplex.
Sed virtute (inquam) totũ eſt, quia cõdidit orbem
Tam vaſtũ, & quicquid tam vaſtus continet orbis.
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non ſunt.

Omnia

Omnia quæ apparent, & quæ apparentia nō ſunt,
Ipſe facit ſolus, ſolus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum eſt, totumque vocatur.
Vt ſemen tota eſt arbos: quia viribus eius
Quanquā ſit minimū, tamē ingens naſcitur arbos,
Quæ validis ramis ſpatioſas explicat vmbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeúsve
Sit Deus. eſſe etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ ſenſu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc ſit verum, diſpiciamus.
Omne quod eſt corp⁹, quantū & quale eſſe neceſſe
Atq; duo hæc propter, nimirū ſenſile corpus (eſt;
Redditur: his demptis, quid ſenſu percipietur?
Quod verò quantum & quale eſt, cōponitur: atqui
Simplex eſt Deus ipſe, velut iam diximus. ergo
Neutiq; corpus habet, prædictis adde, quòd omne
Corpus materia ſaltem, formáque coactum eſt.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Eſſe Deum, æternus quum ſit, ne deſinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet eſt etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius, meliusque, ſuis eſt
Limitibus cinctū: ſic quod quater angulus, aut ter
Format, ſic alias quod habet quaſcunque figuras.
Ergo infinitæ non eſt virtutis, & iſtud
Monſtro ſit: partes hoc diuide corpus in æquas.
Sitque A, dimidium, ſit B, pars altera: quæro
An poſſit tantū A, quantum B, & vtrinq; poteſtas
Infinita ſit? hoc pacto pars altera fruſtra eſt,
Altera ſufficiet, quod ſi pars vtraque vires
Finitas

Finitas habet, & totum tale eſſe neceſſe eſt.
Finitis etenim conſtare ex partibus ipſum
Infinitum, audet qui dicere, deſipit. ergo
Corporis eſt expers, qui corpora cuncta creauit,
Fortè aliquis reſpondebit, Deus infinitum
Eſt corpus, nos verò iſtud poſſe eſſe, negamus.
Omne etenim ſpatium compleret, nec locus vllus
Reſtaret vacuus, qui claudere cætera poſſet:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq; quicquam.
Præterea corpus viuens quum nobilius ſit,
Ac melius, quàm quod vita caret, haud dubitãdũ,
Nobiliorem eſſe ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius ſit, nobiliúsque.
Quæro igitur, nunquid vita eſt ſubſtãtia? vel quid
Accidit? hoc ſi ſit, ſubſtantia vilior eſſet,
Nec non deterior, quàm quod ſubſtantia non eſt:
Quod certè abſurdum, clamabit turba ſophorum.
At ſi vita ipſa eſt ſubſtantia, corpore nullo
Indiget, adiuncto ſibi: ſolaque purius, atque
Commodius per ſe, quàm corpore iuncta manebit.
Nam quare adſciſcat corpus ſibi, viuere liber
Quum valeat mundi ſator, & ſine corporis vſu?
Nempe ſuperuacua eſt moles, & carceris inſtar
Continet incluſas vires, animamque coërcet,
Impediens, ne quò vult pergere libera poſſit.
Ille igitur ſummus princeps, bonus, omnipotensq;,
Æternus, ſapiens, prorſus ſine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in craſſo demerſi corpore, craſſo
Obducti ſenſu, nil præter corpora norunt,

Vt

Vt ſi fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias, quicquid ſpectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.
Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, eſſe alia, & quamplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue inprimis, vt cernere noſtri
Haud poſſint oculi, nec noſter tangere ſenſus,
Atque ideo nobis meliora & nobiliora:
Quod forſan tali poterit ratione patere.
Omne graue & craſſum quanto plus continet in ſe
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & ſubtilis materiai
Maſſa eſt cõpoſitũ: docet hoc quodcunq; metallum.
Nam ſimul ac validis Vulcani viribus arſit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus eſt terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in ſcoriamq; abeunt leuiora, magisque
Pura, nitent, meliore ſono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex ſimila: hunc domini comedũt, ſed craſſior eſcam
Dat famulis: rurſus grauiori & deteriori
Cuſtodes pecoris paſcuntur rure moloſſi.
Sic aqua, ſic vinũ, atq; oleũ, & liquor omnis habe-
Nobilior tanto, quanto eſt ſubtilior, atque (tur
Lucidior leuiorque: cibus quoq; craſſior, & cui
Plus grauitatis ineſt, in ſordes verſus, ab aluo
Pellitur: aſt alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit ſanguis, fitque vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, craſſoque, grauique & opaco
Cor-

Corpore ſunt? gemmæ pretioſaq; marmora lucent?
Nempe quia his minus eſt terrenæ fæcis: at illis
Materies concreta magis, denſataque tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, pretiumq; decoris.
Sunt ſpecioſa igitur minus, & pretioſa, tenent quæ
Plus terræ: vnde etiam poſſunt minus entia dici:
Vt minus eſt aurũ, ſcoria, & quod vilius auro eſt,
Nanq; elementorum certè eſt viliſſima tellus.
Et quaſi fæx quædam: idcirco faber optimus, illam
Inferiore loco fixit, multumque remoto:
Vt quantum poſſet, diſtaret ab æthere puro:
Denſauitq; globum, vt minor & contractior eſſet,
Cælicolumque minus turbaret lumina, quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tã pulchrũ abſoluit Deus amphitheatrũ,
Ornauitque ipſum ſtellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbiq; fuit ſcobis, immundæq; relictum
Paſſim materiæ, ventos abſtergere iuſſit.
Illi confeſtim domini mandata faceſſunt, (tentes
Hinc Aquilo, inde Noth⁹, Zephyruſq; Eurusq; pa-
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas
In medium ſordes, variuſq; afflatibus vrgent:
Sic facta eſt tellus, quæ prorſus ab æthere toto
Expulſa, ad centrum ſeſe miſeranda recepit:
Non locus alter erat diſtantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nónne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliorque? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.

Aſt

Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quamprimũ coëunt, diſſectaq; membra reducunt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magiſque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immò aliis cauſa eſt vt ſint immota, locumque
Ne mutare queant, ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propria quidem. nam cauſa mouendi
Corporibus vita eſt, patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, ſed quum viuentia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, leuius quodcunq; eſt, mobiliuſque,
Illud idem melius dicendum nobiliuſque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ craſſa magis. quid enim ſubtilius ipſo
Aëre? quidve poteſt tangi minus atque videri?
Vnde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprimè eſt tenuis: quid ni? verum tamen eſt ens,
Et verum corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terrâ, & terram humectantibus vndis,
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi.
Nam quæ ſunt cœlo & ſtellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nonne omnes venti tenues, vt lumina fallant?

Quis

Quis tamen eſſe neget ventos? qui ferrea poſtquam
Carceris Æolij fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt; validóque à ſtirpe reuulſas
Dejiciunt ornos, pontumque à ſedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, ſoluuntque coactas,
Terribilesque cient tonitrus, & fulmina trudunt:
Quum tantas habeant vires, non entia dices?
Cernere quod nequeas, vel preſſos ſtringere palmis,
Nimirum ſtultum eſt, committere ſenſibus omne
Iudicium, fallunt oculi perſæpe videntem,
Proque alio monſtrant aliud; demergito in vndas
Perſpicuas baculum rectum: apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phaſelus,
Currere tunc littus credas, ceſſare phaſelum,
Fallaces igitur ſenſus; ætate frequenter,
Aut morbo, aut aliis cauſis mutantur & errant:
Nec ſunt cuiq; pares, quod pulchrum iudicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarũ:
Ille alget, calet hic, variantur corpore ſenſus,
Inque alia ſunt carne alij, partesque ſequuntur
Interdum, per quas operantur: vt ebrius vnam
Eſſe duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippe mero turbati oculi, turbant quoq; viſum,
Aër præterea ſolet ipſos vertere ſenſus: *(nunc,*
Nãq; modò eſt clarus, modò turbidus, humidus eſt
Nunc ſiccus, nunc eſt denſus, nunc rarus, ita ipſos
Illudit variè ſenſus: hinc ſanguineus ſol
Apparet, minor hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo ſinuoſa reſultat imago,
Decipiens ſtolidas iteratis vocibus aures.

His

His aliisque modis poſſunt errare: ſed ipſa
Certior eſt ratio, duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania ſomnia, verum.
Hãc amat, hanc ſequitur, totis huic viribus hæret,
Qui ſapit, ingenioque valet, cui viuida mens eſt,
Æthereusque animus; ſed craſſa obtuſaque turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanaque credulitas, & opinio cæca tenaxque.
Prudentum rectrix ratio eſt, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà poſſumus, omni
Conatu ac ſtudio quæramus & ingrediamur.
Ipſa etenim ratio ſol eſt, quin tramite certo
It ſemper, per quam à brutis diſtare putamur:
Obſcuram, incertamque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Eſſe quidem, noſtros fugiant quæ tenuia ſenſus.
Nam niſi feciſſet meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore.
Nẽpe imperfectum imperiũ atq; ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudesq; feræque
Exiſtunt, viles omnes ac mente carentes,
Et miſeræ, & ventri tantùm ſomnoque vacantes.
Quòd ſi nullum animal melius natura creaſſet,
Quidnã aliud foret hic mũdus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum ſtabulum, ſpiniſq; fimoq; refertum?
Quidnã aliud foret ipſe Deus quàm paſtor heruſq;
Multorumq; gregum, multorumq; armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc.
Nimirum ſatis hoc: ohe! fieri melius nil

De-

Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Eſſe nequit: fuit hæc Iouis infinita poteſtas:
Sed videamus vtrum ſit fas hoc credere. non eſt,
Non eſt hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nã quid homo eſt? animal certè ſtultũ atq; mali-
Præq; aliis miſerũ, ſi ſe cognoſcat ad vnguẽ. (gnũ.
Quis non ſpõte malus? vitiorum lubrica & ampla
Eſt via, quà properant omnes, vltroq; feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metúsve,
Contrà, virtutis ſalebroſa, anguſta, nimiſque
Ardua, quà pauci tendunt, iidemque coacti.
Quis ſapit? an mulier? nũquid puer? aut cerdonũ
Tota cohors? eheu ſtultorum maxima turba eſt,
Cæcis verſamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè ſibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt poſſimus latitans inquirere verum?
Diſtrahimur variis curis: pars plurima vitæ
Conteritur ſomno, reliquum morbi atque labores
Aſſidui impediunt, paupertásve improba turbat,
Deſidia interdum, interdum furioſa voluptas.
Hinc ſtulti ſumus, hinc nobis ſapientia deſit.
Nanque ea continuo ſtudio, longoque paratur,
Pacatumque animum poſcit, mentemq; quietam.
Quàm verò genus humanum miſerum ſit, abunde
(Ni fallor) ſexto libro monſtrauimus antè.
Eheu pœnarum ſcelerumque & ſtultitiarum
Hic locus eſt: hæc eſt tenebroſi regia Ditis,
In qua nemo quidẽ non multa incommoda ſuffert.
Turba

Turba tamen ſtupida & craſſa hoc nõ cogitat, imò
Inter continuos, deteſtandosque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miſeram ſe
Agnoſcit, patitur pœnas, obiterque iocatur,
Et ſubitò obliuiſcitur omnia: dummodo parua
Dulcedo ſubeat: lethen hæc mentibus infert:
Prouida ſed tales voluit nos eſſe, ſagaxque
Natura: vtiliter certè. nam ſi ſaperemus,
Quis ferret, miſeræ tot tantaque tædia vitæ?
Triſtitiam, curasque graues ſapientia gignit.
Ipſa etiam natura hominem ſpe lactat inani,
Qua ſine quiſque ſibi mortem conſciſceret vltrò.
Ergo ſtultitia & ſpes, ſunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ conſilio, ne
Tot tantisque malis affecti deficiamus. (ipſo,
Quòd ſi hodie haud vllum eſt animal præſtantius
Mundi author quid erit? ſtultorumq; & miſerorũ
Et ſceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O' bellum imperiũ, ô ſummum ac mirabile regnum!
O' bellos comites! quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es ſolus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te, ſeruiat iſtis
Cælum, ſol, luna, aſtra, aër, tellus, mare, quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq; velut nix
Adueniente æſtu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti ſunt, quæ tam imbecillo corpore conſtant?
Quanti ſunt, quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile eſt, terram pontumq; habitari
Duntaxat: quæ ſunt cœlo collata ferè nil.
Quid tellus pontusq; ſimul? punctum propè dicas,
Si

Google

Si mundi ſpatium immenſum ac mirabile acutè
Perpendas animo: quin ipſis quodlibet aſtrum
Eſt maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo iam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot piſces, homines, pecudes, volucresq́; , ferasque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër deſertus erit, deſertus olympus?
Delirat quiſquis putat hoc, hebetisque cerebri eſt:
Immò illic longè plura, & longè meliora
Viuere credendum eſt, longeq́; beatius atque hîc.
Denique ſi verum volumus ſine fraude fateri,
Eſt hominum ſedes, brutorumque infima tellus:
Aſt aër vltra nubes, cœlumque beatum,
Pax vbi perpetua, & nitidi lux clara diei
Aſſiduè regnant, domus eſt & regia diuûm.
Quos licet haud poſſit mortalis cernere viſus
(Eſt etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cœlum tam immenſum, tamq́; decorum
Deſertum omnino ac ſolum, vacuumque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, craſſa mentis caligine preſſus,
Nec minus ac pecudes terrena in face ſepultus.
Nec mirum puto, ſi fortunatæ inueniuntur
Inſulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis, &
Deliciis, veluti quidam ſcripsêre, vbi vitam
Nunquam vllus dolor, aut caſus cõtaminat vllus.
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi eſt,
Et velox apprimè, ideo fortaſſe recepit:

Omnis ſtella autem, cenſebitur inſula: quid ni?
Nónne domos etiam multas ita ſæpe vocamus,
Quòd ſolæ à reliquis ſint omni ex parte remotæ?
At ſi aliter dicunt quàm nos exponimus, errant.
Non etenim in noſtro Oceano ſunt talia: Reges
Hæc loca non ſinerent armis intacta, ſuoque
Imperio vellent adiungere, ſiquis ad illa
Acceſſus foret, & cuperent conſiſtere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe ſuos aër cœlumque ad ſidera ciues
Indigenasque tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maieſtatem inſipienter
Blaſphemat, nunquid non eſt blaſphemia, cœlum
Dicere deſertum, & nullis gaudere colonis:
Atque Deum nobis tantùm, brutisque præeſſe,
Tam paucis, & tam miſeris animalibus, & tam
Ridiculis? certè ſciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt ſua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis,
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina poteſtas.
Sed dubiũ eſt, an ſint puræ & ſine corpore formæ:
An varia (vt nos) membrorum cõpagine conſtent.
Nimirum dictat ratio, quòd in aëre & igni
Corpus habent quæcunq; manent animalia: nam ſi
Non ſunt corporea, ergo aër deſertus & ignis
Prorſus erit. vacuusque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nil occupat: illi
Cui non eſt corpus, non eſt locus, idque loco nil

Indiget: vt ſatis oſtendunt præcepta Sophorum,
Sed nunquid morti debentur? credere par eſt,
Viuere longa quidem & felicia ſæcula, tandem
Deſinere, atque mori. nam ſi corrumpitur aër
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit, ſequiturq́; locatum,
Fortè aliquis, quali ſpecie, qualive figura
Sint hæc, ſcire velit: par eſt quoq; credere talem
Eſſe illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre ſolet, noſtra meliorem ac nobiliorem?
Qualem nec fas eſt, nec cernere poſſumus ipſi,
At quibus in ſtellis vita eſt, & in æthere puro,
Cælicolæ, nunquam pereunt: quia nulla ſenectus
Aſtra terit, nulla vnquā ætas labefactat olympū,
Credendumq́ue ipſis maiora & lucidiora,
Et formoſa magis, magis & valida & leuia eſſe
Corpora, quā reliquis quæcunq; ſub æthere viuūt.
Atq; elementa colunt, & tempore menſurantur.
Sed quid agunt? gaudent ſenſu ac ratione viciſſim.
Nunc hoc, nunc illa vtentes: miriſq́; fruuntur
Deliciis, quas humanum nec fingere poſſet
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua,
Illic eſt verus mundus, vera entia, veræ
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Aſt hîc ſunt vmbræ tantùm, ſimulachraq́; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liqueſcunt,
Illius mundi, quædam eſt hic noſter imago: (illo,
Quantū pictus ab hoc, tantum hic quoq; diſtat ab
Extra ipſum verò cœlum & ſupra omnia corpora,
Eſſe alium mundum meliorem incorporeumq́ue,

Qui non percipitur ſenſu, ſed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res eſt diſſona vero.
Nam ſi nobilior ſenſu, & præſtantior eſt mens,
Cur habeat ꝓprium mundũ, propria entia, ſenſus.
Quæ verè exiſtant, quæ percipiantur ab ipſo:
At mens ſola manens, proprio non gaudeat orbe?
Nilque habeat per ſe exiſtens? ſed ſomnia tantùm
Apprendat, tenuesque vmbras, & inania ſpectra?
Quæ non exiſtunt per ſe, vera entia non ſunt.
Aut igitur mens eſt nihil, aut natura creauit
Menti conſimilem mundum, qui continet in ſe
Res veras, ſtabiles, puras, immateriales:
Quæ per ſe exiſtunt melius, quàm ſenſibiles res,
Hic ille archetypus mundus, perfectior iſto
Senſibili, quanto ſenſu perfectior eſt mens,
In quo ſol Deus eſt ſummus, diique aſtra minores.
Ergo plura etiam, quum ſit perfectior, in ſe
Continet, ac diuerſa magis, quàm materialis
Corporeusque orbis: ſed nil corrumpitur illic,
Nil motum, nil tempus habet: ſunt omnia fixa,
Æterna, abſque loco, & nullis obnoxia damnis,
Illic ſunt cauſæ, & cunctarum ſemina rerum.
Senſibilis mundus, mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam eſt illius imago.
Omnia ſed perfecta illic, atque vndique tota:
Hic ſunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, ſic plures efficiuntur
Cerui: nanque illic virtus eſt vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de aliis dico, quæ noſter continet orbis:

Quæ numero plura, at ſpecie clauduntur in vna,
Omnia proueniunt ſuntque à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quiſque ſuo incumbens operi diuerſa laborat.
Quare ex particulis hic mundus conſtat, at ille
Ex totis, viuis per ſe, diſtantibus à ſe.
Singula nonnulli credunt quoque ſidera poſſe
Dici orbes, terramque appellant ſidus opacum,
Cui minimus diuûm præſit: quia nubibus infrà
Imperium teneat, producatque omnia ſolus,
Corpora quæ æquor habet, tellusq;, atq; infimꝰ aër
Vmbrarũ dominus, ſimulachraq; viua gubernãs,
Cui data ſit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, ſed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil poſſunt, vmbræque vocari.
Hic reor eſt Pluton, à quo tenebroſa teneri
Regna canunt vates: nanque infrà nubila nox eſt,
Suprà autem lux clara nitet, ſplendorq; perennis:
Huic igitur tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitorque dedit viliſſima regna, aliosque,
Vt quiſque eſt melior, melioribus addidit aſtris,
Imperiumque ſuum natis diuiſit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa eſſe putamus.
Nam ſecreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cœlo, rediitque iterum, potuitque referre?
Non tanti eſt mortale genus, mens noſtra labaſcit
In rebus ſummis, nec ſpectat noctua ſolem.
Quiſque ſuo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præſertim vates, quibus eſt fiducia maior.
Traditur his, quacunque velint, impunè vagari:

Nam furiis agitantur Iacchi & Apollinis aſtro,
Quanquam nil prohibet furioſos dicere verum:
Et verum dixit quondam furioſa Sibylla.
Sit ſatis hoc (veluti promiſimus) oſtendiſſe
Multa eſſe, & nobis longè meliora, videri
Quæ nequeunt, viuũt tamẽ, & ratione fruuntur.
Imò aliqui in primis docti ſcripſere ſophorum,
Tales eſſe animas quoque noſtras, corporibuſque
Exutas non poſſe mori, æternaſque fatentur.
Sic Plato, ſic Samius voluit, ſic ſenſit & ille
Diuinus verò Plotinus, ſicque poëtæ
Non pauci cecinere. igitur par eſſe videtur,
Atque operæ pretium (quoniam digniſſima ſcitu
Res eſt) hanc etiam meditando euoluere partem:
Quid melius, quàm ſe cognoſcere? corpora qd ſint,
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verùm
Difficile eſt, naturã animi cognoſcere ad vnguem,
Quare hanc, Pierio confiſus nomine, totis
Viribus ingenij & ſolerti indagine, poſthac
Quærere conabor, facilique oſtendere verſu.
Quo facto, Libram egreſſus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac iura requiram,
Si modò non obſtant ſcribenti fata poëtæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progreſſus bonus eſt, ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifeſta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi ſumus hac in parte: etenim ſi
Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta ſequentur.
Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo

Deficiet quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis quàm cauſæ: igitur ſumamus ab illis
Principium,& foribus rem perſpiciamus apertis,
Iamque ideo à motu (quia per ſe ſponte moueri
Poſſunt,quæ vitam retinent: quia denique motus
Præcipuum vitæ iudicium eſt) prius incipiemus.
Nempe ipſum corpus,nec non mēbra ipſa quieſcunt
Per ſe,& putreſcunt: calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa,aut calfactus ſanguis. ſed viua frequenter
Stant immota, inſit licet his ſanguisq; calorque
Quandocunq; volunt requieſcere. proinde volun-
Ipſius motus fons & cauſa eſſe videtur. (tas
Sæpe volunt tamen,& nequeunt animata moueri:
Ergo vtrunq; ſimul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc,iuſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe, ſed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonū mōſtrante videt, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti,& trahitur,velut ignis ab eſca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæque minutæ
Heliadum lachrymis. miro ſic ordine mundum
Inſtituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili,& coëant: ſed plurima contrà
Diſcordent inter ſeſe,purgentque viciſſim.
Vnde aliqui merito eſſe aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiā, perq; hæc fieri omnia credunt,
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat,corpusq; vrgēs huc mittit & illuc,
Non tamen eſſe bonū cunctis animantibus vnum

Creda-

Credamus. neque enim cunctis eſt vna cupido.
Diuerſis diuerſa placent, ſua gaudia cuique
Diſtribuit natura: aliud puer optat amatque,
Quàm matura ætas. nam qualia corpora, tales
Sunt plerunq; animi, & talis plerunq; voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus.
Et quæ grata prius fuerant, mox deſpiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
Nunc illos habitus diuerſo tempore ſumit,
Naturamq; animi ſecum trahit, hinc ſitis, hinc &
Macra fames, Veneriſque oritur genitiua cupido.
Atqui ipſum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel caſus, item potus, cibus, aër,
Sideraque interdum, vt quidam ſcripſere periti.
Non igitur ſolum obiectum, ſed corporis ipſa
Conditio, nos velle facit diuerſa, mouetque.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monſtrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquàm rari exiſtunt. nam lumina mentis
Haud ſecus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbeum iubar inſpiſſantes aëra fumi.
His demum cauſis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membriſq; quietis
(Indupedita modò hæc nõ ſint) infunditur, horſum
Illorſum impellens, ſed cur laſſata labore
Langueſcunt? ſic crura dolent, ſic brachia torpent,
Hinc credo, quoniam ſanguis feruore ſolutus
(Feruet enim motu nimio) ſubducitur, atque
Deficit exhalans paulatim: non aliter quàm

Ægrorum extenuāt quum pallida corpora febres.
Sāguis enim, aut aliꝰ vice ſanguinis humor, in ipſis
Diffuſus membris, animam vehit, atq; alit ipſum
Corpus: quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus eſt etiam quidam tenuisque, leuisque,
Quem generat calor, ac ſanguis reſolutus ab ipſo,
Ceu ſolet à radiis ſolis reſoluta creare
Vnda leues agilesque auras. hic ſpiritus intra
Viſcera concluſus paſſim, fluitansque cauernis
Corporeis, animæ præſtò eſt, animæque miniſtrat,
Quum vult ipſa aliquid fieri, corpusque moueri.
Verùm hi qui ſomno oppreſſi ſunt, quomodo motūs
Exercent? nam ſæpe aliquis per ſomnia ſurgens
Arma capit, vel ſternit equū, vel ſcribit, vt aiunt:
Vel citharam digitis pulſat ſopitus inertem:
Scire opus eſt, rerum in nobis ſimulachra manere,
Quas viſu aut alio ſenſu percipimus: hinc eſt
Quòd quaſi præſentē, abſentem ſpectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus,
Has igitur ſpecies, cerebri penetralibus altis
Incluſas, turbat ſtomacho qui ſurgit ab imo
Euolitatque vapor: tunc mens deluſa, mouetur.
Atque mouet corpus, fuerit ſi fortis imago.
Sed caudam colubri abſciſſam, caudamque lacertæ
Motantem ſeſe, nunquid mouet ipſa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij
Phantaſiam dicunt? ceu quos vel dira phrenetis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vel ſomnia vexant?
An ratione alia id contingit? forſitan intra
Nodoſas caudæ partes, vegetabilis ille

Spi-

Spiritus incluſus, toto conamine quærit (quet.
Qua data porta fugam, & ſinuoſa volumina tor-
Perq́; vias tenues ſenſim eluctatur in auras.
Vel pars illa animæ, quæ corpus ſentit, in illo
Stat diuiſa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non poſſe dolorem,
Aut aliquid ſentire. etenim vis maxima ſenſus
Cognitione fluit: qui plus cognoſcit, habetq́ue
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: ſed ſtupidi atq; hebetes min⁹ omnia curāt.
Lædūtur minus, & metuunt min⁹; & minus algēt
Atque calent, vix dignoſcunt aduerſa ſecundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nil etenim ſentit: quia vis quæ iudicat, illic
Non eſt, ſed capitis parte in meliore remanſit,
Vnde prior mihi cauſa magis vera eſſe videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia ſeſe
Proripiunt, tamen hoc prædictis addimus vnum:
Quod quādoq; bonū præſens, quum poſſit haberi,
Non mouet aut petitur: quia non cognoſcitur. ergo
Cognitio, motus etiam cauſſa eſſe videtur:
Imò præcipua eſt. quis enim cupit illa, petitve,
Quæ prorſus neſcit? cæca eſt per ſe ipſa voluntas,
Nec quicquam ſibi velle poteſt, ſine lumine mētis:
A quo ſi fuerit minus illuſtrata, ſiniſtrum
Carpit iter, ſpecieq́ue boni decepta labaſcit.
Verùm hæc de motu ſatis, hinc videamus, vt ipſum
Viuentis corpus grandeſcat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite ſiſtat.
Æthereus quidam eſt ignis, qui animantia quæq;

Viuificat clauſus membris ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaſo iam ſole, leni nutritur oliuo. (tus
Hic ſtomacho immiſſas epulas coquit, inde per ar-
Sparguntur partes ſubtiles. vnde medullæ,
Oſſa, caro, nerui, ſanguis gignuntur, & omne
Paulatim augeſcit corpus. velut imbribus herbæ
Ac plantæ creſcunt, ſolis virtute iuuante.
Si multus fuerit, validusq́ue hic ignis, & humor
Conueniens adſit, quantum calor ipſe requirit:
Fit magnum augmentum, tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum ſit virtus finita caloris:
Quo demum languente, ſolet decreſcere corpus.
Hoc patet in ſenibus: fiunt hi nanque minores,
Incuruiq́ue, cauo ſpectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo ſine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
Si deſint alimenta illi, redeuntq́ue tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant? res abſtruſa eſt, tamen excutiemus,
Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum.
Ac de ira primùm, audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, vireſque miniſtrat:
Qua ſuadente, hoſtē impauidi, Marteq; cruentum
Aggredimur, raptisq́ue in prælia currimus armis.
Cauſa eſt nimirum ſanguis, qui accenditur, & cor
Flamminomum, fellisq́ue liquor diffuſus amari.
Iræ etenim ſedes fel creditur, ipſaq́ue bilis
Materiam præbet ſtimulis, cæcoq́ue furori.

Hinc

Hinc, quæ felle carent animalia, neutique poſſunt
Iraſci, pacemq́ue colunt, ac bella recuſant.
Hinc, quibus eſt ſanguis feruentior, atque caloris
Vis maior, tumidam citius labuntur in iram,
Sic iuuenes, ſic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facile excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignãs, bilem cum ſanguine miſcet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipſam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videntur
Errare hi, quicunque animam non poſſe moueri
Contendunt. nam ſi nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quoq; ſemper eodem.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem. ſol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuerſos
Dum tactus agitat, varium dat fiſtula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipſa latenter.
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in ſe, vt videatur & extet:
Haud aliter, quàm quum fido rex dicit amico,
Atq; aperit ſecreta animi, quæ poſtmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata pateſcant,
Sic etiam fit amor: nã quum mẽs dulce quid optat,
Vſa miniſterio cordis: tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, ſpes, cura, voluptas,
Tanq̃ arce in quadã, cũ anima verſantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem,

At de iſtis aliâs forſitan dicemus abundè,
Si Deus annuerit nobis, facileſque Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, cauſis venientibus extrà:
Deinde hos, vel membri vel ſanguinis aut humoris
Cuiuſcunq; opera effundi, in lucemq́; propelli.
Iuncta etenim cũ ſint corpusq́; animusque, neceſſe
Communes motus, communia vulnera vtriſq; (eſt
Accidere, inque vicem ſeſe mutare, quod vni
Infertur, quãprimum aliud quoq; ſentit, habetq́;
Sympathian, tanto ſe fœdere complectuntur.
Poſt hæc de ſenſu, quoniam properamus ad ipſum
Chelarum finem, breuiter mea Muſa loquamur.
Quinq; dedit ſenſus natura animantibus illis,
Quæ ſunt perfecta: aſt aliis non tradidit omnes,
Atque ideo poſſunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæque marinæ,
Cochleaque, & ſpinis circumuallatus echinus.
Hos inter ſenſus præſtantior eſſe putatur
Viſus: quandoquidem menti certiſſimus hic eſt
Nuntius, oſtendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum ſpecies, tam multa metalla:
Oſtendens etiam quos paſcit in æquore Proteus
Squãmiferos populos, & monſtra natantia ponto:
Quodq́ue his eſt maius, cœleſtia templa deorum,
Stellarumq́ue globos, & ſancti lumina Solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla poteſt: ergo hic ſenſus pulcherrimus atque

Opti-

Optimus eſt, in quo ſedes bene creditur eſſe,
Præcipuumq; animi hoſpitium: quotieſq; videre.
Aut affari aliquem volumus, tum lumina noſtra
Eius in aduerſos oculos intendimus, ac ſi
Totus homo atq; animus totus conſiſteret illic.
Nempe oculos, animi ſpeculum quicunq; vocarit,
Verus erit: nam blandus amor luceſcit in illis,
Apparentque odium, feritas, clementia, mæror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed viſus, quo ſit pacto? diuerſa ſophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur, quicquid vero quadrare putamus,
Scire opus eſt vnam eſſe animã, minimamq; videri
Vt nequeat. tamen innumeris propè viribus aptam
Quas illi natura dedit, ſummusque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Guſtat, odoratur, tangit, videt, & cognoſcit:
Quæ vis præcipua eſt & maxima, cælitibusque
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, varioſque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipſa figuras,
Pupillæ officio, & totum conſiderat orbem.
Sic quoque per nares diuerſos prendit odores:
Perque aures haurit voces, ſtrepituſque, ſonoſq;:
Per guſtum hac eadem ſentit genus omne ſaporis:
Per tactum à calidis diſcernit frigida, duraque
A minimè duris, à læuibus aſpera, demum
Sunt quinque ipſius comites, fidique miniſtri:

Per

Per quos cognoſcit res omnes: queis ſine prorſus
Inſcia, lethæo torpebit preſſa ſopore.
Ergo oculi quum ſint vitrei, denſoque nitore
Perſpicui, apprendunt rerum ſimulachra, tenétq;
Non ſecus ac ſpeculum ſoleat, præſentia quando
Luminis interſit: cuius virtute creantur
Senſificæ ſpecies, fuerit niſi pupula læſa.
Has ſpecies menti (capitis nanq; arce ſuprema
Mens habitat, ſolioque ſedet regaliter alto)
Oſtendunt oculi: tunc prudens illa, ſagaxque;
Cognoſcit rem, cuius adeſt formalis imago.
Hæc eadem, vocum diſcrimina mille, ſonosque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aër eliſus ab ipſis
Corporibus. nanque eſt aër tenuiſſimus, atque
Mobilis in primis: qui quum ſe corpora pulſant,
Depreſſus medio actutum diſſultat ab ictu,
Irrumpitque cauas penetrans violenter in aures,
Ianua clauſa licet fuerit clauſaque feneſtræ:
Vſque adeo tenuis eſt, & penetrabilis aër.
Quinetiam piſces, piſcantum gurgite ab alto
Horreſcunt ſtrepitus, pauidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare poteſt in viſcera Nerei,
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sæuit hyēs, qua vrgente vouēt pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora ſeſe,
Aut quoties aër pulſus vehementer, in illa
Concaua præſertim per ſtricta foramina tranſit,
Diuerſæ ac variæ fiunt vocesque ſonique.
Vt varia eſt rerum natura, & forma locorum,

In quibus ipſe aër gignit vocesque ſonosque.
Sic tuba longè alium reddit, quàm tibia cantum:
Sic Peluſiacis diſcordant nablia ſiſtris,
Ac veluti iactu lapidis perculſa mouetur
Vnda in multiplices orbes, ſic percitus aër
Diffundit ſpiras longè latéque rotantes:
Atque ideò multis vox inſonat auribus vna,
Vt multis etiam ſpeculis vna hæret imago.
Aſt odor vt nares intret dicamus: ab ipſis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyrea dona cremari.
Fit guſtus linguæ officio, cuiusque palati:
Namque his percipitur rerum guſtabilis humor.
Qui penetrans tangit ſenſum, ingeneratq; ſapores.
Tactum autem, ſanguisq; & ſpiritus efficiunt, qui
Paſſim per corpus fluitant, animantibus iſte
Senſus ineſt cunctis, cunctis quoque guſtus ineſſe
Creditur: aſt homini meliorq;, & maior vterq; eſt.
Hinc etiã eſt homini quàm aliis prudentia maior,
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantque
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe videndi:
Aëre nec medio eſſe opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri poſſint: namque omnipotens rex
Tot vires animæ conceſſit, quot genera ipſe
Effinxit rerum, vt poſſet comprendere cuncta.
Quæq; ſuum agnoſcit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à ſenſibus hauſit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.

Mens

Mens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſidera ſenſus:
Sic perhibent quidam, ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda aliis, finemq; propinquum
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quòd
Eſt anima æthereum quiddam, ſine corpore viuẽs,
Omnia viuificans, cognoſcens omnia, diuûm
Quatenus ille hominumque pater permiſit: ab illo
Tradita cuique rei eſt certa & finita poteſtas.
Illi autem ſoli vis eſt ſine fine, poteſtque
Omnia, quæ fieri poſſunt, à lege ſolutus.
Nam ſi anima & ſentit, & cuncta intelligit: ergo
Non eſt corporea, aut corpus; quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, neq; condita ab iſtis,
Has per ſe vires retinent: non eſt dubitandum,
Eſſe animam ſemen quoddam cæleſte, Iouiſque
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Ceſſit, vt immenſum valeat cõprendere mundum,
Quid ſi atomi, quas nonnulli finxere ſophorum,
Sunt animæ potius quàm corpora? corpora namq;
Omnia, ſunt quanta, & poſſunt vtcunque ſecari:
Nempe anima eſt indiuidua, atque immaterialis,
Et veluti cẽtrum quoddã, ad quod plurima tendit
Linea. per ſenſus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndiq; in æquor.
Quare illos miror, qui dicunt tempore eodem
Ipſam animã extingui, & corpus, pariterq; perire.
Nam licet hoc eſſet, debet tamen vſque taceri:
Non ſunt hæc dicenda palàm, prodendaque vulgo,
Quippe hominum plerique mali, plerique ſceleſti:

Qui

Qui ſi animam credant nihil eſſe à funere, nilque
Poſſe pati, poſtquam ſemel eſt egreſſa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In ſcelus omne ruent, confundent faſque nefaſq;.
Præterea multi, qui ſperant poſſe beati
Poſt mortem fieri, & verſari cum Ioue ſemper,
Atque ideo ſeſe dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua poſſunt parte merentur:
Si poſt fata dari ſibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot ſpatioſa etiam templa & ſpecioſa, tot aræ
Inſignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio & pietas & honor, cultuſque deorum
Ad nihilum venient, ſi homines nil morte relinqui
Crediderint, animaſque in ventos prorſus abire.
Semiferum vulgus frænandum eſt relligione,
Pœnarumque metu. nam fallax atque malignum
Illius ingenium eſt ſemper, nec ſponte mouetur
Ad rectum: virtus inuiſa moleſtaque vulgo eſt.
Relligio generis decus eſt & gloria noſtri.
Quæ nos conciliat ſuperis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalē eſſe animā, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen eſt multa nobis ratione probandum,
Hanc eſſe immunem lethi, æternamque manere.
Vt Chriſti cultor teſtatur, bruchiphaguſque
Iudæus credit, præputia noſtra peroſus:
Quæ Deus haud faceret, ſi non facienda putaret:
Ac gens fermè omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid ſimile eſt magis omnipotenti
Cum-

Cunctorum domino, diuturnius eſſe fatendum eſt,
Perfectumque magis: nam quod durabile non eſt,
Sed citò dilapſum perit, imperfectius eſſe
Quis neget: atque ideo durant cæleſtia ſemper,
Quòd diuina magis ſunt & perfecta, ſed iſta
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum ſint imperfecta, breui fugiuntq; caduntq;.
Ergo animus noſter, quum vita & cognitione
Diuinæ ſimilis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipſe
Quàm caro durabit, neq; viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd ſimplex & materia ſecluſus ab omni eſt,
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi creſcit: quare imbecilla ſenectus
Conſilio ſuperat iuuenes, mentisque vigore.
Ingenio plerunque caret, qui robore præſtat.
Rarò vtrumque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit ſapiens, & ſit robuſto corpore pollens.
Quare, ſi longo fractis iam viribus æuo,
Fortior eſt animus, non ipſe à corpore pendet,
Sed per ſe eſt aliud quiddam, & poſt funera viuit.
Nonne etiã quum pes dolet, hunc mẽs ipſa dolorem
Indicat? haud dubiũ eſt. ſed quomodo mẽtis ad ar-
Peruenit iſte dolor? nũ ſurſum tendit ab imo, (cem
Paulatim aſcendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non ſolùm (ſi ſic) pes ipſe doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc ſentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream non eſſe animam, & ſic morte carere,

Quum

Quum medij nullius egens diſtantia tangat. (quã
Adde his, quod quoties reminiſci aut fingere quic-
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus eſt à ſenſibus. vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt,
Aut ſeſe à turba abducunt, loca ſola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,
Etiam lethæo torpent animalia ſomno,
Peruigilant, tacitique toto extinctaque lucerna:
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbãt ſenſus: populantur eundẽ
Affectus, redduntq; hebetẽ, inuoluuntq; tenebris:
Non ſecus ac nitidum prætexunt nubila ſolem.
Ergo ſi proprijs reſidens penetralibus, intra
Ipſe ſuas latebras, fugiens à ſenſibus, atque
Corporeis crucibus, melius ſapit: eſſe profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne ſolutus,
Cuncta animus meliore modo cognoſcet, & ipſi
Hærebit vero magis ac perfectius abſque
Corpore, & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quum ſit homo medius bruta inter & ipſos
Cælicolas, commune aliquid retinebit vtriſque.
Corpus brutorum eſt, animi natura deorum.
Altera pars moritur, neſcit pars altera lethum.
Non igitur prorſus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipſe ſagittis.
Prædictis etiam poſſum connectere, quòd ſi
Nil ſuperat noſtri poſt fata, videbitur eſſe
Iniuſtus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunque fruuntur,

His neque diuitiæ deſunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà ſæpe bonos vexat fortuna malignis
Caſibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo ſemper triſtantur amaro.
Quare animus buſto ſupereſt, ſcelerumq; ſuorum
Dat pœnas: vel ſi bonus eſt, bona præmia ſumit.
His aliisque modis multis oſtendere poſſem
Immortalem animi naturam, incorpoream que,
Sed ſatis eſt: iam me finis vocat. haud equidē ſum
Neſcius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipſam animam: ac veluti miſtis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compoſitis ſimul, vnde oritur vis ipſa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoque
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidam animā rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim cauſas ſortitur ab extrà:
Vt viſus, virtute oculi, externoque creatur
Lumine: nam cœlū cauſa eſt, qua hîc omnia fiunt:
Quo ſine nec tellus quicquam, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falſa eſt, & peccat opinio. namque
Si ſit, non poſſet corpus conſurgere contrà,
Et carni vnde oritur, capitale indicere bellum
Ipſa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed ſemper foret vna eademq;, vt qualibet eſt vis,
Quæ ſolet ex miſtis diuino numine naſci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisque beatis.
Quidam etiam cenſent, animam nihil eſſe ſoluto
Corpore, quòd ſomnus, qui mortis fertur imago,

Et

Et ſenſum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuerſis cauſis ægreſcere cernunt.
Ac multis variiſq; modis, ne munere poſſit
Ipſa ſuo fungi, mentem lædique premique
Aſpiciunt, nec non cum corpore creſcere, & vnà
Deficere: vt patet in pueris, ſenibuſque, viriſque.
Ignarus puer eſt, prudens vir, deſipit ætas
Vltima, corrumpit corpuſq; animumque ſenectus:
Quinetiam dicunt: Si anima eſt diuina, poteſtque
Viuere ſeiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miſeræ carni inſinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt, ſi ſponte hoc facit: at ſi inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipſe
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clauſit tam turpi, odiſſe videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta exiſtat, ab ipſo
Corpore non credunt vlla vi poſſe teneri.
Præterea per ſe (niſi diſcat ſollicitè) quum
Nil ſciat, ac ſubeant percrebra obliuia mentem:
Per ſe animũ nihil eſſe putant poſt corporis vſum.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam eſſe animã duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt ſol
Vnicus, eſt oculis animantum cauſa videndi,
Æternamque putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adeſt ſol,
Has non difficile eſt nugas ratione potenti
Vincere: ſed vereor ne ſim prolixior æquo.

Non

Non deerit qui rectè iſtis reſpondeat olim
Quæſitis, nodoſque omnes diſſoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio: viuet tua gloria mecum,
Noſtraq́;(q᷑ dubitas)laudabunt ſcripta minores:
Aude opus egregium,& cæleſtia diſſere terris,
Vnum hoc adiiciam, quod quiuis noſſe valebit:
Æternam eſſe animam,& diuino ſemine natam,
Si ſenſus atque affectus compreſſerit omnes:
Si ſpernens prorſus mortalia gaudia, ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſſiduóque
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem,
Tunc etenim ſapiens fiet, poteritque futura
Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A` terris magis, atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum,
Nec bona cognoſcit,niſi quæ ſunt corporis: hinc eſt
Quod plerique putant animam ſuccumbere morti.
Quandoquidē nequeunt infirmo lumine quicquā
Diuinum ſpectare, atra caligine preſſi.
Sed de anima ſint iſta ſatis: redeamus ad ipſum
Authorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore ſeiunctum: & ſine corpore millia multa
Eſſe, quot in ſyluis frondes gignuntur opacis:
Vel ſi corpus habent,tenue eſt,nec prorſus ab vllo
Percipitur ſenſu, ſed ſola mente videtur.
Atque hæc in primis ſunt entia vera, ſuique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant;
Tu verò hic iam Muſa tace: mox quum volet ille

Qui mea labra mouet, mecum ſcrutabere cauſas
Rerum, quas fieri ſub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum ſol Nemæi terga leonis
Torret, & inſanæ ſub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos ſtrepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti ſuauem ſpirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa quietem.
Ipſa quies animum reficit, reuocatque vigorem.
Mox vbi regreſſæ fuerint poſt otia vires,
Rurſus ad altiſonos (adſis modò diua, tuoque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et ſi fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miſerata labores,
Pauperiemque procul, curasque fugarit amaras.
Totus ero tecum, tuaque intra limina ſemper
Verſabor, ſola hæc fuerint ſolatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Inſuetumque melos Cirphæa in rupe canemus.

LIBER VIII.

SCORPIVS.

CVr tam diuerſo mortalia tramite pergant,
Hæc in honore æuum ducant feliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce, tibi enim fas, noſſe deorum
Conſilia, & rerum cauſas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere caſu,

Nec

Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, diſcrimine nullo
Prudentes iuſtoſque premi, regnare ſceleſtos.
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodeſſe etiam ſua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non eſſe deos, aut illos ſpernere quicquid
In terris fiat, ſoliq́ue incumbere cœlo.
Hinc temerè, incertoq́ue aiunt ferri omnia caſu,
Aſt aliqui tibi dant regimen, Fortuna, vocantq́ue
Te dominam rerum, mortalia ſceptra tenentem,
Inſtabiliq́ue rota verſantem cuncta proteruè,
Erexitq́ue aras tibi quondam ignara vetuſtas,
Et cecidit votiua tuis ſæpe hoſtia ſacris.
Non deſunt quoque qui committant omnia fatis.
Et credant certis fatorum legibus orbem
Diſponi atque regi, æterno ſtabiliq́ue putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri.
Cuique ſuas partes tribui, ac ſi fabula agatur,
Quas implere opus eſt, dum totum tranſigat æuũ,
Vtilis eſt certè, & pulcherrima, difficiliſq́ue
Quæſtio, nec noſtris prætermittenda Camœnis,
Nunc igitur primùm dicamus, quod ſine cauſa
Eſſe poteſt nihil, aut fieri, ſed cauſa neceſſe eſt
Vt ſuo ab effectu diſtet, diuerſaq́ue res ſit:
Quandoquidem nil ſe gignit, nil prouenit à ſe.
Nilq́ue ſui cauſa eſſe poteſt. ergo infinitus
In cauſis proceſſus erit? minimè: ſed oportet
Nimirum eſſe aliquid primũ, à quo maximus ordo

Cauſarum incipiat, qui à ſummo tendit ad imum,
Hanc igitur ſeriem cauſarum, diximus eſſe
Fatum: quod Deus ipſe ſemel quaſi fatus, vt iſta
Omnia ſic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæq; magis cauſa eſt contermina primæ
Et vicina, hoc eſt aliis mage digna, potenſque,
Subiectaſque ſibi mouet, ac dominatur eiſdem.
Ens primum cauſa eſt, & non effectus: at imum
Effectus tantùm debet, non cauſa vocari.
Quæ media exiſtunt, his nomen adhæret vtrinq;,
Quòd ſi cauſarum non eſſet nexus & ordo
Perpetuus, ſi alia ex alia non pendeat, (ac ſi
A ſummo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa cathena, vſque ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu abſurdũ eſt) plura vno prima dabun-
Principia, & cauſæ primæ multæ inueniẽtur. (tur
Tunc diſcordabunt inter ſe, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni ſumma poteſtas
Non patitur plures: ſic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: namq; eſt ordo pulcherrima rerum,
Sed dicet fortaſſe aliquis, deſcendere ab vno
Principio rerum ſummo plures ſimul, inter
Seſe diſtinctas cauſas, vt ſolis ab orbe
Plures emanant radij diſcrimine quodam
Diſiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non eſſe opus vt pugnent, ſeſeque viciſſim
Impediant: ſiquidem via non eſt omnibus vna.
Nõ modus hic malus eſt: non hæc ſentẽtia multum
Diſplicet. at forſan vera eſt, tamen aſpiciamus

Interius, procul excuſſis à mente tenebris,
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facile, & falli ſolet ipſa frequenter,
Hinc tam diuerſæ ſectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria eſt ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus eſt nil,
Ergo ſi plures cauſæ ſunt immediatè
A prima (vt dictũ eſt) quæro an ſit qualibet æquè
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Nãq; vbi nil primũ, & nullus gradus, aut diſcrimẽ
Cernitur, ordo illic poterit quoq; nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumque,
Nec non poſtremũ. genus eſt abſq; ordine nullum.
At ſi non æquè perfecta eſt qualibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile eſt: aliis poſſum concedere cauſis.
Quare vnus primæ cauſæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoq; gignere fructus
Arbor non bona conſueuit, ſed deteriores,
Semper plura bonis mala ſunt, & triſtia lætis.
Verùm inter cauſas quo quæq; potentior, atque
Altior eſt, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem magis & ſubſtantia pura eſt.
Inferior contrà quæcunque eſt, debiliorque,
Poſſidet illa minus vitæ, minus & rationis,
Sed concreta magis, magis à ſubſtantia abhorrens.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant

Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil eſt, ſed multis ex rebus omnia conſtant.
Miſta & compoſita in terris ſunt cuncta, videri
Vt nuſquam poſſit ſubſtantia: quin nihil ipſa
Penditur hîc, ſolis honor obtingentibus illi eſt:
Conditur illa intus, cæcis abſtruſa latebris.
Hinc eſt quod pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt, quàm virtus animi: ſubſtantia nanque eſt
Fermè hominis virtus: at in hoc ſubſtantia mundo
Exulat. illi etenim patria & domus, & ſua ſedes
Cœlũ: vbi habet fidos comites, verumq; bonumq;
Hoc igitur pacto ex cauſis contexitur orbis,
(Vt dictum eſt) ſeruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, niſi fortè Deus, ſoluiſſe cathenam
Vlla poteſt vis, aut ſeries immenſa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc eſt, vel fuit olim,
Exoritur cauſis: vires quibus omnibus ipſe
Rex ſuperûm, certis metis, & tempore certo
Conſtituit, certiſque modis procedere iuſſit.
Atqui non neſcire opus eſt, concurrere plures
Interdum cauſas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temerè hic concurſus, & iſta
Miſtio cauſarum, ſed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis ſubiecit legibus omnia
Omnipotens ille aſtriferi faber amphitheatri,
Menſuramque dedit rebus, quaſcunque creauit,
Quare non verum eſt quod nonnulli aſſeruere,
Eſſe nihil certi in rebus, contingere caſu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum quibus hæc ſententia adhæſit.

Quādoquidem caſus nihil eſt, niſi opinio quædam
Futilis, haud multum diſtans ab imagine ſomni:
Quicquid dicat Ariſtoteles, vel quiuis dicat, eorū
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues, magnosq́; viros, famaq́ue verendos,
Errare & labi contingit, plurima ſecum,
Ingenia in tenebras conſuerunt nominis alti
Authores, vbi conniuent, deducere eaſdem.
Tantum exempla valent, adeò eſt imitabilis error.
Nemo putet ſibi me addictū. mihi flectere mentem
Sola ſolet ratio, ratio dux fida ſophorum eſt.
Hanc ſcrutator amet veri, in primisq́; ſequatur.
Quod verò caſus nil ſit, me credere cogit
Ipſa rata atque potens ratio: nam ſi omnia certis
(Vt dictum eſt) cauſis, certo ordine, tempore certo
Supremi iuſſu rectoris progrediuntur,
Quo ſit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum ſoluat opus, quam ſedem caſus habebit?
Ambiguus, varius, Vertumnū & Prothea vincēs?
Vt vacuum, ſic & caſum natura recuſat.
Incertum in mundo nihil eſt, ſunt omnia certa:
Ipſe Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum eſt, vel fit, vel fiet in æuum.
At ſi quid foret incertum, non omnia certè
Mens ſciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu abſurdū eſt. nā qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq́ue poteſt ipſum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quòd ſi mortalia noſſet
Ætherei mens illa patris, vileſceret: atqui
Errāt: nāq; malus nemo eſt, quia non bona nouit,

Nec

Nec vilis, quia non pretioſa intelligit: albus
Non fit proinde aliquis, quòd rē bene percipit albā:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radiis ferit, eſt ideo ipſe
Fœdus: non ſordet lumen, quum ſordida tangit:
Sic non vileſcit, quum vilia fortè capit mens:
Imò decet nouiſſe malum, at feciſſe nefandum eſt.
Ergo Deus nil ignorat, ſcitque omnia quæ ſunt,
Quæq; fuêre olim, & quæ mox ventura ſuperſūt:
Quæ niſi certa forent, ſciri non poſſe fatendum eſt,
De certis etenim tantum ipſa ſcientia habetur,
Quinetiam vates, referunt ſi quando futura,
Prædicunt certoſque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, niſi quæque futura
Certa forent, veluti quæ ſunt, quæ & præteriērūt,
Attamen hîc fieri caſu nonnulla videntur:
Vt ſi imbrex deiecta alto de culmine tecti,
Vi boreæ quenquam feriat, vel ſi quis opertos
Theſauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum caſu contingere vulgus
Autumat: aſt eadem non eſt ſententia nobis.
Nam licet eueniant præter ſpem talia multa,
Incertis nobis atque imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere caſum?
Noſtrum ſcire quidem, aut neſcire, nihil variat res,
Non eſt proinde ignis calidus, nix alba, nitens ſol.
Quod ſcimus ſic eſſe. imò magis ordine verſo,
Naſcitur ex ipſis humana ſcientia rebus:
Atque ideo ſcimus ſic eſſe, quod ipſa ita res eſt,
Et mens noſtra poteſt falli, non res. ego de re

Nũc loquor, & quæro an caſus dominetur in illã,
Nec mihi nunc cura eſt, fieri rem néc ne ſciamus,
In nobis igitur tantùm, non rebus in ipſis
Eſt caſus: quoniam fieri caſu illa putamus,
Quorum cauſa latet nos, ipſis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu ſemper eodem
Verſatur cœlum, atque eadem naſcuntur eiſdem
Seminibus ſemper, ſemperq; elementa tenorem
Ipſa ſuum ſeruant: & partes annus eaſdem
Semper habet: ſiquidem poſt ver, feruentior æſtas
Extemplo ſubit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus ſequitur, poſtquam ſua frigora ſecum
Ducit hyems. gelidiſq; Aquilonib. omnia torpent.
Non herbæ mutant vires: animalia ſemper
Ex iiſdem conſtant membris, & moribus iiſdem.
Nec fieri aut errore, aut caſu monſtra putandum.
Quum certas habeant cauſas, vt triſtia monſtrent:
Vnde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte ſua hæc natura facit: quæ ſæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui cauſa animi quandoque figuras
(Sit licet ipſe opifex bonus, egregiuſq; magiſter)
Gibboſas, naſo ingenti, labroque tumenti,
Pingit, digna ſatis vano ſpectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant ſemper eodem,
Rarus & inſtabilis caſus, nil iuris in orbe
Prorſus habet: quē ſumma Dei ſapientia torquet.
Vt facilè agnoſcet, qui quàm miro ordine, quamq;
Perpetuo, quàm concinnè & bene machina mundi
Cõdita ſit, ſecum reputet, quã membra animãtum
Sint

Sunt propriis aptiſque locis diſpoſita, ſuiſque
Vtilia officiis & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incaſſum faciat natura, Deuſque
Qui ſecum hæc reputat, non caſu, ſed ratione,
Conſilio iuſſuque Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, ſicut
Non pauci credũt? pulchrũ & laudabile ſcitu eſt
Hoc quoq;: quare animi vires huc flectere oportet,
Ipſa tamen fortuna prius cognoſcere quid ſit,
Eſt operæpretium, priſci coluêre, putantes
Eſſe deam quandam, terris, cœlóque potentem:
Atque illi ſtruxere aras, & vota tulere.
Aſt ego non reor eſſe deam, nec cœlicolarum
Fœmina vel mas eſt quiſquam, nam ſexus ab illis
Prorſus abeſt: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim. fortaſſe putantes
Eſſe deos noſtri ſimiles. ô pectora cæca!
O capita Anticyræ ſuccis curanda meracis!
Creditis eſſe deos, vt nos? thalamoſque dearum
Ingreſſos, blando compreſſu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremque, ideo terræ pelagique tenentem
Vilia regna, vbi tot ſunt crimina, totque dolores,
Tot peſtes, vbi nil tutum: namque inſidiarum
Omnia ſunt plena & fraudum. Deus iſte vocatur
A Chriſto & Paulo princeps mundi huius. eundẽ
Laurigeri appellant Ditem, ac Plutona poëtæ,
Qui ſtultis fauet atque malis, inſontibus aſper.
Hæc domus, hæc ſedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus, atqui

Omne malum eſt infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna ſenectus,
Pauperies maleſuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam, lucis ſunt omnia plena,
Necnon lætitiæ & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & ſenium eſt illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix, cui ſedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tamque beatis
Viuere conceſſum eſt ſupremi munere Regis.
Cæterum opinantur quidam, plenum eſſe Deorum
Mundum hunc, & multos ipſorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curãq; hominũ gerere atq; animãtum,
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; ſuo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria. quare
Grande operæprecium eſt, illis utcunque placere
Quod fieri & ſacris & carmine & arte magorum
Cenſent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, noſtriſq; adſiſtere votis:
Nilque homini melius contingere poſſe, nihilq;
Dulcius in vita, quàm conuerſarier iſtis
Cum diis, præſentes affari, audire loquentes:
Quod certe paucis mortalibus arbitror eſſe
Conceſſum: iuſtis tamen, & qui deſidioſæ
Illecebras carnis, laſciuaq; gaudia temnunt,
Terrenaſq; abigunt curas, cœleſtia tantum
Mirantes, tantumq; pium rectumq; colentes.
Quanquã etiã ſunt qui credãt, hos dæmonas inter
Eſſe malos quoſdam, atq; malis parere, coactos

Carmi-

Carminibus magicis, fieriq́; hoc plurima pacto
Turpia. nil moror hoc. nec nunc locus: ultima ſolis
Sidera, ſquammoſis radiantia fratribus, iſtud
Forſitan expedient, ubi de diis plurima dicam,
Si Deus ipſe volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Miſſa ergo hæc faciamus. ego vix credere poſſum,
Eſſe deum quenquã prauum. ſapientia nunquam
Peccatum parit: at contrà eſt inſcitia mater
Erroris, culpæ, & ſceleris. mihi nemo videtur
Sponte malus: vult nanq; bonũ ſibi quæq; volũtas
Semper, iudicio niſi falſo decipiatur.
At dæmon ſapit, id nomen ſi conuenit illi.
Verùm vtcunque ſit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmonas aut ipſi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum eſt, metiturq́ue omnia ſummi
Mens regis, cuius ſine numine fit nihil vſquam.
Sed dubium ex dictis oritur, noduſq́; profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macedûm rex
Solueret: hoc multorum animi turbãtur & hærẽt.
Nam ſi cuncta iubet fatum, & fieri illa neceſſe eſt,
Libera non nobis, non diis eſt ipſa voluntas:
Tollitur arbitrium prorſus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu eſt turpe) meretur,
De diis non locus eſt nunc dicere, ſed ſpeculemur
De nobis quid ſit: deq́ue his quæ ſubdita noſtro
Sunt generi, & poſſunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ ſub ditione locantur
Fortunæ, nihil eſt ſine fati numine nobis.
Diuitiæ ſiquidem, ſolatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec noſtra voluntas

Hac tribuit. quis enim nollet ſibi talia? ſed nil
Velle iuuat, potiusq́; nocet, ſi fata repugnant.
Quàm multi fatis inuitis tendere ſurſum
Conantur, magis atq; magis, ſed ad ima recurrunt
Semper, & augeſcunt fato aduerſante ruinæ:
Contrà illi quibus aſtra fauent, vllo abſque labore
Nec ſperata quidem, ſed ſponte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnuſia rete,
Dum ſtertunt, multo diſtentum piſce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite naſci
Cernimus, atque frui primo cum lacte repertis
Deliciis, & nutriri in faſtigia rerum,
Vt præſint aliis, indigni ſæpe, regantq́ue
Ipſi oculis capti luſcos, viuantq́ue licenter.
Aſt aliqui obſcuris miſeriſq́ue parentibus orti,
In pœnam & lacrymas magnū caſſumq́; laborem
Aſſiduè tolerant, nullaq́ue expellere poſſunt
Sedulitate famem, ſemperq́; in ſordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna ſiniſtris?
Sunt formoſi, agiles, robuſti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesq́ue creantur:
Vnde iſtud? nunquid meritis aut crimine noſtro,
Aut noſtro arbitrio fieri dicemus? ab ipſo
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato,
Deniq; ius rerum noſtrarū & corporis huius, (tis,
Fatū habet: eſt penes hoc etenim genus horaq́; mor-
Hic laqueo, hic ferro, hic flāmis, hic frigore, hic vn-
Ille fame, ille cibo moritur: multiq́; dolore, (dis.
Aut morbo, aut caſu intereunt, ſenióve fatiſcunt,
Certa dies lethi eſt cunctis, diſcrimina nulla

Ætatis

Ætatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præſcripſit tetrici quas cuique potentia fuſi.
Sic periit ſcirpo magni laudator Achillis:
Sic olim, dum Trinacriis ſpatiatur in oris,
Æſchylus occubuit valido teſtudinis ictu:
Sic paſſæ, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors ſæua vias, arteſq; nocendi:
Quo magis eſſe procul credis, magis imminet: vnde
Certius eſt quàm mors, quàm mors incerti⁹ eſt nil.
Nonnulli tamen aſtrorum qui noſcere vires,
Et magni ſecreta poli pertingere poſſunt:
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Neſcio quo, ventura vident, prædicere mortis
Sæpe ſolent genus atque diem, quia certa futuri
Natura eſt, veluti præſentis præteritique
Certa (inquam) in cauſa prima, cauſiſq; ſecundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Aſt animi quæ ſunt bona vel mala, nunqd ab ipſo
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare: etenim poterit quis diſcere, ſi non
Polleat ingenio, ac vires natura miniſtret,
Si fortuna obſtet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, ſophus ille, alius myſteria diuûm,
Sidereáſve plagas quærit: ſunt & quibus vnda
Caſtaliæ, vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulciſſima fama:
Hæc ſtudia vnde fluunt? à rerum præſide fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuerſis etenim gaudet natura miniſtris,
Vt fieri diuerſa queant, ornantia terras:

Nec patitur cunctos ad eandem currere metam.
Sed varias iubet ire vias, variosque labores
Suſcipere, vt vario cultu ſit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel noſtra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor eſt, hac in re tangere verum,
Arbitrij certè remanet quota portio noſtri:
Actum eſt de nobis, libertas prorſus adempta eſt
Humano generi, ſi fati ſumma poteſtas
Eſſe malos cogat nos, inuitique trahamur
In ſcelus, & nulla liceat ratione reniti. (tem:
Quare operæpretium eſt, huc totã intendere men-
Et quantum Deus ipſe ſinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid ſit, nos dicere oportet.
Arbitriũ eſt, homini data libera & ampla poteſtas
Ab Ioue, quæ libeant iuſta aut iniuſta ſequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honeſto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merentur
Quærendum vlterius, nũquid ſit in omnibus æquè
Arbitrium? nunquid quodcũq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis eſſe videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum ſopor occupat altus ocellos:
Quandoquidẽ ſomnus mortis perhibetur imago.
Quare ſi verum ſubtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui ſe
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Ætatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignoſco, & veniã damus his quoq; , lumina quorũ

Lethæus preſſit ſopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorum,
Longè & deterior, quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque à tramite vitæ.
Nunquid habēt iſti arbitriū? aut dicenda volūtas
Libera in his? nēpe ambiguū eſt, multiq; negarunt.
Vnde aduertendum, quòd liber ſolus haberi
Debet, qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu: nec ventorum impete vaſto
Fertur in vndifragos ſcopulos, ſed fortiter obſtat,
Intrepidusque hæret clauo, portumque capeſſit.
Rectè igitur quidam, liber ſolus ſapiens eſt,
Dixere: hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi, ſenſumque rebellem:
Cetera turba nequit facere hoc. cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio eſt vbicunq;, profectò
Eſt ibi & arbitriū, ſemperq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideo pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Aſt hominum cuiuis ratio data fertur: in ipſis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur eſſe.
Eſt autem ratio lumen quoddam: atq; animi vis,
Qua curuum à recto ſecernimus, atque ab honeſto
Turpe, oculusq; ſolet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortaſſe tibi Polypheme fuiſſe
Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti ſtipite Vlyſſes
(Quis

(Quis poterit cauiſſe malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formoſa, ſuo ſpoliauit honore.
Qualem oculũ Lynceus habuit quoq;, nubila ſolus
Qui penetrans viſu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Diſtribuit figuli ſapientia ſumma Promethei:
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tãtæ errorum ſcelerumq; ſcatebræ.
Nam ſi omnes rationis iter ſequerentur ad vnguẽ,
Pax foret in terris æterna, & Martius enſis
Non tantas paſſim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, ſtarentq; ſuis cum mœnibus vrbes:
Armaque tartareis primùm conflata caminis.
Et primùm Stygiis inuenta ſororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vſum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudesque, beatis
Agricolis largè affluerent, ac ſecla redirent
Aurea, & vna domus diuosq; hominesq; teneret,
Seque oculis noſtris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, ſequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam,
Eſt quiddam in nobis diuinum, mensque vocatur,
Ac ratio: id capite in ſummo natura locauit:
Atque illi voluit famulos aſſiſtere ſenſus,
Quorum opera cœlũ, terras, mare, & omnia poſſet
Percipere, immenſo quæ comprenduntur ab orbe,
Eſt aliud quiddam mortale in pectore clauſum,
Cuius ope augemur, vegetamurq; ; igne miniſtro:
(Sic placitũ eſt ſuperis) hoc mentẽ hoſtiliter vrget,

Detra-

Detrahit, infeſtat, turbat: multuſque ſatelles
Huic etiam parti non deeſt, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atque timor, ſimul ardor habendi
Improbus, ambitioq; nocens, caput obſita fumo,
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi ſunt qui ſummo conantur Olympo
Deturbare Iouem, inſignes feritate Gygantes,
Iapetuſque, Gygeſq; ferox, tumiduſq; Typhoeus.
Hortatorq; mali Enceladus, Briareuſq; timendus,
Scilicet ingeſtis curarum molibus, angunt
Diuinum in ſummo poſitum, niſi fulminis inſtar
Gratia præſto adſit, cælo delapſa ſupremo.
Nam ſemel amiſſis vbi præceps currus habenis
Effudit ſeſe, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principiis obſtare opus eſt: quum parua fauilla
Languet adhuc; poſtquã creuere incendia, iamq;
Flamma furens tecto erumpit, cæloq; propinquat,
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) fruſtra vndas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia, ſaltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos,
At prius exiguo poterat molimine ſiſti.
Sic motus animi, ſi totis viribus ipſam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infelix audet ratio, clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè baccantibus Euris,
Datque manus plerunq; hoſti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua ſunt vitiorum ſemina, cautus

Oppri-

Opprime quamprimũ, & cauſas auerte, priuſquam
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens eſt,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At ſi iam cœpta eſt pugna, & iam concutit arcem
Hoſtis atrox: valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, niſi quis Deus adſit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non ſuſtinet ictus.
Nónne vides, menti quantum liquor obſit Iacchi?
Quas ſæpe immittat furias, ſi plus ſatis intret
In ſtomachũ merus? arbitrium dic eſt vbi, poſtquã
Ebrietas caput inuaſit, fumiſque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcunque iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolet neſcitque facit, mox pœnitet, in ſe
Quum rediit, multoque dolet ſua facta pudore,
Ebria ſic mens affectu fit, nec minus ac ſi
Aſcendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
Turbatur miſera, & nebulis inuoluitur atris,
Quocirca eſt ſolus liber, ſolusque profectò
Poſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat:
Qui affectus omnes ſuperat, fingitque premendo.
Hoc poterit facere, à primis qui inſueuerit annis.
Virtuti, atq; bonas iampridem inuaſerit artes.
Vſque adeò valet vſus, & eſt nil fortius vſu,
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poëtam
Iure puto dixiſſe. Trahit ſua quemque voluptas.
Arbitrium multis oppreſſum atq; indupeditũ eſt.
Ergo qui verè liber cupit eſſe, reſiſtat,
Quamprimùm incipiunt, affectibus, & rationi
Illos ſubijciat, ſemperque vtatur habenis.
Nam-

Namq; caro aduerſus mentem conſurgit, & illam
Continuo exercet bello: leuis aſtra petit mens:
At grauis aſtra caro refugit, terrenaq́ue tantùm
Appetit: eſt etenim terra, in terramq́ue redibit.
Sic duo tam diuerſa, Deus compegit in vnum.
Eſto autem quòd ſis ſapiens, ſolaq́ue regaris,
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc ſubiicieris, & illi
Parebis: ſiquidem fatum eſt diuina voluntas,
Cum qua vir ſapiens concordat ſemper, & eius
Iuſſa facit: contrà inſipiens atq; improbus, horret,
Ac refugit præcepta Dei ceruice ſuperba,
At dices, Ergo eſt liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: ſed dominis peioribus atque
Infandis ſeruit, ſed ſceleri ſceleriſq́ue furori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, nō quæ iubet (eſt quia duplex)
Efficit, vnde patet, cuncta eſſe obnoxia fato:
Seu bona, ſeu mala ſint. nāq; hæc permittit: at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus author.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite mortales læti, dum ſtamina veſtra
Nec Lacheſis, triſteſq́ue animo depellite curas,
Neu vos ſollicitent præſentia, néve futura:
Lege etenim ſtabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors ſua cuiq; data eſt, ſcriptamq́; in pectore geſtat
Quiſq; ſuo, ignorans quæ ſit. verùm explicat illam
Paulatim ipſa dies, atque experiendo pateſcit.

Quid gemitu aut lachrymis opus eſt? cæleſtia retro
Corpora non remeant, non eſt mutabile quicquid
Inſtituit ſemel ipſe Deus: nanque optimus ordo,
Et ſeries perfecta, ſuum ſi forte tenorem
Deſerat, aut peior fiet (quod neutique fas eſt)
Aut melior, ſed perfecto perfectius eſt n. l.
Eſt aliud dubium magnum ac mirabile: nam ſi
Omnia ſunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? cōtrà, illa benigno
Proſpectat vultu? cur non eſt omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt felicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca eſt?
Hunc igitur par eſt etiam diſſoluere nodum,
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere noſtris
Dixerunt: iuſſuque Dei mala ſontibus eſſe
Et bona conferri iuſtis, ego non ita credo:
Nec verum eſt, nam quid meruêre expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ vel criminis hæret?
Sors tamen eſt illis multum diuerſa, nec vno
Verſantur caſu pecudes. namq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere ſenecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuerſa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu,
Piſcibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati ſors eſt ſua cuique tributa.

Bruta

Digitized by Google

Bruta tamen nunquam poſſunt peccare, nec arbos.
Præterea plerunque bonis aduerſa videmus
Accidere, & iuſtos agitari ſorte ſiniſtra:
Contrà fortunam plerunque fauere ſceleſtis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis reſpondent munera fati.
Quare aliam potius cauſam indagare neceſſe eſt,
Fortè aliquis dicet, cauſa eſt diuina voluntas:
Nilque vltrà quæret, non eſt ſatis iſtud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quũ ſit Deus optimus & ſapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: ſed optima ſemper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas,
Quocirca eſt aliter dicendum, quod cauſarum
Quælibet à prima quo diſtat longius, hoc fit
Illi diſſimilis magis, & magis vndique diſcors.
Ergo quum Deus & ſimplex ſit ſemper, & idem,
Vltima cauſarum quæ diſtat maximè ab illo,
Et minimè ſimplex erit, & diuerſa, ſuosque
Effectus ſemper varios pro viribus edet.
Hæc eſt quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil eſſe videtur:
Quandoquidem variat ſemper fortuna tenorem,
Diuerſo gaudens mortalia voluere caſu.
Cur tamen hunc potius quàm illũ iubet eſſe beatũ?
Et cur hunc potius quàm illũ peſſundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile eſt veram cognoſcere cauſam.
Nec minus ac ſi quis cupiat cognoſcere, quare
Ignis ſit calidus, nix alba, abſynthia amara:

Quare

Digitized by Google

Quare hæc herba obſit, iuuet illa: & quælibet ar-
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc (bos
Callida ſint, alia obtuſo male prouida ſenſu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamāte ꝓpinquo.
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Conſtituitque ſuos fines mortalibus, vltra
Quos fruſtra humanum ingeniū ſenſusq́; laborat.
Si figulus maſſam argillæ diſtinxit, & illam
Diſtinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partē potius quàm illam trāsformat in ollā,
Aut patinā, aut ſcaphiū? cur ex hac fabricat vrnā,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla eſt prorſus ratio, ſed ſola voluntas?
Arbitrioque ſuo (vt libuit) ſic omnia fecit?
Difficile eſt nimium artificis pernoſcere mentem:
Sic qui ſcire velit, cur hunc fortuna, vel illum
Aut premat, aut ſurſum tollat, nimis ardua q̄rit:
Terrarum ſiquidem eſt illi conceſſa poteſtas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt poſſit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen. auſcultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi feciſſe libebit,
Non faciet iure? aut quæ lex arguet illam?
Num ſerui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic ſerui ſumus, hîc dū viuimus: & nos
Iſte poteſt quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in noſtras animas dominatur habētve
Imperium, quando eſt animæ cœleſtis origo.
Hanc ſolam excepit Deus à ditione tyranni,

Cætera

Cætera permiſit quæ ſunt terraque marique
Illius arbitrio, & fieri ſinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iuſta atque iniuſta licenter,
Forſè aliquis dicet, Deus ergo eſt cauſa malorum,
Iniuſtusque poteſt dici, nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum dummodo poſſit.
Committunt ambo ſcelus æquè, & peccat vterque,
Supplicio pari dignum lex cenſet vtrunque.
Quare ſi Deus in terris mala tot patitur: ſi
Quum poſſit prohibere, tamen non illa coërcet:
Eſſe mali cauſa., & ſceleri aſſentire videtur.
Huic etiam parti ſum reſpondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adſit.
Eſt igitur primùm ſolerti mente notandum,
Quòd cauſarum aliæ ſunt viles atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præſtantes nobilitate,
Præpoſitæq; aliis: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex eſt,
Has (inquam) cauſas primores egregiaſque
Præpoſuit mundo, mira ratione modoque
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominãtum,
Immenſam qui lucem habitat ſuper extima mũdi
Mœnia, & aſtriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens cauſis vires & munera, eaſdem
Limitibus certis, velut aggere circumſepſit,
Ne liceat cuiquam tales tranſcendere fines.
Et quia diſpoſuit ſapienter cuncta, neceſſe eſt
Cuncta ſuum æterno curſu ſeruare tenorem.
Nam quæcunque ſemel rectè ſunt facta, ſine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.

Eſt

Eſt igitur prorſus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè ſummus Deus omnia fecit.
Quare ſi dæmon qui terris præſidet, errat,
Aut malus eſt, hoc fit, quia cauſa eſt vltima, longè
A' prima diſtans, longeque à luce remota:
Atque ideo magis eſt cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri ſimulachro & cortice gaudens:
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis ſpatium determinat vmbra,
Dantque ſibi finem contraria cuncta viciſſim:
Sic cauſarum etiam ſeriem numerumq; bonarum,
Deſinere in cauſam prauam miſeramq; neceſſe eſt,
Quæ miſeris praſit regnis, & praua gubernet,
Hinc igitur veniunt diſcordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, inſidiæ, penuria, peſtis,
Diri terrarum motus, diræque procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A' cauſa hac miſera & terrarum principe manat.
Hei mihi, quàm verè dixit ter maximus Hermes:
Congeries mundus cunctorum eſt iſte malorum,
Nimirum, quoniam dæmon, qui præſidet orbi
Terrarum malus eſt, ſæuaque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons eſt cunctorum prima bonorum
Cauſa: ita cunctorum fons eſt poſtrema malorum.
Quare ſi in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent aſini ſub imagine regum:
Si tutela ouium curæ eſt commiſſa luporum:

Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Chriſti pia ſacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cœlũ, & phlegethonta ſacerdos:
Denique ſi impunè & paſſim tot turpia fiunt:
Non eſt culpa Dei ſummi, ſed dæmonis huius,
Quem nos Fortunã, quem etiã Plutona vocamus,
Sarcotheus poſſet tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius arbitriumq; tributum eſt.
Huic igitur ſeruit, quicunque eſt carnis amator
Immodicus, corpusque ſuum plus diligit æquo.
Corpora ſunt huius, propter quod corpora ſemper
In vitium tendunt, animisq; inimica repugnant,
Cœleſtis quoniam vis eſt & origo animorum,
Corpora ſunt autem terrena, aduerſaque cœlo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præſidet imo,
Cœleſtes homines carnalia deſpicientes
Gaudia, virtuti addictos, animumque colentes,
Odit, perſequitur, ſtimulat, premit, impedit, angit,
Vt ſolet inſanus princeps, ſæuusque tyrannus
Infeſtus ſemper ſapientibus eſſe bonisque.
Suſpecta eſt etenim prauis odioſaque virtus.
Hoſtes quæque ſuos odere, timentque, cauentque.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obiicit his quorum mens eſt ſublimior, & qui
Cælicolũm ſedes, naturæque abdita quærunt.
Nollet enim agnoſci: nam ſi bene cognitus eſſet,
Illum omnes ſcelerum patrem, noſtriq; cruentum
Carnificem generis deteſtarentur, & omnes
Odiſſent meritò, ac maledictis inſequerentur,
Crudelem, inſanum, deceptoremque vocantes.

Proin-

Proinde latet ritu loliginis, & ſapientes
Exoſus refugit, ne cognoſcatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omneſq; ſceleſti,
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis,
Vt ſua non poſſint furta & malefacta videri,
Inde fit, vt quoties aduerſi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreſſi, (nanque errorum ignorantia fermè eſt
Cunctorum cauſa) irati quærulique, putantes
A ſummo ſeſe vexari authore bonorum,
Deuoueant ſanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat,
Et gaudet ſe neſciri, & ſua facta latere:
Et nocuiſſe tamen, ſed non nocuiſſe videri.
Summi nanq; Dei eſt inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cœlo, preſſus clauſuſque tenetur
Lunam inter terraſque graues. & regnat ibidem:
Quocirca, ô miſeri mortales, diſcite tandem
Quæ veſtri ſit cauſa mali, tot triſtia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoſcite veſtrum.
Nēpe hic Sarcotheus, nempe hic eſt qui cruciat vos,
Dulcia qui veſtris damnis ſibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda ſibi ſpectacula cæde
Quærebat miſerorum hominum, vel cæde ferarū:
Ipſe ſenator, eques, populus, diuerſa manebant
Per loca diffuſi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingreſſus gladiator arenam,
Aut alius ſua membra feris lanianda daturus,

Vel

Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte ſua, & fuſo per vulnera crebra cruore,
Sæpe aliis dolor alterius ſolet eſſe voluptas.
Quare peſſimè agunt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum ſummum, qui cauſa bonorum
Cunctorum eſt: à quo per ſe proprieque mali nil
Eſſe poteſt vnquam, niſi contingenter: vti ſol
Producit tenebras, quoties deſcendit ad imos
Antipodas, frigusque abſente creatur ab igni:
Non tamen obſcurus ſol eſt, neque frigidus ignis,
Vnde ſatis miror quoſdam doctos alioqui
Aſſerere, offendi atque iraſci, & ſumere pœnas
De nobis, illud ſummum verumque bonumque,
Hinc bellũ atq; famem & peſtem prodire putantes.
Offendi ſi poſſet enim mortalibus actis,
Quid quæſo in mundo foret infelicius illo?
Quaque die atque hora momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominum blaſphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requieſcere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipſe beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & ſi
Iniuſtis hominum factis dictiſque mouetur.
Nimirum Deus offendi lædi ve nequit, ſi
Verum perſpicimus. nam adeò perfecta potenſq;
Ipſius eſt natura Dei, tantumque remota
Sordibus à noſtris, vt nos diſtemus ab illo
Longius atq; magis quàm à nobis diſtet aſellus,
Quàm muſca aut pulex, & quicquid vilius his eſt.
Quomodo tam miſeri & viles, offendere tantum

Tamq; potens numẽ, vel lædere poſſumus vnquam?
Nónne impaſſibilis Deus eſt, penitusque doloris
Expers: atque ideo æternus, ſemperque beatus?
Num decet iraſci regem, ſi morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præſtat?
Nunquid cum puero decus eſt pugnare Giganti?
Præterea quum ſit ſapiens, videatque futura
Omnia, dic quæſo, num debuit ille creare
Quæ ſibi poſt nocitura forent, vnde ipſe doleret?
Nónne illum decuit, qui toti conſulit orbi,
Conſuluiſſe ſibi? vel dic, ſi offenditur, an vult
Offendi? ſi vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: ſi non vult, cur hoc permittit? an ipſe
Non eſt omnipotens? certè eſt, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum poſſe moleſti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices, ſi non offenſa iraſcitur vlla.
Curramus proni in vitiis, in ſcelus omne ruamus.
Non ſic: ſed noſtris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi iamiam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc ſeſe abducit ab ipſo
Fonte boni: rectum, lucem, pacemque relinquens.
Vnde fit, vt peccans vltrò in ſua damna feratur.
Quandoquidem talis natura eſt oppoſitorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquũ tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, ſeſe admouet ipſi
Sarcotheo: cuius poſtquam iuga ſæua recepit.
Afficitur variis pœnis, iuſſuque tyranni

Nunc

Nunc hoc nunc illo torquetur ſæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum poſſit Deus eſſe malorum
Cauſſa,(vt iam dictū eſt)per ſe,pprieq; : ſed vltrò
Qui peccat,ruit in pœnam,& ſua damna requirit,
Carnificique miſer cruciandum ſe exhibet vltrò.
At dubia hinc duo conſurgunt ſatis ardua. nam ſi
Peccare eſt nobis noſtrorum cauſa malorum,
Cur ſæpe iniuſtus, ſceleratus,& impius, omnem
Lętus agit vitam,& laudato funere finit?
Contrà vir bonus atq; pius,mala plurima viuens
Suſtinet,& tandem miſeranda morte recedit?
Præterea ſuprà oſtenſum eſt, planeque probatum,
Non culpa aut meritis noſtris contingere nobis
Vel bona vel mala, ſed cuiuſdam numine diui,
Qui mare,qui terras,quique aëra poſſidet imum,
Quo modo nunc igitur minime contraria dico?
Et mea nunc diſcors ſecum ſententia pugnat?
Quiſquis es, ô Lector, poteris dignoſcere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem noſtris dignabere dictis,
Ergo duplex ſcito eſſe bonum, vulgi ac ſapientum:
Sicque malum duplex, atqui ſententia vulgi
Deterior ſemper: nam craſſi hebetisque cerebri eſt,
Iudicioque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona ſunt, ſola hæc miratur & optat:
Aſt animi bona vel neſcit,vel friuola credit,
Contrà autem ſapiens,animi bona ſola requirit,
Cætera deſpiciens, quare ſumus antè ſecuti
Iudicium vulgi,& vulgi de more locuti:

Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Deq; bono atq; malo ſapientum dicta probamus:
Sic non diſſideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et iuſtis mala nulla quidem contingere poſſe.
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primũ hoc ſcire opus eſt, vitiũ quodcunq; ſcelusq;
Eſſe animi quendam morbum: nec corpore ſolo
Ægrotant homines, animus quoq; vulnera ſentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus: quilibet ergo
Improbus, eſt æger: quippe illi eſt ægra voluntas,
Iudiciumq; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non ægra eſt illi mens, atque voluntas,
Improbus eſſe nequit: ſed erit iuſtusque piusque.
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atque voluntas.
Vtque cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis, prodeſtq; nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo:
Eſt aliquis legum iuriſque vtriuſque peritus,
Sed vafer, iniuſtus, cupidus, contemptor honeſti:
Quid ſua quæſo illi prodeſt doctrina? boni quid
Inde habet? heu miſeros fallit, ſpoliatque clientes,
Atque alios multos lædit: doctrina ſceleſti,
Eſt gladio inſani ſimilis. nam ſemper abuti

Impro-

Improbus ipſe ſolet rebus quas poſſidet. vnde
Fert aliis damnum, nomen ſibi turpe, odiumque:
Quaſque ſerit ſpinas, pedibus ſæpe excipit ægris:
Vel ſaltem metuit, quos lædendo efficit hoſtes.
Ergo bona illius dicenda ſcientia, multis
Quæ nocet, vt ſæuus coluber, neq; parcit habenti?
Sic de aliis dico doctrinis, quas habet ipſe
Improbus: eſſe bonæ ſimili ratione negantur.
Sed malus eſt diues, gemmis auroque refertus:
Diuitiæ'ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauamq; gulam, lenaſque doloſas
Conducit, pretio pueros corrumpit: auaros
Aggreditur donis, ſi qua eſt paupercula virgo:
Vtque ſibi indulgens quodcunque libido ſuaſit,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum
Iuſque piumque nihil curat: quòd ſi ſit auarus,
Heu quid non audet ſceleris? lupus iſte cruento
Ore furens, nulli non inſidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit ſcelerata cupido,
Intolerabilius nil eſt quàm diues auarus,
Quàm ſtultus locuples, quàm fortunatus iniqu⁹,
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm
Gaudia ſectatur, ſibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, fit Tantalus alter:
Congregat, & neſcit cui congreget: vtq; ſolet ſus
Non ſibi, ſed multis aliis ſeſe ipſe ſaginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non eſſe bonas, quaſcunque ſceleſtus
Diuitias habet. at ſi ſit robuſtus & acer,

Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerunque ſequetur
Militiam, aut latro fiet, quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno ſanguine gaudet:
Arma & bella ferox, ſceleris, non laudis amore,
Diliget: vnde ſuis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quã ſæpe nocent homini, quàm tempore paruo
Durant, quàm rarò ad primam venere ſenectam.
Sed quid opus multis percurrere ſingula verbis?
Hæc poſſunt exempla ſatis bene pandere verum.
Nunc operæpretium eſt, ſolerti inquirere cura,
An iuſtis ſanctiſque mali contingere quicquam
Poſſit, vt à multis dici crediq́ue videmus.
Ardua res certè: tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principiò quiſquis bonus eſt, ſit ſanus oportet
Mẽte animoq́; , licet grauis ægro in corpore lãguor
Sæuiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat, nanque his ſine vir bonus eſſe, piuſq́ue
Nemo poteſt: duo virtutis fundamina ſunt hæc,
Talis homo quæcunque tenet, rectè vtitur illis.
Atque ideo bona ſunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ poſſidet omnia: namque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vſu.
Et ſi cura hominum diis immortalibus vlla eſt,
Præcipuè hi debent iuſtoſque pioſq́ue tueri:
Quòd ſi non facerent, diui ratione carerent,
Nec ſacris eſſent digni, nec thure, nec aris.

Quare non video, qua lædi parte bonus vir,
Quidve mali vel mente pati vel corpore poſſit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextraq́; potēti
Propugnet, tutumq́ue omni diſcrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicū,
Quandocunque poteſt, ſi verè diligit illum?
Sed tamen interdum iuſtus miſer eſſe videtur,
Pauperiemq́; pati, & morbos caſusq́ue ſiniſtros:
Quum non ſit verè iuſtus, ſed hypocrita, quales
Inuenies paſſim multos, qui pelle ſub agni
Vipereum celant virus, moresq́ue luporum,
Et ſtolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq́ue mentis,
Hunc non cuſtodit, nec amat: nos pectore craſſo
Et cerebro inſulſo, decepti ab imagine recti, (mus.
Tunc iuſtū mala multa pati, & miſerū eſſe puta-
Heu quàm ſæpe hominū falſa & ſtulta inueniūtur
Iudicia, & quàm mens humana eſt neſcia veri!
Quiſq; ſibi placet, & ſapiens ſibi quiſq; videtur.
Hinc riſum excutimꝰ ſuperis, hinc plurimus error.
Eſto tamen, iuſtus morbos patiatur, agatq́ue
Deſpectam in tenebris & paupertate pudenda.
Eiectus patria, vel clauſus carcere vitam,
Atque aliis etiam vexetur caſibus, eſto:
Proptereáne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iuſto
In melius cedunt, iuſſu Iouis. vtq́ue medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, ſuccosq́ue moleſtos,
Quò fiant validi, & pulſo languore reſurgant:
Sic plerunque Deus iuſtos exercet, vt ipſos

Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtque homines reddit ſtultos, prauosq́; voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq́; coërcet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretioſius aurum?
Vberius que ſolum præduri dente ligonis?
Et putreſcere aquam, quæ nō fluit? aſpice ferrum,
Pulchrius eſt vſu, ceſſans rubigine ſordet.
Multa igitur ſunt quæ aduerſis agitata niteſcunt:
Præſertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perſpicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorſus patitur bon⁹ & pius: aut ſi
Quid patitur, parit hæc illi patientia lucrum,
Fertq́ue illi, ſit amara licet, medicina ſalutem,
Et ne quis fortaſſe putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodeſt, quandoque venenum
Eſt alij. ſic nonnullis ſunt noxia vina,
Atque caro, ſic nonnullis abſynthia proſunt.
Sic calor ipſe niuem, ceram, glaciemq́ue reſoluit:
Argillam contrà durat. ſic talia multa,
Diuerſos pariunt diuerſo in corpore fœtus.
Et quoties iiſdem verbis hic ridet, at ille
Contrà triſtatur, vel mota bile tumeſcit?
Non eadem cunctis eadem ſunt: Bacchus aceſcit
Egregius, ſi tu vitioſa in dolia mittas,
Nimirum ſanis ſunt omnia ſana: ſed ægris
Quæ bona ſunt, quãdoq; nocent, lethũq́; minãtur.
Sic ergo (ad noſtrũ vt redeam) mala corporis, atq;
Spicula fortunæ, ſunt pernicioſa ſceleſtis:
Expediunt verò iuſtis? proſuntq́; nocendo.

Suffi

Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Muſa iubet, Chironque vocat, qui ſcribere mores
Humanos cupit, & ſacraria pandere vitæ.
Quocirca eſt operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumque ſacris requieſcere ſyluis,
Pieridumque tholo citharam ſuſpendere, donec
Tempora prætereant hæc peſſima, tempora multum
Deploranda: quibus procerum diſcordia totam
Nititur Italiam bello vaſtare ſuperbo,
Vnde ſuos queritur direptos Romana penates:
Narnia, Ticinum, Melfis, ſenſere ruinam:
Vnde & Parthenope, Sirenis clara ſepulchro,
Nunc ſua Gallorum manibus pomaria cernens
Vaſtari, heu triſtis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem viſæ cœlo miracula flammæ.
Vincentis ſplendore diem? triſtesque locuſtas,
In mortem nebula nitidum prætexere ſolem?
Et teneras auido ſegetes abrodere morſu?
Quàm multas miſeranda fames, miſerãdaq; peſtis,
Ciuibus exuerit, vacuasque reliquerit vrbes?
Quot loca diluuiis propè deſolata videntur?
Heu mihi quàm iuſtas de nobis numina pœnas
Sumunt! nam ſceleris quid non committimus? aut quid
Iuſtitiæ eſt vſquam? quis amor cultusq; deorum?
Relligio, aucupium facta eſt: cæleſtia venum
Omnia nunc dantur, violantur ſacra profanis
Lenonum manibus: tamẽ hæc ſpectantq; tacentq;
Magnifici reges, & Chriſti prorſus honorem
Nil curant, ſic nos miſeros idola gubernant?

Ergo ibo interea, & Parnaſſi in rupibus altis,
Donec Muſa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

LVceſcit iam Muſa, ſatis iam requieuimus antris
Caſtaliis: agedum plectro, citharaq́; reſumpta,
Effice concordes neruos, ſolitoq́ue fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in ſylua, Permeſſi ad fluminis vndam.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alta
De ſpecula, & ſummo Parnaſſi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitamq́ue notemus,
Iam medium mea cymba fretū tranauerat, & iam
Canebant gelidis ſyluarum ſumma pruinis:
Quū mihi neſcio quis Deus adſtitit, & procul atrā
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc ſcopulum quendā aſpexi, qui vertice nubes
Exuberans, latè cœlum ſpectabat apertum:
Difficilis primo acceſſu: nanque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamq́ue laboris,
Imaq́ue cinxerunt ſylueſtres vndique dumi:
Mitior in medio: quantumq́ue accedit ad arces
Æthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens, ſcopuloq́ue Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, vsq́ue cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi

Deli-

Delicijs miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos lætosque ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regemque precare
Cœlicolûm ſupplex, cuius ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil eſt mortalibus ægris
Vtilius, quàm cœleſtem, ſanctéque pieque
Orando ſibi quærere opem, & cognoſcere diuos.
Talibus auditis, facie, manibusque ſupinis,
Et genibus flexis, effundi has pectore voces,
Magne pater diuûm, mundi ſuprema poteſtas,
Quo nihil eſſe poteſt, nec fingi maius, ab omni
Corporea ſtans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorſus mutari neſcia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiſcunt:
Principium ſine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprenſus ab vllo,
Maieſtas immenſa, bonum, ſapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verũ, lux, via, virtus: (dãs
Nuſquã habitans, & vbiq; habitãs: immobilis: &
Aſſiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam ſunt omnia: ſemper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima cauſarum, quæ certa lege reuoluens
Sydeream molem, fatorum iura gubernas:

Rex regum, cui mille adſtant, & mille miniſtrant
Agmina diuorum, lætantum, hymnosq; canẽtum,
Lucis in immenſæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi eſt veris ſedes aptiſſima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor ſupplex, vt me ſpectare benigno
Digneris vultu, vocemq́ue audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppreſſæ (heu) nimiũ moribundo in corpore men-
Da rectam reperire viam, ne noxius error, (*tis.*
Vanaq́ue credulitas & opinio cæca, trahat me
Præcipitem in ſalebras rerum & contagia vitæ.
Nam ſine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum ſe tollere humo ſperat, (velut Icarus olim
Diſiuncta compage ruit, pennisq́ue ſolutis)
Nec potis eſt ſine te occulti penetralia veri
Cernere: nec qua parte ſalus aut arte petatur.
Largire ergo mihi, Rex ô digniſſime regum,
Vt te cognoſcã, & placeam tibi: deinde ſciam me,
Quid ſim, qua in terris cauſa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo ſit agendum, ſitq; cauendum:
Vt quum finierit Lacheſis mea fila, diesq́ue
Vltimus abdiderit mẽbra hæc exhauſta ſepulchro;
Mors fiat mihi grata quies, portusq́ue ſalutis.
His dictis iterum noſtras vox impulit aures,
Placaſti æthereum numen, votisq́ue litaſti:
Eſto animo Stellate bono, tibi poſſe manere
Hoc datur in ſcopulo, & cœleſtes carpere fructus.
Confeſtim his dictis tacuit, nilq́ue addidit vltrà.

Aſt

Aſt ego ſenſi animo magnum acceſſiſſe vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum ſuperabam Lyncea viſu,
Mox me ſenſi etiam vento ad cryſtallina cœli
Conuexa extolli blandè, ſurſumque leuari,
Alitis in morem, Vulcania tela ferentis,
Diſcuſſura polum tonitru flammisque coruſcis,
Quandocunque Iouem mortalia facta laceſſunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasque videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri, ingredior viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quōdam eſt enixa parente,
Hic me quamprimùm agnouit (nam matre iubēte,
Multa diuque aliàs fuerat mecum ipſe locutus)
Vtque ſalus dicta eſt nobis vltroque citroque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia ſurgebant ſolido ex adamante, ſed ipſa
Propugnacula erant flammati extructa pyropo,
O' quæ illic, quāta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum ſtrata viarū,
Cuncta ex argento, atq; auro, gemmisq; beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem.
Singula, ſed nequeo memorare, & ſingula quāuis
Poſſem, dij nolunt memorari ſingula vulgo,
Mirabar populū ingētem, innumerosq; per vrbem
Veſtibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines,

Læti

Læti omnes, manibus geſtabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulciſono & concordi voce canebant:
Menarchũ ingeminant, Menarchum carmine lau-
Garrula Menarchum referebat ſæpius Echo, (dãt.
Arcadas hic domuit felici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido ſermone Timalphes.
Nanq; ait, Arcadiam totam ſine montibus olim
Planitie ingenti campos habuiſſe patentes,
Terribilesq; illud regnum tenuiſſe Gigantes,
Mænalon & Pholoën, & amantem luſtra Lycæum,
Geſtantemq; humeris aprorũ terga Erymanthum,
Et flagrantem odiis in cælicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia ſunt auſi conuicia dicere lunæ:
Se prius eſſe illa genitos, & nobiliori
Stemmate conſpicuos, ideoque in ſede locandos
Ætherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam inſani ſtruxere ad ſidera turrim,
Maiorem, Nemrothe, tua, ferroque recuruo
Ter ſunt conati de cælo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliaq; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expreſſos nigro Saturni è gramine ſuccos,
Iniecit miſeris, virusque per oſſa cucurrit.
Obriguere illi extemplo, victique dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum:
Corpora ſed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertêre ſuperbos

Muta-

Mutataque ſuum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores tantique triumphi,
Solenni pompa celebrant pia feſta quotannis
Lunicolæ, regemque ſuum venerantur ouantes.
Progreſſi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro, gemmarumque coloribus intertextis:
Hanc nulli fas eſt mortali intrare, meus dux
Inquit, proinde foris ſtetimus, ſpatiumq; per am-
Ingentis plateæ, diuerſa è parte videmus (plum
Aduentare animas: conſiſtereque ante tribunal
E regione arcis poſitum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, alteque ſedebant,
Crimina cenſentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quiſque in terris viuendo geſſerat olim.
Tres Iouis & Doxæ nati, Teleſcopus, atque
Dorophonus, ſemperq; volẽs ſibi recta Philomthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioque ſuo paucos aſcendere ad aſtra.
Innumeros verò ad terram deſcendere rurſus;
Complures etiam in luna perſtare iubebant.
Obſtupui tacito obtutu, tandemq; locutus, (mis,
Dic bone dux mihi quæſo, inquam, ſi tartara in i-
Sunt latebris terræ (vt perhibẽt) cẽtroq; propinqs.
Atque animas illuc vectas poſt corporis vſum
Æacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hîc fieri video, repetique peracta
Iudicia, expendique iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem (reſpondit opaco)
Carcere membrorum clauſam, ignorantia & error

Oppri-

Opprimit, & longè oppreſſam per deuia ducit.
Hinc hominũ genus in nugas & ſomnia pronũ eſt.
Et procul à vero, niſi quis Deus adſit, aberrat.
Non mirum eſt igitur, ſi veſtri multa poëtæ
Falſa canunt, quoniam paucis via cognita veri eſt.
Tu tamen hæc memori myſteria pectore habeto,
Omne quod eſt ſupra lunam, æternumq́; bonumq́;
Eſſe ſcias, nec triſte aliquid cœleſtia tangit:
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit
Omniparens natura, malum eſt, mortisq́; ſeueras
Perpetitur leges, & edaci abſumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cœli confinia ſeruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, feruntur
Huc omnes animæ, atque ipſis commiſſa fatentur
Iudicibus: quorum iuſſu, loca certa, ſuisque
Moribus apta petunt, & habẽt ſua præmia in illis.
Quanto quæq; magis vitiorum fæce grauata eſt,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contra, quo melior quæque eſt ac purior, hoc ſe
Altius attollit, ſummoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni eſt animi menſura, malique,
Hic remanent, habitantque diu lunaria regna:
Donec poſt multos longæui temporis annos,
Aut lapſæ in vitium rurſus terrena reuiſant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. aſt ego tunc, Cur tam paucæ ardua (dixi)
Aſtra petunt animæ, & ſummo potiũtur Olympo?
Cur ſic in vitium pronæ labuntur, & ipſam
Virtutem fugiunt miſeræ, luciq́ue tenebras

Præ-

Præponunt? cur fœda magis quã pura ſequuntur?
Vnde illis tantus furor,& tam cæca voluntas?
Tunc ita reſpondit nobis Areteius heros,
Et cupio,& fas eſt tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra,& ſcitu digniſſima,quando
Non te huc adueniſſe reor ſine numine diuûm,
Et diui hæc te ſcire volunt,ad limina quorum
Nemo venire poteſt viuus,niſi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mẽte reponas,
Sed prius hinc operæpretium eſt ſecedere paulum,
Iuimus,atque alta in ſpecula conſedimus ambo,
Vnde maris terræque orbem ſpectare licebat.
Tunc has diuino deprompſit pectore voces:
Eſſe malæ per ſe nequeunt,nec ſponte ſuapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Eſt genus, & quarum diuino è ſemine origo eſt:
Nec praua eſſe poteſt per ſe natura animarum,
Quas Deus ipſe creat, quo nil autore mali fit:
Sed ſunt quædam aliæ cauſæ,quæ in tartara cæca
Detrudunt miſeras,& multo crimine fœdant:
In primis verò corpus. nam carceris inſtar
Eſt animæ, quàm dum membrorum nexibus arctè
Implicat, æthereæ mentis ſuffocat acumen,
Haud ſecus ac intus poſitam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem,
Tunc anima ipſa ſubit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, raſæque tabellæ
Efficitur ſimilis,quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuã, & moribũdo in carcere clauſam.
Mille quidem illudunt peſtes, mille vndiq; mõſtra
Oppu-

Oppugnant, quaq́ue arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quieſcit acanthis
In cauea, mulcens variò ſua fata canore:
Ad quam prorepit ſummiſſo corpore fallax
Ælurus, miſeramq́ue infeſtans vndique terret:
Venator murum ælurus, volucrumq́ue peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac ſe fugitando tuetur.
Interea alter adeſt hoſtis, ſimiliq́ue furore
Attonitam infeſtat, donec per latius æquo
Vnguibus immiſſis prenſam extrahit interuallũ,
Et ſolito extractam mãdens cum murmure glutit.
Talis diuerſo hinc illinc vrgetur ab hoſte
Infelix anima, & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clauſa tenetur.
Neſcit enim quid agat, quo ſe retrahátve ferátve,
Et decepta boni ſpecie veluti ebria nutat.
Vnde niſi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit ſemper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,
Præcipuumq́ue malum, quod culpa corporis illi
Euenit, eſt veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falſum exoritur: quæ maxima peſtis
Humano eſt generi, de qua duo monſtra creantur,
Stultitia atq; ſcelus: ſed ab his mala cũcta duobus
Proueniũt. quęcunq; homines patiũtur agũtve.
Quippe oẽs peccant, vel quod bona falſa ſequũtur,
Stultitia monſtrante viam: vel quod ſcelus illis
Immittit ſtimulos, quibus in facta impia aguntur.

Pro-

Propterea rectè aut ſtultus dici, aut ſceleratus
Ille poteſt, quiſquis peccat ratione relicta.
Verùm in parte animæ quæ concupit, ita reſedit
Stultitia, atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia qua iraſcitur, eſt ſcelus, armis
Terribile atque dolis & lethiferis aconitis.
Hi duo ſunt reges magni, & magna agmina ducũt
A tergo, humanumq́ue genus populatur vterque.
Ambo etenim veri expertes, falſoq́ue creati
Iudicio, (vt dictum eſt) animas in carne ſepultas,
Naturæque ſuæ immemores, ac lucis egentes,
In tria ſtagna erebi & mortis ducuntq; trahuntq́;
Quorum vnum fertur limoſum, illique Voluptas
Præſidet: aſt aliud ſpinoſum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo eſt nomen fumoſo, cuius habet ius
Imperiumq́ue tenet ſitibunda Superbia honoris.
In tribus his ſtagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immenſa ruina eſt.
Nam quæcunque vndis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq́ue bonorum:
Nec ſe vltra agnoſcunt, cœliq́ue obliuia potant,
Vſq; adeò, vt vitam præterquam corporis vllam
Eſſe negent, ſeſeque aboleri in funere credant:
O viles craſſaſq́ue animas, & ab æthere prorſus
Auerſas, nil egregium & ſublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantùm aſpicientes!
Sunt & cauſæ aliæ propter quas efficiuntur
Praua animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Nanq; vbi denſantur nubes, pluuiæq; creantur,

Et venti horriſono concurſu fulgura gignunt,
Illic prauorum ſedes eſt dæmoniorum,
Quorum opera fiunt peſtes, inſanaque bella.
Et tempeſtates, terra pelagoque furentes.
Horum aſtu, ſuaſu, hortatu, impulſuque, doloque,
Turba ignara hominum ruit in turpiſſima quæq;
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiſcuntur honeſti.
Sed quoniam tentatores & dæmones iſtos
Peruerſos, paucis conceſſum eſt poſſe videre,
Pauci ideo credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant, quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrorum inſomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meiſque
Crede, fidemq; adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis.
Vtque ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis faxo propriis tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus eſt Thaumantida votis,
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes cœlumque ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër.
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus,
Iri decus cœli, vario ſpectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduerſoque ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, abſorptaſque ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum
Æthera, & Æolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos proque his permitte ſerenos
Stel-

Stellantis cœli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flatibus omnem
Aëra purgauit latè, purumque reliquit.
Poſt hæc neſcio quo irrorans mea lumina ſucco,
Dux meus, Aſpice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc veſtros fontes, veſtra antra, ſorores.
Quæ iuga lauriferi Parnaſſi excelſa tenetis,
Et mihi (nãq; opus eſt) date centũ in carmina lin-
Vt poſſim aëreos reges populosq; referre, (guas,
Ludificatores hominum, ſcelerumq; magiſtros,
Qui aſſiduè vexant mortalia cuncta, ſuisque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes,
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primumque niteſcit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentique ſedentem
In ſolio, crines flammanti ſtemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta ſupercilia, erectus, ſimilisque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipſe niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpesque figuras,
Dens tamẽ albus erat, ſannæ albæ vtrinq; patẽtes,
Alæ humeris magnæ, quales veſpertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas, qualémve ſonorus
Anſer habere ſolet, referebat cauda leonem.
Nudus erat longis ſed opertus corpora villis.
Multa illi aſtabat turba, innumerusq; ſatelles.

Circum

Circum aderāt longè lateq́; , quot agmina Xerxem
Non habuiſſe puto, peteret quum Marte Pelaſgos,
Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quiſque ſuis vncum manibus, follemq́ue tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventoq́; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dediſſet
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, aliis multis præſtare viderent:
Vnco autem, vt quos impleſſent petulantibus auris
Iam ſatis atque ſuper, fumoſa in ſtagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubriſque futuros,
Atque aliis habitant illo quæ gurgite monſtris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, eſtq́; Typhurgo,
(Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.)
Poſthæc occiduas qua Titan vergit in vndas
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, ſimilemq́ue priori
Proſpexi regem ſublimi in ſede locatum,
Apleſto cui nomen erat: populoſque regebat
Spirituum innumeros, ſolis quoſcunque cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis,
Dipſada quiſq; manu dæmon geſtabat & vncum.
Tūc Iouis atq; Areſes natus, Viden', inqt, vt ipſos
Quiſq; ſuum irritent angues, digitiſq; laceſſant?
Vt morſu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum viliſſima corda?
Nam qui peſtiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miſeri, & cæleſtia prorſus
Deſpiciunt, tantaque ſiti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, fruſtraq́; bibendo laborent.

Dumq́;

Dumq́; ita nequicquã ſemper ſitiuntq́; bibuntq́;
Immemores mortis, ſortis, cœlique, ſuique,
Ecce adſunt diris armati dæmones vncis,
Abripiuntq́ue illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtagni mergenda ſub vndas,
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima mõſtra latent: præſertim plurima hirudo,
Morſibus aſſiduis quorum, noctesq́ue dicsq́ue
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo aliis olim extraxere cruorem,
Nec tales minuunt longiſſima ſæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noſter polus aſpicit arcton,
Et ſua ſemper agit circum ſarraca Bootes.
Illic regem alium video, innumerasq́ue malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Geſtãtesq́; hamos manibus. tunc dux meus inquit,
Rex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ ille princeps, demq́; Philocreus
Nomen habet, non fraude aliis neq; viribus impar:
O quantum noxa cæcis mortalibus affert!
Nanq; hamis quos ipſe vides, dulcem inſerit eſcã,
Infectam tamen occulto, Stygioq́ue veneno,
Hisq́ue capi iubet inſulſos, ſtagniq́ue lutoſi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, aſini, tauri, vulpes, vrſiq́ue, lupiq́ue,
Atq; alia, humanæ quæ ſunt expertia mentis.
Nec ſatis hoc, veſpis, crabronibus, & ſcarabeis,

Tor-

Digitized by Google

Torquentur miſeri aſſiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibiq́ue morantur.
Talibus oblectant placantq́ue Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, ſpreta virtute ſequuntur.
Hæc ait. aſt ego, quà vertex decliuior Auſtrum,
Nubiferumq́ue Notum gignit, genitumq́; per oras
Anguiferæ Libyes, ſpatia in contraria mittit,
Proſpiciens viſu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paſſim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnaq́ue corona
Inſignis, qui torua acie, vultuq́ue maligno
Vibrabat ſtridens linguam patulo ore triſulcam,
Vipereum in morem, & virus ſaniemq́; vomebat:
Qualem murenæ coluber ſtimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit ſummo in ſcopulo, effuſamq́ue reponit
Cautibus in rigidis, mox ſaltu præcipitem ſe
Deijcit in medias ſinuoſi fluminis vndas,
Sibilaq́ue ingeminans charam veſtigat amicam:
Illa ſono audito, confeſtim occurrit amanti,
Multipliciq́ue ambo contingunt corpora nexu.
Aſt vbi iam Veneris tandem eſt expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, peſtemq́ue relictam
In ſcopulo repetit prudens, ſuaq́ue arma requirit:
Quæ ſi amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens, vitamq́ue peroſus,
Terq́ue quaterq́ue caput ſaxis illidat acutis,
Donec morte animã & curas ſimul exuat omnes.
Iſte igitur rex talis erat, talesq́ue videbam

Eſſe

Eſſe ſuos populos: plerunque eſt regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipſorum fallaci armata dolone,
Liuidaque ora, atri dentes, ſpumoſaque labra:
Regē hunc inuidiæ eſſe patrem dominumq; Timal-
Aiebat referens, ipſumque Maſtora dici, (phes
Quo inſtigante ſui mortalia corda miniſtri
Tartareis implent ſpumis: tunc improba peſtis
Diffundens ſeſe, totos contaminat artus:
Præſertimque oculos angit, ne proſpera ferre
Alterius poſſint, intabeſcantque videndo.
Poſtremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas. triplici quas gutture mandit
Cerberus, & manſas aconita in triſtia vertit:
Corpora ſcorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quanuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aëris oras,
Sarcotheumque vide, qui rex eſt primus, & idem
Peſſimus, hunc alii reges metuunt, coluntque,
Huic ſeruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat: vt radij ſolis de corpore manant.
Aſpexi hunc igitur, ſæuum horribilemq;, ſuperbo
Extantem ſolio, ſcelerataque ſceptra tenentem.
Sanguineæ criſtæ huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,
Oraque fumoſas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet ſecū comites, quantasq; phalanges
Inſtructas telis & bombiferis tormentis

Iſte tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet, & ætherea ſuperos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq́ue Ioui chariſſimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata ſuperbia rebus.
Attulit exitium miſero. par nanque volebat
Eſſe Deo, cupiens æqualem ſedis honorem.
Proinde relegari meruit: iuſſuſq́ue Michaël
Conſtituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priſcæ laudis, veterumq́; bonorum
Non oblitus adhuc, & ſpe deluſus inani,
Bella mouet ſuperis, cælumq́; irrumpere tentat.
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuẽdaq́; fulmina fiũt,
Horrificiq́; ignes nigranti nube coruſcant:
Terrentur pecudes, humanaq́; corda tremiſcunt.
Sed furit incaſſum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis eſt vltra æthereos intrare penates:
Quiq́ue prius lucis lator, diciq́ue ſolebat
Lucifer, eſt noctis amans, gaudetq́ue vagari
Per noctem, lemures ſecũ & phantaſmata ducens:
Perq́; diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & ſternere cæſis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miſeraſq́ue vndis operire carinas:
Aut quũ grande aliud tẽtat ſcelus. ille etenim tunc
In lucem prodit, ſed clàm: mittitq́ue latenter
Ad loca certa ſuos famulos, qui corda malorum
Inſtigant hominum, furiiſq́ue audacibus implent:
Et taciti inſpirant mentem, non voce loquuntur.
Aſt ego, Quæſo (inquã) mi dux, iã dæmones iſtos
Mitta-

Mittamus, resque humanas tandem aſpiciamus.
Nanq; hac de ſpecula facile eſt terramq; fretumq;
Cernere: non leuiter nos hæc ſpectacla iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario diſtincta colore
Corpora: nam mediæ gens eſt quæ proxima zonæ
Nigra erat, & craſſis labris, criſpisque capillis,
Et nuda, aut ſimæ corio malè tecta capellæ.
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Veſtibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hinc illamq; inter gentem quicunq; morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta eſt diſtantia ſolis.
Talia dum ſtultè admiror: Quid friuola curas?
Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atq; animorũ habitus varios, operumq; figuras.
Ex quibus agnoſces, meq; oſtendente videbis,
Quæ ſit vita hominũ, & quãtũ chaos erret in illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cœlum
Aſpiciat, paſſis digitis: & pollice in ipſo
Pone hominũ genus illorũ, quibus optima mens eſt:
Qui res humanas ſpernunt, diuinaque tantùm
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iuſtumque piumque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris:
Cœleſtes homines, humano in corpore diui,

Rari adeò: perfecta etenim ſunt omnia rara.
O' vtinam talem te Iuppiter eſſe iuberet!
Proximus huic digito eſt index, vbi ponere oportet
Prudẽtes homines: genus hoc eſt quippe ſecundum,
Eſtque bonum, tamen in terras decliue, regendis.
Vrbibus ac populis aptum, rebusque gerendis,
Iuſtitiam colit atque fidem, moresque pudicos:
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore.
Cui ſi quando Deus rerum permittit habenas,
Imperiique decus, tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrasque Aſtræa reuiſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digit⁹, qui infamis habetur.
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum.
Illorum, quibus eſt magnæ ſolertia mentis,
Ingeniique vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui ſunt, iniuſti, vitiisque referti,
In terras curui, nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis, falſoque in pectore vulpem
Geſtantes, turbamque ignaram decipientes.
Cumq; odio virtutẽ habeant, quũ nulla temnant,
Se ſimulant iuſtos tamen ac virtutis amantes,
Proque albis nigra, & pro nigris alba loquuntur.
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi præſentem vitam ſperántve timéntve,
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatique dolis, confidentesque fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:

Quæ

Quæ ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atroque veneno:
Lædere ſi nequeunt furtim, graſſantur apertè.
Ergo his militibus, ſeſe ac ſua regna tuetur
Ipſe malus dæmon, tali ſe robore fulcit,
Tali præſidio terram ſibi ſubiicit omnem.
Nam longè plures ſunt, & longè aſperiores
Aſtuti, quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triumphant.
Qui quum ſceptra tenēt, & præſunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, Mauortia bella reſurgunt:
Iuſtitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere eſt nullum ſceleratius inter
Mortales, nec cælicolis odioſius vllum eſt.
Proxima ſtultorum eſt ſedes, quartoque locari
In digito debet. ſtultorum maxima turba eſt.
Quis neſcit? gaudet ſtultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi ſunt obtuſo ingenio, craſſoque cerebro.
Et nihili pendunt animi bona, ſolaque ventris
Et Veneris pecudum ritu oblectamina quærunt,
Quos bipedes aſinos ipſi mille artibus atque
Inſidiis capiunt aſtuti, plurima eiſdem
Perſuadere ſolent iniuſta & falſa, ſuoque
Eloquio quocunq; volunt ducuntq; trahuntque.
Credula quādoquidem eſt ſtultorū, ceu puerorum
Turba, ſed in vitiū magis: hæret opinio ſemper
Illis deterior, quibus eſt quoque deterior mens.
Hinc eſt quòd ſtulti aſtutorum, quàm prudentum

Promptius auſcultant dictis, & credere malunt.
Quippe ferunt praua aſtuti, & plerunque doloſa
Conſilia, & vitium pulchro ſub cortice velant.
Sed licet in multis aſtuti ludificentur
Hos quos dixi aſinos, tamen vna ſuperſtitionis
Eſt faciliſque via, & cunctis iam cognita ſeclis,
Qua aſtuti inprimis vtuntur. nanque deorum
Addicunt ſeſe templis, ac ſacra miniſtrant:
Tunc implent vrgentque metu inſulſiſſima corda
Stultorum, terrentq; minis, niſi numina placent
Muneribus, redimãtq; datis ſua crimina nummis:
Quos ipſi mox accipiunt, quibus & ſua ſæpe
Scorta ſacerdotes caſti, mulaſque ſaginant.
Nempe ſacerdotum qualis ſit vita, modusque
Fallendi ſtultos, quis non videt? attamen ipſis
Hæc impunè licent: tanta eſt clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.
Hæc quoq; dij faciles tolerant, paruiq; videntur
Pendere, qua ſua ſacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóve afficiantur honore.
Sed redeo ad ſtultos, quos quando extollit, & alta
Collocat in ſolio, cupiens Fortuna iocari:
O' quot ſtultitiis tunc omnia plena videbis!
Quæ memorare nimis longũ foret: improbitas tũc
Exultat, virtusq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis, lautiſque epulis, variiſque vacatur
Ludis atq; iocis, tum ſcurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur paſſim, tunc ſola voluptas
Turpis & inſipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex eſt, talis quoq; ſubditus illi

Eſſe

Eſſe ſolet populus, ſtudiisq; tenetur eiſdem.
Non eſt ſola tamen ſtultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum eſt animus, facilè excandeſcit, & audet
Omne ſcelus, quoties concepta bile tumeſcit:
Tunc ferri ſceleratus amor, rixæque cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferũ genus hoc hominũ eſt, valdeq; cauendũ.
Vltimus eſt digitus minimus, quo ſæpius aures
Scalpuntur, dicique ideo ſolet auricularis:
Hic locus eſt inſanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus eſt vſus rationis ademptus,
Quorum ſi nunquam ceſſet furor, expedit illos
Oppetere, & tantũ moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo ſunt genera, & non plura, bono-
Cætera (nam mala ſunt) vitato ſedulus: aut ſi (rũ:
Non vitare potes, ſaltem irritare caueto.
Nam furit atque ferit ſæuiſſima bellua vulgus.
Poſtquam ſic fata eſt proles Areteia: nunquid
A vitiis (inquam) poſſunt ad honeſta vocari
Officia, aſtuti & ſtulti? an via nulla medendi eſt
Criminibus? vel ſi qua via eſt, ediſſere quæ ſit.
Tali autem mihi tunc reſpondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, ſic multa animo mala contulit ægro,
Atque ſuos parti vtrique eſt largita labores.
Aſpice quanto hominũ genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod niſi feciſſet, nimis iracunda fuiſſet.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: viq; nocendo

Ingenioſa fuit, fuit ingenioſa medendo:
Vt dubites, matér ne, an ſit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, q̃ ſunt
Corporis, iſta patent iam multis edita libris:
Deq; animo (vt melius quæ me paulò antè rogaſti
Percipias) quantum res poſtulat ipſa loquamur.
Principiò, vt iuſſu naturæ ruſtica tellus,
Vrticas tribulosque, & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adſit, multoque labore
Ingratas raſtris ac vomere diſſipet herbas:
Nec ſatis hoc, opus eſt etiam bona ſemina ibidem
Spargere, & aſſidua ſparſis inſiſtere cura:
Sic animus, dum corporeo ſtat carcere vinctus.
Horreſcit denſis vitiorum ſentibus, & fit
Penè ferus, niſi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtutesque inſerat aptè,
Sed quæ ſit cultura animi fortaſſe requiris.
Eſt ſophia, eſt inquam ſophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atq; probos homines facit, & viuendi
Rectè monſtrat iter mortalibus, vt pietatem
Iuſtitiamque colant ſuadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum ſophia & ſapientia vera eſt:
Non ea cui paſſim medici vafrique cuculli
Temporibus noſtris incumbunt nocte dieque,
Quærentes rerum abſtruſas euoluere cauſas,
Naturæque intus latitantis pandere clauſtra,
Materiam primam, vacuumq́;, ac mille Chimaras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugoſas diſtendant ære crumenas.
O' bellam ſophiam, cuius ſtudioſa iuuentus

Aut

Aut inhiat lucro, aut ſterili ambitione tumeſcit:
Sed nil candidior, ſed nil moratior exit.
Non hæc eſt cultrix animi, & ſapientia dici
Iure nequit: potiusque vocanda ſcientia, ſi non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, ſcit, non ſapit: atq; ſcientis
Nomen habere poteſt forſan, ſed non ſapientis.
Hæc duo ſunt etenim ſpatiis diſiuncta reductis,
Suntque operum diuerſorum. ſapientia fructum
Producit vitæ, fert ipſa ſcientia florem.
Prodeſt illa, ſed hæc ornat: conſiderat illa (tur:
Quæ ſunt intra hominẽ, hæc circa exteriora vaga-
Illa pium ac iuſtũ, hæc doctũ facit atq; diſertum.
Proinde animi cultrix ſola eſt ſapientia, mores
Quæ docet, vt dixi. hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesque ſerit, quas cœleſti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera ſalutis,
Præſidium, portus, ſolamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile aſylum,
Suauior ac potior ſapientia nectare! quis te,
Quis te nũc amat aut ſequitur? tibi quis loc⁹, aut
Eſt honor in terris? quondã regnare ſolebas (quis
In templis, in porticibusque, & gymnaſiis, &
Conciliis, regumq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera ſomnia vatum,
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Diſcit? fabellas turpes, vel prorſus inanes.
Ecce ſedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & poſtquam circumſpectauit hiantes,
Arrectasque aures tyronum, voce ſonanti

Aut tragicas laruas, aut comica ſcorta referre
Incipit, aut veterum inſanos effutit amores:
Aut quod mõſtroſum & ſæuũ & plorabile narrat.
O caput elleboro dignum! ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbique ſceleſtos:
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Diſcite vos prius, inde aliis oſtendite rectam
Viuendi formam, & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te nanque docebo,
Et paucis, quâ animus tibi ſit ratione colendus.
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Immẽſum, æternũ, ſummũ, optimũ, & omnipoten-
Qui cælum, & toto fulgentia ſidera cælo, (tem:
Cæteraq; aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,
Factaque perpetuo ſtudio ſeruatque regitque.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare,
Nocte dieq;, oritur quũ ſol, quũq; occidit, & quũ
Æquali ſpatio meta diſiuncta utraque eſt,
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cælicolûm patremq; hominum cognoſcere, amare,
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis. ergo teneto

Corde

Corde ac mente Deum ſæpe, & ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua: quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri.
Prætereà ciues cæli, angelicasq́; cohortes,
Et ſummi regis famulos, ſanctosq́ue miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantesque illi feliciter omne per æuum
Ætheris in campis puri ſemperq́ue ſereni,
Sæpe piis precibus ſupplexq́ue orare memento.
Vt tibi præſtò adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturq́ue Deo te commendare. profectò
Poſſunt, atque ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentes, humanaq́ue vota ſecundant.
Nec ſis tu è numero illorũ (caue quæſo) putant qui
Nil melius naturam homine, ac nil dignius vſquã
Finxiſſe, inſani: quum tot terraq́ue mariq́ue
Viuere conſpiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumq́ue globis nullos habitare colonos,
Et deſerta poli cenſent ſpatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani ſenſus non omnia poſſunt:
Plurima ſunt quæ oculos fallũt, ſed mẽte videtur,
Vnde acies mentis potius ratioq́ue ſequenda eſt,
Quæ docet eſſe deos, cælumq́ue habitarier: ergo
Aut ſtellæ dij ſunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iuſtitiam: & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis aliisve modis fuge lædere quenquam:

Quodq́ue tibi nolles, aliis feciſſe caueto:
Quodq́ue tibi velles, aliis præſtare ſtudeto.
Hæc eſt natura lex optima: quam niſi ad vnguem
Seruabis, non ipſe Deo (mi crede) placebis,
Poſtq́ue obitum infelix non aurea ſydera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut ſuadente cupidine, noli:
Immò iuua, quos eſſe bonos intelligis, omni
Sedulitate: malisq́ue interdum gratificare,
Quò tibi vel nunquam noceant, vel parcius obſint,
Nec te à iuſtitia retrahant mala munera, amórve,
Aut odium. nãq; hæc tria ſunt quæ lumina mentis
Præſtringunt, rectoq́ue homines à limine trudunt.
Sed memor eſto Dei ſemper, mortisq́ue futuræ.
Poſt hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati duriſſima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert,
Nil magis aduerſum eſt virtuti, tendere ſurſum
Nititur aſſiduè cognata ad ſidera virtus:
Contrà inimica polo, ſemper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem deſpectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc eſt illa Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo iñumeros capit, & ꝓhibet ne
Poſt mortem patrij redeant ad limina cœli,
Callidus, & ſecum tenebris includit auernis.
Has ergo inſidias, hoc blandum & dulce venenum
Hoſtis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat fruſtrà, quum ſerior ætas

Sen-

Sentiet ingenium, famam, rem, membra periſſe
Exiguo mellis guſtu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui! quò fugiſtis? miſerum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littera cornu,
Sit licet anguſtus limes, perque ardua ſurgat.
Eſt melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Cenſum auget, vitam ſeruat, poſt funera durat.
At me infelicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abiit, meq́; inter damna reliquit.
Nãq; ego dùm iuuenis meretricia luſtra frequẽto,
Dum ventri & ſomno, & ludo ſum deditus amens,
Diſcere nil volui ſtudium libroſque peroſus,
Contempſique bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, ſine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, ſenſu obtuſo: vixi hactenus, vt qui
Dum ſtertit, vigilare tamen ſe credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Conſuêrunt, vbi iam morti vicina ſenectus
Expendit ſero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amiſſo præſepia claudit:
Tumque ſapit, quum calua retro fortuna receſſit:
Et medicum quærit, quum ſpes eſt nulla ſalutis.
O miſeri, dum tempus adeſt, cognoſcite tempus.
Nam fugit hora leuis, nec ſcit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore proſunt:
Vtilis eſt medicina, ſuo quæ tempore venit.

Quare

Quare tunc opus eſt, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & ſtudiis incumbere honeſtis:
Tunc eſt vtendum ratione, animuſque regendus
Conſilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps:
Qui ſapit, hic ſapiat citò: nam ſapientia ſera
Proxima ſtultitiæ eſt, ferique importuna dolorem,
Deplorans fruſtrà graue & irreparabile damnum,
Eſt tibi præterea ſitis improba diuitiarum
Omnino, & ſcelerata auri vitanda cupido:
Nãq; vbi auaritia eſt, habitant fermè omnia ibidẽ
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes atque doli, inſidiæque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes: quid ſingula narrem?
Denique ſordidius nil eſt, nil peius auaro:
Qui totus terræ immerſus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoſcitve aliud, quàm munera terræ:
Propter quæ ſolet omne ſcelus patrare, Deumq;
Nullum alium, præter nummum, vaſanus adorat.
Nec videt infelix quàm ſit fragiliſque breuiſque
Vita hominũ, & quã mors contracto ſemp ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda ſagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti.
Sed quodcunq; caput nullo diſcrimine pulſet:
Sæpe etiam propius tunc ſit, quum longius eſſe
Creditur, & ſubitos ferat improuiſa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæcæ
Subiecta imperio ſortis, nec pendere magni.
Nec multum curare velis. nam propria cuiquam

Non ea ſunt, quæ pro arbitrio largitur & aufert
Inſtabilis Fortuna ſuo: vel morte recedunt,
Diuerſos dominos permutatura viciſſim,
Sunt alia inquirenda tibi bona, ſunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec ſorti eſt vlla poteſtas.
Has cumulare tibi ſtudeas noctesque diesque:
Nam verè tunc diues eris, vereque beatus.
Cætera quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi ſint nummi, fundus, domus & pecus, illis
Vtere, (quis prohibet?) iuſtè tamen atq; modeſtè:
Quumque potes, miſerere inopum, & ne deſpice egenos.
Hoc pacto acquires laudem, æternamq; ſalutem,
Et pro terrenis cæleſtia munera habebis.
Non homo, ſed lupus eſt, quē non clementia tangit,
Qui non alterius miſeranda ſorte mouetur,
Qui negat auxilium ſocio præſtare roganti.
At ſi pauper eris, patienter ſuſtine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur, plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit ſors:
Deprimiturque adeò rerum grauitate ſuarum,
Vt contemplari nunquam cœleſtia poſſit.
Eſſe leuem & vacuum terrenæ fæcis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces,
Nam quo quiſq; magis terram petit, hoc magis alto
Abſtrahitur cælo, ſuperaque à luce recedit.
Atque vbi quiſque ſuos theſauros poſſidet, illic
Aſſiduè cor habet, ſemper conuoluitur illic.

Eſt

Eſt igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad aſtra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia, mater
Rixæ odijq́;, vrbes ſtudia in contraria ſcindens,
Excidiumq́ue ferens multis: hac peſte laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppreſſa furore,
Hoc fuge tartareum monſtrum, ſi quæris amicus
Eſſe Dei, & tandem cœlo poſt fata potiri.
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus ac mites: habitatq́ue libenter
Manſuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventoſos deprimit idem,
Nec patitur ſecum puro conſiſtere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid veſtra ſuperbia vobis?
Quid tituli illuſtres, præclaraq́; nomina proſunt?
Quæ citò mors rapit, & lethęas mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgoq́ue placere.
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat eſſe deos: quid tum? quum ſitis aſelli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipſos
Cælicolas: imò his riſum ſtomachumq́; mouetis.
Nam veſtros mores, occultaq́; crimina norunt.
Sed vos, ô cæci: diuos nihil eſſe putatis?
Nec ſupereſſe animas, extincto corpore, veſtras
Creditis, atque ideo præſentis commoda vitæ
Optatis tantùm, derideti ſq́ue futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt.
Hinc veſtri erroris cauſa eſt, veſtræq́ue ruinæ:
Quòd nil craſſa acie niſi corpora craſſa videtis:

Nec

Nec veras res, ſed rerum cognoſcitis vmbras,
Maxima pars fumo gaudet, fumoque repletur.
Stulti quid fumo eſt leuius? quid inanius? aut qđ
Ridiculum magis eſſe poteſt quàm quærere honorē
Immeritum, & cauſas veri contemnere honoris?
Aſpicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in ſolio poſitos, dominarier illis
Qui ſe ſunt longè meliores, & quibus ipſi
Deberent ſeruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege ſine vlla
Omnia confundit, plerunque ad ſidera tollens
Ignauos ſeruos, piſtrino & carcere dignos.
At ſi ſana foret, ſolis ſapientibus orbem,
Vt decet, & par eſt, committeret ipſa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legesque vigerent:
Sacraque tractarent puri innocuique miniſtri,
Et dij ſe ſinerent mortali luce videri:
Sed perſonatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen iſta Deus ſummus, qui talia poſſet
Corrigere: & cur nos etiam non iſta feramus?
Quid prodeſt verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atq; odium ſibi quærere fruſtra?
Spernitur, ac damnum patitur ſapientia, cui non
Reſpondent vires, quàm nulla potentia fulcit.
Vnde tacere quidem præſtat: tu deſpice laudes
Inſulſas vulgi, & fortunæ munera cæca:
Atque Deo ſtudeas omni virtute placere,
Poſt cineres eſt verus honos, eſt gloria vera,
Quæ datur aſtrifero in cælo, iuſtisque piisque,
Tunc mites humilesque ſuo lætantur honore,

Aſt

Aſt Stygia mœſti lacrymant in valle ſuperbi.
Poſtremò compeſce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa, ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoſcere quid ſit agendum:
Iudicijq; expers plerunque per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconſulta ſequuntur.
Ergo caue hanc, animamq; rege, & te vince, ferẽdo
Fortiter: egregia eſt etenim Patientia virtus.
Qua quicunq; caret, careat probitate neceſſe eſt,
Sitque ferus, ſemper rixas & iurgia ſemper
Exercens: propria eſt nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & ſapiens quærit ſuper omnia pacem,
Multq; minora pati, metuens grauiora, cauetq;
Ne paruo ex igni ſcelerata incendia ſurgant.
Qui nil ferre poteſt, hominum commercia vitet,
Et ſolus degat ſyluis, aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesque frequentat,
Diſcat multa pati, frænisque coërceat iram,
Diſſimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè, atque leui de cauſa, abrumpere pacis
Vincula velit, quantumq; poteſt ignoſcat amicis,
Vt poſſit quam aliis veniam dedit, ipſe mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntque ſatis, potuiſſem his addere plura:
Sed cui ſunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientque vltrò quæcunque videntur omiſſa.
Nam comprenduntur tacitè, & clauduntur in iſtis.

Atta-

Attamen interea ſapientum incumbere libris
Eſt operæpretium, & rerum perquirere cauſas,
Denique doctrinis variis componere mentem:
Quippe animus ſine doctrina eſt ignauus hebesq;.
Hoc igitur pacto (vt dictum eſt) floreſcere poſſunt
Virtute ac meritis ſtulti aſtutiq́ue, colentes
Seſe animumq́ue ſuum, & cæleſti ſede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisq́ue nepos, Ioue miſſus ab ipſo,
Aſtitit, atq; iubet ſupera ad conuexa Timalphem
Ire citum. namque aiebat dudum eſſe vocatos
Cælicolas omnes, Iouis ad tecta aurea ſummi,
Velleq́ue de rebus grauibus nonnulla referre
Momũ, vtrum quoſdã monachos in colle manentes
Extra vrbem, cuius prope mænia labitur atque
Intrat in Adriacas piſcoſus Ariminus vndas,
Diuitiis deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre ſolet criſtatis villica gallis:
Quum ſint laſciui nimium, nimiumq́ue ſuperbi,
Et ſpernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, ſenis exemplo, qui præſidet illis.
Proh pudor, hos tolerare poteſt eccleſia porcos,
Duntaxat ventri, Veneri, ſomnoq́ue vacantes?
Quo audito confeſtim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutoni ſecreta patris mandata ferebat.
Hic comprenſum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuſcus tempore Clemens
Intra Felſineos habitans cum Cæſare muros,
Florentinam vrbem longa obſidione premebat,

Ergo

Ergo Atlantiades, quatiens taleribus auras,
Peruenit tandem ſancti ad prærupta Marini
Saxa, & ſtelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapſu, poſuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER X.

CAPRICORNVS.

SAlue Atlantiade: Stygia de valle rediſti
Tam citò? dic quæſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingensq́; tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquã feſtino reuerti
Ad ſuperos: tanta eſt Turcarum, Chriſticolûmq́;
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil eſt, ſunt omnia plena,
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles,
Vſq; adeò vt ſeſe impellant, trudantq́; viciſſim,
Calcibus & pugnis, & morſibus, aſpra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire,
Per denſas vmbrarum acies, cuneoſque coactos.
Fiat via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, disiiciens crebro huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis,
Quem video triſti efflantem ſuſpiria vultu.

Poſt-

Poſtquam illi expoſui patris mandata, iubentis
Solui Antichriſtum è cauea, terrasq́; per omnes
Emitti, ut faciens miracula falſa, docensq́ue
Iam ſummam adueniſſe diem, mundiq́ue ruinam.
Omnia perturbet, pecudes, homines q́ue deosq́ue:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quæſo (inquam) Pluton, cur ſic es triſtis? at ille
Nónne tibi indignũ, iniuſtũ, infandumq́; videtur,
Vos adeò latum cœlum, immenſumq́; tenere,
Quum ſitis pauci, quumq́; illuc vix hominũ tres,
Vel paulò plures, longo poſt tempore pergant:
Et me tam anguſto in regno & paruo eſſe locatum,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes Iudæi, Turcæ omnes, non tamen omnes
Chriſticolæ (fateor,) ſed certè portio maior
Huc huc deſcendunt, hæc ad viuaria currunt.
Cur ad noſtra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui poſſidet æthera, ſaltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, ſedesq́; ſuas, & continet illic? (tant
Non pudet, hos homines qui in tẽplis tam bene can-
Quaque die, & ſacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot ſcortorum miſerentur,
Qui ſoluunt alios, ſua crimina ſoluere nolunt,
Qui veſpillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm ſtatuis: picturis, atque ſepulchris:
Mittere ad infernas ſedes, & plectere pœnis,
Millia quot non fert ſitiens Apulia muſcas?
Pontifices etiam ſummos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliis peiora ſubire

Suppli-

Supplicia: vnde Erebo miſeri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum ſidera ſumma reuiſes,
Dic fratri, dic (quæſo) meo, me cuncta libenter
Facturum quacunque iubet: ſed conſulat idem
Regno etiam noſtro, & noſtras non deſpiciat res
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet,
His dictis. Faciam reſpondi, atque inde receſſi.
Nunc redeo ad ſuperos, & me properare neceſſe eſt.
I felix, noſtrique memor, tu Muſa memento
Verſiculos dictare mihi: nam charta parata eſt,
Et calamus, nec ſcribenti grata otia deſunt:
Incipe, meque doce, quali ſophus ordine fiat.
Principiò naſci fauſto ſub ſidere oportet,
Illum quicunque eſt ſapiens felixque futurus:
Diſtat enim multum quali ſub imagine, quali
Sub facie cæli quiſquam naſcatur: vt aiunt,
Qui aſtrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneſes hominum obſeruāt, & fata recludunt.
O quàm magna & quàm mirāda potentia cæli eſt,
Quo ſine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cælum eſt Oceanus, rerum pater, aſtra, ſorores
Sunt nymphæ: omne bonū in terras delabitur in-
Eſſe igitur ſapiens & felix nemo poteſt, qui (de,
Naſcitur aduerſo cælo, ſtelliſque ſiniſtris.
Permagni refert etiam, quos quiſque parentes
Accipiat, quo ſit pacto nutritus, & à quo
Inſtructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animiſque tenaciter hærent,

Quæ-

Quæcunque à primis naſcentes hauſimus annis.
Ergo ſit probus & doctus prudenſque magiſter,
Qui puerum inſtituat, cogatq; aſſueſcere honeſtis:
Viq; peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc,
Indomitum, frænis ſimul & calcaribus vtens.
Nec tantùm verbis moneat, ſed validius ipſum
Exemplis moueat. quid enim benè dicere prodeſt,
Si malefacta aliud monſtrãt, verbiſq; repugnant?
In primis ſtudeat laſciuis atque ſceleſtis
Arcere à ſociis. commercia turpia ſanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periêre veneno.
Vis tu noſſe hominem qualis ſit? perſpice amicos
Illius: aſſociant ſimiles natura, Deuſque:
Cum paribuſq; pares habitant, viuuntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis laſciuus & improbus illum,
Quem fore felicem ac ſapientem gnauiter optant,
Moribus obſcœnis contaminet: (heu facilè omnes
Labimur in vitiũ, & facilè ad peiora mouemur!)
Interea puer hic, quem fingimus, vt ſapiens ſit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis eſt, euadat doctus, honeſtos
Perlegat authores, & ſcripta inhoneſta refutet.
Indoctum rarò eſſe probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à ſtudio nimio, nimioque labore
Abſtineat: ne dum ſapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, ſeſeque trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens animumq; relaxans,

Google

Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempeſtiua otia vires.
Sed quanquam dignæ ſcitu pulchræque bonæque
Diſciplinæ omnes videantur, ſunt tamen iſtæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ ſidera pandit.
Hiſce igitur totis incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter iam grandior æuo,
Inque harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſuprà libroque priori)
Culturam exercens animi; iuſtusque piusque
Fiat, & exornet duplici ſua tẽpora lauro. (humq;
Quàm pulchrũ eſt hominẽ pariter doctum eſſe pro-
Et ſcire & ſapere? inſipiens doctrina timenda eſt.
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verùm non ſatis eſt animum curare, boniſque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat, parêre nequibit
Præceptis animi, magna & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus, nam noxius humor
Plerunque ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſq; ciborum: (brũ
Quippe caput ſtomachumq; grauat, fumiſq; cere-
Inuoluunt, ſtupor hinc ſequitur, ſomnuſq; diurnꝰ.
Parcus edat, parcuſq; bibat, vir doctus & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, vireſque reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effœminat artus.

Præ-

Præterea calor immodicus, frigusq́; cauendum eſt,
Atque aër craſſus nimium, regioque paluſtris:
Præſertim ſole æſtiuo, quum Syrius agros
Diſſindit, viridiq́ue canunt ſub fronde cicadæ.
Denique conandum pro viribus, vt bene ſanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta faceſſat:
Quod facilè haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique.
Nec ſine diuitiis fas cuiquam ducere vitam
Felicem. heu quàm ſæpe gemit rerũ indiga virtus:
Quàm contempta iacet, ſi ſacra pecunia deſit?
Ille autem diues verè proprieq́ue vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia & arte:
Atq; vbicunq; manet, victũ ſibi quærit honeſtum.
Et quamuis loca multa petat, diuerſaq́; longè,
Fert ſua quæq; tamen ſecum bona, nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poſſint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec ſæuorum arma latronum:
Seq́ue iterum veſtit citò, ſi quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Quælibet vrbs, totusq́; orbis patria eſſe videtur,
Egregio fortiq́ue viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quamuis ampliſſima paſſim
Prædia poſſideat, quamuis exuberet auro,
Non tamen ire poteſt quò vult, terrasq́; per omnes
Currere, diuerſos hominum perpendere mores,
Diuerſos ſpectare locos, & viuere vbique:
Quippe domos agrosq́ue ſuos & ſcrinia ſecum

Digitized by Google

Ferre nequit, quocunq; meat, ne foriè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus.
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iiſdem patriaq; moratur eadem
Semper, vbi vinum & ſegetes ſua prædia reddunt.
Viq; relegatus metuit tranſcendere fines,
Quos ſibi præſcripſit ſua ſors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vaſto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, ſuis latebris vt carcere clauſus.
Proinde ſophi veteres ſubtili indagine quendam
Commenti lapidem, ſibi fida viatica cunctis
Permanſura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras diuerſaque regna
Cernere, & à multis quamplurima diſcere poſſent.
Quondam igitur triſtes implorauere deorum
Numina, mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, ſolem, lunamq; precati,
Fuderunt tales puro de pectore voces:
O' mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O' quæ nocturnas Latonia disiicis vmbras,
O' Iouis & Maiæ inſtabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in varias ſe transformare figuras:
Adſitis placidi, & noſtras audite querelas.
En pauci, quorum mens eſt ſublimis, & altum
Ingenium, quibus aſſiduè ſapientia cordi eſt:
Dum cauſas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immenſumq; animo metimur Olympũ,
Pauperie premimur, patimurq; incõmoda multa,
Deficimusq; fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta ſibi rapit, & nummos ſibi cõgregat omnes,
Nec

Nec noſtri quenquam miſeret: ſi poſcimus vllam
Rem,digitũ oſtendunt medium,& nos ludificãtur.
Vnde agros fodere, aut iumenta ſtrigare coacti,
Aut ſtabulis efferre fimum,vix quærere victum
Poſſumus,& ſtultis miſeri ſeruire iubemur.
Quare vos diui ſaltem miſereſcite noſtri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam,qua viuere honeſtè,
Et veri latebras inueſtigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenère vocati.
Reſponditq; prior Phœbus: Veneranda propago
Semideûm,cælo digni, ſuperûmq́ue fauore,
Audite,atq; animis mea dicta recondite veſtris:
Hunc iuuenẽ Archadiũ,infidũ, nimiumq́; fugacẽ,
Prendite,& immerſum Stygiis occidite lymphis.
Poſt Hyales gremio impoſitũ, Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit,ſublatumq́; in cruce figat:
Tunc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite putrem:
Cuius ſtillantes artus,de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro,
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde,argentoq́ue nitentem:
Proiicite hunc demũ in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora,naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ſpecies,paupertatemq́ue fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præſens Diana probauit:
Mox abiere omnes,cæli ad conuexa volantes,
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca

Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus, illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla eſt,
Fingendi lapidem æthereum: quem ſcire profanis
Haudquaquã licet, & fruſtra plebs improba q̃rit.
Quẽ qui habet, ille põt vbi vult habitare decenter,
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum,
Sed paucos tanto dignantur muneri diui.
Forſan & hoc aliquis rogat, an deceat ſapientem
Connubio aſtringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali ſeſe vincire capiſtro. (Etſi
Quanquã aliqui laudãt, tamẽ hoc(me iudice) ſan-
Æthereisque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumque effrænus amor, diuina ſophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantùm terrena ſapit, crebroſq; hymenæos
Aduocet: at ſapiens lætetur cælibe vita,
Sit caſtus, puruſq; , & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abſtinuit Venere, orando aſſidueque pieque.
Et contemplando mentem ad cæleſtia tollens,
Ille Deum crebro viſu & ſermone fruetur.
Et felix fiet, proſpectabiiique futura.
Candida virginitas res eſt gratiſſima diuis:
Huic ſeſe oſtendunt, huic multa arcana recludunt.
Contrà luxuriam immundam, luſuſq; pudendos
Odere ac fugiunt, deteſtanturque ſalaces.
Nemo tamen virgo eſſe poteſt, niſi cui Deus adſit,
Auxiliumq; ferat, donum hoc deſcendit Olympo;
Huma-

Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo ſine non poterit ſapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam ſcitu eſt, an conueniat ſapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hoſtili que ſuam temerare in ſanguine dextram,
Et ſibi pugnando immortale acquirere nomen.
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miſeri: quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges ſi ſemper vbique vigerent,
Nuſquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura ſilent bello, bello lex opprimitur vi:
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt criſtas, & cornua ſumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominem, gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxurioſè
Vult, quamuis nequeat, non reſpondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, ſeſeque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouansq; (tes.
Ad proprios referat prædam & ſpolia ampla pena-
At quicunque domi eſt diues, vel ſufficienter
Arte poteſt aliqua ſeſe nutrire ſuosque,
Militiam refugit, pacemque libentius optat,
Sit niſi mens inſana illi, inſulſumque cerebrum.
At dices, etiam magni regesque ducesque

Sæpe armis delectantur, Martemq; ſequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni regesq; ducesq;
Delirant ſæpe, & vitiorum peſte laborant?
Stultitiisq; ſuis ſæpe vrbes exitio dant?
Et quũ multa habeãt, cupiunt plura? omnis auar⁹,
Etſi poſſideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen eſt. hoc ergo furore
Reges atque duces dira impelluntur in arma,
Imperiumque ſibi miſerorum cæde lucrantur:
Sed quanquã bellum turpe, exitiale, nefandum eſt:
Non tamen vtilitatis habet nihil. omnia vafri
Fallacesque homines, vſura & fraudibus apti,
Agglomerãt cumulantq; ſibi, quo tempore pax eſt:
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi,
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parq; pari referunt, variat ſic omnia tempus,
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax eſt, ſpoliant populos, atq; vndiq; nũmos
Corradunt: vnde omne aurũ argentumq; vorares
Fiſcus, ni bellum erueret, quod pace latebat,
Diſtribuẽs multis quantũ congeſſerat vnus. (quę
Poſtremò, eſt hominũ turba haud mediocris, habẽt-
Nec rem, nec doctrinã, artémue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in ſcelus, impia & audax:
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Sic genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peſte remota:
Donec ſuccreſcant iterum mala gramina, rurſus

Eucl.

Euellenda acri bello, gladioque ſecanda,
Tunc iterum immundas deſpumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immiſſis furiis purgamina verrit.
Hic eſt perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim ſtatuere vices fata ipſa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia naſci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet ſapientem vti ratione, & amare
In primis pacem: pacem complectier omni
Conatu ac ſtudio: niſi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro ſeque ſuiſq; tuendis.
Tunc venia eſt dignus, tunc fit ſine crimine bellũ,
Nam ius faſq; ſinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito penſare decorũ eſt.
Quærendum vlterius, ſapiens an debeat vllam
Exercere artem, ſibi qua ſuccurrere egenti
Poſſit, ſi quando infelix patrimonia caſus
Abſtulerit, ſi quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigusque famemque,
Nimirum eſt aliquid, fieri quod poſſit honeſtè
A ſapiente, iuuet quo ſe, ſi cogat egeſtas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morboſq; fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac ſeſe immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quamuis Æacida, quamuis Nereide natus:
Hac fuit illuſtris Pæon, clarusque Machaon,

Hippocrateſq; ſibi æternum quæſiuit honorem.
Quid memorē cunctos, quibus hæc ars cōtulit olim
Et lucrū & laudem, & demum poſt funera famā?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc, quòd plena eſt occultæ cognitionis.
Hæc florum, herbarum, lapidum ſecreta recludit:
Et quicquid tellus intra ſua viſcera celat,
Perſpicit, ac vires naturæ prouida pandit,
Corporis humani partes conſiderat omnes,
Et reuocat multos regnum ad Plutonis ituros,
Ergo quid hac potius ſapientem ſcire decebit?
Vt non ſolùm animos poſſit ſanare monendo,
Verùm etiam membris ægris prodeſſe medendo:
Sic vtranq; hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum ſapiens ſeruabit ad vnguem.
Aſt vbi iam ſeros Lacheſis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamque comamque,
Tunc ipſum decet in primis requieſcere, & vſquā
Siſtere, nec varias vltrà percurrere terras.
Sed certam ſedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne deſint alimenta ſibi veniente ſenecta.
Interea tamen à turba ſecedere, paucis
Contentus ſociis debet, ſolusque frequenter
Nocte dieque Deum purgata mente precari,
Et penitus ſeſe diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderunt diui ſecreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroſo, aut in vertice mō-
Exiguas ædes deſertaq; tecta colenti: (tis,

Non adeò tutum eſt cum multis viuere, & vrbes
Stultorúm plenas habitare, interque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixoſos, ambitioſos
Verſari: fugiat ſapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuiſa eſt vulgo ſapientia, propter
Diſſimiles nimiùm mores: contraria ſemper
Se oppugnant, ſemperq; ſibi aduerſantur & obſtãt:
Hinc periere ſophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri praui iniuſteq; videbant,
Carpere ſtultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti ſtultis; interfectique fuere.
Quare ne videat ſapiens tot turpia, néve
Diſcrimen ſubeat, dum vera & honeſta tuetur,
Secernat ſeſe à vulgo, ſtudeatque latere,
Et ſocios habeat paucos, doctóſque proboſque.
Quanquam illi rarò deerit præſentia diuûm,
Nam ſapiente ſolent ſuperi gaudere, & ab illo
Permittunt ſeſe audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Felix in terris ſapiens, & in æthere felix.
Ite ergò, ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos diſtendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaque indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm veſtes paſſim oſtentate ſuperbas,
Perque forum medium tumidis incedite buccis:
Ite, inquam, ô cæci mortales, ſceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna poteſt, nunc pectore totò

Affectate: breui tamen hæc iam pulchra recedent.
Somnia ſunt cuncta hæc, durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis ſors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè, vt fumus, fugiũt, nequeuntq; reuerti.
Ite ite ô miſeri, nebulasque capeſſite inanes:
Quum poſtrema dies, atque hora nouiſſima vitæ
Adueniet, tunc tunc veſtrarum ſtultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe ſcietis,
Et neſciſſe viam rectam, fruſtráque pigebit.
Heu dum tempus adeſt, errorẽ agnoſcite veſtrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terrã tantùm aſpicitis? cur
Nunquam oculos ad ſidereas extollitis arces?
Ille ille eſt verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunq; Deum metuuntq; coluntq;.
Illic nec ſorti, nec morti eſt vlla poteſtas:
Diuitiæ veræ ſunt illic, deliciæque,
Quas pater omnipotens ſolis ſapientibus affert,
Quas non vlla poteſt ſeries abolere dierum.
Huc igitur veſtros animos intendite, donec
Fata ſinunt, dum veſtra trahũt ſubtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo?
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis?
Ac veluti fumus, tenues vaneſcere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmiſque ſuperbi?
Quò tot pontifices ſummi, qui ſe eſſe putabant
Æquales ſuperis, abiere? in fœda ſepulchris
Oſſa iacent, forſanq; animas ſtyx atra coërcet,
Expulſas procul à felici ſede piorum:
Atque ibi dant pœnas faſtus, ſcelerumq; ſuorum.

Quàm

Quàm vellent nunc, ſi poſſent, ſua corpora rurſus
Induere, atq; nouis iterum ſe includere membris,
Vt poſtergatis opibus, regnoq́ue relicto,
Vitam agerẽt puram & ſanctã, ſub paupere tecto,
Iuſtitiaq́ue ſua cœlum ſibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui ſerò ſapit, fruſtrà ſapit. ocyus ergo
Pro ſe quiſque Deo ſtudeat virtute placere,
Terreniſq́ue bonis ſpretis cæleſtia quærat.
Deniq; ab exemplo ſapientis diſcite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præſentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoſcit diis oſtendentibus ipſis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat ſapiens, paucis contentus amicis,
Tempeſtate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo veſtitus amictu:
Præſtantis vir doctrinæ, vultuq́; verendi:
Semotam & cinctam ſyluis habitabat eremum,
Enthea mens cuius venturi præſcia fati,
Vera nimis quoties vellet reſponſa canebat.
Reſponſa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulſus fama per longa viarum
Perrexi ſpatia ad ſacri faſtigia montis,
Conueniq́ue ſenem ſub aprica rupe ſedentem.
Qui poſtquã acceptam mihi reddidit ore ſalutem,
Suadet vt aſſideam: aſſedi, & ſimul iſta rogaui.
Cur ſibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipſe modo poſſit dura inter teſqua manere,
Plurima vbi deſunt humanis viribus apta.

Tunc mihi vir ſanctus reſpondens, talibus infit,
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus, nihil eſſe putabam
Optandum, niſi diuitias & commoda vitæ
Præſentis, vulgi exempla erroremque ſecutus.
Tunc ego gaudebam, turba cœtuque virorum,
Cumq; aliis præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falſa ſpecie veríque bonique.
Sed poſtquam ſubiit grauior labentibus annis
Ætas, acceſſitque mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulſus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendique modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata videbam,
Iuſtitiæ ſupereſſe nihil, niſi nomen inane,
Puniri inſontes, ſontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latère:
Pauperiemq; premi, & meritis plus poſſe fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amiſſumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere poſſint.
Contemplabar item, multos furtoque doloque
Ditatos, licet obſcœnos, dignosque capiſtro,
Laudari tamen atque coli, multumque timeri:
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus eſt hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque ſacerdotes tantum Venerique gulæque
Intentos, lucrum ficta pietate latenter

Quæ-

Quærere, & aſtutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reſerant, & tartara claudunt,
Dum iactant ſe poſſe animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur cauſis ſeceſſi, atque oppida liqui:
Tutius eſſe ratus deſerta habitare, & in iſto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte.
Monte vbi Sylueſtri eſt venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca ſint quãuis ſalebroſa, & inhoſpita sãctis,
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat ſeruire Deo, mentique vacare,
Qui ſeſe æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortaſſe videtur,
Me poſſe has inter rupes & ſaxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vſum
Quæ faciunt hominis vitæque aptiſſima deſunt:
Non tamen eſt ita difficile aut mirabile, ſi quem
Spiritus afflauit, cæli demiſſus ab arce:
Spiritus ille Dei ſanctus, qui pectora purgat.
Sublimatq; animas moribunda in carne ſepultas!
Ceu ſublimatur ſubiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem.
Spiritus hic mentem illuſtrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cæleſtem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre poteſt. leuis eſt labor omnis amanti.
Præſertim ſpem aliquam magnæ mercedis habẽti.
Spes & amor, duo ſunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoreſque laboris.

Pro-

Propterea aſſiduis votis precibuſq́; petendum eſt,
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iſte,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſeq́; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum eſt igitur, ſi adiutus ab iſto
Flamine diuino, poſſum hîc perſiſtere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus, paucis nẽpe hæc ſeruatur ad vnguem,
Paucaq́ue ſufficiunt homini virtutis amanti:
Qui ſibi quod ſatis eſt optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita eſt duplex, (ne tu ſis neſcius:) vna
Corporis, hanc ſequitur ſtultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiumq́;, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudũ propria eſt, ꝓpria eſt hæc vita ferarũ.
Altera verò animi diis conuenit, atque deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia poſſunt
Verè homines, & ſemidei, heroëſque vocari.
Tales conſueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniuſtis mater, iuſtiſq́ue nouerca,
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunq; bona intellecta placere.
Principio eſſe hominem non ſolo ex corpore conſtat,
Verumetiam ex anima: hæc vitã viuentibus affert,

Hæc

Hæc motum ſenſumq́; humana in viſcera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius eſt nil,
Per quã multa homines miranda operãtur in orbe,
Sed multi dubitant, an ſit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethine ſit expers,
Et maneat ſemper nullum interitura per æuum,
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni eſt,
Ac vitiis, diuûm contemptrix, credit & optat
Mortalem eſſe animã, ſcelerum quia digna ſuorum
Supplicia (heu) metuũt: ꝓpter quod tartara nollẽt
Vlla dari, aut manes vſquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda peroſi
Crimina, virtutis pulchro ſtimulantur amore,
Eſſe putant æternam animam, nec morte reſolui.
Viq́; putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & ſperant poſt fata ſalutem,
Et promiſſa ſibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior ſententia, nónne bonorum?
Nimirum in dubiis ea ſemper opinio debet
Præferri, quæcunq; placet melioribus, & quam
Egregij ſanctiq́; viri plerunque ſequuntur.
Tutius eſt hærere bonis, quàm credere iniquis.
Non quot, ſed quales aliquid dixere, notãdum eſt,
Quare cum paucis iuſtis te credere præſtat,
Morte carere animas, quàm multorũ iniuſtorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Eſſe immortales animas. nam ſi Deus id quod
Eſt melius, ſemper facit (vt ſapientia dictat,

Viq́ue

Viq; fateri omnes debent iuſtique piique)
Haud dubiè æternas animas feciſſe putandum eſt.
Quandoquidē longè eſt melius has viuere ſemper,
Quàm cū carne vnà extingui, in nihilūq; reuerti.
Quod ſic oſtendo: ſi mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis niſi corpore in iſto,
Cenſeri iniuſtus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitiis opibusque, & honoribus imperiisque,
Ignauos homines, indoctos atque ſceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpè bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus, talia qui fert,
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique.
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris, variiſq; laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius vndis.
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia templa
Conſtruite, egregiis onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atq; alios etiam ſuperaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nūc feruidus æſtus,

Nunc

Nunc peſtis, nunc dira fames, nũc Martius horror,
Nunc morbus, caſúsve aliquis, nũc triſtis egeſtas,
Nunc muſca atq; culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo ſudore paratis,
Et breue poſt ſpatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri, & vermibus eſca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum!
Natus homo in mũdo hoc, inter pecudesq; ferasq;,
Inter tot ſtultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ & nubes, ventiq;, atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi deniq; mors eſt.
Hæc felix patria, hæc ſtatio ſedesque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas eſt obtundere diuos?
Quod ſi non aliam vitam quàm corporis huius,
Tã fragilis, tamq; immundi, poſt funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miſeros miſera hac in ſede creauit,
Tot mala paſſuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniuſtus Deus & crudelis haberi,
Ac dici meritò poſſit, fateare neceſſe eſt,
Non aboleri animas letho, ſed viuere ſemper,
Non ſecus ac diui in cælo, vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, nec non ſomnique cibique:
Et fateare opus eſt, etiam ſua quenque manere
Præmia poſt mortẽ, aut meritas perſoluere pœnas,
Sed ſatis hæc ratio tibi ſit: nanque iſta malignis

Si di-

Si dicas, ridenti: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Nāq; hoc principiū eſt, fundamentumq; ſalutis)
Æternam eſſe animi naturam, & prorſus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmiſſis, compertiſque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum
Nos ſimiles reddit, per quā affectamus Olympum,
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conſpectu ambo adſiſtunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium eſt, de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorumq; facit ſimiles, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunque ſuperbos,
(Sit quanquam virtutis inops) venatur honores,
Et laudes captare ſtudet ventoſus inanes,
Tantum oculis hominum cupiens vtcunq; placere:
Et qui diuitiis virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta ſemper tellure ſepultus,
Aſpiciens nunquam ſublato lumine cælum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuictus amore,
Illecebras carnis ſequitur, ſpretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; ſaginat
Demens, vt vermes maiori funere paſcat,
Omnes hi turpes, & vero nomine poſſunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum ſede recedit.
Contrà qui humanas laudes terrenaq; prorſus
Gaudia contemnit, viuens caſteque pieque,

Spiri-

Spiritualis homo fertur: nam ſpiritus eius
Corpore iam domito, victaque libidine, liber
Imperat, & ſumma capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi eſt, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & ventrem Veneremq́; domare,
Subdere ſpiritui carnem, contemnere quicquid
Naſcitur in terris, ſoliq́ue inſiſtere cælo,
Cælum optare, & amare conamine cælum:
Illic ſpirituum patria eſt, ſedesq́ue bonorum.
Illuc contendunt animæ poſt funera iuſtæ:
Illuſtres animæ, illuſtri virtute nitentes:
Æterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem ſtudiis exerceat: illos
Perlegat & libros auidè, qui vel de anima, vel
De diis, de miſera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honeſtis,
Spiritualis homo & ſapiens: his nocte dieq́ue
Sedulus incumbat ſcriptis, & talia ſæpe
Gaudeat audire atque loqui, ſecumq́; volutet.
Authores verò turpes, & turpia vitet (iſtis,
Colloquia, heu quantum bona mens corrumpitur
Lectio nimirũ eſca animi eſt: quæ ſi bona, prodeſt:
Si mala ſit, non parua ſolet dare damna legenti.
Non ſecus atq; malus cibus eſt damnoſus edenti,
Quæ ſeruanda licet ſint omnia, nil tamen eſt quod
Plus hominem à vili carnis ſecernat amore,
Plusq́; Deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miſeram ſortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum ſit, mihi mors, non vita videtur.
Imò aliquid peius morte, ecquis non videt? ecquis

Non

Non adeo ſentit, quantum ſit fellis vbique?
Singula ſi excutias, ſincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum,
Plurima habẽt geminas facies: foris alba, ſed intus
Nigra, ſuo fallunt oculos ſpectata colore,
Si tamẽ eſt quicquã in vita hac pulchrũq; bonũq;,
Fumi inſtar, nebulæq; fugit: reuolubile tempus
Nil ſinit eſſe diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & faſtus hominum conculcat inanes.
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia curſu:
Quàm fluxa atq; fugax humana eſt gloria, bullæ
Perſimilis, quæ olim ſumma turgeſcit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo diſpulſa fatiſcit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula reſtat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populosq́ue ſubegit,
Compoſuit libros. at nunc vbi talia? nuſquam.
Ipſe vbi nũc? nuſquã. qd nũc? nihil. aut abijt quò?
In ventos. Heu heu nugæ, & mera ſomnia ſunt hæc,
Quæcunq; in terris pulchra & mirãda videntur.
Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit? nempe Eſt valet vnũ
Plus quàm mille Fuit. verùm hoc Eſt vtitur alis:
Tranſvolat, & ſecum noſtros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui ſolet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exoſus terram, ſuſpirat olympum,
Præſertim ſi etiam ſecum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm ſit miſerabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oſſibus & cute tectum,
Facibus

Fæcibus immundis plenum eſt, & ſanguine fœdo.
Semper ſordeſcens, niſi ſemper proluat ipſum,
Abſtergatq́; frequens cura, inſtaurando nitorem.
O' vas, hoſpitiumq́; animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quot tot rebus egemus.
O' veſtis grauis, ô carcer viuumq́; ſepulcrum,
Suffocãs mentem ac ſenſum, inuoluensq́; tenebris.
Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret.
O' terra in terram citius reditura, breuique
Vermibus aptã eſcam in tumulo gratamq́; datura.
Quàm miſer eſt quicunque tui ſeductus amore,
Veram animi vitam & cæleſtia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cõmoda tãtùm
Sectatur, curatq́; parum iuſtumq́; piumq́;.
Nec putat eſſe aliam quàm hoc vili in corpore vitã,
Demens atq́; ſui oblitus, patriæq́; prioris:
Vnde has in tenebras & triſtia regna receſſit,
Vt carne incluſus miſera miſer efficeretur.
Omnis enim qui corporeo ſtat carcere clauſus
Spiritus, & membris terrenis conſociatur,
Eſt miſer haud dubiè, donec ſoluatur ab illa
Compede, & æthereas reddat iam liber ad oras:
Ni fortè impediat vitiorum pondus eundem,
Et teneat preſſum in terris aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſſimus æther,
Nec praui aut ſtulti cæleſtia lumina tangunt.
Hæc dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem, laſſo iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Diſcedo, & Romam verſus veſtigia duco.

Dumq́;

Dumq; iter inceptum perago, iam Cynthia plena
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita: ſed ecce
Tres comites hæſere mihi, quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui.
Romam, dixere. interea me conſpicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nunc, inquit. ab illo
Reſpondi ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Apollineæ. ſubriſit protinus ille,
Atque ait, O demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quenquam in terris. ſapere ille videtur
Quo minus eſt aliis ſtultus, licet inſipiens ſit.
Conuenit haud dubiè ſolis ſapientia diuis:
Quorũ de numero ſumus hîc tres. nanq; ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij ſumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Nanq; illic habitat diuûm ingens turba minorũ,
Eſt quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis ſtupui, cœpiq́ue timere:
Me tamen audacem oſtendens, tectoq́ue timore:
Cur Romam peterent quæſiui. tunc ait ille,
Eſt ſocius nobis illic, qui dicitur Ammon,
Hunc ſibi ſeruitio adſtrictum, magicaq́; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Eſt patria, Vrſiniq́ue colit qui Præſulis aulam.
O quanta eſt hominum generi conceſſa poteſtas,
Coguntur diui. vobis hinc ſcire licebit
Diuinas animas veſtras, & morte carere.
Nam ſi nil veſtri ſupereſſet, ſi moreretur

Veſtra anima, vt corpꝰ moritur, quid iuris haberet
In ſuperos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in nobis nil ſanctum, quomodo diui
Tanti hominē facere, aut homini ſuccumbere poſ-
Ipſe etiam quandoq; fui ſeruire coactus, (ſent?
Germano cuidam, cryſtalli in corpore clauſus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes ſoluere duro
Seruitio ſocium, ſi qua eſt via: deinde, vt ad Orcū
Romanos quoſdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repente.
Tunc Sathiel ait, O ſocij iam noſter ab vrbe
Remiſſes remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic ſermo. nam illicet illic
Egregius iuuenis Remiſſes aſtitit: omnes
Adueniſſe illum gaudent, lætique ſalutant,
Atq; rogant: quidnam Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulæ, furtisque dolisque
Certatim incumbunt, noſterq; eſt ſexus vterque
Reſpondit: ſed nunc ſummus parat arma ſacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hiſpanas retinet nutritque cohortes:
Non diſceptando, aut ſubtilibus argumentis
Vincere, ſed ferro mauult ſua iura tueri.
Conſilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, ſunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Chriſti dogmata curant.
Iactant ſe dominos rerum, & ſibi cuncta licere.
Cui vis eſt, ius non metuit, ius obruitur vi,

Sed

Sed nos hinc ſocij lucrum ſperamus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter ſe nonnulla locuti,
Decedunt, & me ſolum triſtemque relinquunt.
Namque vbi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris ſapientem, extemplò pectora triſtis
Inuaſit cura, & cœpi ſic voluere mecum,
Ergo nequicquam petitur ſapientia nobis?
Laudatur fruſtrà, fruſtrà ſperatur, & ipſis
Cælicolis tantùm conceditur? ergo neceſſe eſt
Hac miſera in vita mortales deſipere omnes?
Ridiculosque eſſe, & ſpectacula tradere diuis?
O` humanum genus infelix, ô effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido.
Quid tandem facitis? ſtultos miſerosque creatis.
Mas puer eſt natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas, feſtiuis addite menſis:
Sed mox ille puer fiet ſtultusque miſerque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O` mens cæca hominum, & venturæ neſcia ſortis.
Mortales miſeri lætantur ſæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, triſtitiaque
Plenus, paulatim hoſpitium requiemq; petebam:
Nãq; oculos iam ſomnus iners & cura grauabat.
Hæc ſint de ſapiente ſatis. deponere feſſam
Muſa chelim par eſt, & raucis parcere chordis.
Interea mundi authorem dominumq; precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo reſtant
Sidera Zodiaci cantando abſoluere noſtri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda: timetque

Mens

Mens mea tam tenuis myſteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noſter ſcrutabitur omnem.
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS.

NAturæ omniparentis amor, cauſasq; videndi
Occultas rerum nobis innata cupido,
Aonios iterum fontes haurire, iugisque
Parnaſſi vmbriferis iterum conſiſtere ſuadet.
Muſa redi, citharamque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio eſt, & doctæ munere vocis.
Non leuia hîc tractanda, libet ſpecularier omnem
Naturæ faciem, totumq; euoluere mundum.
Principiò quicquid fuit, aut eſt, aut erit vnquam,
Dicitur ens. quippe hoc cōplectitur omnia nomen,
Sed rerum, quaſcunque Dei ſapientia finxit,
Quædam funguntur vita ſine corpore: quædam
Aut ſunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iſte nihil, ſed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Muſa canamus.
Mundanæ molis loca ſumma atq; extima cœlum
Immenſis ambit ſpatiis, motuque perenni
Circuiens intra ſe ſe facta omnia claudit,
Quinq; ſecant ipſum Zonæ: ſed quælibet harum,
Eſt habitata ſuis nihilo prohibente colonis.
Nam neque diis frigus, neq; torrens officit æſtus,
Talia conueniunt terris: ſacer æther ab omni

Semper abeſt glacie, nulloque incenditur igni:
Qui licet aſſiduè circumuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de ſede recedit.
Nanque duos inter ſtabiles fixoſque locatus,
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet ſemper, & ambas
Aſpicit, oceanoque procul circumuehit arctos;
Alter ſub terris aduerſa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthéream molem dicuntur ab ortu
Occaſum verſus, parili diſtinguere tractu
Tot cycli, quot ſunt Zonæ. qui proximus Arcto eſt,
Arcticus eſt dictus: poſt hunc eſt circulus ille,
Qui medium Cancrum ſecat, & decedere ſolem
Paulatim à nobis cogit, retroque reuerti.
Hunc alius ſequitur, medium qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obſcuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius mediũ ſcindit Capricornum:
Vltra quem prodire nequit, rurſuſque redire
Incipit ad noſtras paulatim Cynthius oras.
Poſtremus verò cyclus, qui proximus auſtro eſt,
Vt polus oppoſitus noſtro, ſic ipſe vocatur.
Vltra hæc ſegmenta obliquus quoque circulus alto
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it Sol,
Biſſenis complens obeuntem menſibus annum.
Lacteus eſt etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua ſecat, caudamq; Nepæ, tropicos quoq; binos
Obliquamque viam ſolis, medium ſimul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilamque.
Nec non Aurigam, Cygnumque, & Perſea tangit.

Sunt-

Suntque paralleli cycli. ſic nomine dicunt
Hos Græci: motuque ſuo Sol efficit vnum,
Quaq; die occaſum repetens, ortumq; relinquens.
Inſuper eſſe duos Coluros dicitur: alter
Solſtitia oſtendens, Cancrũ ſecat & Capricornum,
Percurrens vtrunq; polum: ſed diuidit alter
Phryxæam pecudẽ, & chelas: hic tempora mõſtrat,
Sunt quibus æquales & luci & noctibus horæ.
Vltra hos ſunt cycli multi variique, ſecantes
Hinc atque hinc vtrinque polum: mediæq; diei
Nomẽ habent, noſtrũq; caput ſuper ingrediuntur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic ſphæram mediam, noſtrumq; videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cœlum diſtinguitur orbes.
Suntq; nouẽ: quorũ ſummus, quod mobile primũ
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hiſpanos Maurosque petens, ſpatioque diurno
Complet iter, necnon rapidus cœleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus: horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus, atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipſe gradum. iuxta hunc Saturni ſphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic ſubſtat, totusque reuoluitur annis
Bis ſex hunc ſequitur Mauors, annisq; duobus
Vertitur in gyrum. poſt hunc Sol ipſe trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus.

Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.
Poſt Solem inferius Veneris rota voluitur, & ſe
Circumfert, quam Sol ſeptemq; decemq; diebus
Ocyus. aſt huic Mercurij ſubuoluitur aſtrum:
Quod Venerem ſuperat curſu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipſa nouem (ſi vera eſt fama) diebus.
Vltimus eſt orbis Lunæ, ſpatioq; dierum
Viginti atque nouem, necnon bis quatuor horis
Finit iter, remeatque illuc prius, vnde receſſit.
Sidera ſunt ſeptem, quæ Græci errantia dicunt
Voce ſua: quorum ſummus Saturnus, habere
Pro domibus fertur puerũ Iouis & Capricornum.
Iuppiter ipſe domos etiam tenet æthere binas,
Piſces atq; arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxæusq; Aries, ſtolidi ſunt tecta Gradiui:
Dat propriam ſedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quieſcit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hoſpitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de ſignis cæleſtibus aggrediamur.
Zodiaco, qua ſol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent. Borealia ſunt ſex.
Aduerſo totidem ſumpſerunt nomen ab Auſtro.
À capite auratæ pecudis, finem vſque puellæ
Erigones, ſeptem dicuntur ſigna trionis.
Aſt à principio Libræ, finem vſq; duorum
De grege Neptuni, quodcunq; eſt, ſpectat ad Auſtrũ.
Nomina ſignorũ iam nunc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornusque, Hydrochoosque.

Et duo cæleſti radiantes lumine Piſces.
Septima quæq; ſibi opponũtur. quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro ſic Scorpius Europæo
Obiicitur: naſcente illo, hic deſcendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Ægocerotis parte, Gemellos
Vſque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignum: terreſtria ſunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: ſunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini: naturam ſeruat aquarum,
Piſcibus & Cancro ſimilis Nepa: quæ tria reſtant,
Ignea ſunt, Aries, Chiron, Leo, maſcula ſunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur:
Cætera fœmineo dicuntur nomine, ſuntque
Infortunata, vt perhibent qui ſydera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piſceſq;.
Vltra hæc triginta ſunt & tria ſigna beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius ſibi cætera vendicat Auſter.
Hæc ſunt, quæ ſpectant ad ſeptem ſigna triones,
Binæ Vrſæ, quarum eſt Helice maioribus aſtris
Splendidior, Cynoſura minor Phœnicibus eſt dux,
Inter quas medius ſerpit Draco fluminis inſtar.
Hic micat & Cepheus, hic Caſſiopeia, Coronæ
Proxima Gnoſiacæ. niueo vicinus Olori eſt
Engonaſis, dulcemq; Lyram miratur & audit.

Necnon Arctophylax monſtrat ſua ſydera ibidem,
Perſeus hac etiam cœli in regione locatur,
Ore Meduſæo geſtans rorantia tabo.
Hoc eodem cœlo nitet Auriga Anguitenensque,
Illius & Serpens, cumque hoc Serpente Sagitta,
Adde Aquilam, æthereoq; mari Delphina natantē,
Hic & equus ſplendet, qui Pegaſus appellatur.
Andromede ſequitur: poſtremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decem aduerſo retinētur ab auſtro:
Cetus Perſæa vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, Leporemq; fugacem.
Hunc Canis haud vnus ſequitur, maiorq; minorq;.
Inter & Auſtrales Argo micat inclyta flammas.
Hic Aram, magnumque potes Cratera videre.
Nec non Phœbeum fulgenti ſydere Coruum,
Centaurumq; trucē, domitamq; laboribus Hydram
Herculeis, peſtem Lernæ, mirabile monſtrum,
Hac eadem Piſcis quidam regione videtur.
Quæ ſint ſigna poli patefeci verſibus: at nunc
Singula quot ſtellas habeant, quoq; verſib⁹ edam:
Aſtra Helice ſeptena tenet, quæ dicitur Vrſa
Maior, quòd cœlo maiori lumine fulget.
At Cynoſura minor fertur, quod luce minori
Apparet: quanuis viginti vnamque fauillam
Corpore contineat, vigilem quindena Draconem
Sydera conficiunt, geminas qui diuidit Arctos.
Cepheus ipſe decem atq; nouem complectitur aſtra.
Caſſiopeia decem atq; tribus ſtat lucida flammis.
Ipſa nouem ſtellis ſolita eſt ſplendere Corona.

Dans

Dant tria dena modum Ledæo ſydera Cygno.
Ignibus Engonaſis lucet bis quinque nouemque,
Quatuor atque decem deſignant aſtra Booten:
In cuius zona Arcturus ſtans clarius ardet.
Ipſe decem ſeptemq; faces tenet æthere Perſeus,
Heniochus ſeptē, aſt humero quæ clara ſiniſtro eſt,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hœdi dicuntur, nautis ſæpe anxius horror.
Septenis denisque nitet flammis Ophiuchus.
Ipſius ac Serpens viginti eſt clara duabus.
Eſt Lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quatuor æthercam deſignant aſtra Sagittam.
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne,
Delphin ipſe polo fulget bis quinque fauillis.
Octo decemq; micat nocturnis Pegaſus aſtris.
Ignibus Andromade bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat ſydera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerū aggrediar cōprēdere verſu.
Eſt Aries primus: tenet hic aſtra octo decemque,
Taurus habet ſtellas viginti, vnamq;: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte renident,
Vergiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sunt totidē in capite, atq; Hyades dicuntur ab im-
Tyndaridæ fratres denis octoque fauillis (bri,
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo,
Bisque nouem flammis cœleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſo, quæ Aſini & Præſepe vocātur.
At Leo bis denas ſtellas retinet minus vna.
Virgo tenens ſpicam micat aſtris octo decemque.

Chelæ ignes vtrinq; duos, libramq; figurant.
Quindenas reliquo flāmas Nepa corpore monſtrat:
Quindenis etiam facibus ſplendere videtur
Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante Coronam,
Septenis quæ ſideribus conſtare putatur.
Viginti Ægoceros ſtellis nitet atque duabus.
Iliacus puer eſt bis ſeptem lucidus aſtris.
Octo nouemq; faces Piſcis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis ſex ſplendeſcit in æthera tædis.
Nunc quot habent ſtellas auſtralia ſigna docebo:
Quãuis ſint pcul, atq; oculis malè cognita noſtris.
Lumina terribilis tria dena habet æthere Priſtis,
Sunt totidem Nilo, Leporem ſex aſtra perurunt,
Sideribus ſeptem atque decem præfulget Orion,
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus, at Procyon triplici micat æthere flamma.
Viginti atq; tribus decorata eſt Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: ſed victima, geſtat
Quam manibus, reſupina, decemq; vnãq; recepit.
Luminibus verò ſpecioſa eſt Ara quaternis.
Sex & viginti facibus ſpectabilis Hydra eſt,
Longa trium ſpatio ſignorum, corpore Cancrum
Occupat Erigonemq; ſimul, tumidumq; Leonem.
Septem aſtris Coruus, Crater ſpectabilis octo eſt:
Biſſeno at notius decoratur lumine Piſcis.
Occaſus nunc ſignorum dicamus & ortus:
Signorum eſt ortus triplex, occaſus eorum
Eſt etiam triplex. nanq; ortus Coſmicus, atque
Occaſus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod ſignum quoq; ſurgit Eoa

De

De regione ſimul, vel quum mane occidit vndis.
Dicitur at Chronicus, quoties ſurgitve caditve
Signum aliquod, quũ primũ alio ſe gurgite cõdens
Iam patitur ſtellas alias ſplendeſcere Titan,
Heliacus verò eſt ortus, quum ſole propinquo
Iampridem occultũ ſignum, poſtquam ille receſſit,
Ingrediens aliud, poſſe incipit orbe videri.
Occaſus contrà Heliacus tunc dicitur eſſe,
Quãdo aliquod ſignũ per quod tũc ingreditur Sol,
Obtenebrat ſplendore ſuo, prohibetq́; videri.
Nunc quo quæq; modo exoriantur ſigna, cadantq́;,
Verſibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegaſides, vatemq́ue ſuum non ſpernat Apollo.
Quando Aries oritur, conſurgit pars quoq; læua
Andromedæ, Perſeiq́; caput, media tenus aluo,
Oppoſita tunc parte poli pars occidit Aræ,
Auerſo Taurus per cœlum corpore fertur:
Ipſo aſcendente, aſcendit totus quoque Perſeus.
Heniochi conſurgit item pars maxima, nec non
Priſtis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipſe aũt Arctophilax tũc primũ abſcõditur vndis.
Cum Geminis totus Cetus, parteſq́ue priores
Eridani ſurgunt, cumq́ue his armatus Orion.
Anguitenens vtrunq; pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiumq́ue
Piſcem, atq; Engonaſis caput, aluum dimidiamq́;
Eiuſdem: à genibus ſcapulis tenus Anguitenẽtem,
Ipſiusq́; Anguem, excepta ceruice: Booten
Totum penè. oritur ſed contrà Orionis vſque

Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo naſcuntur ſigna Leone:
Tota Aqla atq; Lepᵘ, Procyon quoq;, primaq; cru-
Maioris Canis, exurgit caput inſuper Hydræ. (ra
At contrà Arctophylax totus, totusq; Ophiuchus
Cum capite & ceruice ſui quem continet Anguis,
Quæque ſuperfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonaſis ſimul ipſe, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc heſperias merguntur in vndas,
Virginis exortu totus Canis Hydraque ſurgit,
Vſque ad Cratera. apparet quoq; Theſſala puppis,
Quatenus erecto dependent carbaſa malo.
Oppoſita ſed parte latent hæc ſydera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: ſimul ipſa Sagitta.
Atque Chelys, Niliq; prior pars. Pegaſus autem
Cum capite abſcondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totusque Bootes,
Extremam præter caudam tota Hydra videtur.
Engonaſis dextrumq; genu, dextram quoq; ſuram,
Tunc & Centauri caudam ſplendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris ſpectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum. poſtremaq; Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus aduſque
Deſcendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ: tunc & deſcendere Cephea cernes,
Ipſius Andromedæ patrem, manibusq; humerisq;,
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc ſecum ſydera ducit,
Caudã Hydræ, Chironis equũ, reliquãq; Coronam:
Quamq; manu geſtat Chiron, tunc Hoſtia ſurgit.

Sur-

Surgit item caput Anguis, itē caput Anguitenētis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atq;
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraq; duplex
Eridani: reſupina cadit quoque Caſſiopeia.
Tunc etiam abſcondi Canis incipit, atque Orion,
Arcitenens quū oritur, iubet apparere Ophiuchū,
Ipſiusq; Anguem totum, caput atque ſiniſtram
Engonaſis, totamque Lyram, pectusq; caputque
Æthiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & maior Canis occidit, Heniochusque,
Exceptis capite ac pedibus: tunc Perſeus vnà
Tendit in occaſum totus, dextro pede, nec non
Crure manet: puppi excepta tota occidit Argo,
Ægoceros quum ſurgit, Olor ſimul atq; Sagitta,
Ara quoq; atq; Aquila aſcendūt: ſed cætera puppis
Deſcendit, Procyonque mari ſua ſydera condit.
It quoque ſub terras toto tunc pectore Perſeus,
Sydera quū pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Meduſæi conſurgunt membra caballi.
Tunc contrà caput & ceruix deſcendit Echydnæ.
Occultatur item poſtremò corpore Chiron.
Quum gemini ſuperum tollūtur in æthera Piſces,
Andromedæ dextrum corpus quoq; ſurgit, & illo
Qui Notius fertur Piſcis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atq; obitu ſignorum dicta putamus
Eſſe ſatis, nunc ad reliqua incunctanter eamus,
Sed prius Vranien libet huc ad noſtra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, ſecretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cæli.

Quæ ſuperûm ſedes gẽmataq; templa frequentas:
Vranie formoſa adſis, arcanaque diuûm
Tecta aperi, vatemq; iuua tua regna canentem:
Æthereos da mente lares, animoque tueri
Mœnia ſtelliferi circumlabentia mundi.
Et primùm mihi Diua aperi: num corpore duro
Ac ſolido conſtet cœlum, an fluxo tenuique,
Non ſecus atq; aër facili quem ſcindimus ictu,
Poſt hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis,
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his eſt tellus, unda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœleſtibus vllam
Corporibus non eſſe putant. contraria in illis
Quippe forẽt, & ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neq; materiæ culpa eſt, ſi corpora ſoluit
Longa dies: neq; corrumpunt contraria per ſe,
Si æquales habeant vires, niſi fortius vnum
Sit reliquo. quia quum vis æqua eſt, atq; poteſtas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternùm condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac puriſſima legit.
Temperiemq; illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, ſemperq; habeant contraria pacem.
Sic cœlum æternum eſt, ſic nullo abſoluitur æuo.
Sed quoniã quæ dura magis, diuturna magis ſunt,
Læduntur q; minus: proinde eſt duriſſimus æther,
Plus adamãte, adeò vt ferrũ contemnat & ignem,
Vimq; omnẽ: pter Domini, à quo conditus ipſe eſt.

Eſt alia id monſtrans ratio: nam mobile primum
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit, atq; diurno
Motu (obſtent quamuis) ſpatia in cõtraria verſat.
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc quòd lunæ pars illa ſimillima cælo eſt,
Quam ſol non ſpectat, fraternaq́; lumina tangunt,
Sic etiam ſtellæ, manifeſta in luce diei
Conſimilem cælo creduntur habere colorem;
Luna tamen ſtellæq́; ipſæ ſunt corpora dura,
Sunt & opaca, hoc eclipſis declarat apertè:
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſydera fixa teneret,
Sed paſſim errarent, nec certa in ſede manerent,
Non tamen eſt cæli, vt ſtellarum, corpus opacum.
In terris etenim poſiti ſumma aſtra videmus.
Et penetrat noſter ad ſumma ſydera viſus.
Quum verò ſint (vt dixi) duriſſima cæli
Corpora: ſintq́; eadem puriſſima, forſitan illis
Eſt etiam ſonus: & quum ſe tangantq́; rotentq́;,
Concentum faciunt aliquem, cæleſtibus aptum,
Vt quidam ſcripſere olim doctiq́; probiq́;.
Hunc tu Muſa etiam nodum mihi ſolue roganti,
Dura & plura licet ſacri ſint corpora cæli,
Peruiaq́; humanis oculis, tamen illa ſonorem
Efficiunt nullum: neq; enim pulſantur ab vllo,
Nec ſi pulſentur reſonant, craſſiſſima quum ſint,
Cumque illic aër nullus ſit, quo ſine fruſtra

Speratur ſonus, atq; ideo ſine murmure currunt.
Præterea ſphæræ bis quatuor inferiores,
Auroram verſus omnes vertuntur eodem
Progreſſu, nec ſe collidunt concutiuntq́ue
Occurrendo ſibi, ſed certa lege modoq́ue
Vna eademq́ue via leni vertigine pergunt.
Et choreæ in morem placidè taciteq́ue feruntur.
Mobile duntaxat primum aduerſatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamē haud ſtrepit vnq̄.
Nilq́ue ſonat prorſus: quippe illic deficit aër,
Quippe ſuperficies multo eſt leuiſſima ſphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et ſua contactu molli confinia lambunt:
Propter quod motum faciunt ſine voce ſilentem.
Non igitur rectè veteres ſenſere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope: at longè fragor editur ingens,
Nugantur certè, & ratio hæc eſt prorſus inanis.
Nam ſi nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cœlo eſſe ſonum? turpe eſt ea dicere, quæ non
Oſtendi poſſunt, quæ poſſunt iure negari.
Nō noua ſunt fingenda, niſi hæc vera eſſe probētur;
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nunquid cœlū eſt, vt fertur, (Muſa) rotundū?
Sphærica nimirum perfectior eſſe figura
Cenſetur cunctis aliis, quòd non habet in ſe
Principium finemq́; , capax quòd ſit magis, atque
Simplex & formoſa magis, magis apta moueri,

Præ-

Præſertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipſam terrã, in medio quæ cõdita mundo eſt.
Conuenit hæc igitur cælo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus aſtris:
Quanquam aliter pictorum audax inſcitia fingit,
Stellæ autem ſunt'ne (vt fertur) pars dẽſior orbis?
Non ita: quippe ſuam ſortita eſt quælibet harum
Diuerſam à cælo ſpeciem, diſcrimine magno,
Ipſæ etiam inter ſe diſtant, ceu ſorbus ab vlmo,
Ceu pyrus à ceraſo differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuerſaque earum
Virtus & ſplendor. ſtellæ eſt ſua cuique poteſtas:
Quandoquidem natura etiã ſua cuiq; tributa eſt,
Cælum ergo eſt ſedes tantùm opportuna, locusque
Stellarum, non materia aut ſubſtantia earum.
Quid virtutis habet cælum? eſt vis omnis in aſtris,
Aſtra regunt orbem terrarum, atq; omnia mutãt:
Aſtra creant cuncta in terris, & cuncta gubernãt:
Hoc docet aſtronomus, communis opinio fert hoc,
Quare non ſolùm raro denſoque putandum eſt
Diſtingui à ſtellis cælum, diuerſa ſed ipſis
Natura eſt etiam, & diſpar facieſq; vigorque.
Quãta etiam ſint aſtra, & num ſine fine rotentur,
Quo ſunt fixa loco (vt viſũ eſt aliquãdo Platoni:)
An ſint deſerta, an quiſquam verſetur in illis,
Muſa velim ſcire: vnde precor mihi ſingula pande.
Non ſunt aſtra quidem magna æquè nanq; minora
Plurima ſunt numero, vt poſſit cõprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, ſed pauca: ſereno
Quæ paſſim cælo veneranda luce refulgent.

Ex quibus aſtronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuerſis æthera ſignis.
Ex his ergo aſtris maioribus (vt perhibent, qui
Aſtra ſciunt, vtque eclipſis phœbeia monſtrat:
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubiecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quædam ſunt tanta, vt totam terræq; mariſq;
Excedant molem, ac ſpatio maiore niteſcant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo diſtant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quãto eſt lõginquius, eſſe videtur
Tanto etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque ſuum circa centrum voluuntur, ibidem
Semper: & hæc ratio eſt, cur ſcintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidã, quia longius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana, & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquam ſcintillat, quòd procul abſit
A' noſtro viſu: minus atq; obſcurius illud.
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio motu
Vlla carere poteſt, quare fixa aſtra mouentur,
Cum Sol vna, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Luna Mercuriuſue
Aut Veneris ſydus, verùm hæc gaudent epicyclis,
Cur non ſcintillat Saturnus, Iuppiter & Mars
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic voluuntur vti Sol,

Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Forte aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquã hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſydera motu:
Nonne magis mirum eſt, tam immenſi corpora cæli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventosq; & fulmina vincãt?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundiq; creator.
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo: motum
Atq; quietem. atqui in terris, centroq; locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperque aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo eſt vis maxima motus:
Et quo quæq; magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motũ: ſed motus maximus ille eſt,
Tẽpore qui minimo ſpatia & loca maxima tranſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frænantes curſum illius, ne protinus in omnem
Voluendo raperet ſecum terram, Oceanumque.
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis, quis nõ ſtupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas tranſire vias, iterumque reuerti:

Nec

Nec ceſſare vnquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à diis totum æthera volui:
Aſſignantque ſuum motorem cuilibet orbi:
Qui quaſi piſtrino addictus, non deſinat vnquam
Tam vaſtam verſare molem nocteſque dieſque:
Nec quamuis cupiat, minimum requieſcere poſſit,
Felix ſeruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ ſunt hæ, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi inter mortales haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos!
Quare non tutum eſt facilè omnia credere cuiuis:
Ille licet magni ſit nominis, innumeraſque
Scribendo impleuit nigra loligine chartas.
Magni ſæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo eſt adeò prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fideſque
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,
Quàm dictis hominũ. nãq; hæc ſunt falſa frequen-
Quid ratio oſtendit? cælum ſtellaſq; moueri (ter.
A diis, an per ſe, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Eſſe poteſt diuis, verſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominum vitæ opportuna miniſtrẽt,
Vtq; feras pecudes, volucres, piſceſq; gubernent:
Sicne decet dominos ſeruis ſeruire? deoſque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt ſtultis prauiſque ferant mortalibus eſcam?
Nonne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam

Ire

Ire queant, ſemperq́ue loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operiq́ue rotaq́ue,
Nunquã decedant ſcamno, nunquam otia capient?
Eſt'ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O' ſapientum hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,
Vt non eſſe queant aliter, quàm iuſſerat olim.
Quum primùm immenſi iaceret fundamina mũdi,
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens:
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum ſine fine neceſſe eſt:
Sic forma & virtus herbis ſua cuique tributa eſt,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipſis,
Vt nullo poſſint mutari prorſus ab æuo:
Vſqueadeò ipſius naturæ immobilis ordo eſt,
Vſqueadeò eſt eadem ſemper diuina voluntas.
Quare ſi motus cœli eſt æternus, oportet
Naturalem eſſe, vt grauium leuiumq́ue videmus.
Nam quod naturæ eſt propriũ, non deficit vnquã,
Si verò eſt alius motor, quandoque quieſcet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potẽtior eſt, quàm
Aſtrorum & cœli, vt poſſunt per ſe illa moueri,
Hæc verò nequeant, niſi diis agitentur ab ipſis?
Terra ergo atque ignis ſunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quòd non motoris egent alieni,

Sed

Sed per ſe à centro aut ad centrum tendere poſſunt.
Credendum eſt igitur, cœleſtia corpora per ſe
Atque ſuis formis, vt terra ignisque moueri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni,
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus: iuſſitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe ſuis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipſas,
Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidā poſuêre. etenim ſunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel cauſæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura: placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus.
Sed de hoc iam ſatis: ad reliqua accedamus, & vtrū
Sint deſerta poli pulcherrima regna beati,
An quiſquam ſedes illas teneatque colatque,
Præſens hora monet ſolito nos dicere verſu.
Quum cœlum ſit tam immenſum, tantiq; decoris,
Conſpicuum tot ſideribus, tam nobile corpus,
Deſertū & vacuum & ſolū incultumq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus locus eſt iucundior, atque

Pul-

Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potius quàm aliter mereatur habe-
Tot ciues, & tam variis animalia formis? (re
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè ſpecioſam intusq; forisque,
Nolle tamẽ (ſtabulo excepto) permittere quenquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuasq; tenere?
Nempe eſt totius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, puluis, cœnumq; , fimumque,
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare vnquã tot fœda immũdaq; poſſet,
Quæ tellus & pontus habent, ac ſemper habebũt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubesque, niuesque,
Prælia ventorum, tempeſtatumque furores:
Quæ mare perturbãt, quatiũt terrã, aëra verſant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum eſſe putatur:
O vacuæ potius mentes, quæ creditis iſtud!
Quippe ſuos etiam ciues habet æther: & aſtra
Singula, ſunt vrbes cœli, ſedesque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hic, vmbræ ſimulachraq; inania rerũ,
Quas citò mors rapit, & tẽpus terit, inquinat, au-
Illic fœlices, immortales, ſapientes. (fert:
Hic habitant miſeri, mortales, inſipientes.
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas: (ris:
Hic bellũ aſſiduũ & tenebræ, & genus omne dolo-
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.

Imò

Imò aude, ô demens, ſtabulum hoc præponere cælo.
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non poſſe videtur.
Præterea quum cælum ipſum non poſſit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchuſque Ceresque
Naſcentur, frugeſque aliæ, quarum indiget vſus?
Friuola ſunt hæc, & rugoſa digna cachinno.
Nanque ſit ipſe licet multo ſolidiſſimus æther,
Peruius eſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat, quin facilè huc poſſint ſe ferre vel illuc,
Et quacunque libet nil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuiſſima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuiſſima: quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulisve feneſtris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vſque adeò eſt illis tenuis natura, potenſque.
Quis, niſi vidiſſet piſces habitare ſub vndis,
Sub limo ranas, ſalamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira eſſe fatemur.
Plurima ſunt, quæ quum fieri non poſſe putemus,
Sæpe tamen fieri poſſunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cælum facilè ire valerent,
Nulliuſque cibi vel potus prorſus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuiſſet,
Tam pulchras ſedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non eſt opus, vt vel arando,

Vel

Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quæ inſtaurare ſolet ſenſim labentia victus:
Nec ſitiunt vnquam diui, eſuriúntve beati,
Denique nulla illos penitus contriſtat egeſtas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaque clauſit
In medio, & vetuit ſacrum contingere cœlum.
Ergo felices viuunt, nectarque bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine, cuius
Copia magna oritur paſſim cœleſtibus aruis,
Cœlicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita eſt, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem eſt.
Sed qd ſunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuerſa loquũtur,
Nil per ſe in cœlo lucet, niſi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem ſtellæ omnes, ipſaq; Luna,
Quæ quia cunctarũ ſtellarum eſt vltima, & imam
Sortita eſt cœli ſedem, terrasque propinquam.
Vt ſit opaca magis, minus & ſincera neceſſe eſt,
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & denſæ, & leues, lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculoſa videtur:
Nam partes albæ, & denſæ, leuesque, receptant
Nocturnum ſolem, reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet, ſed tempore luna diurno
In faciem nubis maculoſæ albeſcit Olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,

Mo-

Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium oſtendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies vera oſtendit, nox fraudibus apta eſt.
An verò æternum ſit cœlum, an cœperit olim,
Expectetq́ue ſuum poſt plurima ſæcula finem,
Pulchrũ etiã ſcitu eſt. nam de hoc diuerſa ſophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio diſcors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamq́ue
Arguit, & verum tenebroſa in ſede latêre,
Sunt qui principium credant habuiſſe, putentq́ue
Mundum ex materia æterna, quandoq; creatum
A ſummi virtute Dei, quum non prius eſſet:
Atque duo hæc æterna aiunt, ſemperq́ue fuiſſe,
Materiã ſummũq; Deum, à quibus omnia manãt.
Contendunt quidã ex nihilo mundũ eſſe creatum,
Materiamq; negant vllam antè omnino fuiſſe,
Sed verbo iuſſuque Dei facta omnia cenſent,
Aſt alij affirmant, freti rationibus, ipſum
Omni principio, ſimul omni fine carere.
Harum autem quæ nam propior ſentẽtia vero eſt?
Ipſe quidem, niſi relligio prohiberet, & omnes
Chriſtologi obſtarent, tutantes dogmata Moſis,
Credere non aliud poſſem, quàm ſemper ab æuo.
Vt nunc eſt, mundum mundiq́ue elementa fuiſſe,
Principiiq́ue expertem eſſe: ac ſine fine futurum.
Nam cur non ſemper mundus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſciuit condere: ſed poſt
Doctior euadens didicit, demumq́ue peregit?
An ſemper ſciuit, potuitq́ue, at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit poſt, quàm prius? aut ratio quæ
Muta-

Mutauit mentem illius? ſi non erat æquum,
Vileq́;, hunc fieri mundũ: cur cõditus vnquã eſt?
At ſi conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam ſero facit Deus? & quare ætas
Tam breuis eſt mundi? nam ſi fas credere cunctæ
Chriſtologis, nondum annorũ bis quatuor implet
Millia, ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Præterea quæ cauſa fuit, qua condere vellet
Hunc mundũ Deus? an q̃a mũdi ipſe huius egebat:
Si ſic: debebat prius ipſum condere, nec ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra'ne? an non decet ipſum
Fruſtrà aliq̃d facere: hic etenim inſipientib. eſt mos.
Cauſa aliqua ergo fuit, ſed quæ? nempe illius ingẽs
Haud dubiè bonitas, nec non immenſa poteſtas.
Ne fruſtrà intra ſe ſemper concluſa maneret
Vtraque, ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtrà etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq́ue videtur.
Si Deus ergo fuit ſemper bonus atque potens, cur
Non voluit ſemper tã pulchrũ condere mundum?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidẽ ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquam
Aſtutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoque fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.

Google

Ex quibus aſtronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuerſis æthera ſignis.
Ex his ergo aſtris maioribus (vt perhibent, qui
Aſtra ſciunt, vtque eclipſis phœbeia monſtrat:
In qua Luna patet quanto ſit corpore, fratris
Dum ſubiecta ſui ſpecioſum lumen opacat)
Quædam ſunt tanta, vt totam terræq; mariſq;
Excedant molem, ac ſpatio maiore niteſcant:
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo diſtant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quãto eſt lõginquius, eſſe videtur
Tanto etiam minus, & ſpectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque ſuum circa centrum voluuntur, ibidem
Semper: & hæc ratio eſt, cur ſcintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidã, quia longius abſunt,
Proinde illas tremulum nobis oſtendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana, & puerilis habenda eſt.
Non etenim quicquam ſcintillat, quòd procul abſit
A' noſtro viſu: minus atq; obſcurius illud
Sed tunc apparet, nec ſcintillatio motu
Vlla carere poteſt, quare fixa aſtra mouentur,
Cum Sol vna, illo motu quem diximus antè:
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriue
Aut Veneris ſydus, verùm hæc gaudent epicyclis,
Cur non ſcintillat Saturnus, Iuppiter & Mars
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic voluuntur vti Sol,

Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Forte aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hunc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquã hoc adeò magnum ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſydera motu:
Nonne magis mirum eſt, tam immenſi corpora cæli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventosq; & fulmina vincãt?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundiq; creator.
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo: motum
Atq; quietem. atqui in terris, centroq; locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperque aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo eſt vis maxima motus:
Et quo quæq; magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumque rapacius ambit.
Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motũ: ſed motus maximus ille eſt,
Tẽpore qui minimo ſpatia & loca maxima tranſit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obſtarent illi ſphæræ, quas continet in ſe,
Frænantes curſum illius, ne protinus in omnem
Voluendo raperet ſecum terram, Oceanumque.
Quippe animal nullum poſſet tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis, quis nõ ſtupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas tranſire vias, iterumque reuerti:

Nec

Nec ceſſare vnquam, & nullum ſentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à diis totum æthera volui:
Aſſignantque ſuum motorem cuilibet orbi:
Qui quaſi piſtrino addictus, non deſinat vnquam
Tam vaſtam verſare molem noctesque diesque:
Nec quamuis cupiat, minimum requieſcere poſſit,
Felix ſeruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ ſunt hæ, commentaque inania eorum
Qui cupiunt primi inter mortales haberi.
O quot moroſophos tellus parit, & philodoxos!
Quare non tutum eſt facilè omnia credere cuiuis:
Ille licet magni ſit nominis, innumerasque
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni ſæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo eſt adeò prudens, quin ſæpius erret.
Eſt igitur ratio in primis quærenda, fidesque
Maior in ambiguis rationi eſt ſemper habenda,
Quàm dictis hominũ. nãq; hæc ſunt falſa frequen-
Quid ratio oſtendit? cælum ſtellasq; moueri (ter.
A diis, an per ſe, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Eſſe poteſt diuis, verſantibus æthera ſemper?
Vt ſtultorum hominum vitæ opportuna miniſtrẽt,
Vtq; feras pecudes, volucres, piſcesq; gubernent:
Sicne decet dominos ſeruis ſeruire? deosque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt ſtultis prauisque ferant mortalibus eſcam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere poſſint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nuſquam

Ire queant, ſemperq́ue loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli inſtantes operiq́ue rotæq́ue,
Nunquã decedant ſcamno, nunquam otia capient?
Eſt'ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille poteſt diuis nunquam eſſe moleſtus?
O' ſapientum hominum ſententia digna notatu.
Sed ratio obſiſtit, ratio manifeſta reclamat:
Nil etenim per ſe æternum eſt, niſi conditor orbis.
Poſt ipſum æterna eſt rerum natura ſuarum,
Quas ipſe ex nihilo, ſtabili ſed lege creauit,
Vt non eſſe queant aliter, quàm iuſſerat olim.
Quum primùm immenſi iaceret fundamina mũdi,
Sic aqua ſemper erit mollis, ſic ignis adurens:
Sic ſtabilis tellus, ſic ſemper mobilis aër,
Sic & circumagi cœlum ſine fine neceſſe eſt:
Sic forma & virtus herbis ſua cuique tributa eſt,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipſis,
Vt nullo poſſint mutari prorſus ab æuo:
Vſqueadeò ipſius naturæ immobilis ordo eſt,
Vſqueadeò eſt eadem ſemper diuina voluntas.
Quare ſi motus cœli eſt æternus, oportet
Naturalem eſſe, vt grauium leuiumq́ue videmus,
Nam quod naturæ eſt propriũ, non deficit vnquã,
Si verò eſt alius motor, quandoque quieſcet.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior eſt, quàm
Aſtrorum & cœli, vt poſſunt per ſe illa moueri,
Hæc verò nequeant, niſi diis agitentur ab ipſis?
Terra ergo atque ignis ſunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quòd non motoris egent alieni,

Sed per ſe à centro aut ad centrum tendere poſſunt.
Credendum eſt igitur, cæleſtia corpora per ſe
Atque ſuis formis, vt terra ignisque moueri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni,
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus: iuſſitque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe ſuis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipſas,
Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidā poſuêre. etenim ſunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel cauſæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura: placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus.
Sed de hoc iam ſatis: ad reliqua accedamus, & vtrū
Sint deſerta poli pulcherrima regna beati,
An quiſquam ſedes illas teneatque colatque,
Præſens hora monet ſolito nos dicere verſu.
Quum cœlum ſit tam immenſum, tantiq; decoris,
Conſpicuum tot ſideribus, tam nobile corpus,
Deſertū & vacuum & ſotū incultumq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus locus eſt iucundior, atque

Pul-

Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potius quàm alter mereatur habe-
Tot ciues, & tam variis animalia formis? (re
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè ſpecioſam intusq; foriſque,
Nolle tamē (ſtabulo excepto) permittere quenquā
Tam pulchras habitare ædes, vacuasq; tenere?
Nempe eſt totius mundi ſtabulum terra, in qua
Sunt omnes ſordes, puluis, cœnumq;, fimumque,
Oſſa, putres carnes, varia excrementa animantum.
Quis memorare vnquā tot fœda immūdaq; poſſet,
Quæ tellus & pontus habent, ac ſemper habebūt?
Quis neſcit pluuias, nebulas, nubesque, niuesque,
Prælia ventorum, tempeſtatumque furores:
Quæ mare perturbāt, quatiūt terrā, āera verſant?
Terra tamen pontusque tenent animalia multa:
At cœlum vacuum, vacuum cœlum eſſe putatur:
O' vacuæ potius mentes, quæ creditis iſtud!
Quippe ſuos etiam ciues habet æther: & aſtra
Singula, ſunt vrbes cœli, ſedesque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ ſimulachraq; inania rerū,
Quas citò mors rapit, & tēpus terit, inquinat, au-
Illic fœlices, immortales, ſapientes. (fert:
Hîc habitant miſeri, mortales, inſipientes.
Illic pax & lux regnant, & ſumma voluptas: (rū:
Hîc bellū aſſiduū & tenebræ, & genus omne dolo-
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imō

Imò aude, ô demens, ſtabulum hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare poteſt, ſi durior æther
Eſt adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirùm hoc fieri non poſſe videtur.
Præterea quum cœlum ipſum non poſſit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchuſque Ceresque
Naſcentur, frugesque aliæ, quarum indiget vſus?
Friuola ſunt hæc, & rugoſa digna cachinno.
Nanque ſit ipſe licet multo ſolidiſſimus æther,
Peruius eſt tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obſtat, quin facilè huc poſſint ſe ferre vel illuc,
Et quacunque libet nil impediente moueri.
Cœlicolis etenim tenuiſſima corpora cunctis
Ille author mundi dedit, atque leuiſſima: quare
Ipſis non opus eſt foribus, patulisve feneſtris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vſque adeò eſt illis tenuis natura, potensque.
Quis, niſi vidiſſet piſces habitare ſub vndis,
Sub limo ranas, ſalamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & paſci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira eſſe fatemur.
Plurima ſunt, quæ quum fieri non poſſe putemus,
Sæpe tamen fieri poſſunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cœlicolas, qui per cœlum facilè ire valerent,
Nulliusque cibi vel potus prorſus egerent?
Si potuit, certè voluit. nam turpe fuiſſet,
Tam pulchras ſedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cœlicolis non eſt opus, vt vel arando,

Vel

Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non ſunt illis mortalia membra,
Quæ inſtaurare ſolet ſenſim labentia victus:
Nec ſitiunt vnquam diui, eſuriúntve beati,
Denique nulla illos penitus contriſtat egeſtas.
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil eſt.
Cuncta mala in terris poſuit Deus, illaque clauſit
In medio, & vetuit ſacrum contingere cœlum.
Ergo felices viuunt, nectarque bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine, cuius
Copia magna oritur paſſim cœleſtibus aruis,
Cœlicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita eſt, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior, tantoque beatior idem eſt.
Sed qd ſunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuerſa loquũtur,
Nil per ſe in cœlo lucet, niſi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem ſtellæ omnes, ipſaq; Luna,
Quæ quia cunctarũ ſtellarum eſt vltima, & imam
Sortita eſt cœli ſedem, terrisque propinquam.
Vt ſit opaca magis, minus & ſincera neceſſe eſt,
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & denſæ, & leues, lucisque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculoſa videtur:
Nam partes albæ, & denſæ, leuesque, recepiant
Nocturnum ſolem, reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet, ſed tempore luna diurno
In faciem nubis maculoſæ albeſcit Olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,

Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium oſtendunt amota fraude colorem.
Nanq; dies vera oſtendit, nox fraudibus apta eſt.
An verò æternum ſit cælum, an cœperit olim,
Expectetque ſuum poſt plurima ſæcula finem,
Pulchrũ etiã ſcitu eſt. nam de hoc diuerſa ſophorũ
Scripta extant: ait hic, negat ille, & opinio diſcors
Authorum, rem difficilem valde ambiguamque
Arguit, & verum tenebroſa in ſede latere,
Sunt qui principium credant habuiſſe, putentque
Mundum ex materia æterna, quandoq; creatum
A ſummi virtute Dei, quum non prius eſſet:
Atque duo hæc æterna aiunt, ſemperque fuiſſe,
Materiã ſummũq; Deum, à quibus omnia manãt.
Contendunt quidã ex nihilo mundũ eſſe creatum,
Materiamq; negant vllam antè omnino fuiſſe,
Sed verbo iuſſuque Dei facta omnia cenſent,
Aſt alij affirmant, freti rationibus, ipſum
Omni principio, ſimul omni fine carere.
Harum autem quæ nam propior ſentẽtia vero eſt?
Ipſe quidem, niſi relligio prohiberet, & omnes
Chriſtologi obſtarent, tutantes dogmata Moſis,
Credere non aliud poſſem, quàm ſemper ab æuo.
Vt nunc eſt, mundum mundique elementa fuiſſe,
Principiique experiem eſſe: ac ſine fine futurum.
Nam cur non ſemper mundus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſciuit condere: ſed poſt
Doctior euadens didicit, demumque peregit?
An ſemper ſciuit, potuitque, at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit poſt, quàm prius? aut ratio quæ
Muta-

Mutauit mentem illius? ſi non erat æquum,
Vtileq́;, hunc fieri mundũ: cur cõditus vnquã eſt?
At ſi conueniens erat illum, atque vtile condi,
Quare tam ſero facit Deus? & quare ætas
Tam breuis eſt mundi? nam ſi fas credere cuncta
Chriſtologis, nondum annorũ bis quatuor implet
Millia, ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Præterea quæ cauſa fuit, qua condere vellet
Hunc mundũ Deus? an q̃ mũdi ipſe huius egebat:
Si ſic: debebat prius ipſum condere, nec ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra' ne? an non decet ipſum
Fruſtrà aliq̃d facere: hic etenim inſipientib. eſt mos.
Cauſa aliqua ergo fuit, ſed quæ? nempe illius ingẽs
Haud dubiè bonitas, nec non immenſa poteſtas,
Ne fruſtrà intra ſe ſemper concluſa maneret
Vtraque, ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtrà etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq́ue videtur.
Si Deus ergo fuit ſemper bonus atque potens, cur
Non voluit ſemper tã pulchrũ condere mundum?
Cur in tam ſeros tantam rem diſtulit annos?
Nulla quidẽ ratio eſſe poteſt, niſi fingere quiſquam
Aſtutus velit, & nugas præponere vero.
Quare ſi humanæ rationi credere par eſt,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorſus, prorſus quoque fine carere.
At ſi aliter quondam dixit Deus, & ſua Moſi
Facta reuelauit, debemus credere Moſi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quieſcat.

Nanque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipſe,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, ſi cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam poſuêre, chaosque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquiſſet inanem,
Tamq; diu informem? potuit ſi condere mundum
Confeſtim, & primo momento cuncta creare?
Fruſtrà differtur diuerſa in tempora, quicquid
Vna eademque poteſt fieri perniciter hora.
Sunt verò quidã, æternum mundum eſſe putantes,
A nullo factum tamen, à nulloque creatum:
Sed per ſe vt nunc eſt ante omnia ſecla fuiſſe,
Et per ſe vt nunc eſt poſt omnia ſecla futurum.
Quod certè falſum eſt: ratio quippe ipſa repugnat.
Eſſe etenim nunquam duo perfectiſſima poſſunt:
Nam diſſentirent forſan, bellumque cierent.
Eſto quòd ſemper concordi pace manerent,
Fruſtrà ponuntur duo maxima: ſufficit vnum,
Quod ſaltem natura aliis prius eſſe neceſſe eſt.
Si prius eſt aliis, ergo eſt quoq; cauſa aliorum:
Nanque prius cauſa efficiens eſt poſteriorum.
Quocirca haud dubiè mundũ hũc De⁹ ipſe creauit
Ex nihilo æternum. ſed quomodo? ſi libet, audi.
Eſt bonitas æterna Dei, eſt æterna poteſtas:
Nónne eius potuit ſimul eſſe æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ ſi fuit, vt ratio vult,
Nil obſtat, qui in æterno ſit conditus æuo
Mundus ab artifice immenſo, compagine mira.
Vt ſi quis ſolem æternum conceſſerit, idem
Æternam ſolis lucem concedere debet,
Lu

Lux tamen effectus ſolis, ſol cauſa vocatur,
Sed decedentes iam cœlo elemẽta gradatim (mur.
Scrutemur, deq; his quædam haud indigna loqua-
Quidam ſub cœlo eſſe ignem dixere, propinquum
Contiguumq́ue orbi lunæ, ſed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mireq́ue calentem.
Quod verum eſſe docet ratio. nam nocte videmus
Per ſudum volitare faces, flammasq; vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſidera cœlo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperoq; cremantur ab igni
Nanque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorq́ue & craſſior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq́ue, niuesq́ue,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quòd niſi ſub cœlo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſet noctisq́ue volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cœlo eſt eius ſedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multo eſt gelidiſſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, variiq; agitantes nubila venti.
Infima pars calida eſt atq; humida. nam vapor i-
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis, (pſam
Et calet ob ſolis radios tellure reflexos,
Hic nebulæ, hic pluuiæ, hic tenui cum rore pruinæ

Atque niues, varia ventorum ſorte creantur.
Quippe data eſt ventis huius non parua poteſtas
Aëris: hi poſſunt æſtiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere menſibus æſtum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit Auſter ab oris,
Spirat ab occaſu Zephyrus, Borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidaq; oriuntur ab arcto.
Inter quos alij quoq; ſunt, quibus omnibus aër
Inferior ſeruit, cumque aëre terra fretumque,
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipſis
Nubibus emanant imbres, floccique niuales:
Fulmen, ros, grando, matutinæque pruinæ:
Tempore ſed vario, varia ratione modoque,
Et variis etiam perflantibus aëra ventis,
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesque & nimbos pariunt, cælique calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: ſed cælum æſtate ſerenant.
Fert Zephyrus flores, terramque virentibus herbis
Veſtit, dat auibus cantum, ſyluisque decorem.
Eurus plerunque eſt bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoque timendas.
Hos ventos vel dij aërei, vel ſydera mittunt.
Sæpe etenim quum theſauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel conſecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam ſibi ſubdere diuûm:
Audiui exortum ventum, ſubitamq; procellam,

Aut

Aut ſata ſtrauiſſe, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Cauſa mouens ipſos, dij ſunt, quibus aëris eſt ius.
Verùm hæc non ſapiunt vulgo, neq; talia vulgus
Credere vult. quid tum? gēmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus eſt mens altior, eſſe
Non ſolùm in cœlo, ſed in aëre plurima diuûm
Millia, qui ventos tempeſtateſque ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina poſſunt.
Non tamen eſſe nego cauſas alias quoque, naſci
Quæ faciant ventos: veluti ſol, lunaque, & aſtra.
Præſertim ſeptem quæ vulgo errantia dicunt:
Quorum opera exhalās vapor ad diuerſa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Eſſem, opus à figulo factum, iuueniſque figuram,
Efflantem anguſto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infuſam retinebat pectore lympham,
Quæ ſubiecto igni reſoluta exibat ab ore.
In faciem venti validi, longeque furebat.
Ergo etiam ventus reſoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare ſolent ſeſe contraria ſemper.
Hac in parte etiam quam diximus aëris ima,
Apparere ſolent regalia fata cometæ,
Apparere ſolet variata coloribus Iris.
Hanc radij ſolis roranti in nube figurant:
Illos ſtella facit de ſeptem errantibus vna,
Dum ſibi ſubiecto radios impreſſa vapori,
Aſſimulat caudam, lumenque in nube relinquit.
Haud aliter, quàm quū circumnitet area lunam,

Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cùm tres ſoles lucere aliquando videntur:
Nec ſunt tres tamen, at ſubiectæ in corpore nubis,
Ceu quodam in ſpeculo, ſolis formatur imago,
Sub regione autem craſſa imaq; aëris, vnda eſt:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Anguſtoq; freto Herculeas ingreſſa columnas,
Diffundit ſeſe, longè lateque pererrans.
Hinc varium nomen ſortitur, & hinc mare fertur
Ægæum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriaticumque,
Et mare Erythræum, & quod Perſidis alluit oras.
Hæc terræ occultas per labitur vnda cauernas.
Et fluit ac refluit ſemper, variumque ſaporem
Accipit: vt varia eſt tellus, per viſcera cuius
Tranſit, ſulfureumque à ſulfure mittit odorem.
Hinc eſt æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe ſuos repetunt fontes, iterumq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura viciſſim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Aſſiduè, vegetantque, vt ſanguis corpora, terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, craſſasque paludes,
Nec non perſpicuos fontes, puteosque perennes.
Deniq; ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quaſcunq; orbis habet: lymphas hic edidit omnes,
Partim ſub terra, partim ſupra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur eſt adeò ſalſum mare, nunquid ab ipſa
Natura iſtud habet? non arbitror: at ſapor omnis
Vndarum à terra cauſam trahit. inueniuntur
In terra ſiquidem montes ſalis, hos tegit æquor,

Exu-

Exugitq́ue ſalem, liquidasq́ue reſoluit in vndas.
Ergo ſal, non Sol cauſa eſt ſalſedinis huius.
Nam cur Sol non ſtagna etiam ſalſa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vſibus humanis, nimia ſalſedine abundans.
Natura Oceano ſubſtrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior, vberiorq́ue,
Detexit nobis, nobisq́ue reliquit apertam:
In qua ſunt montes, colles, cliui, tumuliq́ue,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Syluæ, ſtagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes.
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiusq́ue opibus natura Deusq́ue
Præpoſuere hominem, & regem fecere animãtum,
Quotquot põtus habet, quotquot tellure morãtur:
Ingeniumq́ue illi ac mentem tribuere: quibus ſe
Præponat cũctis, terrarumq́ue imperet orbi:
Atque Deum agnoſcens, illum metuatq; colatq;
In medio terræ eſt centrum, quod ſuſtinet ipſam,
Nam Deus ad centrum iuſſit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipſo
Poſſunt. atque ideo terra eſt immobilis, & ſe
Suſtinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndiq; enim ad cẽtrum cõcurrit prona: globumq;
Efficit immenſum, & denſum, ſolidũq; & opacum
Circa quem roſeis noctesq; diesq; quadrigis
Sol vehitur: ſed nox aduerſa in parte creatur.
Quippe aliud non eſt, q̃ terræ atq; æquoris vmbra.
Quæ ſi fortè ferit nocturnæ corpora lunæ:

Eclipſim facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, eſt quum
Diſtans à nobis longius: at breuiores,
Quum redit, & Cancri borealia ſigna reuiſit.
Cauſa huius tumor eſt terræ, monteſq; ſuperbi,
Quos interpoſuit prudens natura, ſuis vt
Verticibus noctes mutato ſydere mutent.
Nam quanto magis accedit ſol pronus ad auſtrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbræ, quæ abſcōdunt lucē, auroramq; morātur,
Et ſpatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc ſpargit glacialis hyems ſua frigora nobis,
Tunc æſtas regna Antipodum declinia torret.
Quum verò ſol ad Cancri loca ſumma recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.
Sic vario curſu variat Sol tempora, & annum
Quatuor in partes totum diſcriminat æquas:
Circuienſq; orbem terrarum ſeruit vtriſque
Gentibus, & quæ ſub terra verſantur, & illis
Quæ ſupra, atq; pari moderamine tēperat omnes.
Nam ſub terra homines etiā ſunt, non mare tantū,
Aut ſyluæ: neque enim Solem natura diemque
Iuſſiſſet radios illic diffundere inanes,
Et ſolum ſeruire feris, generique natantum.
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Eſt locus, aut zona vlla, in qua non viuere poſſint
Mortales, aptaſque ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus

Illic aſſiduè. natura vbi triſtia fixit,
Læta adhibet, miſcetq́; ſagax aduerſa ſecundis:
Atq; vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt,
Non ſyluæ vmbriferæ, & multis cũ fontib⁹ amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diei,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit, vt zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Aſſiduis niuibus preſſæ, glacieq́ue perenni,
Poſſunt nempe coli, vt ratio non friuola ſuadet,
Maxima namque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, grauesq́ue
Veſtes, ex variis animantum pellibus, vnde
Calfaciunt ſe mortales, hyemiq́ue reſiſtunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec deſunt illis alimenta, ciboſq́ue
Indigenas partim, partim illuc vndiq; vectos
Accipiunt largè, & dapibus veſcuntur opimis.
Non igitur verũ eſt, quod quidã Græculus inquit:
Vnius tantùm zonæ partem, exiguamq́ue
Naturam humano generi tribuiſſe colendam:
At reliquum terræ deſertum prorſus, ab ipſis
Piſcibus atque feris duntaxat ſemper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Feciſſet nos quàm bruta, imperiumq́; dediſſet

In terris maius, quàm homini & ſpacioſius illis.
Quare ſi qua fides adhibenda eſt vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota eſt habitabilis, & nil
Obſtat quin poſſint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq́; hominis duriſſima quæq; refringit.
Poſtremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Piſces:
Propterea exponam paucis cur terra tremiſcat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogatq́; moueri.
Scire igitur licet, innumeras vaſtasq́; cauernas
Sub terris eſſe, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miſcent
Prælia, concutiunt terram, nimioq́; furore
Congreſſi, euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua erũpant facto agmine, vt auras
Diffuſi in vacuas non longa pace quieſcant,
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahit ignis ab vnda.
Quippe ignes in ſe multos magnosq́ue perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile:) ſed non
Falſa tamen refero, credet qui viderit Ætnam,
Qui ſcatebras calidarum vſquã ſpectarit aquarũ,
Et qui vitiferi benè nouerit acta Veſeui.
Hos agitant ventos qui ſubterranea regna
Dij manes habitant, cæcisq́; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorſus, nec inania verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus fruſtrà eſt: habitatur vbique
Sub terris, ſupra terras, inq́ue aëre & igni,

In

In cœlo & ſupra cœlum: eſt vbi regia ſummi
Induperatoris, mundum qui poſſidet omnem.
Muſa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER XII.

PISCES.

SVmme Deus, rex omnipotẽs, pater optime, cuius
Tam pulchrum tamque immenſum ſapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, aſſidueque tuetur:
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, ſpecioſius, altius eſt nil:
Qui ſupra omne habitas cœlum, ſine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conſcendere, Muſis
Non eget, aut Phœbo, aut Parnaſſo, aut fontib. illis
Vaniloqui quoſcunque ſolent haurire poëtæ,
Magnifica inſano ſcripturi ſomnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioque fauore
Eſt opus, atque alias ſitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te poſco, te precor vnum:
Vt cœpto iampridem operi, extremoq; labori
Aſpires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæſo Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & ſpectata aliis expromere poſſim,
Carminibusq; meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cœlum credant nihil eſſe, putentque
Ætheris in ſummo dorſo conſiſtere fines

Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipſa ſuas, ac debilitata quieſcat.
Quod falſum ratione mihi ſuadente videtur.
Nam ſi illic finis rerum eſt, vbi deſinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia ſciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? ſed iure negatur vtrunque.
Quippe Dei nullis eſt clauſa ſcientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec ſe ipſe coërcuit vltrò.
Magna loquor, tamen hæc ratio quoq; magna pro-
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo (babit,
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet
Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumſcribere quærit?
At res nulla Deum ſuperat, neq; fortior ipſo eſt,
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus vltro
Limitibus cinxit, quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuasque
Quantumcunque ſibi libeat diffundere vires?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Imò omnes quærunt maiora capeſcere ſemper,
Atq; aliquid ſemper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet quum poſſit maximus eſſe,
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte ſua, anguſtasq; ſibi circumdare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas eſt,
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab vllo,

Nec dedit ipſe ſibi: vt ratio iam noſtra probauit,
His ita præpoſitis, concludimus: infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, ne vana poteſtas
Illius dici, & ne vana ſcientia poſſit.
Nam ſi extra cælum ſciuit potuitque creare
Plura quoq; & maiora Deus, ſed noluit: ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtrà eſt, & prorſus inane.
Si ſciret quiſquam, & ſi poſſet gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: fruſtrà artificis ſibi nomen haberet,
Et fruſtrà propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par eſt,
Eſſe nihil fruſtrà, aut vanũ, pulcherrima quũ ſit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoque, virtus
Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemque expleſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles: ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus: ſed purã, immenſam, & ſine corpore lucẽ:
Lucem, qua noſtri Solis longè minor eſt lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere poſſent:
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege ſuo dij nobiliores:
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt, ac mundi portio triplex:
Cæleſtis, ſubcæleſtis, quarum vtraque fine

Clauſa

Clauſa ſuo eſt, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cœlum ſplendeſcit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, vnde extra cœlum lucem eſſe negabit:
Sed fruſtrà oblatrat nobis, fruſtráque reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumque tuetur.
Dic quæſo, cur Sol lucet? num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia? an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vaſtum cõplectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus eſſe,
Vt perhibent phyſici. quibus & nos adſtipulamur.
Forma igitur Solis cauſa eſt, vt luceat: & non
Materia: à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd ſi corporeis formis lux tanta tributa eſt,
Cur incorporeis lucem poſſe eſſe negamus?
Præſertim quum ſint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchrique bonique.
Ergo Deum formæ lucent vehementer: at illa
Lux non eſt oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quiſq; potentior eſt, &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gẽmæ illis, non purpura honorem
Affert, vt nobis: lux eſt ſua gloria diuis.
Vtque inter ſtellas multo nitidiſſimus eſt Sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obſcurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas eſt, & ſapientia tanta.
Fortè etiam obiiciet, ſubiectum eſſe aëra lucis,
Ac fundamentum, proinde aër eſt vbi nullus,
Extra oras cœli ſummi, lucem eſſe negabit,

Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim eſt aër ſubiectum luminis, & non
Eſt (vt peruerſè arbitratur) in aëre lumen:
Imò aër contrà eſt in lumine, ſi benè cernat,
Non quid Ariſtoteles, ſed quid ratio aſſerat ipſa.
Nam ſi adſtans foribus clauſis accenſa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obſcuras, quatiatque aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immiſſi radium, tranſire per ipſum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipſe aër ſubiectum luminis eſſet,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër,
Cumque ſuo haud dubiè ſubiecto lumen abiret.
Præterea ſi quis nocturno tempore tædam
Accenſam properans geſtet, lux illa mouetur
Aſſiduè, mutatque locum, illuſtratque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipſe quieſcit,
Immotusque manet, tæda currente per ipſum,
Quòd ſi aër eſſet ſubiectum lucis, abiret,
Progrediẽs cum luce ſimul, numero vnus & idem:
Hoc autem non fit, ſed lux ſtante aëre pergit.
Libera per ſeſe, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: ſed ſtare poteſt abſque aëris vſu.
Præſertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impreſſa eſt in noſtri corpore ſolis.
Atq; illic tanquam in ſpeculo comprenſa tenetur.
Nam veluti in propria ſphæra non cernitur ignis
Sub luna poſitus, ſed ſi accendatur in ipſo
Materia, apparent tunc aſtra cadentia cœlo,

Ignitæque trabes æſtiua nocte micantes:
Atque alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei per ſe nequit ipſa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole niteſcit,
Propter materiam ſolis, quæ aptiſſima luci eſt,
Quippe ipſam talem fecit Deus, vt ſua poſſet
Illic lux recipi, & toto fulgeſcere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus,
Illa etiam lux diuina eſt impreſſa aliorum
Diuorum formis, quanuis non omnibus æquè:
Vt non ſtellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa eſt,
Vtque poteſt candela alias accendere plures,
Non tamen ipſa ſuum amittit minuitve nitorem:
Haud ſecus illa Dei lux inuiolata, nihilque
Decreſcens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortaſſe rogabit:
An præter lucem, quam diximus infinitam, (di,
Quicquã aliud quoq; ſit, magni extra mœnia mũ-
Sit licet indignum, atq; impar mortalibus auſis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis veſtigia vatum,
Theſauroſque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipſe volet, ſolitoque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, authoremq; fatendũ eſt
Eſſe Deũ, atq; ipſo omne bonũ pulchrumq; creari,
Quin ſummũ pulchrũ atq; bonũ verè ipſe vocatur.
Ergo vbicunq; manet Deus, illic gloria ſecum
Stat ſua, & omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidẽ.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther

Pul-

Pulchri habet, atq; boni, totũ illud cernitur extra
Cœleſtes orbes, vbi ſummi eſt regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus inſit
Materia, haud ideo tamen entia falſa putato.
Nam ſunt vera magis, magis & perfecta, magiſq;
Pulchra, his, materiæ quibus eſt data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipſam ſe ſuſtinet, abſque
Materiæ auxilio, longè eſt perfectior illa,
Quæ ſine materia per ſe conſiſtere non quit.
Ergo illic formæ rerum ſine materia ſunt
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetuſtas
Lædere, nec vis vlla poteſt diſſoluere fati.
Plurima ſunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant felicia gaudia diuis:
Gaudia, quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia, quæ nullo poſſunt amittere æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit, quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, riſuq́ue illudat amaro.
Sed cunctis non noſſe datum eſt myſteria diuûm:
Pauci hæc percipiunt, mũdi quibus annuit author,
Datq́ue ſuum, vt poſſint ſpeculari talia, lumen.
Poſtremò diuûm ſunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel piſces Nereus, vel ſtellas maximus æther:
Imò horum numerus, numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt ſua gloria latior eſſet?
Præſertim quum ſit prorſus ſine limite mundus,

Vt ſuprà oſtenſum, & ſtabili ratione probatum eſt.
Verùm incorporei quum ſint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non ſenio ægreſcunt, & nil patiuntur amari,
Non ſomno aut eſca vtuntur, nullumque laborem
Norunt, perpetua eſt illis & læta iuuentus.
Summaque libertas, nulli ſeruitur ab vllo,
Nec quiſquam cogit, nec quiſquam cogitur: vnum
Duntaxat Dominum agnoſcũt, Regemq; Patremq;
Communem cunctis: illum venerantur amantque,
Vltro illi adſiſtunt, parent vltro, atque miniſtrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quiſque illi ſtudet obſequio ac pietate placere.
Bella abſunt, odio nullo inuidiáve laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima amorque
Mutuus eſt illis ſemper, nulla inſidiarum
Suſpicio, nullúsve dolus ſentitur ab illis.
Denique totius pars illa eſt optima mundi:
Quiq; illic viuunt, ſunt longè nobiliores,
Quàm qui habitant cœlũ & ſacris verſantur in aſtris.
Nam quanto inferior, terræque propinquior orbis
Quilibet eſt, tanto diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, & tanto eſt quoq; vilior idem.
Vnde vt qui ſupra cœli faſtigia viuunt,
Sunt ſummè pulchri atq; boni, ſummeq; beati:
Sic qui obſcura habitant telluris viſcera, ſummè
Turpes & praui & miſeri inueniuntur, & illic
Non temerè eſſe olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi ſcelerum mortales digna ſuorum
Præmia poſt mortem accipiunt, clauſique tenebris

Æter-

Æternis, fruſtrà requiem pacemq́; requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans
Incaſſum, & cæcis cupiens oſtendere lucem?
Vſque adeo genus humanum delirat, vt eſſe
Nequaquam credat ſuperos, infernaq́ue regna.
Maxima pars ridet, ſi quis poſt funera dicat
Humanas ſupereſſe animas, & viuere ſemper.
Hinc eſt, quòd ſolis inhians noctesq́ue diesq́ue
Diuitiis: hæc eſt illorum maxima cura,
Vt fiant præ aliis auro gemmisq́ue potentes.
Aurũ omnes vtcunq; volunt, ſpes oĩs in auro eſt:
Hinc currit furioſa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriaq́ue relictis,
Mercator maris vndiſoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quiſq; dolis ſtudet ac furtis, vt congerat aurum:
Aurũ oẽs cupiunt & amãt, placet omnibus aurũ:
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita receſſit,
O prorſus terreni homines, ſolaq́; figura
Diſcreti à brutis: ſolum cognoſcitis aurum,
Per quod nil differt à ſtulto vir ſapiens, &
Quod plerunq; malis ſors improba donat abundè:
Diſcite nonnulla eſſe auro longè meliora,
Quæ ſtultis prauisq́; Deus concedere non vult.
Hæc ſunt virtutes, pietas, prudentia, nec non
Iuſtitia, & cunctis potior ſapientia rebus.
Hæc bona quiſquis habet, deus eſt mortalis, & idẽ
Immortalis homo, felix poſt fata futurus.
At qui non habet, & vitiis ſeſe inquinat atris
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.

Hæc

Hæc nõ ſunt nugæ, aut fabellæ, aut ſomnia: ſed sũt
Vera quidem, imò etiam veriſſima, credite cæci,
Credite: væ vobis, ſi non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixiſſe ſcietis
Tunc demum, quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: ſed riſus vertetur amaras
In lachrymas, triſteſq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quum nudi, inopes, miſeriq; iacebũt,
Auxiliumq; humili ac lachrymoſa voce rogabunt.
Multi, qui nunc diuitiis regnoque ſuperbi.
Præ ſe deſpiciunt cunctos homineſque deoſque.
Vnde ô vos, quibus eſt cordi iuſtumque piumque.
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena inſtar nebulæ fugientia. quæ ſors
Improba largiri ſtultis ſolet atque ſceleſtis,
Et quæ poſt paucos annos mors omnibus aufert.
Ne multum curate, & ſpem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vſus:
Exiguum ſat erit: contenti viuite paruo,
Sed ſit veſter amor cælum, cæleſtia totis
Viribus appetite: huc omnes intendite ſenſus:
In cælo ſunt vera bona & durantia ſemper,
Quæ nemo ſtultus, nemo ſceleratus habebit.
In terris quæcunq; placent, ſunt omnia nugæ:
Quas ſtulti & terreni homines, pecudumq; ſodales
Optant in primis, atq; hæc bona maxima cenſent:
Propter quæ ſubeunt diſcrimina mille, cientque
Prælia, & opponunt ſtultiſſima pectora morti:
His ſeſe extollunt ſcarabæi ſtercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes,

Ter-

Terrenis igitur terrena hæc linquite, porci
Lætentur cœno, placeant cœleſtia vobis.
Magna decent magnos: ſunt fortia fortibus apta.
Terra breue hoſpitium eſt, patriā Deus æthere ve-
Conſtituit: patrias optate reuiſere ſedes. (ſtram
Vt quum corporeo egreſſi de carcere, edendos
Liqueritis canibus veſtros, aut vermibus artus,
Illic poſſitis felices viuere ſemper,
Exempti à carne immunda, membriſq; caducis:
In quibus incluſi, multos fortaſſe labores,
Et multos morbos, & triſtia multa tuliſtis,
In mortis regno, & lachrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna eſt hæc terra vocari,
Quæ mūdi ſtabulū, & genitrix, altrixq; malorū ē:
Regnat vbi inſanus dæmon, ſcelerum pater & rex,
Propterea memores mortis vos eſſe frequenter
Conuenit. & verſare animo quā proxima ſit mors
Semper, & immineat, teloque minetur adunco.
Quàm de improuiſo inuadat, quàm ſæpè iuuētam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos:
O fragilis nimium, innumeriſque obnoxia vita
Caſibus, ô nimium breuis atq; incerta, recedens
Fumi inſtar: nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: ſic demum paulatim extinguimur omnes.
Non ſecus ac pecudes, lanius quas ſeruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, poſt cras alias: ſic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnito, cuius
Principiū eſt fletus, mediū labor & dolor. at mors
Finis.

Finis. quis talem vitam niſi ſtultus amabit?
Vitam aliam ſperate, aliam affectate: vbi nullus
Eſt fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nēpe hæc vos manet: hæc dabitur poſt funera vo-
Qui vitia odiſtis, ſanctéq; Deum coluiſtis. (bis,
Nec veſtram in rebus terrenis ſpem poſuiſtis:
Sed caſti, innocui, veri, purique fuiſtis. (tra
Fortè aliqui ex his, qui credūt intra æthera & ex-
Eſſe deos, vellent artem quoq; diſcere (ſi qua eſt)
Per quam illos poſſent affari, illoſque videre.
O' quàm ſublime hoc, & quàm mirabile donū eſt,
Quo nil in terris homini contingere maius
Poſſe puto: aut pauci tanto dignantur honore,
Nam cum dæmonibus multi fortaſſe loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus ſacriſq; peractis.
Cùm procul à terris non ſint, & in aëre viuant,
Atq; hominum cœtus videant, adeantq; frequēter.
Imò vltrò apparent multis, vltróq; miniſtrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odere, hominumque
Res dedignantur cognoſcere, & impia facta
Ipſorum deteſtantur, renuuntque videre: (qua
Quippe quib. bene compertū eſt, quā ſtulta & ini-
Sit natura hominū, quā fallax, perfida, & audax,
Contemptrix, ſpretrix, blaſphematrixq; deorum.
Quare compellare ipſos, & cernere coràm,
Difficilis nimium labor eſt, & gratia rara:
Quandoquidē occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntque oculos ab eorum muneribus: qui
Poſtquam ſe furtis ditarunt atque rapinis,

Particulam exiguam rerum non iure ſuarum
Addicunt templis, cælum venale putantes,
O bipedes aſini, diuos cenſetis auaros?
Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut veſtri auxilij, veſtrique fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cùm ſint felices, atque omni ex parte beati.
Cùm ſua ſint quæcũq; tenẽt, tellus, mare, & æther,
Quomodo quæ ſua ſunt diuis donare poteſtis?
Nónne ipſi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donisque recuſent,
Ardua res nimis eſt illis præſentibus vti.
Ardua ſed quanquam res eſt, tamen aggrediemur,
Et quid in hoc valeant vires noſtræ, experiemur:
Principiò cauſas quibus ipſis gratificari
Poſſimus ſuperis, inueſtigare neceſſe eſt:
Nam neque diuitiis neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióve vllo, claris ve triumphis:
Nec curant, ſi quis forma vel robore præſtet.
Talia contemnunt prorſus: nec talia propter
Audire, aut ſaltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia eſt quærenda via, vt mereamur eorum
Conſpectu alloquióque frui: mea carmina forſan
Hanc monſtrare viam poterunt, artemque docere:
Si modò tam pulchris adſpirant numina cœptis.
Prima eſt mundicies animiq; & corporis, ob quam
Diis homo fit gratus, diuũmq; meretur amorem.
Quippe omne immũdũ odere, et vemẽter abhorrẽt:
Vſq; adeò ipſorũ pulcherrima & optima vita eſt.

Quare

Quare danda opera in primis, vt ſimus ad vnguem
Purgati, nitidi, puri, & ſine ſordibus vllis,
Veſte atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt ſuperis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis ſine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique ſuum impreſſit vitium natura, nihilq́; eſt
Tã pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamque
Exigua, vt propè nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non ſunt
Vlcera, ſed tanquam ſpecioſo in corpore næui,
Queis facilè indulgent veniam pia numina: quãdo
Norunt quã infirma & fragilis natura hominũ ſit.
At noxis grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, ſpernunt, deteſtanturque ſceleſtos,
Nec tales audire volunt: niſi ſe prius ipſi
Mundarint, multis lachrymis peccata lauantes,
Abſtulerintque atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusque piis animique dolore
Quæſierint, iterum virtutis calle reperto.
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas ſolet exuuias deponere ſerpens:
Qui renouatus abit, ſpolio inter ſaxa relicto,
Et caput in cœlum attollens, animoq́; ſuperbus
Ingeminat trifidis horrentia ſibila linguis.
Sic dij placantur, ſic ſe quum ritè vocantur
Oſtendunt. & ſic nobis oracula dantur.
Eſt aliud tamen addendum, niueoque colori
Iungendus roſeus. facies pulcherrima tunc eſt,

Quum porphyrico variatur candida rubro.
Quid color hic roſeus ſibi vult? deſignat amorem
Quippe amor eſt igni ſimilis, flammasq; rubentes
Ignis habere ſolet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus eſt præter iã dicta, vt numina amemus
Vementer. nam quiſquis amat, fit dignus amari.
Quiſquis amat ſuperos, & purè viuit, ab illis
Non poterit ſperni, & fructu potietur amoris:
Quodque petet, tandem accipiet, fietque beatus.
Sed quis amat ſuperos? an qui deſiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in deliciis volucres habet? & canibus rem
Inſanus patriam, vel equis oblimat edendis?
An qui omni ſtudio fumoſos ambit honores,
Hiſtrio fortunæ, & reſidens in culmine bubo?
An qui in diuitiis cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas nominis inſtar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœleſtia nolunt.
Nemo poteſt dominis rectè ſeruire duobus.
Candida quiſquis amat, contẽnat nigra neceſſe eſt,
Triſtatur tenebris, qui ſolis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terram accedit, cœlum fugit: æthera amare
Nemo poteſt, niſi terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere poſſunt
Hæc terrena, aliſque animi ſe attollere cœlo,
Cur? quia difficile eſt, fateor: ſed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborem.
Quid maius, quàm præſentes agnoſcere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc eſt maxima merces,

Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & ſcalpere ventrem:
Difficile eſt virtutis iter. tamen impiger illam
Aſſequitur, nec non pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet ſpecioſa epinicia miles,
Ignauus verò ac timidus ſine laude iacebit.
Ergo laborandum eſt totis conatibus, vt nos
Aſpiciant & ament ſuperi, tunc omnia nobis
Proſpera ſuccedent, viuis, ac morte ſolutis.
Quid tanti facimus terram, quã linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiua putamus
Æternis potiora bonis: quæ inſania noſtra eſt?
Poſtremo reliquum eſt, vt crebris ſupplicibusque
Inſiſtat precibus, qui vult commercia diuûm
Non ſatis eſt petiiſſe ſemel: multumque diuque
Orandum eſt, donec longo poſt tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annoſa vno quercus deciditur ictu,
Non ſtilla vna cauat marmor, neq; protinꝰ vno eſt
Condita Roma die: ſegetes, animalia, ſyluæ
Paulatim fiunt, longoque augentur ab æuo:
Tu tantum tamque inſigne ac mirabile credis
Poſſe opus extemplo fieri: minimoque labore?
Non ſic ad magnos facile eſt accedere reges,
Et compellare, & coràm auſcultare viciſſim.
Nónne deos longè meliores regibus eſſe
Cenſes? cur igitur venient, niſi ſæpe vocentur.
Et niſi ſuppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terque quaterque
Quaq; die ingeminare preces, ſuperoſq; rogare,

Vt

Vi ſe dignentur quandoque oſtendere nobis,
Alloquioq́ue ſuo nos multa arcana docere.
Hoc ſi fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Noſq; ſuo aduentu miſera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo ſecum ſine fine tenebunt,
Eſt vbi vera ſalus, & feliciſſima vita:
Tunc ire ad mundũ archetypum ſæpe, atq; redire,
Cunctarumq́ue patrem rerum ſpectare licebit.
Quo melius nihil eſſe poteſt, neq; pulchrius vlquã.
Qui cuiuſq; boni ac pulchri fons, author, origo eſt.
Multi autem non poſſe putant contingere, vt illi
In terris poſito diui apparere, loquíve
Dignentur: meq́ue arbitrantur fingere nugas,
His facile ignoſco. neq; enim dedit omnibus vnum,
Natura ingenium: quidam cœleſtia ſemper
Mente agitãt, ſemperq; aliquid ſublime reuoluũt:
Nonnulli tantùm quæ ſunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum ſe attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec ſurgere poſſunt
Omnino, totoq́ue animo tellure morantur:
Non ſecus ac volucres ſpatiantur in aëre quædam
Sublimi, & lenibus pennis altiſſima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aëris oras,
Nec multum ſublime volant: pars cætera in imo
Verſatur ſpatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum eſt, ſi noſtris credere dictis
Turba nequit: ſiquidem turba craſſiſſima mẽs eſt.
Vera tamen ſunt quæ dixi: nam quomodo quiſquã
Montibus in rigidis inter deſerta manere
Solus ſponte ſua, & tam duram ducere vitam

Poſſet? nempe breui rueret, niſi quis Deus illum
Conſolans blandè, tanto mœrore leuaret,
Credite, qui loca ſola colit, deſertaque, vitans
Humanos cœtus: aut prorſus deſipit, aut eſt
Plus homine, & crebro fruitur ſermone deorum,
Hoc pacto priſcos olim vixiſſe prophetas,
Fama refert: multos etiam poſt funera Chriſti,
Quos ſanctos dixere patres: & tempore noſtro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter ſciteq; loquantur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Delros, hebetes, contemnendoſque putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Eccleſia ſancta fuiſſe
Affirmat, qui ſæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm ſancta Eccleſia dicat?
Non ſunt nugæ igitur, ſed conſentanea vero,
Poſſe hominem affari diuos coràm, atq; videre:
Quod reor eſſe bonum ſummum, finemq; bonorum
Cunctorum, quæcunq; homini contingere poſſunt,
Donec præſentis vitæ freta turbida ſulcat.
Cùm verò elapſus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens ſecum hæc tria, quæ ſibi ſemper
Sunt propria, mentē, ſenſum, motum, ætheris oras
Exultans petet, & felix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum diis, Deus efficietur & ipſe.
Ô cœlum immenſum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quàm pura es, q̃ perſpicua & mirabilis, & quot
Vndique ſyderibus variis ornata renites,
Regia cunctarum pleniſſima deliciarum.

Nam

Nam ſi tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, viliſſima mundi
Portio: quid de te cenſendum? ſtant vbi ſancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesq́ue beati?
O' vtinam poſtquam mea triſtia fila ſorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Deliciis tam mirandis ſine fine potiri.
Iamq́ue ego Zodiaci diuino munere noſtri,
Sydera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo ſtudio, longoq́ue labore
Confectum tandem, atq; extremo limite clauſum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me iuſſiſti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq́ue animum viresq́; dediſti.
Gloria lausq́; tua eſt, ſi quid mea pagina pulchri
Continet atq; boni: pulchrum nãq; omne bonumq́;
Ex te oritur, tu principium finisq́ue fuiſti
Tanti operis, tu rexiſti mentemq́ue manumq́ue.
Gratulor ergo tibi ſoli, tuus eſt honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, poſco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania ſomnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo ſapiens non nouit amaram:
Parcere digneris miſero mihi, crimina delens
Omnia quæ admiſi (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requieſcere cœlo.
Tu liber interea diuerſa per oppida curre,
Inuidiam ſubiture grauem. nam multus vbique

Oblatrator erit, cuius lacerabere morſu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere poſſint
Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendisque aliis famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, oriſque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonoſque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere noſtras:
Quas ſi laudarint, ſatis eſt: quid cætera dicat
Turba, parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi inſulſum, imbecillaq; mens eſt:
Stulta placent ſtultis: obſonia quiſque palato
Digna ſuo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ ſunt pia, vera & honeſta,
Auſcultant, auideq; legunt, diſcuntq; libenter,
Hic cibus illorum eſt, hæc conſolatio mentis.
Talibus ergo viris (niſi me præſagia fallunt)
Gratus eris, vultuque hilari ſpectabere ab illis,
Vade igitur felix liber, & longiſſima viue
Tempora. quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuerſaq; regna ſuperſtes,
Quare, ſtudeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM MEMORABILIVM

quæ in toto hoc Opere continentur.

A

AB Adamo quot annorum mundi ætas 313
Adulatores pro amicis 85
Aegrotanti quæ obſeruanda 118
Aeluri auiculæ inſidiantis deſcriptio 234
Aequinoctialis circulus 290
Aër infra ignem, deque eo multa 315
Aëra dæmonibus eſſe refertum 200
AEſtas vnde? 320
æternum per ſe præter Deum nihil 307
æther adamante durior 300
æther nihil incommodi patitur 285
AEthiopum deſcriptio 243
AEthnæ æſtus 13
Affectibus quomodo rectè vtendum 55
Affectus in oculis apparere 181
Agriculturæ laus 105
Alcumiſtica ars 268
Amari volenti quæ obſeruanda 72
Ambitio cauenda 142
Ambroſia 311
Aquæ elementũ ſub aëre quomodo & quale 318

P 4

Aquæ ſapor à terra ibid.
Aquila ſidus 294
Aquilo 155
Amicitia & lis an rerum primordia 174
amicitia idem velle, idemque nolle 85
amor durabilis quis 86
amor igni ſimilis 337
amoris expers, ſenſus expers 76
amori omnia obnoxia ibid.
amores fato iungi, ac ſolui 73
Anaxagoras diuitiarum contemptor 33
Anima quid? 184
anima an mortalis? 279
Anima an vna tantùm in orbe? 188
Animam mortalem eſſe quibus argumentis aſtruere quidam conentur? 189
Animæ immortalitas etiã à Philoſophis aſſerta 173
Animalibus motus cauſa quæ? 164
Animantum in terris omnium rex homo 319
animi cultura quæ? 249 & 250
animi habitus quomodo mutentur, & vnde? 174
animum non parentes, ſed naturam dare 134
anni quatuor partes ex ſolis curſu 320
Antichriſti ſolutio 261
Antipodes 290
Apuliæ muſcæ 261
Arabes 91
arbitrium nobis an liberum? 204

arbo-

arborum omnis generis catalogus 47
Arcadia olim plana & ſine montibus 230
Arctophylax 294
armorum deteſtatio 207
auaritia peſtis & erinnys 36. vitiorum omnium radix 254
aulicæ vitæ deteſtatio 106

B

BAcchus Tartari & Megæræ filius, non Deus 59
Bacchi currum tigres trahunt 89
beatus verè, vt phœnix rarus 101
bellum quatenus licitum 271
bello nihil turpius & homine indignius 269
bombardæ periphraſis 20
bonus vir phœnix 83
bonorum tria genera 14
Britanni 91

C

CAEſaris ſtirps extincta 133
calor an motus cauſa corporibus 164
calore alia ſolui, alia indurari 224
canicularium dierum periphraſis 22
caſtos haberi qui ſunt cauti 71
caſus in nobis eſt, non in rebus 197
Catonis nobilitas 134
cauſarum nexus & ordo perpetuus 193
cenſus mediocris commendatio 105
centrum mundi terra 162
Cerberus 43

chiragræ periphraſis 26
ciborum luxus ibid.
ciborum fumis hebetari ingenium 57
Ciceronis nobilitas 134
clementiæ expers non homo, ſed lupus 255
Clementis papæ apparatus ad tollendũ Lutherum 287
cœlibatus culpatur 71
cœlibatus pericula 107
cœlum quid? 303
extra cœlum an aliquid? 323.324
concordia tantum inter ſimiles 99
conditio aliis fœlix, aliis aduerſa, an & fato contingat 210.211
coniugium an cœlibatu melius 107
conſcius ſibi benè, nihil timet 12
Cupido Veneris filius omnium domitor 73

D

Democritus opum contemptor 33
Demoſthenis nobilitas 135
Deus bonorum omnium cauſa 217
Deus cunctarum rerum author & finis 97
Deus impaſſibilis 218
Dei arcana nemini cognita 172
diſſimulare qui neſcit, viuere neſcit 84
diſſimulare interdum magna prudentia ib.
diues eſſe & bonus & malus poteſt 91
diuitiæ liuori & odio obnoxia 27
diuitiæ malorum hominum non bonæ 221
doctus iniquus vt furioſus habens gladium

dolor voluptatis comes 55

E

EBrietas quantum menti obſit 208
ebrietatis deteſtatio 57
eclipſeos ratio 301
educatio magni momenti 262
eleboro neminem non indigere 147
Epicuri deſcriptio 39
error facile imitabilis 196
eruditorum nugæ 306
exemplorum vis 196
exemplis magis quàm verbis docendi pueri 263

F

FAbula non omnis ſpernenda 16
faces in aëre ardentes vnde? 315
facies pulcherrima quæ? 340
fama fami cognata 203
fatum cauſarum ſeries 193
fel iræ ſedes 178
felix verè quis? 102
ferreum ſeculum vbi aſtuti regnant 245
fidelis nemo 110
fidendum paucis ac rarò aliis ibid.
filij ætate adhuc tenera benè inſtituendi 103
fluminum perpetuus curſus vnde? 318
fontes vnde? ibid.
formæ gratia fugitiua & infida 66
fortuna an regat mortalia? 199
ad frugalitatem exhortatio 35
fulmina vnde? 315

Gar-

G

GArrulitas leuitatis indicium 87
Gaudia eò dulciora quò rariora 31
gemmæ quare aliis lapidibus nitidiores? 162
gloriæ humanæ vanitas 284
Græci nugaces 70. mendaces 102
gula nequitiæ nutrimentum 71
guſtus quomodo fiat? 183

H

HAEretici qui? 99
Harmonia 188
Hiſtoriarum vſus 16
homo animal præ cæteris miſerum 166
homo homini maximè formidanda fera 148
homini cætera animalia ſubdita 20
honeſta quæ? 81
honor homini ſufficiens quis 144
honor qui confertur indigno, non honor ib.
honor ſomnium ibid.
hortorum vſus 105
humanæ vitæ conſideratio 243
hyems 146
hypocrita 223

I

IGnauia vires hebetat 264
Ignorantia errorum cauſa 216
indoctus rarò probus 263
Indulgentiarum merx 246
infamia voluptatis comes 54
infantiæ mala 144

infe-

infelix quis 33
inferorum deſcriptio 150
ingenio hoīs duriſſima quæq; refringi 322
ingeniorum diuerſitas 339
Inſani quale hominum genus? 247
inſcitia errorum & ſceleris mater 201
inſidiarum humanarum varii modi 148
inſtitutio quanti momenti 262
integritate nihil amabilius 85
inuidiæ deteſtatio 72
Iris vnde, & vbi appareat? 317
iuſtitia 138

L

LAborem citra nihil egregium fieri 115
Lætitia nimia, morborum & mortis etiam cauſa 117
leges ab imperitis maximè negligi 18
leges aranearum telæ ſimiles 139
libertas omni pretio precioſior 104
libri quales ſapienti legendi? 283
lucri faciendi rationes honeſtiores quæ? 106
lucri ſtudium 82
luxuriæ deteſtatio 269
luxus diuitum deſcriptio 25

M

MAgica ars 286
malum duplex 220
mala quomodo Deus permittat fieri? 213
manſuetudini ſtudendum 88
mare cur ſalſum? 319

medi-

mare cur ſalſum? 319
medicina niſi perfecta, periculoſiſſima ars 118
medicinæ commendatio 271
meridiei periphraſis 48
metallorum vſus 318
metus perpetuus improbis comes 12
modeſtia 80
monachorum deſcriptio 111
morborum cauſæ 116
mors nemini parcit 254
mors quibus non metuenda? 152
mores cuiuſq; quomodo deprehendendi 81
mundi malitia 153

N

NAtalium ſplendore gloriari ſtultum 133
Natura, diuina lex, cunctis rebus ab initio impoſita 308
nebulæ vnde? 315
nimium omne amarum 32
in Nobiles nomine ten⁹, ſed re nebulones 130
Nobilis verè quis 131

O

OBſequio paratur amor 83
Otium nequitiæ nutrimentum 71
oculi animi ſpeculum 181
opinio, lunam imitatur 165
Orientis deſcriptio 257
Oſſa 135

P

PAEdagogus qualis eſſe debeat? 263

Panis

Panis qui leuior, melior 161
parſimoniæ laus 35
patientiæ commendatio 258
pauperi quoque ſua gaudia, imò non minora quàm diuiti 32
pax hominem maximè decet 269
pecuniæ vires 29
philautia 128
pietate erga Deum nihil maius 251
pluuiæ vnde? 315
podagræ periphraſis 26
pœnitentia ſera 253
pontificum rapina 153. pontifices pleroſq; etiam ad inferos deſcendere 261
prudentiæ vtilitas 141

Q

Quies animũ reficit ac vigorem reuocat 191

R

RAtio prudentum rectrix 165
Religionis vſus 185
reges an cæteris mortalib. dulcius viuant 103
à riſu nimio cauendum 89
rixa ferarum propria 258
ros vnde? 315
ruſticæ opes 65

S

SAlis montes in mari 318
Sapiens quando quis fiat? 121
ſapientis officia ibid.
ſapientia à ſcientia differt 249

INDEX.

ſapientia quid? 121
ſenectæ mala 116
ſermo animi index 15
in ſermone quæ nam ſeruanda cautio 87
ſimilitudo morum, amicitiæ fomes 85
ſolitudo quando ſapientem deceat? 273
ſomnus miſeros felicibus æquat 60
ſtultitiæ fons & origo 234
ſuperbia 137
ſuperſtitio vnde? 111

T

TActus animæ vis 181
tempus omnia fert ac rapit 133
temperantia 80
timor vilis animi argumentum 127
tonitrus vnde? 315

V

VAletudo 80
Vaticiniorum certitudo vnde? 197
veritas mentis perfectio 123
voluptas ſerua magis quã regina vocanda 53

X

Xerxis agmina 238

Z

Zodiacus 290

Cætera quàmplurima diligens lector inueniet.

FINIS.

BIBLIOTECA ...

Digitized by Google

